МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

СТРАТЕГІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В МОВНІЙ ОСВІТІ СУЧАСНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Збірник матеріалів
VII-ї Міжнародної наукової конференції

IV-го МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО КОНГРЕСУ
SOCIETY OF AMBIENT INTELLIGENCE 2021

20–21 квітня 2021 р.
Київ

УДК 37.013.43:81:378.4

Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів [Електронний ресурс]: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., м. Київ (20–21 квітня 2021 р.). — К.: КНЕУ, 2021. — 331 с.

У збірнику представлені матеріали презентаційних доповідей учасників Міжнародної наукової конференції, у яких значну увагу приділено лінгвістичному компоненту міжкультурних комунікацій, дотриманню європейських стандартів у мовній підготовці фахівців нового покоління, що передбачає широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій та усвідомлення міждисциплінарної важливості міжкультурної комунікативної компетентності у програмі інноваційного розвитку закладів вищої школи.

The collection of the articles highlights theoretical and practical issues in the sphere of intercultural communications and outlines modern transformational trends within national and European language teaching strategies and standards. Special emphasis is put on the research dealing with linguistic modelling of intercultural communication in modern globalized world where the academic process is viewed as an multidisciplinary entity in higher education.

Редакційна колегія

Голова: І.А. Колеснікова — д.філол.н., проф. (Київ, КНЕУ); відповідальний редактор: М.М. Гавриш — завідувач кафедри, к.філол.н., доц. (Київ, КНЕУ); члени: І.А. Синиця — д.філол.н., ст.наук.співроб. (Далянський університет іноземних мов, Китай); Y. Arustamyan — PhD, Associate Professor (National University of Uzbekistan); I. Gvelesiani — PhD, Associate Professor (Ivane Javakhashshvili Tbilisi State University, Georgia); Ю.М. Друзь — завідувач кафедри, к.пед.н., доц. (Київ, КНЕУ); А.В. Капуш — к.філол.н., доц. (Київ, КНЕУ); Л.С. Козловська — завідувачка кафедри, к.філол.н., доц. (Київ, КНЕУ); З.М. Корнєва — д.пед.н. (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»); Л.О. Случайна — к.політ.н., доц. (Київ, КНЕУ); О.Л. Шевченко — завідувачка кафедри, к.філол.н., доц. (Київ, КНЕУ); Е.І. Щукіна — завідувачка кафедри, к.пед.н., доц. (Київ, КНЕУ).

Технічний супровід

М.Г. Алейнікова, ст. викл.

Загальну редакцію здійснено із збереженням авторського стилю

Адреса редакційної колегії: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
тел. 371-61-74

ISBN 978-966-956-090-1

© КНЕУ, 2021

ЗМІСТ

Секція 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Александрова Н.М.	Культурологічний підхід до іншомовної підготовки майбутніх економістів міжнародного профілю	7
Аннілогова Т.В. *Вербило Г.П.*	Міжкультурна комунікація в розрізі теорії поколінь	13
Ван Сіньсін (КНР)	Дистанційне навчання студентів університетів КНР в умовах пандемії	19
Gvelesiani I. *Mumladze E. (Georgia)*	Covid-19 and multilingual education — challenges and perspectives	23
Давиденко Т.В.	Пандемія Covid-19 — нові можливості для розвитку емоційного інтелекту	27
Дишлева Г.В.	Антична інтерпретація людини як характеристика семантичної полісемії фразеологізмів з антропонімічним компонентом	31
Ikromkhonova F. (Uzbekistan)	Comparative analysis of historical works	37
Juraeva G.B. (Uzbekistan)	Principles of language coaching in teaching foreign languages	40
Ковтун В.С.	Деякі аспекти імплементації результатів контролю в розвиток навичок мовлення німецькою мовою за допомогою комп'ютерних інтерактивних практикумів автора	44
Копил Г.О.	Процес саморегуляції навчальної діяльності студентів у роботах деяких західних вчених	51
Лавриненко Т.П.	Економіка мови: аспект комунікації	54
Мендрух Ю.М. *Ходакевич О.Г.* *Остапенко Е.О.*	Теоретичні аспекти комунікативної компетентності майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю	58
Моісєєва Н.О.	Маркери аксіологічної оцінки в інтернет-коментарях до політичних новин німецькомовних ЗМІ	61
Постригань А.В.	DIE BEDEUTUNG INTERKULTURELLER KOMMUNIKATION IN DER WIRTSCHAFT	63
Примак О.М.	Лексико-граматичні особливості перекладу нормативно-правових документів	67
Тітова В.М. *Тітова О.С.* *Мачуський В.В.*	Міжкультурна комунікація як інтегрований компонент юридичної освіти	69
Товстенко В.Р.	Роль мовного портрета економіста у процесі міжкультурної комунікації	72

Секція 2
МОВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Андрієнко Н.М.	До питання компетентнісної моделі мовленнєвої комунікації	80
Запара В.М.	Формування міжкультурної комунікативної компетенції в процесі навчання туристичної термінології	86
Капуш А.В. *Морозова І.М.*	Кольорова семантика у політико-економічному дискурсі (на прикладах англійської та німецької мов)	90
Кузнєцова О.О. *Коломийцева А.О.*	Міжкультурна комунікація в умовах глобалізації вищої освіти в Україні	95
Максименко О.О.	Міжкультурна комунікація у курсі англійської мови для студентів економічних спеціальностей: глобалізований чи деглобалізований формат	97
Микал Т.А.	Емоційний інтелект як складова основних компетенцій у міжкультурній комунікації	101
Прокопчук Л.В.	Розвиток діалогічного мовлення для формування міжкультурної компетенції	103
Сажко Л.А. *Слободзян Р.Д.*	Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей в умовах дистанційного навчання	110
Song Shanshan (China)	The interactive competence of non-native English speakers in Chinese classes in China	115
Чжоу Хунвей (КНР)	Фразеологізми з компонентом «серце» в китайській і українській мовах	120
Zubareva N. (Uzbekistan)	The Linguistic Picture of the World represented by Phraseological Intensifiers	123

Секція 3
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СТРАТЕГІЙ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ
В НАЦІОНАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Андрійко В.І.	Автентична пісня як засіб формування соціокультурної компетенції студентів, які вивчають українську мову як іноземну	127
Андрійко І.Ф.	Розвиток креативності у процесі навчання іншомовного писемного мовлення	131
Arustamyan Y.Y. (Uzbekistan)	Mastering literary translation as a means of developing cross-cultural competence	133
Бобрівник С.Л. *Гайдученко С.В.* *Кондрук І.В.*	Дослідження сучасних проблем онлайн-навчання та шляхи їх вирішення в контексті цифрового світосприйняття	137
Boltaev Ch.B. (Uzbekistan)	The ways and techniques of developing interpersonal competence in *ESP* classes	144
Василенко І.О.	Інновації у викладанні іноземних мов в умовах змішаного навчання	148
Воробйова Ж.Ю.	Модернізація технологій позааудиторної роботи студентів, дистанційного навчання зокрема, у вищих закладах освіти США	152

Гавриш М.М.	Деякі прийоми формування німецькомовної комунікативної компетенції на заняттях з міжкультурної комунікації	158
Гавриш О.О.	Іноземномовна письмова компетенція як передумова ефективної усної комунікації	163
Дащенко Н.Л.	Віртуальна дошка в освітній комунікації	166
Дзикович О.В.	«Наукове читання» у ході здобуття освіти	170
Капустіна О.В. *Сініцина Н.М.*	Відео як жанр засобів масової інформації та використання певних типів відео у процесі викладання іноземної мови	172
Карпенко Н.М. *Смелянська В.В.*	How to design *EFL* online learning activities	176
Король О.Ю.	Online teaching: challenges and solutions	179
Краснопольська Н.Л. *Ярошевич І.А.* *Козловець І.І.*	Формування лінгвориторичних компетентностей студентів-правників	183
Курченко Л.М.	Концепція комунікації у сфері гендерної рівності: нові завдання української освіти	189
Маркова О.В. *Шматок Т.Г.*	Використання «Sandwich Technique» у вивченні іноземної мови студентами закладів вищої освіти	194
Машкова І.М. *Бєлякова О.В.* *Іщенко Т.М.*	Актуальність підвищення мотивації для оволодіння іноземною мовою професійного спрямування студентами-економістами в сучасних умовах змішаного навчання	201
Мельник Г.М. *Бескоровайна Н.О.*	Вплив культури на особливості навчальної мотивації студентів	210
Овчіннікова О.І. *Бергер Л.С.*	Писемне спілкування у викладанні англійської мови фахового спрямування	214
Остапенко Е.О. *Мендрух Ю.М.* *Ходакевич О.Г.*	Викладання фахової іноземної мови. Міждисциплінарні зв'язки	217
Приходько Н.Г.	DAS ONLINE-STUDIUM ALS ALTERNATIVE ZUM PRÄSENZSTUDIUM IN DER CORONA-ZEIT	219
Сапожникова О.М.	Інноваційне навчальне середовище як умова формування мовної компетенції	221
Тинний В. І.,	Використання ІТ-технологій у контексті розвитку міжкультурного діалогу іноземною мовою засобами віртуального середовища	224
Федорова Л.М.	До проблеми мовної підготовки фахівців сфери послуг	230
Fu Lei *(Inner Mongolia, China)*	Implements of task-based formative assessments in college English teaching and learning in China	232
Чеботарьова Л.І.	To the problem of assessing competencies in the process of teaching foreign languages online	235
Червінська Л.М.	Використання ІТ-технологій на заняттях з іноземних мов як засіб формування інтелектуального капіталу	240
Шум О.В.	Ефективність використання коротких навчальних відео під час онлайн-занять з німецької мови	244
Ходакевич О.Г. *Мендрух Ю.М.*	Формування позитивної мотивації майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю до міжкультурної комунікації на заняттях з фахової іноземної мови	247

СТУДЕНТСЬКИЙ ВЕБІНАР		
Hladchenko V.	Sociocultural norms and values under the COVID-19 pandemic	250
Hlukhovska Y.	La compétence interculturelle communicative en tant qu'un pilier des processus de la digitalisation	255
Закаблуківська В.	Principles and functions of polycultural education	260
Сакович А. *Шенгерей А.*	The importance of communicative competence	262

INTERNATIONAL MASTER'S PROJECT
Cultural Implication of Political and Civic Processes in Individual Countries

Bazyliuk R. *Klymkiv A.* *Musiienko O.* *(Ukraine)*	Political environment of intercultural relations in Canada	266
Bilyk A. *Konovalchenko A.* *Hrabar D.* *(Ukraine)*	Evolution of political trust in France	271
Bublyk M. *(Ukraine)*	The role of social media in political culture life of China	276
Fischer C. *(France)*	The connection between politics, conglomerates and corruption in South Korea	280
Harkusha A. *(Ukraine)*	To the issue of political consciousness of Ukrainian society after the Revolution of Dignity	284
Hrytsyshyna E. *(Ukraine)*	Trust as an important requirement for democracy in Switzerland	288
Kamsiuk A. *Kaminska L.* *(Ukraine)*	American creed as the statement of the nation's identity	292
Korablova Y. *Malichevska L.* *(Ukraine)*	Shame as a cultural control mechanism in Japan	298
Leshchyshyn M. *Stadnyk S.* *Statkevych A.* *(Ukraine)*	Cultural and social attitudes to corruption in the People's Republic of China	303
Mokhfi Smahi *(France)*	Cultural roots of Venezuela's corrupt practices	308
Nikolaus M. *(Germany)*	Cultural aspects of corruption in Germany	311
Petrus I. *Vielikova O.* *Kuznetsova A.* *(Ukraine)*	Social, political, and cultural sides of the «Singapore miracle»	315
Simione C. *(France)*	France: the ostrich approach to fighting corruption	321
Zahladko V. (Ukraine)	Nordic values as a foundation of political and social stability in the region	325

Секція 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Александрова Н.М.
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ МІЖНАРОДНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. *У статті актуалізується доцільність виховання ціннісного ставлення студентів до навчально-пізнавального процесу та актуальність формування культури іншомовного мовлення в процесі вивчення іноземної мови в економічному університеті. Розглянуто сутність та зміст культурологічного та аксіологічного підходів до іншомовної підготовки студентів — майбутніх економістів. Проаналізовано зв'язок між культурою і мовою та обґрунтовано необхідність формування й удосконалення міжкультурної компетентності як важливої вимоги до іншомовної підготовки студентів — майбутніх фахівців з міжнародних економічних відносин.*

Ключові слова: *навчально-пізнавальний процес, культурологічний підхід, аксіологічний підхід, міжкультурна компетентність, мова, культура, цінності.*

Abstract. *In the article the author justifies the importance of educating and cultivating values and cultural approaches to learning a foreign language in the process of professional preparation of students — future economists. The essence and the content of cultural approach have been analyzed. There has been identified the link between the culture and the language which is viewed as a core determinant of educating and enhancing students' intercultural competence.*

Key words: *educational process, cultural approach, values, language, culture, intercultural competence.*

Спрямованість сучасного інформаційного суспільства на культурний розвиток особистості, відтворення та збагачення її духовно-ціннісного потенціалу стають пріоритетними напрямками не лише для світової цивілізації, а й домінантою сучасної вищої освіти в цілому. На сучасному етапі розвитку людства, який характеризується суперечливими глобалізаційними та інтеграційними процесами, гуманістична освіта покликана нейтралізувати їхні негативні впливи шляхом виховання гуманної, творчої, високоморальної особистості, здатної об'єднати вкрай поляризовані сектори людської спільноти, подолати не лише міжетнічні та міжрелігійні конфлікти, але й глобальні екологічні та соціальні проблеми. Саме виокремлення культурологічного та аксіологічного підходів як детермінуючих факторів визначення змісту професійної підготовки майбутніх економістів має допомогти подолати ці проблеми.

Теоретичному обґрунтуванню сутності культурологічного підходу до формування професійних якостей та компетентності майбутніх фахівців різного

профілю присвячені роботи А.В. Погодіної, І.Ж. Балхарової, С.П. Гвоздій, І.В. Колмолгорової та ін. Дослідники розробили й обґрунтували головні концептуальні положення культурологічного підходу, принципи розбудови освітнього процесу в контексті цього підходу, визначили важливість формування культурних й професійно значущих цінностей в навчально-пізнавальному процесі.

У наукових джерелах зроблено чимало спроб визначити сутність культурологічного підходу в освіті, тож ми не будемо їх аналізувати, лише узагальнимо і запропонуємо власне бачення значущості та актуальності звернення до аксіологічного та культурологічного підходів до професійної підготовки студентів — майбутніх економістів міжнародного профілю в процесі вивчення іноземної мови в економічному університеті. Узагальнивши існуючий в науково-педагогічній літературі досвід визначення сутності культурологічного підходу, ми зауважимо, що в контексті цього підходу ми розглядаємо навчально-пізнавальний процес крізь призму поняття культури і цінностей. Відтак, кінцевою метою професійної підготовки постає формування професійної культури майбутніх економістів як вищого прояву їхньої професійної компетентності, набуття ними ієрархії професійний та особистісно значущих ціннісних орієнтацій. Сутність навчально-пізнавального процесу, на наше переконання, полягає у створенні інформаційно-культурного процесу, котрий відбувається у відповідному культурному середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими смислами і слугують людині, котра вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку і самовизначення у світі культурних цінностей [3, с. 103].

Метою статті є обґрунтування сутності культурологічного підходу до вивчення іноземної мови в процесі фахової підготовки економістів міжнародного профілю.

Наразі ми спостерігаємо формування культури інформаційного суспільства, яка передбачає соціально необхідний рівень індивідуальної свідомості. В інформаційному просторі пропонуються освітні платформи (*Prometheus* — онлайн-курси), які уможливлюють формування інформаційної обізнаності, грамотності та культури через уміння обробляти інформацію, оцінювати її та критично осмислювати. Інформаційно-освітнє та культурне середовище, в якому наші студенти — майбутні економісті навчаються, сприяє їхньому засвоєнню знань і цінностей; нові освітні технології (платформа *Moodle*), навчальні ресурси (*Business Partner, Grammar Lab*), інформаційні платформи (*Coursearea*) сприяють повному розкриттю особистості студента в навчально-пізнавальній діяльності. Відповідно, у контексті культурологічного підходу з’являється інформаційно-культурологічний підхід, який, на переконання О. Тюрдьо, спрямований на формування комунікативної компетентності в полікультурному середовищі, тобто забезпечення практичних цілей вивчення іноземної мови [4]. Суть практичної реалізації такого підходу полягає у створенні, за допомогою різних навчально-пізнавальних методик і

технік, передусім емоційно забарвленого навчально-культурного середовища, завдяки чому і формується особистісно-значуще (ціннісне) ставлення студентів — майбутніх економістів до навчального матеріалу, навчально-пізнавального процесу в цілому. Ми глибоко переконані, що саме через опанування іншомовними навичками та вміння спілкуватися в полікультурному середовищі, студенти знайомляться з культурою, набувають культурний досвід, знайомляться з культурними цінностями і, таким чином, формують власну професійну культуру та вибудовують власну ієрархію ціннісних орієнтацій. Саме культурологічний підхід передбачає вивчення відношень між культурою (і мовою як її складовою) і свідомістю (внутрішнім світом) людини, котра є носієм цієї культури. Ми підтримуємо думку дослідників, які вважають, що опанування іноземної мови має йти паралельно з вивченням людини як «мовної особистості», котра несе в собі особливості національного способу мислення, менталітету, культурних цінностей [2]. Ми підтримуємо думку, що вектор культурологічного підходу має бути спрямований не від мови до культури, а від особистості до культури, охоплюючи систему уявлень людини про культуру, яка відображається у національній картині світу [2]. Таким чином, культурологічний підхід ми пов’язуємо з поняттям особистості, її цінностей та культури.

Культурологічна складова змісту освіти у контексті особистісно-орієнтованого підходу передбачає залучення особистісного досвіду до змісту освіти. Це обумовлюється тим фактом, що зміст та цілі освіти мають відповідати потребам та життєвому досвіду особистості. Важливим елементом сучасної вищої освіти стає особиста культура майбутнього фахівця. Вища освіта розглядається як елемент загального культурного розвитку нації. Варіативність програм і педагогічних технологій, бурхливий розвиток інформаційного середовища, потреба в гуманізації освіти істотно змінює професійну роль викладача. Сьогодні вже недостатньо орієнтуватися лише на засвоєння певного обсягу інформації та оволодіння відповідною сукупністю умінь та навичок. Постає питання формування цілісної професійної культури майбутніх економістів міжнародного профілю [1, с. 15].

Професійне становлення і розвиток майбутніх економістів міжнародного профілю залежить від аксіологічної спрямованості його особистості. Це зумовило наше звернення до *аксіологічного підходу*, який передбачає виховання позитивних настанов, ціннісних орієнтацій, морально-вольових якостей особистості.

В основі аксіологічного підходу лежить філософське вчення про матеріальні, культурні, духовні, моральні й психологічні цінності особистості, колективу, суспільства та їх співвідношення зі світом реальності, зміна ціннісно-нормативної бази у процесі історичного розвитку. Як методологічна основа сучасного навчально-пізнавального процесу, аксіологічний підхід представляє собою систему педагогічних поглядів, в основі яких закладено

розуміння і пріоритет цінностей людського життя, виховання і навчання [1, с. 16].

Аксіологічний підхід дозволяє проаналізувати та виокремити відповідні професійні та особистісні цінності і ціннісні орієнтації, які розкривають значущість предметного світу і сприяють реалізації ціннісних пріоритетів у діяльності та у стосунках. Сутність цінностей як компонента особистісної культури дає можливість розглядати її як ядро професійної культури майбутніх економістів міжнародного профілю та орієнтир для цілепокладання в іншомовній підготовці та особистісно-професійному зрості.

Розвинена аксіологічна спрямованість особистості майбутніх економістів передбачає усвідомлений вибір мотивів та цілей поведінки. Вона відіграє роль своєрідного саморегулятора її діяльності, оскільки сприяє прийняттю тих чи інших рішень, у яких вона реалізується на рівні цілісного «Я».

Культурологічний підхід до вивчення іноземної мови передбачає постійне відстеження і привнесення в навчально-пізнавальне середовище новітніх наукових знань про культуру і культурні процеси, що функціонують у сучасному суспільстві, культуру бізнес-процесів, цінність міжкультурного спілкування. Мова йде про акцентування уваги на засвоєнні найістотніших, функціональних, стійких і тривалих знань, які знаходяться в основі наукової картини світу, представленого світом людини і суспільства, світом людської цивілізації і глобальними фундаментальними процесами. «Людина не просто надає людині якусь інформацію, вимагає від неї не просто осмислення і правильного сприйняття, але й вчить працювати з самою інформацією» [1, с. 14].

Безперечно існує тісний зв’язок між культурою і мовою, оскільки мовна взаємодія істотно впливає на розвиток уявлень про культуру, осмислення культурних явищ і цінностей (*Paola Giorgis*: це є культурна концептуалізація) [6]. Ці уявлення кодуються та втілюються в мові; вони формуються через контекст, умови розвитку й еволюції суспільства, відносини влади, нерівний доступ до культурних та природних ресурсів, а також соціально-культурні та історичні фактори. Розуміння і усвідомлення значущості цих зв’язків особливо є актуальним для сучасних глобалізованих контактів, де різні мови та культурні концептуалізації постійно взаємодіють, змішуються та інтегруються. І саме цей факт зумовлює необхідність формування й удосконалення міжкультурної компетентності як важливої вимоги до іншомовної підготовки студентів — майбутніх фахівців з міжнародних економічних відносин. Готовність і вміння взаємодіяти з представниками інших культур є особливо важливими для міжкультурних діалогів, оскільки може допомогти співрозмовникам домовлятися про стратегії взаєморозуміння, посередництвом між різними культурними концептуалізаціями.

Нині ми спостерігаємо чималий інтерес до вивчення культур інших народів, піднімаються питання діалогу культур, а особливо конфлікту культур.

Жвавий інтерес до проблем культур зумовлений не лише бажанням ознайомитися з ціннісними надбаннями сучасних культур, бажаннями збагатити власну, перейнявши певний досвід, сьогодні інколи, навпаки, ми спостерігаємо зіткнення культур, небажання співіснувати у світовому культурному просторі.

Корені цих протиріч можна прослідкувати в тих соціально-економічних і політичних перетвореннях, які ми сьогодні спостерігаємо у світі, а саме: внаслідок війн масштабна міграція народів, переселення й виселення народів, змішення культур і, як наслідок, це призводить до конфлікту культур. Водночас, технічні інновації та цифрові технології змінюють формат спілкування між представниками різних культур, відкривають нові можливості для спілкування (відеоконференції), але це аж ніяк не спрощує вимоги до ефективності і результативності самого спілкування: взаємоповага, взаємопорозуміння, терпимість та емпатія.

Вивчення іноземної мови постає як «перехрестя культур», це практика міжкультурного спілкування, оскільки кожне іноземне слово відтворює культурний світ мови, яку вивчаєш, світосприйняття [5, с. 15]. Відтак, ми спостерігаємо зміни у викладанні іноземних мов, вивчення іноземної мови постає як суто функціональний процес: мова як засіб спілкування в різних сферах життя. Зустрічаємо певні обґрунтування щодо ігнорування навіть певних жорстких правил у граматиці, оскільки не всі форми вживаються у щоденному спілкуванні. Сучасний студент вимагає інтерактивної взаємодії з викладачем при вивченні мови, спілкування і ще раз спілкування, тобто істотно змінюються мотиви студентів і їх мотивація в цілому до вивчення іноземної мови.

Отже, з позицій культурологічного та аксіологічного підходів до вивчення іноземної мови, можемо узагальнити певні вимоги до сучасного викладання іноземних мов.

По-перше, функціональний підхід до вивчення іноземних мов як засіб спілкування в різних сферах життя. Доктор Дженіфер Дженкінс (Dr Jennifer Jenkins — професор прикладної лінгвістики в Королівському коледжі в Лондоні) у своїх працях наголошує на тому, що вивчення англійської мові як мови міжнародного спілкування для неносіїв мови потребує дещо спрощеного підходу, особливо до вивчення граматики і вимови, особливо для азіатських країн, де національна вимова істотно відрізняється від англійської.

Дослідниця також наголошує на тому, що вже навіть носії мови не очікують досконалої грамотності від неносіїв, оскільки носії мови вже не мають права привласнювати собі мову, бо англійська є міжнародною мовою. Так, за словами автора, кожен має право на власну англійську мову. («*The native speakers of English don't own it (English) and so don't have the right to expect everybody else around the world, when they speak English, to conform to native-speaker's ways of speaking, that everybody has the right to develop their own ways of speaking English*») [7].

На нашу думку, до такого підходу до вивчення іноземної мови треба ставитися обережно, оскільки сам процес вивчення мови можна звести лише до вивчення необхідних слів, тобто істотно звести до примітивного вивчення. З іншого боку, варто взяти до уваги необхідність зорієнтувати процес вивчення мови з огляду на професійні вимоги здобувачів, навчити говорити грамотно, можливо уникаючи складних граматичних форм.

По-друге, розробити сучасні форми і методи взаємодії викладача і студента, які забезпечать вивчення іноземних мов як засобу спілкування і взаємодії фахівців у різних сферах діяльності; сприятимуть опануванню ціннісними орієнтаціями та формуванню професійної культури, культури спілкування. Наприклад, розробити курси «Іноземна мова для економістів», «Іноземна мова для фінансистів», «Іноземна мова для медиків» (так ми сьогодні маємо безліч підручників для вузько-профільного спілкування *English for IT specialists, for marketers etc*.).

І, нарешті, вивчення іноземних мов має відбуватися на теренах взаємодії соціальної, культурної та політичної сфер життя народу, мову якого ви вивчаєте, тобто використовуючи автентичний матеріал, бути у тісному зв’язку зі світом мови, яку вивчаєте.

З огляду на ці зміни, відповідно, вимоги та форми взаємодії змінюються. Студентам вже нецікаво просто переказувати тексти, їм цікаво проводити дискусії іноземною мовою, виконувати певні ролі, робити презентації, аналізувати інформацію і надавати їй власну оцінку, тобто розвивати комунікативні вміння та вміння критично мислити. Відтак, ми формуємо комунікативно-іншомовну компетентність — спроможність спілкуватися із представниками інших культур, тобто вивчення мови має відбуватися в тісному взаємозв’язку та єдності з культурною спадщиною народу, мова якого вивчається. Під час вивчення іноземної мови ми доволі часто зустрічаємо у студентів мовний бар’єр, що є наслідком культурного бар’єру, який виникає через брак знань про умови культури спілкування, правил етикету спілкування в різних культурах (як правильно і чи варто переривати співрозмовників), ігнорування певних сталих традицій (в японській культурі важливе значення у спілкуванні мають паузи і мовчання), знання невербальних мов спілкування (жести, міміка), брак відповідних фахових знань. Щоб здолати і побороти страх у спілкуванні іноземною мовою варто здолати бар’єр культурний. У міжкультурному спілкуванні важливо враховувати особливості національного характеру співрозмовників, національні специфічні особливості мислення та світосприйняття. Саме обізнаність і знання цих особливостей є ядром міжкультурної компетентності. Тобто, розширення й поглиблення соціокультурного компоненту у викладанні іноземної мови студентам — майбутнім економістам-міжнародникам є передумовою і головним чинником здолання як мовного, так і культурного бар’єру у спілкуванні.

Відтак, логічним є висновок про доцільність і необхідність залучення культурного аспекту у навчально-пізнавальний процес, вивчення культурної

мапи народу, мову якого студенти вивчають, ретельне вивчення культури, менталітету, ціннісних орієнтацій. Усе це стає можливим, коли студенти заглиблюються у вивчення фразеологічної картини певної культури, саме через сталі вислови та ідіоматичні вирази стають зрозумілими культурні особливості народу. Мова не просто відтворює світ людини та його культуру. Головна функція мови полягає в тому, що мова оберігає і захищає культуру, її традиції і цінності. Відтак, ми можемо зробити висновок, що мова відіграє значущу роль у формуванні особистості, національного характеру, етнічної спільноти, нації.

Список використаних джерел

1. Александрова Н.М. Концептуальні підходи до формування управлінської культури // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. — Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. — №3. — С. 13–18.
2. Бастун М.В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення // Електронний ресурс. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/6594/1/Bastun_6.pdf
3. Герчанівська П.Е. Культурологія: термінологічний словник / П. Е. Герчанівська. — К.: Національна Академія керівних кадрів культури і мистецтва, 2015. — 439 с.
4. Тюрдьо Е. Информационно-культурологический подход к преподаванию английского языка / Е. Тюрдьо // Електронний ресурс. Режим доступу: http://shakhtyedu.ru/modules/forum/forum.css
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация // Электронный ресурс. Режим доступу: http://www.ffl.msu.ru/research/publications/ter-minasova-lang-and-icc/ter-minasova-yazik-i-mkk-BOOK.pdf
6. Paola Giorgisю Critical Cultural Linguistics (CCL) // Електронний ресурс. Режим доступу: https://centerforinterculturaldialogue.org/
7. Dr Jennifer Jenkins. Global English. A resource Book for Students // Published by Routledge, August 14, 2014. 296 Pages.

Анпілогова Т.В.
старший викладач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Вербило Г.П.
старший викладач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Національний авіаційний університет

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В РОЗРІЗІ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ

Анотація. *Кордони між країнами та народами стають прозорими завдяки сучасним процесам вільного пересування та спілкування. У сучасному світі всі нації та національності відчувають як соціальний, так і культурний вплив інших народів. Наше життя показує, що конфлікт між культурами можливий також не лише у випадку зіткнення культур, як рідних, так і зарубіжних, а й у межах власної, рідної культури. Це може статися, коли зміни в суспільстві досягнуть такого рівня, що майбутні покоління не пам'ятають, не знають і не розуміють культуру та світогляд своїх попередників. Однією з важливих*

характеристик сучасної людини є комунікативна компетентність, яка розглядається як невід'ємна властивість особистості, що дозволяє адаптуватися та адекватно діяти в суспільстві та досягти конструктивної взаємодії між сучасними поколіннями від бебі-бумерів до покоління Z. Різноманітність характеристик поколінь дозволяє нам зрозуміти, як працювати і знайти підхід до людей.

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, конфлікт, покоління, теорія поколінь, соціокультурні знання, комунікативні навички, поведінкова сфера, комунікативна стратегія, міжкультурна компетентність, суб'єкт комунікації.*

Abstract. *Borders between countries and peoples become transparent due to modern processes of free movement and communication. In the modern world, all nations and nationalities feel both the social and cultural influence of other peoples. Our life shows that the conflict between cultures is also possible not only in the case of clashes of cultures, both native and foreign, but also within their own, native culture. This can happen when changes in society reach such a level that future generations do not remember, do not know and do not understand the culture and worldview of their predecessors. One of the important characteristics of a modern human beings is the communicative competence, which is considered as an integral property of the individual, that allows to adapt and adequately act in society and achieve constructive interaction among modern generations from baby boomers to generation Z. Awareness of the diversity of characteristics of generations, allows us to understand how to work and find an approach to people.*

Key words: *Intercultural communication, conflict, generation, generation theory, socio-cultural knowledge, communication skills, behavioral sphere, communication strategy, intercultural competence, subject of communication.*

Термін «міжкультурна комунікація» є похідним від понять «культура» і «комунікація». У сучасній науці вона проявляється в тому, що під час зустрічі представників різних культур, кожен із них поводить себе відповідно до своїх культурних принципів. За влучним визначенням О. Верещагіна та В. Костомарова «міжкультурна комунікація — це адекватне розуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур». Форми прояву міжкультурної комунікації можуть бути різноманітними: це і заплановані переговори, наприклад, між представниками урядових установ або ділових організацій країн із різною культурою, а також незаплановані зустрічі під час туристичних поїздок, конференцій або академічних семінарів тощо [1].

Кордони між країнами і народами стають прозорими завдяки сучасним процесам вільного пересування і комунікації. Світ стає настільки тісним, що взаємодія країн, народів і культур є фактично неминучою. У сучасному світі всі нації і народності відчувають на собі як соціальний, так і культурний вплив інших народів.

Життя показує, що зіткнення між культурами, їх конфлікт також можливий не лише в разі зіткнень культур, як рідної, так і чужої, але і всередині своєї власної, рідної культури. Це може статися в тому випадку, коли зміни в житті суспільства досягають такого рівня, що наступні покоління не пам'ятають, не знають і не розуміють культури і світосприйняття своїх попередників.

Що таке покоління? Це люди, які народилися в одну історичну епоху: вони стикаються з однаковими історичними подіями та соціальними віяннями,

перебуваючи приблизно в одному і тому ж віці. У них схожий досвід, загальні переконання і моделі поведінки. Одне покоління триває приблизно 20–24 роки.

У 1991 році двоє американських дослідників Вільям Штраус і Ніл Хоув зацікавилися, чому так звані «бебі-бумери», що народилися після Другої світової війни, за своїми поглядами та звичками кардинально відрізняються, наприклад, від тих, хто народжений у другій половині 60-х років XX століття. Дослідники запропонували так звану «теорію поколінь».

Штраус і Хоув проаналізували всю історію США і дійшли висновку, що від появи у XVII столітті перших англійських переселенців на американській землі в країні змінилося 27 поколінь. При цьому, на думку дослідників, існує певна циклічність: підйом, пробудження, спад та криза. Повний цикл зміни поколінь Штраус і Хоув назвали латинським словом *saeculum* («довге життя людини», «століття», «покоління»), і триває він приблизно 80–90 років.

Підйом — посткризовий період у житті суспільства. На цьому етапі людям притаманне сильне почуття солідарності і вони прагнуть досягти чогось спільними зусиллями, індивідуалістам, поряд з ними, дуже важко. У США в цей період народилося повоєнне покоління «бебі-бумерів».

Пробудження — період, коли інститути піддаються нападкам в ім'я особистості, суспільство на підйомі, але людей починає втомлювати дисципліна і вони бунтують. У XX столітті це покоління, яке народилося з 1964 по 1985 рік.

Покоління спаду народжується, коли інститутам (громадським і державним) не довіряють, зростає індивідуалізм. Автори теорії позначили його межі 1985–2004 роками.

Криза — інститути зруйновані і відтворюються для виживання нації. Це покоління, згідно Штраусу і Хоув, почалося з 2004 року і триватиме приблизно до 2024 року.

Дослідники порівнюють зміну поколінь з порами року — коли цикл завершується, все повторюється знову, тільки вже на новому щаблі історії.

Бебі-бумери (1946–1964 р.н.)

У них є побудовані ними будинки, вони люблять створювати власноруч все навколо себе. Сім'я є основною ланкою суспільства. Це покоління орієнтується на взаємодію в команді. Вважають, що гроші дістаються важкою працею. Успіх вимірюється такими заохоченнями, як грамоти або значки.

Покоління X (1961–1981 р.н.)

Для них характерне «безхмарне дитинство», готовність до змін. Основний лозунг «Вір у свої сили!», а найвища цінність — свобода вибору. Вони все роблять вчасно, виражають емоції напряму, рано встають, полюбляють отримувати знання, мають декілька форм освіти, підтримують всіх друзів, близьких та родичів, діють за принципом «сказав–зробив».

Покоління Y (1981–2000 р.н.)

Часто все ще живуть з батьками. До сфери інтересів входить волонтерство, хочуть бути корисними для світу. Для них немає нічого неможливого. Важливі

професійне зростання та особистісний розвиток. Отримувати насолоду від процесу — важлива складова їх життя. Соціальні мережі стали набирати обертів саме завдяки цьому поколінню, з'явились поняття *like / dislike*. Для них характерна раціональність та креативність, часто проявляють більше співчутливості. Там, де є свобода, з'являється креатив, адже вони створюють максимальний комфорт навколо себе, раціонально використовують простір, поєднують між собою різнопланові ідеї, створюючи шедеври. Основним негативним моментом для такого покоління є те, що більшість його представників є егоїстичними, або поколінням «Я» — рідко вміють слухати та чути свого візаві.

Покоління Z (з 2000 р.н.)

Економні поціновувачі свого часу. Для них важлива інша подача інформації: у форматі малюнків, фото або відео та обов'язкова наявність Інтернету. Якщо немає ресурсу, можуть його створити. Завжди використовують ввічливі слова. Основна мета — зруйнувати та прибрати неефективні процеси.

Цінності

У бебі-бумерів вони формувались під час перемоги союзників у Другій Світовій. Вони вірять у державні інститути та довіряють владі. Їхнє майбутнє завжди зрозуміле, тому важливо підтримувати стан визначеності.

На формування цінностей у покоління X вплинула війна в Афганістані.

Для покоління Y, яке сформувалось та розвивається у період глобалізації, досить важливо отримувати швидку винагороду та схвалення, мати горизонтальний рух по кар'єрній драбині, обирати те, що їм до вподоби.

Покоління Z розцінює гроші як можливості та ключ до свободи, проте жоден мільйонер не буде для них авторитетом. У них викликає повагу вміння зробити канал на *Youtube* або розкрутити аккаунт в *Instagram*. Також покоління Z досліджує і розмірковує над проблемами навколишнього середовища та намагається їх вирішити. Згідно з дослідженням *Google*, 80% знають про ці проблеми, а 76% прагнуть знайти ключ до їх вирішення. Найголовніше, що для покоління Z важливо зробити все максимально візуальним, комп'ютеризованим та практичним. Вони легко вигадують нетривіальні рішення та створюють щось нове за умов обмеженості ресурсів [2].

Обізнаність різноманітності характерних рис поколінь дозволяє розуміти як працювати та знаходити підхід до людей. Визнаючи той факт, що світ складається з різних людей, очевидною необхідністю є врахування таких чинників, як дослідження відмінностей людей, вивчення їх культурних традицій, особливостей та мов. Цей процес сприяє збагаченню людини, змінює її світогляд та ставлення інших людей, а також робить міжкультурну і міжмовну комунікацію успішною і адекватною.

Формування навичок компетентної міжкультурної комунікації вимагає від її учасників розуміння, що, коли, кому і як вони можуть і повинні сказати або зробити. Для успішної реалізації цих установок їм необхідні: соціокультурні

(контекстні) знання, комунікативні навички, мовні знання, а також психологічні вміння.

У цьому контексті *соціокультурні знання* («що») формуються в результаті соціального і особистого досвіду індивіда і складають фонові знання про світ. Незнання особливостей національно-культурної специфіки партнера призводить до комунікативних невдач і конфліктів, які найчастіше виникають у поведінковій сфері, що включає невербальні засоби спілкування, народні традиції, манери вітання тощо.

Комунікативні навички («коли і кому») — сукупність способів вираження ідей, думок, почуттів, переживань, засобів впливу на партнерів і співрозмовників, що використовуються у процесі спілкування з метою досягнення цілей комунікації. Даний тип знань є результатом попереднього досвіду спілкування із представниками інших культур. На практиці це означає, що суб'єкт комунікації повинен вміти ефективно формувати свою комунікативну стратегію, користуватися різноманітними тактичними прийомами комунікації, позиціонувати себе як учасника комунікаційного процесу.

Мовні знання («як») — інструмент пізнання як своєї, так і іншої культури. У мові найбільш чітко проявляються відмінності між культурами. Тому знання будь-якої іншої мови є неодмінною умовою міжкультурної компетентності, що забезпечує адекватне розуміння культурних особливостей відповідної країни. А також дозволяє індивіду адаптувати свою поведінку до поведінки партнерів і, завдяки цьому, у нього формується більш висока здатність до міжкультурної комунікації, тобто до адекватного взаєморозуміння учасників комунікації, що належать до різних культур. Знання мови формує і особистісні якості суб'єкта комунікації — відкритість, толерантність та готовність до спілкування з представниками іншої культури [3].

Яскравим прикладом є Като Ломб — професійна угорська перекладачка та письменниця, що володіла багатьма мовами, одна з перших синхронних перекладачів у світі. Като отримала широку популярність завдяки своїм здібностям у галузі методики вивчення іноземних мов. Вільно говорила, читала і писала угорською, російською, англійською, французькою, німецькою. Могла висловлюватися і розуміла італійську, іспанську, японську, китайську, польську мови. Зі словником читала латиною, болгарською, данською, румунською, словацькою мовами. Для всіх, хто вивчає іноземну мову вона сформулювала 10 заповідей:

1. Щоденно займатися мовою. Навіть при повній відсутності часу намагайтеся приділити вивченню мови хоча б 10 хвилин на день. Особливо практично займатися в першій половині дня, наприклад, коли Ви кудись прямуєте .

2. При пасивному бажанні навчатися не кидайте вивчення. Досить змінити напрями навчання. Наприклад, перейти на іншу форму вивчення мови:

відкладіть книгу, подивіться фільми або послухайте музику. Замість вправ із підручника простудіюйте словник.

3. Ніколи не зубріть та не заучуйте нічого окремо, у відриві від контексту.

4. Виписуйте і заучуйте готові фрази. Їх можна буде використовувати в максимально можливій кількості випадків.

5. Частіше перекладайте все, що можна. Чи буде це рекламна вивіска, уривки випадкових розмов, заголовки газет або журналів.

6. Вивчайте тільки те, що свідомо правильне. Не вчіть того, що написано вами і не показано професіоналам, викладачам. Є ймовірність заучування з можливими помилками. Вивчайте свідомо правильні і грамотно складені конструкції.

7. Готові фрази, ідіоматичні вирази виписуйте і запам'ятовуйте в першій особі однини. Наприклад: «I am only pulling your leg» (Я тебе тільки дражню).

8. Іноземна мова — фортеця, яку необхідно штурмувати з усіх боків одночасно. Дивіться фільми оригінальною мовою, читайте газети і журнали іноземною мовою, спілкуйтеся на форумах і чатах з носіями іноземної мови.

9. Не бійтеся говорити. Не бійтеся можливих помилок у спілкуванні, просіть, щоб вас виправляли, якщо ви допускаєте помилки. Інакше це може призвести до того, що неправильно завчені конструкції, можуть викликати сміх там, де це буде недоречно (наприклад, у ділових переговорах).

10. Будьте твердо впевнені, що зможете вивчити мову досить добре. Той, хто впевнений у перемозі, зазвичай домагається більшого [4].

Отже, міжкультурна компетентність являє собою сукупність знань, навичок і умінь, за допомогою яких індивід може успішно спілкуватися з партнерами з інших культур, як на буденному, так і на професійному рівнях.

Список використаних джерел

1. Садохін А.П. Міжкультурна комунікація // А. П Садохін [Електронний ресурс]. — 2013. Режим доступу: http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=29953
2. https://eba.com.ua/efektyvna-komunikatsiya-v-rozrizi-teoriyi-pokolin/
3. Міжкультурна компетентність в сучасній комунікації // Матеріали IV Міжнародної студентської наукової конференції «Студентський науковий форум» URL: https://scienceforum.ru/2012/article/2012001605
4. https://languageplus.info/staty/Kato-Lomb/

Ван Сіньсін
кандидат філологічних наук
викладач кафедри російської мови
Університет Хучжоу, КНР

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ КНР В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Анотація. *Стаття присвячена проблемам впровадження онлайн-навчання студентів вищих навчальних закладів КНР у період профілактики і контролю епідемії коронавірусу. Автор аналізує особливості онлайн-навчання студентів, які вивчають іноземні мови в університетах провінції Чжецзян; розкриває можливості роботи в дистанційному режимі з використанням платформи Dingding.*

Ключові слова: *платформа Dingding, форми та методи онлайн-навчання, дистанційне навчання, університет КНР.*

Abstract. *The article is devoted to the problems of implementing online education for students of higher educational institutions of the People's Republic of China during the prevention and control of the coronavirus epidemic. The author analyzes the features of online education of students studying foreign languages at universities in Zhejiang Province; reveals the possibilities of working remotely using the Dingding platform.*

Key words: *Dingding platform, forms and methods of online learning, distance learning, University of the People's Republic of China.*

Постановка проблеми. В освітніх системах інформаційного суспільства, поряд із традиційними формами навчання все частіше застосовуються сучасні інноваційні форми, які базуються на інтернет-технологіях, орієнтованих на індивідуальні потреби студента та рівень його знань, що дає можливість зробити освітній процес більш гнучким, універсальним і особистісно-орієнтованим. З розвитком інформаційних технологій, локальних мереж з'явилися нові можливості навчання, які дозволяють підтримувати освітній процес на належному рівні. Особливі обставини, викликані пандемією, вимагають екстрених заходів для зниження ризиків поширення короновірусу в різних сферах життєдіяльності людей, пошуку нових форм і методів навчання. Це спричинило прискорену модернізацію систем освіти багатьох країн світу, розвитку форм і методів онлайн-навчання, переводу навчального процесу на дистанційну форму із застосуванням технологій електронного навчання.

Аналіз останніх досліджень. Необхідність переходу на дистанційне навчання зумовила величезну кількість досліджень, присвячених формам і методам онлайн-навчання [2, 3, 4], проблемам оцінювання результатів навчальної діяльності [6, 7], аналізу ефективності дистанційного навчання [5].

Виклад основного матеріалу дослідження. У лютому 2020 року Міністерство освіти Китаю опублікувало «Керівні думки щодо організації та управління онлайн-навчанням у школах та університетах у період пандемії» [1], закликавши навчальні заклади різних регіонів країни продовжити навчальний процес через різні платформи у формі онлайн-уроків. У документі

підкреслюється, що в умовах пандемії широкомасштабне впровадження онлайн-уроків також є новою спробою модернізації системи освіти.

Онлайн-освіта — це формат освіти, при якому навчальний процес будується навколо певної онлайн-платформи, як єдиного інструменту, здатного вирішувати всі навчальні завдання (у Китаї це, в основному, платформи *Dingding, MOOC, Tencent classroom, Dingtalk, QQ, WeChat*): уроки і завдання, тести і оцінки, спілкування студентів і викладача. На заняттях використовуються як традиційні методики, які просто переносяться з аудиторій в інтернет, так і методики онлайн-навчання, авторські методики.

В даний час в онлайн-навчанні використовуються комп'ютерні та інтернет-технології для реалізації трьох форм взаємодії:

- взаємодія викладача та учнів;
- взаємодія людини з навчальною системою;
- взаємодія людини з комп'ютером, що підвищує ефективність дистанційного навчання.

Форми взаємодії у процесі онлайн-навчання наочно показані на представленій нижче схемі.

Схема 1. Процес онлайн-навчання

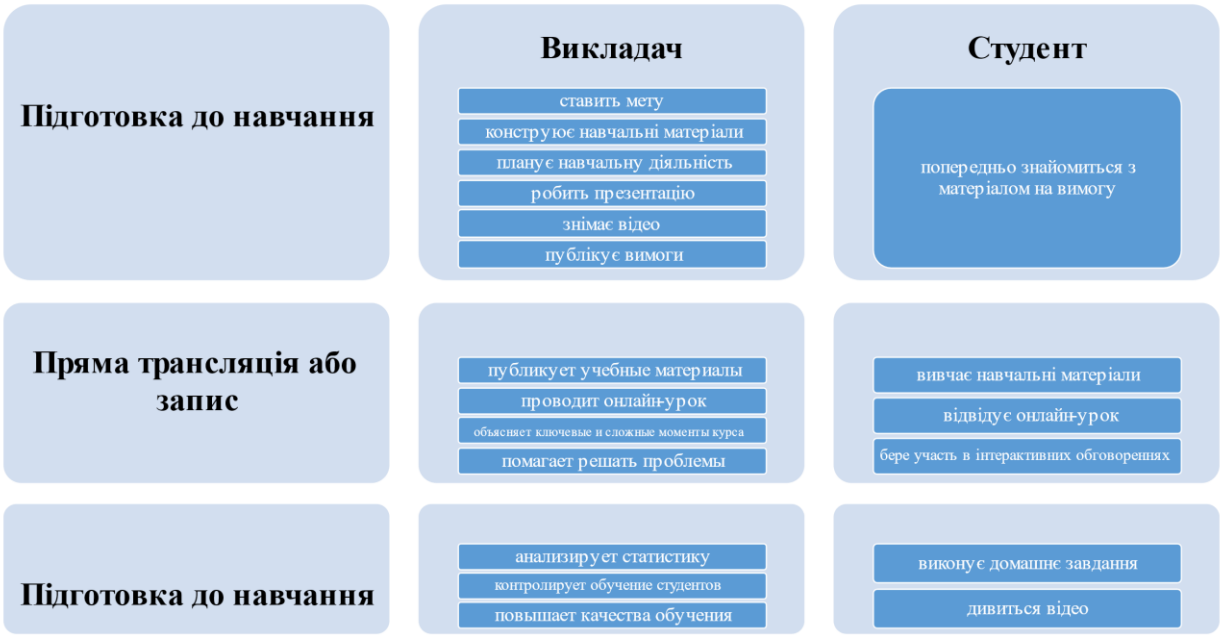

Переваги онлайн-навчання очевидні:

- можливість диференційованого та індивідуального навчання для всіх студентів; інтерактивність і наочність;
- виправданість застосування аудіо- та відеоматеріалів;
- можливість використання даного виду навчання для роботи з талановитими студентами;
- дистанційна участь у конкурсах, конференціях.

Завдяки онлайн-навчанню зміст навчання може бути розширено і доповнено. Наприклад, навчальний контент може бути виражений у різних формах, таких як презентація, відео чи аудіо. Абстрактний і незрозумілий зміст, який важко відобразити інтуїтивно при традиційному навчанні, може відображатися за допомогою анімації, відео, аудіо і т.п., що сприяє підвищенню інтересу студентів до навчання, позитивно впливає на його результативність.

Однак, як показує практика, онлайн-навчання має і ряд недоліків. Перш за все, в університетах немає спеціального відділу, що відповідає за управління онлайн-навчанням, не вистачає професіоналів, здатних створити на рівні університету цілісну багаторівневу систему онлайн-навчання, надати кваліфіковану допомогу викладачам у розробці онлайн-курсів, здійснювати контроль за процесом навчання і відвідуваністю занять. Необхідна перепідготовка осіб, що займаються організацією процесу навчання з урахуванням нових реалій. Керування навчанням онлайн має свої особливості й специфічний режим, що неможливо ігнорувати у процесі управління освітою [7, 8].

Крім того, більшість використовуваних для онлайн-навчання навчальних матеріалів (підручників, посібників, аудіо- та відеоматеріалів, тестових завдань тощо), створювалися для традиційного навчання і не враховують специфіку онлайн-занять. У результаті в Інтернеті доступний обмежений вибір онлайн-курсів, що, на думку Лю І та Чжана Хуйрона не сприяє задоволенню студентам їхніх різноманітних освітніх потреб [8].

У режимі онлайн-навчання студентам немає необхідності складати іспити в аудиторії, що, в свою чергу, має як переваги, так і недоліки. Отримані в результаті онлайн-тестування результати не завжди відображають реальні навчальні результати студентів. Викладач не може повністю забезпечувати самостійність роботи і, відповідно, гарантувати справедливість оцінки. Неможливість викладачеві і учневі об’єктивно оцінити результативність навчання, у свою чергу, не кращим чином впливає на самодисципліну студентів, їх старанність, що в подальшому веде до зниження успішності.

Впровадження онлайн-навчання в різних провінціях КНР має свої особливості і залежить як від вибору стратегії навчання самим навчальним закладом, так і від політики регіонального уряду, багато в чому визначає тривалість онлайн-навчання і його форми. Проаналізуємо тенденції розвитку онлайн-навчання студентів на прикладі інституту іноземних мов Університету Хучжоу (провінція Чжецзян).

Для відпрацювання навички говоріння та аудіювання викладачами університету використовувалася в основному інтернет-платформа *Dingding*. Дана платформа надає великі можливості в організації онлайн-заняття. Викладач може:

- бачити студента (викладач має можливість включати відео у слухача);
- відпрацьовувати в групі діалоги, монологічні висловлювання;
- використовувати «віртуальну» дошку;

- демонструвати екран ноутбука викладача;
- відправляти файли студентам у групу і персонально;
- організовувати чати студентів.

На *Dingding* проводяться «аудиторні» заняття, що включають такі методи роботи, як опитування, монологічне висловлювання, бесіда. Під час уроку студенти мають можливість задавати питання викладачеві безпосередньо.

На факультеті російської мови в 2020 році студентам пропонувалося 76 обов'язкових і 8 факультативних курсів для онлайн-навчання. Додатково в процесі навчання використовуються платформи *MOOC, Tencent Classroom, DingTalk, QQ, WeChat*. Основний метод онлайн-навчання — це пряма трансляція онлайн. Інститут іноземної мови збирає та аналізує інформацію про онлайн-навчання. У 2020 році згідно із статистикою відвідуваність студентами онлайн-занять у середньому становила 98,8%. Проводилися підсумкові опитування викладачів і студентів, завданням яких було визначити задоволеність учасників онлайн-навчання процесом і навчальними результатами (питання стосувалися як самих занять, підготовки до них, очікуваних і отриманих результатів, так і ефективності взаємодії студентів і викладачів). Онлайн-навчання в тій чи іншій мірі виправдало очікування понад 75% студентів і менше 60% викладачів. Незадоволеність викладачів була викликана як нижчим рівнем знань і умінь студентів (порівнювалися результати аудиторного та онлайн-навчання) при досить високих результатах тестування, так і складнощами контролю навчальної активності учнів. І студенти, і викладачі в опитуваннях підкреслили недостатність комунікації між викладачем і студентами, спілкування між студентами, обмежені можливості університетського онлайн-навчання.

Висновки. Таким чином, онлайн-навчання — це сучасна реалія, без якої освіта XXI століття немислима. Однак, на нашу думку, воно може бути тільки частиною або доповненням до традиційної форми навчання сучасного студента, але ніяк не замінювати її повністю. Незважаючи на популярність і загальне схвалення цього виду навчання, онлайн-навчання не зможе замінити «живого» спілкування між викладачем і студентом, створити атмосферу академічного середовища, замінити колектив і дружнє спілкування між студентами; його завдання тільки доповнити і розширити можливості класичного університетського навчання.

Список використаних джерел

1. Керівні думки щодо організації та управління онлайн-навчанням у школах та університетах у період пандемії [Електронний ресурс]: 中华人民共和国教育部 — Режим доступу: http://www.moe.gov.cn/srcsite/A08/s7056/202002/t20200205_418138.html

2. Лі Чжень (李贞). В умовах епідемії онлайн-класи є одночасно невідкладні та інноваційні / Лі Чжень [Електронний ресурс]: 知网 — Режим доступу: https://wap.cnki.net/touch/web/Newspaper/Article/RMRH202002180050.html
3. Ян Ідан (杨一丹). Нормалізована побудова «гібридного аудиторного і офлайн-навчання» у вищих професійних коледжах / Ян Ідан [Електронний ресурс]: 知网 — Режим доступу: https://wap.cnki.net/touch/web/Journal/Article/JSGJ202006014.html
4. Міністерство освіти Китайської Народної Республіки. Керівні думки одинадцяти відділів, включаючи Міністерство освіти, щодо сприяння здоровому розвитку онлайн-освіти [Електронний ресурс]: 中华人民共和国教育部 — Режим доступу: http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/gzdt_gzdt/s5987/201909/t20190930_401761.html?ivk_sa=1024320u
5. Лі На (李娜). Порівняльний аналіз онлайн-викладання та офлайн-класів у вищій професійній освіті / Лі На [Електронний ресурс]: 知网 — Режим доступу: https://wap.cnki.net/touch/web/Journal/Article/XZSY202024052.html
6. Ду Юхуа (杜育华), Дінь Цзінь (丁瑾). Порівняльний аналіз переваг та недоліків викладання в Інтернеті та традиційного викладання в коледжах та університетах /Ду Юхуа, Дінь Цзінь [Електронний ресурс]: 知网 — Режим доступу: https://wap.cnki.net/touch/web/Journal/Article/CAIZ202020057.html
7. Цзян Цінхуа (江清华). Дослідження онлайн-викладання в коледжах та університетах в умовах епідемії короновірусу / Цзян Цінхуа [Електронний ресурс]: 知网 — Режим доступу: https://wap.cnki.net/touch/web/Journal/Article/YZDG202006012.html
8. Лю І (刘燚), Чжан Хуйрон (张辉蓉). Дослідження онлайн-викладання в коледжах та університетах / Лю І, Чжан Хуйрон [Електронний ресурс]: 知网 — Режим доступу: https://wap.cnki.net/touch/web/Journal/Article/YXXY202005007.html

Irina Gvelesiani
Associate Professor of the Faculty of Humanities at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Georgia
Eteri Mumladze
Associate Professor of Tbilisi Humanitarian Teaching University
Georgia

COVID-19 AND MULTILINGUAL EDUCATION — CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Abstract. *COVID-19 can be treated as a disaster of the 21st century that has changed the landscapes of different spares of life. Representatives of various branches have made huge affords for the adaptation to the contemporary challenges. As a result, many face-to-face activities have become online ones. The paper deals with the innovative strategies of the online teaching. The major accent is put on the main problems of the multilingual education, their solutions and future perspectives.*

Key words: *multilingualism, online teaching, pandemic, strategies, student.*

Introduction. «In early 2020, the COVID-19 (caused by the SARS-CoV-2 virus) pandemic shocked the world, almost bringing it to an unprecedented stop. The new coronavirus apparently started to spread in China during December 2019, before moving to Thailand, Japan, the Republic of Korea (first confirmed cases on 20 January 2020), then to the United States, Vietnam» (A. Aristovnik, D. Keržič, D. Ravšelj, N. Tomaževič, L. Umek, p. 1) and to other world countries. The outbreak of COVID-19 stipulated reorganization and rearrangement of different spheres of life. A daily routine of the world population drastically changed — face-to-face became online, on-site became virtual, reachable started being unreachable. COVID-19 led to the crisis and lockdown across the globe. The latter was implemented for staying safe and for maintaining the proper social distancing (K. Mahalakshmi, R. Radha, p. 2405).

The special challenges were faced by the educational systems of different states. It has been estimated «that 107 countries implemented educational institutes' closures. It is roughly said to be affecting 862 million people around the globe. This is approximately calculated as half of the world student population» (Mahmood, 2020, p. 1). The Ministries of Education started straggling against the disaster via maintaining the educational processes and via shifting the population from a classroom teaching to an online / distance lecturing.

The Online Teaching — the Major Challenges

It is noteworthy that the «distance education originated in the United States in the 1800's when teachers and learners at the University of Chicago, who were at different locations, tried to connect through correspondence programs… The first fully online course was offered in 1981… In the mid-1980s, the first online undergraduate and graduate courses were initiated by several universities and schools» (A. Sun, X. Chen, p. 158).

Nowadays, the distance education is the only way of teaching at many universities of the world. However, at the first stage of the implementation of the online lecturing many obstacles appeared at Georgia's universities, specifically:

• the lack of students' and educators' experience in using e-platforms like Zoom, E-mail, Skype, etc.;

• interruptions or other system errors that appear during lecturing hours;

• the lack of e-spaces / e-systems for writing students' scores;

• a small number of e-materials (e-books, e-textbooks, e-tests, etc.) and the necessity of their rapid creation or digitalization;

• a decreased motivation in students, who lacked self-discipline and self-confidence;

• the feeling of isolation or marginalization due to the lack of a physical presence of classmates and lecturers, etc.

More obstacles appeared in the groups of ethnic minorities, who were scattered in remote villages with a poor internet-connection. The same students as well as the learners from the neighboring countries suffered from frequent interruptions or other system errors due to the distancing. Moreover, the lecturers of multiethnic groups started readaptation of teaching methods due to the impossibility or less possibility of carrying out the traditional classroom activities: pair-work, code-switching, translanguaging, etc. The latter has always had a compulsory status as a purposeful pedagogical alternation of a language in spoken and written, receptive and productive modes. It has

• promoted a deeper and fuller understanding of a subject matter;

• helped the development of a weaker language;

• facilitated home-school links and cooperation;

• helped the integration of fluent speakers with early learners, etc. (F. Nyimbili, D.S. Mwanza, p. 21).

Transition to the Online Teaching — the Universities' Policies

The Georgian universities realized that 2019 was the starting point of the new digital era. The administrative staffs of TSU (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University) and THU (Tbilisi Humanitarian Teaching University) made the crucial steps for meeting the new challenges. The teachers of TSU were invited to join *LMS — Learning Management System*, which presented each lecturer's timetable, lists of students, learners' contact information and digital registers for indicating criteria of assessment and scores. Accordingly, every teacher could communicate with all students and upload syllabi, textbooks, readers, e-tests and other materials. Moreover, the educators were asked to use Zoom — a direct communication software platform (Zs. Kristóf, p. 89) — while delivering lectures. The usage of Skype, Facebook, e-mail and other e-systems was also allowed. The authorities of TSU realized that all teachers did not have appropriate skills for using e-platforms. Accordingly, the special guidelines for downloading or using *LMS, Zoom* and other e-systems were sent. Moreover, the special support teams as well as monitoring teams were created for checking and controlling the process of lecturing.

In contrast to TSU, THU did not create *LMS*. However, the administrative staff of THU took the duty of communicating with all students and uploading their scores as well as syllabi, textbooks, readers, e-tests and other materials. The lecturers were asked to use *Zoom*, *Facebook* and e-mail. Moreover, the special monitoring teams of the administrative staff were created for checking and controlling students' attendance as well as the process of lecturing.

The Online Teaching in Multiethnic Groups

In the contemporary multilingual setting, teaching is often associated with educators' special skills and methodology, especially, in cases of courses related to

translatology. One of such courses is ARET (Abstracting and reviewing of the English text) that has been taught at TSU since 2013 and has been delivered to the Georgians, the Armenians, the Azerbaijanis, etc. The lecturer of ARET has always been oriented to pair-works, code-switching and translanguaging, because a contrastive analysis as well as a simultaneous usage of home and target languages has served as a complementary tool during the classroom activities. The transition from a classroom teaching to an online lecturing forced the lecturer to redevelop and restructure the methodology. While doing classroom translations, the educator replaced pair-works with group-works, namely, after sharing a source text via the *share screen* mode, she gave the students several minutes to discuss its content in their mother tongues. Afterwards, she defined specific terms of a source text and asked one Armenian and one Azerbaijanis student to translate the definitions into their native languages. This method activated all learners and deepened their comprehension. Moreover, the educator allowed the students to use bilingual / multilingual online dictionaries and corpora that facilitated thinking in several (source, home and target) languages. As a result, heteroglossia was facilitated.

The transition from a classroom teaching to an online lecturing initiated rearrangement of those courses that were oriented to the laboratory activities. One of them was the biochemistry taught for multi-ethnic (the Georgians, the Azerbaijanis, the Armenians, the Abkhazians) groups of students at THU. Before the pandemic, the laboratory activities comprised two stages:

- explanatory, demonstratory as well as experimental activities of the lecturer;
- experiments carried out by the students.

At the first stage, the lecturer's activities — retelling, explaining, demonstrating — activated visual and auditory perceptions. At the second stage, the students touched the tools, made experiments and named all procedures that additionally activated a kinesthetic perception. The language of instruction was Russian. However, the lecturer used Georgian and Russian (translanguaging) and asked the students to use their mother tongues as well as the languages of instruction for naming tools during the experimental activities (heteroglossic approach). A simultaneous usage of home and target languages during experiments, analyses and observations enhanced the understanding of the subject-area concepts, specific terms and phrases.

After the transition to online teaching, THU was not able to provide the hybrid mode of learning, because the majority of students lived outside Georgia and could not attend the laboratory activities. Since the beginning of the semester, they have been attending only the online lectures. However, the laboratory activities are scheduled at the end of the semester and they will be carried out in the following way: the lecturer will visit the laboratory and demonstrate all the explanatory, demonstratory and experimental activities in front of the computer screen (Zoom mode will be activated and the learners will be able to watch all the activities). Although the students will not be able to experiment themselves, they will ask questions and discuss online all subject-area concepts, specific terms and phrases via

using their mother tongues and the languages of instruction. This will not activate a kinesthetic perception (only visual and auditory learners will benefit). However, the promotion of code-switching and translanguaging will activate the majority of students, broaden their learning opportunities and develop proficiency in a language of instruction.

Conclusion. Finally, it is noteworthy that on the background of the contemporary pandemic, translanguaging and code-switching are still considered as the useful tools for teaching in multiethnic groups of students at TSU and THU. In contrast to the traditional monolingual methodology, code-switching hinders students' marginalization, passivity and exclusion from the participation in the classroom activities. Although the pandemic caused many difficulties to the educators of the world, the crucial obstacles have been skillfully overcome with the help of the teachers, who adapted their teaching strategies to the needs of students. They transformed face-to-face into virtual and maintained their loyalty to the promotion of multilingualism and pluriethnicity.

References

1. A. Aristovnik, D. Keržič, D. Ravšelj, N. Tomaževič, L. Umek, Impacts of the COVID-19 Pandemic on Life of Higher Education Students: A Global Perspective, Sustainability, Volume 12, 2020.
2. A. Sun, X. Chen, Online Education and its Effective Practice: A Research Review, Journal of Information Technology Education: Research, Volume 15, 2016. Downloaded from: http://www.informingscience.org/Publications/3502
3. F. Nyimbili, D.S. Mwanza, Translanguaging Challenges Faced by Teachers and Learners in First Grade Multilingual Literacy Classrooms in Zambia, International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL), Volume 9, Issue 3, 2021.
4. K. Mahalakshmi, R. Radha, COVID 19: A Massive Exposure of Web-based Learning, Journal of Xidian University, Volume 14 (4), 2020.
5. S. Mahmood, Instructional Strategies for Online Teaching in COVID-19 Pandemic, Human Behavior and Emerging Technologies, 2020. Downloaded from: Instructional Strategies for Online Teaching in COVID-19 Pandemic — Mahmood — Human Behavior and Emerging Technologies — Wiley Online Library.
6. Zs. Kristóf, International Trends of Remote Teaching Ordered in Light of the Coronavirus (COVID-19) and its Most Popular Video Conferencing Applications that Implement Communication, Central European Journal of Educational Research, Volume 2 (2), 2020.

Давиденко Т.В.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПАНДЕМІЯ COVID-19 — НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню новітніх тенденцій, технологій та «soft skills», що безпосередньо є ключем до успішного професійного життя людей в умовах пандемій, а саме пандемії COVID-19. Автор виокремлює важливі керівні та професійні якості, що підтримують конструктивну складову під час дистанційної форми роботи.*

Ключові слова: *пандемія, COVID-19, інноваційні технології, soft skills, платформи для проведення online конференцій, емоційний інтелект, емпатія, технологічний прогрес, зона психологічної безпеки.*

Abstract. *The study is concentrated on the research of the up to date tendencies, technologies, techniques and «soft skills», that are a key to efficient professional life of people under pandemics, and COVID-19 in particular. The author defines the essential leading and professional qualities that are sustainable in terms of distance working formats.*

Key words: *pandemic, COVID-19, innovative technologies, soft skills, online conferences platforms, emotional intelligence, empathy, technological progress, psychological safety zone.*

Постановка проблеми. В парадигмі сучасного світу, постійні та несподівані виклики якого змушують нас невпинно змінюватись та вдосконалюватись, своє місце впевнено займають зміни у психологічних підходах до психології та методології праці, стандарти рекрутингу та взаємовідносини між колегами. Вищезгадані аспекти набувають беззаперечної необхідності в нестандартних умовах, а саме пандемії COVID-19, що постійно змушує нас адаптуватись, набуваючи нових знань, вмінь та навичок.

Аналіз джерел та публікацій. Декілька останніх десятиліть вчені докладали неабияких зусиль у вивченні певних складових інтелекту та поступово зрозуміли, що IQ (рівень інтелектуального розвитку) не є єдиним чинником, що допомагає людині досягти успіху та сягнути вершин свого інтелектуального та психологічного розвитку. EQ (емоційний інтелект) був згодом визначений як невід'ємна складова цілісної особистості, концепція була побудована та популяризована революційною книгою Деніела Голмана, основою для якої були багаторічні дослідження Петера Саловей, Джона Мейера, Говарда Гарднера, Роберта Штернберга та багатьох інших. Але впродовж останнього року в світлі пандемії COVID-19, через яку багато країн вбачають за необхідне обмеження живого спілкування як способу контролю розповсюдження інфекції, дистанційні форми роботи, нові норми та вимоги до працівників вимагають нових підходів у процесі набору персоналу.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Ми біологічно запрограмовані вчитись. Це ключ до виживання та засіб виконати своє призначення вирости над собою або створити щось нове», — саме цю цитату Брітт Андреатти варто обрати в якості епіграфу до нашої роботи з поміж цілої низки інших з серії «Wired», автором якої вона є [1]. Сучасне теперішнє і майбутнє лежить у площині залучення нових технологій, зв'язків, методів співпраці, знань та навичок. Вже впевнено залишають нас часи, коли робота вважалась престижною, якщо Ви мали певні атрибути робочого місця — безкоштовну каву, настільний футбол або окремий кабінет. Все це залишається

далеко позаду у минулому тисячолітті. Разом із прийдешніми технологічно-інноваційними змінами приходять зміни психології та методології праці.

Але до зовнішніх чинників невід'ємних змін останнім часом ми почали відносити не тільки соціально-технічний прогрес та інноваційні технології. Пандемія COVID-19, що за лічені місяці охопила весь світ, поставила цілком нові завдання перед людством в усіх сферах життя. Беззаперечно, система охорони здоров'я потерпає найбільше, але всі сфери життя повинні не відставати від цієї ходи. І саме в таких умовах колосального значення набувають *soft skills* працівників та їхні вміння адаптуватись до нових умов праці. Карантин, а точніше сказати *lockdown*, що був запроваджений навесні 2020 року в багатьох країнах світу змусив багатьох людей змінити звичний формат роботи. І тільки від працівника залежить, як він сприймає необхідність працювати онлайн — як можливість набути нових знань та навичок, або ж як катастрофу.

Назустріч в такій ситуації приходять різноманітні платформи для проведення онлайн конференцій, включаючи *ZOOM* та *GOOGLE MEET*. Згадані платформи є незамінними як для навчального, так і робочого процесу. І саме за їхньої допомоги відбувається левова частка навчального та робочого процесів в умовах карантину та локдауну. За вищезгаданих умов наймані працівники та менеджмент змушені пристосуватись та звикнути до нових норм та вимог часу. Неможливість безпосередніх фізичних контактів значно ускладнює процес командної роботи над проектами, наймання нових працівників, проведення співбесід та оцінку талантів та слабких якостей рекрутів [3].

Саме тут стає в нагоді емоційний інтелект (EQ), і саме EQ керівників. За спостереженнями Джо Камелло, віце-президента *Ciena* з маркетингу [3], працівники, що виявляють наступні якості, характеризуються як такі, що мають високий рівень EQ:

- вони слухають, спостерігають та «зчитують» аудиторію;
- пристосовують свій стиль спілкування до стану та настрою аудиторії;
- інстинктивно реагують на невербальне спілкування;
- вміють оцінити, коли їх дійсно слухають та вміють слухати інших;
- знають, коли зробити паузу або повторити;
- вміють користуватись емпатією та емоційним настроєм інших для підвищення результатів роботи.

Зазначені якості надзвичайно важливі у роботі, та за умов дистанційного режиму праці виявити їх стає досить складно. Джо Камелло виділяє вміння ставити правильні питання з боку керівника як визначальне. У рамках своєї програми по рекрутингу *Pathbuilders* він наводить приклади стандартних питань, та таких, що дійсно допоможуть визначити реальний рівень EQ майбутнього працівника.

Наприклад:

- Стандартне прохання навести приклад вдало виконаної раніше роботи можна перефразувати у так зване «відкрите завдання»: «Уявіть ситуацію, коли

Вам треба зробити презентацію для клієнта. Ви все підготували, а коли розпочалась презентація, клієнт відволікається і не слухає. Що Ви зробите/зробили, щоб привернути його увагу?»

• Закрите однопланове питання про попередній досвід змінюємо на завдання: «Розкажіть про Ваш попередній досвід складних стосунків, коли ті стосунки треба було відновлювати із клієнтом або колегою.»

• Або: «Розкажіть про свій попередній досвід, коли Вам довелось набувати нових знань або навичок».

Продовжуючи говорити про дистанційну форму роботи не можна оминути питання технічного володіння працівниками платформами для проведення онлайн відеоконференцій. Оскільки в такі буремні часи технологічний прогрес підносить розвиток людства на нові висоти у неспинній прогресії, програмні продукти займають вагоме місце у піраміді технічного розвитку суспільства. За статистичними даними 50 млн людей стали клієнтами авіакомпаній за 67 років, *Facebook* витратив на це 3 роки, а *Pokémon Go* знадобилось лише 19 днів [4]. Все завдяки технологічному розвитку .

Якщо 30–40 років тому найвище цінились енциклопедичні знання, 20 років тому заговорили про емоційний інтелект, то зараз до перелічених знань та навичок на рівних умовах доєдналась технологічна складова. Наше майбутнє виглядає як рівноцінна співпраця, що забезпечує стабільні синергетичні результати. Мабуть, не варто говорити про змагання між людиною та машинами, технічним прогресом та програмним забезпеченням, бо сьогодення доводить, що між ними вже існує дуже потужний зв’язок, що працює на користь обох. І одного дня може виявитись, що найрозумнішим у відділі стала зовсім не людина…

Пандемія виявилась несподіваною перевіркою людства в цілому та бізнес простору зокрема на міцність, витривалість та, без сумніву, рівень EQ. Саме зараз виникає нагальна потреба підвищити емоційний інтелект, емоційну стійкість та витривалість. Як свідчить відома аксіома «Якщо прийшов час показати результати, значить час на підготовку закінчився». Пандемія не тільки започаткувала світову кризу, але й розпочала її настільки швидко, що часу на підготовку нам зовсім не залишила. Тому високий рівень емоційного інтелекту керівника надає йому змогу передавати свої знання, навички та досвід з метою підвищити результати роботи. У ситуації, що склалась є і гарна новина, яка говорить про те, що навчитись емоційному інтелекту або підвищити його рівень можна. Тімоті Р. Кларк [2] наводить 5 порад для керівного складу під час пандемії.

1. Дуже важливо підтримувати баланс між почуттями та логікою (мисленням та почуттями), не дозволяйте почуттям та емоціям керувати Вашою поведінкою. Якщо така ситуація відбувається, Ви ймовірно не зможете досягти максимального результату. Період кризи — саме той момент, коли важливо уникати екстремальних емоційних проявів. Адже поведінка інтровертів у таких

умовах виглядає як поведінка байдужої людини; а якщо Ви схильні до ескалації емоцій, то це ще вище підніме «емоційний градус» оточуючих.

2. Потрібно створити зону психологічної безпеки. З'являється все більше досліджень на підтвердження того, що високий рівень емоційного інтелекту створює атмосферу психологічної безпеки та комфорту, що, в свою чергу, підвищує виробничі показники.

3. Допускайте та, навіть, вітайте інші точки зору та непогодження. Саме розмаїття думок, здорове та конструктивне дисидентство потрібне в подібній ситуації та допоможе знайти необхідні рішення.

4. Необхідно моделювати емпатію та виключати можливість глузування в процесі спілкування. Глузування змушує людей закритись, пригнічує продуктивність праці. Якщо подібна поведінка буде під забороною, а Ви, як керівник, зможете задіяти емпатію, Ви створите зацікавлену команду з інноваційним потенціалом.

5. Будьте готові до змін та до того, що Ви не завжди праві. Закликайте інших до змін з метою покращення існуючого становища, відкрито сприймайте людей та нові ідеї, будьте відкриті до нової інформації та емоцій. Саме така відкритість свідчитиме про надзвичайно високий рівень Вашого EQ.

Висновки. Отже, з огляду на існуючу ситуацію ми вважаємо здібність до постійних змін, вдосконалення та пристосування до нових викликів суспільства та оточуючого середовища як життєво-необхідну. Вкрай необхідно вітати умови, що виходять за межі стандартних, підштовхуючи нас до змін, стимулюють подальший психологічний та професійний розвиток.

Список використаних джерел

1. Andreatta Britt. Wired to Grow. Режим доступу: https://www.brittandreatta.com/books/wired-to-grow/
2. Clark Timothy R. Emotional intelligence during the pandemic: 5 tips for leaders. Режим доступу: https://enterprisersproject.com/article/2020/4/emotional-intelligence-crisis
3. Cumello Joe. How to hire for emotional intelligence — a practical guide in the age of COVID-19. Режим доступу: https://www.fastcompany.com/90578776/how-to-hire-for-emotional-intelligence-a-practical-guide-in-the-age-of-covid-19
4. Nosta John. Our ability to assimilate tech into our lives is a key determinant of success. IQ+EQ+TQ=SUCCESS. Режим доступу: https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-digital-self/202011/pushing-beyond-the-bounds-iq-and-eq

Дишлева Г.В.
викладач кафедри іноземних мов за фахом
Національний авіаційний університет

АНТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЛЮДИНИ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА СЕМАНТИЧНОЇ ПОЛІСЕМІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Анотація. *У статті проведено дослідження семантичних особливостей фразеологізмів з антропонімічним компонентом, які подають античну інтерпретацію людини; здійснено поділ на семантичні групи, визначено найважливіші характеристики зазначених фразеологізмів, проаналізовано багатозначність фразеологічних одиниць.*

Ключові слова: *антропоцентризм античної філософії, античний образ людини, фразеологізми з антропонімічним компонентом, семантичні характеристики фразеологізмів, багатозначність фразеологічних одиниць.*

Abstract. *The article investigates the semantic features of phraseological units with an anthroponymic component, which provide an ancient interpretation of man; the division into semantic groups is carried out, the most important characteristics of the specified phraseological units are defined, the ambiguity of phraseological units is analyzed.*

Key words: *anthropocentrism of ancient philosophy, ancient image of man, phraseologscal units with anthroponymic component, semantic characteristics of phraseology, ambiguity of phraseological units.*

У людині із самого початку її існування закладено непереборну потребу пізнавати багатоманітний світ, що оточує, і саму себе як одну із найбільших загадок Всесвіту. Перші спроби філософського осмислення Всесвіту і місця людини у ньому належать мислителям античності. Основні положення античної філософії знайшли своє відображення у численних яскравих фразеологічних виразах, у яких завдяки їхній місткості влучно вербалізується те чи інше поняття, явище, характеризується стан конкретної людини і суспільства в цілому. Оскільки фразеологізми античного походження є складовою частиною загальносвітового фразеологічного фонду, ґрунтовне дослідження їх є важливим для розуміння шляхів інтелектуального розвитку людства, процесу пізнання людиною себе як частини Всесвіту.

В україністиці проблемі функціонування античних фразеологізмів присвячено чимало студій. Так, Н. Венжинович на матеріалі української, російської та англійської мов дослідила специфіку входження цих стійких одиниць у відповідні мови і культури. В іншій розвідці Р. Луканинець та Н. Венжинович простежили шляхи засвоєння фразеологізмів Давньої Греції на національному ґрунті. О. Сагірова проаналізувала конотації власних імен у складі античних фразеологізмів, що функціонують у грецькій, французькій, українській та російській мовах, акцентувавши увагу на національно-культурних і загальнокультурних компонентах онімів та їх рефлексації у складі стійких словосполучень залежно від ступеня освоєння мовною системою того чи іншого фразеологізму. Об’єктом дослідження І. Серебрянської та Н. Маринохи стали особливості функціонування фразеологізмів античності в мові сучасних засобів масової інформації. В. Денисюк охарактеризувала специфіку функціонування фразеологізмів античного походження в українському поетичному дискурсі XVII ст. У нашому дослідженні висвітлюються семантичні особливості античних виразів, які інтерпретують людину в усіх проявах її буття.

І. Найчисельнішою є група на позначення ментальних властивостей людини. І це не дивно, адже античність — це, насамперед, філософія, пошук істини і смислу буття, формування шляхів інтелектуального розвитку людства. Філософ Парменід ототожнює буття і мислення. «Буття — це те, що є завжди, що єдине і неподільне, що нерухоме і несуперечливе, як і думка про нього. Мислення ж — це здатність сягати єдність у несуперечливих формах, результат мислення — знання» [2, с. 234]. Царювання істини, відданість науковим принципам були для давньогрецького філософа Арістотеля найвищими життєвими ідеалами, що відобразилося у фразеологізмі *(Платон мені друг, але істина дорожче)*. Цей античний вислів, як і багато інших, залишається актуальним і донині, якнайкраще характеризує провідну мету інтелектуальних змагань людини. *Арістотель якось сказав про свого великого вчителя, що «Платон мені друг, але істина дорожча». Ці слова можемо повторити сьогодні й ми, бо у* кожного *з нас є свій шлях до істини, своя воля й бажання (З журналу)*.

Проте кожен розуміє істину по-своєму: для одних — це ідеал, пошукам якого присвячується усе життя, для інших — бажання перемогти за будь-яку ціну, незважаючи на фатальність цієї перемоги *(Піррова перемога)*.

Тільки 20 грудня 1631 р. внаслідок дій запорозького полковника Дем'яна Гарбуза, який з ініціативи Ісайї прибув до монастиря на чолі озброєного загону, Кизаревич був змушений покинути обитель. Але це була піррова перемога Ісайї (З журналу).

Рушійна сила, що скеровує людину до дії, зокрема, і до пошуків істини, зображена у фразеологічному виразі *(важіль Архімеда)*. Ментальна характеристика особи, яка повинна віднайти своє «я», пізнати саму себе, до чого закликав Сократ, втілена у прикладі:

Треба тільки намацати в собі той архімедів важіль, той стрижень себе самого й цупко держати його в руках. Тоді буде інше, прекрасне життя і проста, логічна смерть (Б. Антоненко-Давидович).

Розуміння грізної небезпеки, яка насувається, своєчасна і адекватна її оцінка — один із критеріїв істинності дій або суджень людини, що виражається у фразеологічній одиниці *(Ганнібал перед брамою)*. Небезпека може бути:

1) фізичною, безпосередньою:

Минулого року Ганнібал уже стояв перед брамою і завдав римлянам низку поразок, тож інші римські воєначальники на військовій раді переконували Фламінія не поспішати (В. Дмитренко).

2) ментальною, яка впливає на подальші дії:

У листі до міністра уряду УНР від 17 липня 1922 року пише: «Незважаючи на те, що ми нібито притихли, червоні росіяни бояться нас: ми для їх, здається, як Ганнібал перед брамою, а може й гірше» (З газети).

Але істина не завжди є відкритою для розуміння, а осягнення і поширення її може бути небезпечним, тому часто вона прихована натяками і недомовками, що характерні для езопівської мови *(Езопівська мова)*. Цей вираз багатозначний

і виступає не лише як літературний прийом *(Прийоми езопівської мови в підцензурних творах класиків дуже різноманітні і гнучкі (З журналу),* але й як:

1) засіб порозуміння:

Побіг [Крайнюк] *дзвонити до Горпищенка. Ледве знайшов його і езопівською мовою, натяками домігся згоди, до їхнього прохання (В. Кучер).*

2) засіб перестороги:

Здається, вчорашній запис треба більше прикрити езопівською мовою, хоча б для того, щоб у снах менш ввижалися постаті в синіх мундирах (М. Стельмах).

3) засіб виживання:

Задавлений цензурними лещатами, Чернишевський змушений був вдаватися до езопівської мови (В. Шевчук).

4) можливий, але неприйнятний засіб пристосування:

Я міг би не йти в ленінградські окопи, Бо ще у дитинстві лишився без ока. Я міг би, засвоївши мову Езопа, Забути, як давить цензурна морока. (М. Руденко).

5) засіб боротьби:

Боротьба з ВУСППом, отже, продовжує стару лінію памфлетів Хвильового, але приглушено, натяками, своєрідною езопівщиною. (Ю. Шевельов).

Гостра сатира і нищівна критика, яка втілюється у фразеологічній одиниці *(Ювеналіїв бич)*, є способом перевірки дій або поведінки людини у суспільстві:

Ювеналієвим бичем пройшовся автор по нашій дійсності, викриваючи усі кричущі проблеми (З газети).

ІІ. Фразеологічні одиниці, які подають античну інтерпретацію особи, визначають не лише її інтелектуальні особливості, а й створюють психологічний портрет. Філософи відкрили людину як самостійну цінність і визнали за нею право на активність та ініціативу. Це дало можливість, як стверджує А. Лосєв, «розгорнути своє внутрішнє самопочуття, заглибитися у свою власну особистість і зробити для себе другорядними всі питання об'єктивного світопорядку» [1, с. 56].

Образ людини характеризується у позитивному плані у вислові *(Ганнібалова клятва)*. У ньому передано:

1) відданість власним ідеалам і принципам:

До світла він (І. Франко) кликав… і склав Ганнібалову присягу: раз у раз нехибно йти «на чесне, праве діло» (С. Єфремов).

2) тверду рішучість людини іти до кінця, відстоюючи свої переконання:

О, слава тим, які не піддались солодкій грі вабливої сопілки, які, — як гордий Ганнібал колись, — з смертельним ворогом не склали спілки… (Юрій Клен).

За допомогою фразеологізму *(геростратова слава, лаври Герострата)* висвітлюються негативні риси характеру:

1) жорстокість і ницість людської душі:

І слова «мати» не впізнати, І слова «син» не воскресить. Так потрудились Герострати, Що нічим і поголосить (І. Жиленко).

2) бажання прославитися будь-яким чином:

Хіба докажеш, що кожний Герострат — Герострат і не кожному крикунові судилося прославитись в Ефесі? (М. Хвильовий)

Цим висловом саркастично характеризується неправедність та упередженість людського суду.

Нащо мене засуджено до страти? Нікчемні люди, ваш нікчемний суд. Не обезглавте слави Геростратa — Я єсть живий, і я творю свій труд. (В. Симоненко).

Психічний стан людини, яка не може керувати своїми емоціями і вибухає безпричинним гнівом, зображується фразеологізмом *(Юпітер, ти сердишся, отже, ти не правий).*

– Що ви, власне, хочете? — розстроєний неполадками, визвірився голова.

– Не кричіть на мене! — затремтіла стара вчителька. — Юпітер сердиться, значить, він не правий. (Н. Хоменко).

Максимальний вияв психічного стану передається у фразеологізмі *(гомеричний сміх, гомеричний регіт).* Досягнення максимуму стану відбувається завдяки:

1) фізичним діям особи:

Максим і Марко Баніт були невтомні. Вони ще влаштували комічний бокс, який викликав новий вибух гомеричного реготу (Д. Ткач).

Шофер інстинктивно надушив педаль. Автомобіль аж підскочив, рвонувся з місця. Люди попадали в болото, як риба з корзини. Гомеричний регіт розлігся навкруги (Ю. Яновський).

2) інтелектуальним рішенням людини:

Виступ на захист законності цієї старої, злої, обкаляної всякими беззаконіями та злочинствами мацапури (сенату) викликав гомеричний регіт у всієї України та й навіть у Росії. (В. Винниченко).

Ставлення до інших людини є важливою ознакою психологічного портрету людини. Негативні стосунки між людьми, підступна зрада особи, на яку покладався, визначаються фразеологічною одиницею *(І ти, Брут?).*

Коли від слів перейдено до діла, він [Коряк] *здрейфив і кричить, що це «націоналістичний вибрик М. Хвильового». Що ж, скажемо: «І ти, Брут?». (М. Хвильовий).*

ІІІ. Фразеологічні вирази, у яких втілено античний образ людини, характеризують правові стосунки у державі і міждержавних відносинах. Оскільки основною формою суспільного устрою давніх греків були поліси з демократичною формою правління, ідея правопорядку відбилася у відповідних висловах. Важливість неухильного і беззастережного дотримання вимог і норм правосуддя відображена у фразеологізмі *(терези Феміди).*

Елементи правосуддя у повсякденному житті людини образно передано у реченні:

Як утілення жіночності вона вирішить, чия версія найкраще і найправдивіше зображає людські поривання і почуття, а також найточніше з жіночої точки зору відтворює характер і вчинки нареченої нашого друга. Яблуко отримає той, на чию користь схиляться терези нашої прекрасної Феміди (А. Кащенко).

Професійна приналежність до правничої системи визначається фразеологізмом *(служителі Феміди)*. Він може позначати:

1) виконання обов'язків на належному рівні:

Слід зазначити, що служителі військової Феміди констатували і те, що велика кількість засуджених за дезертирство отримала такий вирок безпідставно (З газети).

2) недотримання міжнародних норм:

У багатьох ситуаціях українські служителі Феміди чомусь забувають, що за ієрархією правових зобов'язань у будь-якій країні-члені ООН першими йдуть конвенції цієї організації, згідно з якими екстрадиція шукачів міжнародного захисту або осіб, що набули статусу біженця, є протиправною дією (З журналу).

3) упереджене ставлення до окремих осіб:

Компетентні правоохоронні органи не знайшли в діях А.І. Волошина ознак кримінального злочину, а розцінили дії тодішніх служителів Феміди як прояв політичної помсти (З журналу).

Фразеологічна одиниця *(персона грата)* визначає дипломатичний статус особи під час її перебування в іноземній державі. Проте іноді людина використовує цей статус з корисливою метою, порушуючи тим самим правові норми суспільства.

Боронь боже! Ви персона грата, на вас будуть спрямовані погляди тисяч очей... Ваша справа провезти вантаж, а розповсюджуватиме його інша людина, що поїде з вами (Р. Самбук).

Цей вираз може також позначати:

1) суспільну характеристику особи, яка є бажаною для перебування у країні:

Чув я, що там у вас живуть українські емігранти і між них молодий Григор Орлик... Чи воно так? — Так, там живе така персона грата... — Чому ж він... теє... персона грата? — здивовано питав пан управитель. — Тому що він французький генерал, а по титулу граф... (М. Лазорський).

2) ставлення до людини, взаємостосунки з нею:

Отець Аркадій був тоді на вершині свого життєвого розмаху, був «персоною грата» як для комісара поліції, так і єпископа греко-католицької церкви (І. Вільде).

3) пристосування завдяки дипломатичному або суспільному статусу:

Завтра вранці перша атака на персона грата. Хай йому чорт, я ж досить добре його знав, і він знав мене. Ми розмовляли. Я ж міг взяти його на рік раніше (В. Ардаматський).

4) табірну ієрархію:

Хліборіз у таборі — персона грата: в нього часом можна випросити жменю хлібних крихт, а то й залежалий кавалок хліба, тож перед ним треба заскакувати (Б. Антоненко-Давидович).

Отже, аналіз фразеологічних одиниць античного походження засвідчив їхню значущість для створення багатогранного образу людини. Ці стійкі словосполучення, як і біблійні фразеологізми, є інтернаціональними. Вони посідають вагоме місце в українській фразеології і мають своєрідну специфіку, яка полягає у відображенні невпинного стремління людини до істини, до самопізнання, що ніколи не завершується повністю, пристрасного, активного, діяльного бажання віднайти сенс буття.

Список використаних джерел

1. Лосєв А.Ф. Історія античної філософії в конспективному викладенні. — М: Думка, 1989. — 204 с.
2. Торфул М.Г. Сучасний словник з етики. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 416 с.

УДК 82-94.001.36

Firuza Ikromkhonova
PhD in pedagogics
Tashkent Institute of Textile and Light Industry
Uzbekistan

COMPARATIVE ANALYSIS OF HISTORICAL WORKS

Abstract. *The article discusses that Mirkarim Osim provided the unity of form and content in the creation of historical work by finding a harmony between the composition of images, the composition of the narrator's speech, the composition of the plot. The similarity of the mythical worldview with the folklore narrative style of Mark Twain's historical novel can be traced in the story, but in terms of the narrative and the novel genre, some differences can be distinguished as both works have their own artistic and aesthetic concept.*

Key words: *time and place, set of characters, composition formation, historical narrative, historical novel, genre, situation, literary form, plot.*

It is known that the works are sometimes divided into such forms as «historical», «modern» and «fantasy». Herein, usually, the subject matter, time, and place are taken into account. By itself, its set of characters, as well as the language of the work refer to the subject, place, and time of the event. Hence, this feature also affects the designation of the compositional structure of works.

Moreover, the terms «historical narrative», «historical novel» are also actively used, the meaning of the word «historical» has been partially explained above. The concept of «historical genre», «historical novel» is based on specific historicity [1, p. 23]. The historical novel genre requires the depiction of a historical figure, a

historical event, and a chronotype using romantic ideation. In this sense, even if a historical story is a product of epic ideation, it differs from the novel genre.

The second word in the terminology as «story», and «novel» define the difference in the genre of historical works. Even though both of them cover a historical theme, they differ from the compositional point of view. For example, when we talk about the story it is implied that the image, plot, the language of the work, the composition of the story, the possibilities of the genre are less than in the novel, the set of characters is simple, the image is not as wide, the number of characters is limited compared to the novel. It is considered natural that the novel is a wider and larger work in terms of genre, and its structure (composition) is also different. Hence, the composition of the work depends on the genre of the work. Then, why the relationship between composition and genre is not studied, or even if they're a few, the number is little, and they do not adequately address the problem. In the meantime, the terms «genre» and «composition» are similar in some ways. For example, the authors of the «Literary dictionary» have specified noting that «genre — literary genre, a historically formed type of literary work», «...general features may include the literary type of the specific work, the main aesthetic feature, compositional features, image scale, forms of artistic speech and nature and others» [2, p. 400]. If we pay attention, we can see that the features of the genre of the work also include compositional features. The «Literary Encyclopaedic Dictionary», on the other hand, provides rather detailed information of scientific and theoretical information: They advance an idea that «composition is the proportion and relationship of the components of the literary form, that is, the construction of a work according to its content and genre» [3, p. 164]. But there is one misunderstanding, which is that if the composition means the «coherence and relationship of the components of the literary form», then the content understood from the phrase «according to content and genre» in the definition is not included in the component of the form. Herein, if the content and form are considered to be interrelated philosophical categories, then the genre and composition are included in the category of interrelated concepts within a work, and both are forms of content expression. Hence, the genre plays an important role in the composition of historical works. According to the Russian theorist G. N. Pospelov, «genre is not a specific historical phenomenon, but a typological one». Here the scholar considers the genres included into one scope of one literary type, such as the epic genre of story, short story, novel as the works based on a broad description of their genres and a typological phenomenon in relation to each other. In this sense, too, the story and the novel as a genre have similarities in terms of their compositional structure. Consequently, the historical reality expressed in historical works can be created based on the possibilities of the story or novel genre. Only in this case, the composition of the work is formed based on the requirements of this or that genre [4, p. 233].

The connection of composition and genre was correctly shown by V. M. Zhirmunsky in his time: «Theories of composition and theories of poetic genres in the field of art, especially those that have already attracted the attention of

researchers, are interrelated. Each poetic genre (Eligius and ode, novella and novel, lyric poem and heroic epic, comedy, and tragedy) first manifests itself in music (sonata, symphony, etc.) as a unique compositional task that we encounter, the particular qualities of the art genre are determined by its composition». Thus, it is possible to analyze the composition of a story and a historical novel brought by the scientist based on the connection of the composition and genre. Notably, the composition of Mark Twain's novel «Joan of Arc» can be compared with the composition of the story «Tomaris».

True, the poetics of historical novels in world literature has been covered in works of such scientists like J. Nild, B. Matthews, H. Kem, A. Dickinson, A. Holder, G. Butterfield, E. Lacey. In particular, the pursuit of activity of a separate research center on American historical novels at the Belarusian State University shows the need to pay attention to this problem in Uzbek literature.

Mark Twain created several historical works. However, among them, the novel Joan of Arc stands out as a mystical-tragic work. The main plot of the novel tells about the active social life of the protagonist Joan of Arc: her fight against the British invaders, her victory, speeches to inspire the people's spirit, the betrayal of the French aristocracy, the unfair trial and finally burning her alive. In fact, Joan, like Tomaris, has become a symbol of patriotism, courage, and bravery in the context of international cultural traditions. The stability of these two women and the immortal courage they have left in the minds of mankind have helped them to discover new possibilities for each era. While the legend of Tomaris was still circulating among the peoples of the world during her lifetime, the poem «A Word About Joan of Arc» by the French poetess Christine de Pisan poem «A Word About Janna d'Arc» became popular during Joan's lifetime in 1429. At those times, the folk drama «Mystery of the siege of Orleans» was staged. Since then dozens of mature writers have addressed this character sketch. We have also observed a similar attitude towards the personality of Tomaris and her courage. However, the poetics of the literary-historical works about them, in particular, the compositional structure, have not been compared.

References

1. Samandarov I.E. Historicism of Uzbek historical novels. thesis abstract for procuring the degree of the candidate of Philological Sciences. — V.1992. — p. 23. www.cheloveknauka.com
2. Kuronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. Literary dictionary. — Tashkent: Akademnashr, 2010. — V.100–101. (p. 400).
3. Literature encyclopaedical dictionary. — Moscow: Soviet Encyclopedia, 1987. — p. 164. (752).
4. Pospelov G.N. Theory of literature. — Moscow: High school, 1978. — p. 233.

Juraeva Gulkhayo Bakhodir kizi
Teacher
National University of Uzbekistan

PRINCIPLES OF LANGUAGE COACHING IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Abstract. *This article discusses the new experimental approach in teaching foreign languages that called "language coaching". Furthermore, this article considers the definition of this new concept, determines the distinctive features from the traditional way of teaching. In addition, particular attention is paid to the applying of language coaching at the initial stage of teaching a foreign language.*

Key words: *coaching, language coaching, traditional method, SMART and GROW approaches.*

Introduction

Despite the rapid development of automatic or machine translation (translations performed by using such services as *Google translator*, *Yandex translator*, etc.) and an increase in its share in the field of translation activities, the study of foreign languages remains one of the primary challenges for young people aspiring to prosper in their career. This applies not only to young people in our country. Learning English for foreigners provides prospects for professional development and growth. The modern system of Uzbek education seeks to satisfy as much as possible the needs of foreign students in the study of English as a foreign language, since the criterion of the effectiveness of the education system of any state is the extent to which this system fulfills the social order of society [1]. Along with the traditional teaching methods, experimental methods are also used, that determined the interdisciplinary approach in modern humanities and focused on the pragmatic aspect of gained knowledge. One of these methods is "language coaching". If a coaching itself, that means training, counseling, is a way of development, in which a specialist, called a coach, supports and trains a student or client in achieving a specific personal or professional goal [2], then language coaching is a way to achieve the goal in learning a foreign language with the support of a coach.

Coaching and language coaching

Coaching as a technique for unlocking a person's potential became available and confirmed its effectiveness is already in Uzbekistan. It seems promising to work out professional relationships between a specialist in teaching foreign languages (coach — a teacher of a foreign language) and a client, consisting in support until they achieve the desired result in learning a foreign language in accordance with the requirements of the latter.

The main difference between coaching and traditional forms of education is focus on the inner potential of the student-client. This approach assumes a partnership between teacher and student, as opposed to the traditional learning process, which presupposes a certain hierarchy of relationships.

According to some investigations, there is a search for an internal resource to achieve the provided task in the process of coaching; a personality-oriented method is used, which involves the use of open-ended questions (What? How? Why?). The teacher-coach does not tell the student what to do, but, by asking heuristic questions, allows the student to come to the necessity of completing educational tasks. In addition, this personalized approach is aimed at to identify the already existing working strategies of the student to achieve the set goals. For example, the student may have already used the technique of memorizing new words using flashcards for learning another foreign language earlier. If the technique has led to a result earlier than planned, it is advisable to use it again.

Unlike traditional teaching methods, within which the teacher has a formulated lesson plan and forced to "cut off" all unnecessary, to keep the activity according to the plan, by limiting the creativity of the student with a strict lesson plan. However, the structure of the language coach session is flexible enough and is conditioned by the student's already existing experience. This approach also takes into account the individual abilities of the student, sometimes even avoiding tasks that exciting unpleasant emotions to the student and are replaced by other more pleasant ones. Thus, only the final goal remains strictly fixed, and the ways of achieving it can vary significantly. It is also important to maintain a balance between four speech competencies: two passive ones — understanding written speech and speech in hearing and two active ones — speaking and writing.

Language coaching techniques

When teaching it is advisable to give the student as much as possible information about the methods used by the teacher. This facilitates the formation of partnerships on the part of the student.

To confirm the importance of maintaining a balance between the four types of speech competencies, as well as to effectively analyze the level of proficiency in these competencies, the language coach can use, for example, the wheel tool, which divides the circle by four equal parts, each of which symbolizes one or another speech competences. Then on the axes of division of the circle marks are made that simulate a ten-point scale of measurement. The student is invited to put down an assessment of his level of proficiency in a particular competence. When the segments are connected, a figure is obtained, and then an assessment occurs to what extent it looks like a circle and how well «such a wheel will go». Then it is proposed to highlight the most "sagging" competencies and work on them to improve the level of the language generally. The student is asked to make a list of five simple actions that will allow them to achieve a quick result, and a time is assigned during which the student will perform these actions.

Such a simple and intuitive method was invented by a coach, self-development coach Paul J. Mayer to determine the balance of life and identify priorities [3]. This tool is widely used in coaching, but it can also be useful in language coaching.

It is important to note that most of the methods and forms of teaching in language coaching are conditioned by the specific goal of the student. The point is

that the feeling of frustration from learning a foreign language is associated with an incorrectly set goal. The most common goal of "learning a foreign language" is very abstract, non-specific, and as a result it is difficult to measure and notice a progress, that leads to the student's rapid loss of motivation. Only specific speech competencies are measurable: speaking, writing, reading, listening. It will be most productive to identify at an early stage which of the four competencies is really necessary for the student, the development of which competence will bring him the maximum sense of satisfaction from the effort spent. Lack of assessment criteria and an incorrectly set goal can lead to the fact that the student will do a lot of grammar and writing exercises, and when he tries speak a foreign language, he will not be able to say anything, since he did not train this competence. This can lead to feelings of frustration and, therefore, to loss of interest in language learning. Therefore, at the initial stage, the coach-teacher with the help of open questions, clarifies the student's goal and fixes it in writing.

Goal setting techniques in linguistic coaching

For goal setting, it is best to use the SMARTER technique. For the first time in 1965 this term was used by Paul J. Mayer [4]. Today it is difficult to imagine a more effective tool for setting a goal. SMARTER is a mnemonic abbreviation that stands for:

S (special, specific) — initially it is significant to formulate a goal (for example, to learn 20 new words for the next lesson).

M (measurable) — to understand what exactly this goal will be measured, what are the degrees of its achievement, this allows a more differentiated assessment of the result. For example, the goal was to learn 20 words by heart by the next lesson, respectively, if only 19 words will be learned, it will be possible to calculate the percentage of completion, and not count the goal not reached.

A (attainable) — it is principally important that the students consider the objectives are achievable, while it should also be somewhat more difficult than all previous goals. For example, if a student always learned 15 new words for the next lesson, it would be an achievable task to increase the number of words by 20.

R (relevant) — it is necessary to check whether the implementation of a specific task will lead to the desired goal is valid. For example, if a foreign student set the main goal to train the skills of oral speech in Uzbek, then the task of writing an exposition in Uzbek will certainly bring him closer to achieving the goal, however, more adequately would be a request to retell the text in relation to the set goal.

T (time-bound) — it is necessary to accurately determine and fix the time period for which a certain goal will be achieved.

E (evaluated) — it is important to regularly evaluate your goals. In the end, no goals are constant, flexibility and regularity of assessing their adequacy are important.

R (reviewed) — it is important to change goals or objectives, as well as strategies to achieve them.

The «language coaching» approach assumes a comprehensive balanced approach to the student's life, therefore, it is necessary to discuss the final date and arrange about the degree of intensity of the classes and the amount of homework. It is important that the student himself should understand that the more effort he put in, the more noticeable the progress.

After the goal is concretized and described according to the SMARTER model, it is possible to use the technique GROW to achieve the goal. This technique, now common among coaches and coaches, was first developed in the UK in 1980 [5, p. 24]. GROW is also a mnemonic abbreviation, which stands for:

G (goal) — the definition of the goal (see above the method of determining the goal by SMARTER).

R (reality) — identifying the conditions in which the student is at the moment.

O (obstacles) — a description of the obstacles that prevent the achievement of the goal.

W (way forward) — development of an action plan to combat existing obstacles.

Conclusion

So, in conclusion, it should be noted that language coaching as a method of individual training by a coach (consultant, trainer) in the form of interactive communication is a fairly productive way of teaching a foreign language, especially at the initial stage of learning foreign languages.

References

1. Eremina N.V., Kabanova O.V., Terehova G.V. Opyt lingvokommunikativnoj podgotovki studentov nejazykovyh special'nostej. // Orenburgskij gosudarstvennyj universitet. — 2015. — №2. — Orenburg: Izd-vo universiteta. — S. 47–53.
2. Joy, B.K. Mentoring — Coaching. — London: University of London, 2006, p. 7.
3. Roger Pask Mentoring — Coaching: a guide for education professionals. Open University Press, 2007, p. 8.
4. Maksimov V.E. Coaching: from A to Z, Saint Petersburg, 2004, p. 15.
5. Robya Thorpe A guide to support coaching and mentoring for school improvement, Open University Press, 2016, p. 13.

Ковтун В.С.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЮ В РОЗВИТОК НАВИЧОК МОВЛЕННЯ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ПРАКТИКУМІВ АВТОРА

Анотація. *Автор пише про значення невідкладності перевірки результатів для забезпечення контролінгу навчальної діяльності та про практику такої невідкладної перевірки інструментами комп'ютерних інтерактивних практикумів автора. Студент ще пам'ятає про шлях своєї думки до щойно зафіксованого результату, він практично одразу співвідносить зафіксоване з правилом, що є в його свідомості, але залишилося незапитаним, або звертається до граматичного довідника. При цьому шанси студента на успішне подолання з'ясованих недоліків та набуття навичок граматично та лексично вірно оформленого письмового та/або усного мовлення значно зростають. Описані методи та інструменти ефективні й за умов дистанційного навчання.*

Ключові слова: *навчальна діяльність, німецька мова як іноземна, усне та письмове мовлення, навички, «зовнішній» та «внутрішній» контроль, контролінг, мозкова діяльність, думка, пам'ять, збільшення шансів, комп'ютерні інтерактивні практикуми, дистанційне навчання.*

Abstract. *The author deals with the importance of the immediate check of results for granting controlling by learning and teaching activities in German foreign language lessons. The author practices such immediateness by using his own computer-aided interactive tutors. The student's mind paths to the already determined result are still fresh in his memory. He can either quote the necessary rule out of his own memory or consult a reference work. The student's prospects of: a) successfully coming over cleared deficiencies, b) developing of his or her skills in correct oral and written expression increase significantly. The methods and instruments discussed here also apply to distance learning.*

Key words: *Learning and teaching activities, German as foreign language, oral and written expression, skills, "external" and «internal» control, controlling, Brain activities, mind, memory, improvement of prospects, computer-aided interactive tutors, distance learning.*

Контроль планування, здійснення поточної діяльності та аналізу досягнутого результату на всіх етапах наведеного ланцюжка є невід'ємними складовими мозкової роботи з формування та висловлення думки, тобто процесу мовлення. Мета подібного контролю вбачається автору не виключно в фіксації досягнутого проміжного або підсумкового результату, а більш в кореляції розпізнаного *зовнішнім* контролем в здійснення та планування подальшого діяльності, що за своєю суттю є контролінгом [1].

На думку автора цієї статті, контроль та/або контролінг можна вважати з*овнішніми*, якщо вони здійснюються апаратними засобами чи особами, сторонніми для здійснювача формування та висловлення думки; при чому результати *зовнішнього* контролю можуть залишитися незапитаними особою, яка контролюється. На противагу цьому, *внутрішній*, аналіз (контроль) власної діяльності наш мозок практично не залишає без імплементації результатів

названого аналізу (контролю) в удосконалення подальшої діяльності, здійснюючи тим самим контролінг по відношенню до своїх дій.

В екстраполяції вищесказаного на потреби навчання німецької мови студента-економіста викладачеві за допомогою засобів *зовнішнього* контролю потрібно привити особі, що навчається, вміння та потребу в аналітичному *внутрішньому* супроводженні власного процесу мислення під час оформлення думки в речення (висловлення) мовою вивчення.

Виконання домашнього завдання, класна контрольна робота тощо, виконані із залученням класичних інструментів — підручника та зошита — здебільшого перевіряються із значним часовим відривом від моменту виконання. Розірваність етапів виконання студентом та перевірки викладачем виконаного об'єктивно відчужують студента від результату *зовнішнього* контрою. Ознайомлення із отриманим балом часто стає початком та одночасним закінченням інтересу студента до його ж перевіреної викладачем роботи. Як наслідок — ефект контролінгу не досягається.

Методичні підходи та програмні алгоритми лексичних тренувальних вправ (ЛТВ) та контрольно-тренувальних вправ (КТВ) комп'ютерних навчальних інтерактивних практикумів (ІП) автора цієї статті для вивчення німецької мови економіки забезпечують потреби студента в поточній консультативній підтримці під час опрацювання названих ЛТВ та КТВ. Дотримуючись методичних вказівок та консультативних інструментів ІП, до яких без обмежень можна звернутися в будь-який момент роботи, свідомий студент швидко набуває бажаних знань, вмінь та навичок. Одночасно з цим, щойно описана консультативна лояльність може спокусити недостатньо свідомого студента до багаторазового звернення по консультацію з одного й того самого проблемного для нього явища замість напруження свого мозку. За ігнорування такої багаторазовості ідентичних звернень такий студент відмічає для себе лише факт завершення ЛТВ або КТВ. Достатнього ж рівня знань, вмінь та навичок така особа не досягла. Така особа конче потребує ілюстративного, зрозумілого *зовнішнього* контролю.

Опрацювання ЛТВ та КТВ, запропонованих в ІП, майже повною мірою (крім спонтанного усного мовлення) забезпечують поточні контрольно-аналітичні потреби особи, що навчаються усному та письмовому мовленню німецькою мовою. Але для здійснення *зовнішнього* контролю автором розроблені та вже довгий час використовуються блоки контрольних завдань (контрольні модулі), які за потребою актуалізуються. Наразі відповідний банк налічує 27 контрольних робіт, кожна з яких складається з чотирьох частин по десять відокремлених або змістовно пов'язаних контрольних позицій (речень) у кожній. Для уможливлення повної самостійності виконання у класі згадані 27 контрольних робіт розроблені в двох варіантах. Приклад «Контрольного модулю» подається в ІП третього покоління.

Програмно-методичні алгоритми блоків контрольних завдань уможливлюють здійснення контролінгових операцій дійсно одразу ж після

фіксації зробленого (написаного) особою, що навчається. За дозволом викладача без жодного відтермінування може бути здійснений оглядовий аналіз щойно виконаного блоку контрольних завдань. Студент знов бачить перед собою: а) формулювання завдання, що підлягало виконанню; б) контрольний пункт (наприклад, речення, яке підлягало опрацюванню); та на додаток висвітлюється в) автоматична оцінка виконання *«richtig»* або *«falsch»* і г) повне відображення здійсненої студентом операції. По свіжих слідах студенти самі знаходять та розуміють більшість зроблених під час виконання помилок. *Зовнішній* контроль значною мірою перетворюється на *внутрішній*.

Таке *невідкладне* усвідомлення студентом причинно-наслідкових зв'язків невірно зробленого кроку думки при формулюванні речення вбачається автору надійним підґрунтям набуття ним навички усвідомленого граматично та лексично вірного усного та письмового мовлення.

У подальшому викладі розглянемо деякі аспекти інтерпретації помилок як студентом, так і викладачем та усвідомлення студентом значення з'ясованої помилки для досягнення мети опрацювання контрольного пункту.

Спочатку власні зроблені помилки студент доброзичливо для себе інтерпретує здебільшого легковажно: «Невже таке велике значення має «*якась не та літера*»?

Невідкладний вдумливий аналіз зробленого спонукає студента до усвідомлення часто принципової питомої ваги «*не тієї літери»* для досягнення / недосягнення комунікативного акту, адже будь-яке письмове чи усне висловлення є безперечним актом комунікації.

Під час усної комунікації рецепція та/або репродукція відбувається за допомогою перш за все акустичних образів необхідних словоформ (СФ) із підсвідомим залученням графічного образу цієї ж СФ. Людина неписемна (умовно це і той, хто ще не вміє читати та писати мовою, що вивчається) такого підтримуючого інструменту не має. Письмова ж комунікація відбувається завдяки передуючому залученню графічних образів відповідних СФ, акустичний образ СФ при цьому набуває функції вагомого допоміжного інструменту.

За умов письмової роботи орфографічна помилка може: а) не спотворити акустичний образ потрібної СФ до невпізнання; б) акустично перетворити потрібну СФ на СФ з іншою лексично-граматичною семантикою.

Під час написання роботи (контрольного пункту) факти невірного виконання можуть трапитися як в акцентованому місці, так і будь-де в реченні. Наведені далі приклади взяті з вузьких контекстів.

Наприклад, у завданні «Використайте в наведеному реченні надане дієслово в Präsens Aktiv Indikativ» написанню (фіксації) підлягає весь контрольний пункт (усе речення) з головним акцентом на вживання вірної СФ присудку.

Помилки групи А в усній комунікації (наприклад, *haiße* замість *heiße*, *wont* замість *wohnt*, *list* замість *liest*, *Fater* замість *Vater*, *Lerbücher* замість *Lehrbücher*

тощо) не руйнують або майже не порушують акустичне сприйняття СФ і, таким чином, не руйнують комунікативний зміст висловлення. Вони підлягають оцінюванню викладачем та студентом відповідно до етапу навчального процесу, але все ж таки не як ґрунтовні помилки.

У завданні «Використайте в наведеному реченні надане дієслово в Präsens Aktiv Indikativ» студент виконує контрольний пункт «Mein Onkel (arbeiten) als Dolmetscher» як «Mein Onkel *arbaitet* als Dolmetscher». Акцентований пункт виконаний вірно, але написання *«arbaitet»* свідчить про втрату контролю за графічним відображенням СФ, що все ж таки не порушує акустичний образ цієї СФ та сенс комунікативного акту. Цей самий студент виконує контрольний пункт «Dieses hübsche Mädchen (heißen) Olga» як «Dieses *hübschen* Mädchen *heißt* Olga». Акцентований пункт виконаний вірно, але написання «Dieses *hübschen* Mädchen…» свідчить про втрату контролю за сенсом комунікативного акту та, як наслідок, про порушення відмінювання прикметників. Інша студентка виконує контрольний пункт «Jetzt (sein) die Studentin im Unterricht» як «Jetzt *ist* die *Student* im Unterricht». Акцентований пункт виконаний вірно, але написання «die *Student*» теж свідчить про втрату контролю за сенсом комунікативного акту та, як наслідок, про суттєве порушення цього акту комунікації.

У такому/цьому ж завданні студент виконує контрольний пункт «In der Bibliothek (sein) viele Studenten» як «In der Bibliothek *sein* viele Studenten». Акцентований пункт виконаний невірно, але невідкладний аналіз допомагає з'ясувати, що у свідомості студента спрацював алгоритм утворення особових форм *Präsens Aktiv Indikativ* слабкими дієсловами, де початкова форма та форми «wir», «sie/Pl.» та «Sie» ідентичні. Таке невідтерміноване усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків суттєво збільшує навчальний ефект.

Описані приклади не підпадають під категорію *«Я ж так сказав»*. До категорії *«Я ж так сказав»* автор цієї статті відносить помилки, виправлення яких викладачем, студент не розуміє перш за все тому, що *він їх не ідентифікує як здійснений факт*. Тобто при виконанні (написанні/говорінні) контрольного пункту (речення), де необхідно вжити дієслово, наведене у початковій формі, у заданому стані та часі, студент зосереджується виключно на акценті завдання та залишає поза увагою іншу частину речення. *Наслідком є спотворення окремих СФ цього речення, апогеєм чого є руйнація комунікативної єдності цих СФ, іншими словами — руйнація речення, як акту комунікації*. При виконанні контрольного пункту «Mein Name (sein) Volodymyr» як «*Meine* Name *ist* Volodymyr» акцентований пункт виконаний вірно, але написання «*Meine* Name…» свідчить про втрату контролю за *наявним* графічним відображенням СФ, про відсутність чіткої акустичної матриці сполучення цих СФ і не усвідомлення єдності лексично-граматичної семантики цих СФ та про відсутність навички розуміння наслідків спотворення однієї з СФ у цьому сполученні. Недостатньо якісний акт комунікації може відбутися лише завдяки старанній адаптації реципієнтом отриманої інформації. При виконанні

контрольного пункту «Mein Bruder (sein) Student in Kyjiw» як «*Meine* Bruder *ist* Student in Kyjiw» тим самим студентом акцентований пункт виконаний вірно, але написання «*Meine* Bruder…» підтверджує коментар до попереднього речення, але на додаток вказує щонайменш на: а) системну недбалість (адже ця частина речення *переписується!),* б) нерозуміння системи родових та відмінкових форм присвійного займенника та в) неволодіння семантичними ознаками визначення граматичного роду іменників, що позначають людину.

Якщо студент може все невірне проаналізувати невідкладно після виконання, коли він ще пам'ятає про шлях своєї думки до зафіксованого результату, коли він одразу ж співвідносить зафіксоване чи то з граматичним правилом, що є в його свідомості, але залишилося незапитаним, чи то з постійно йому доступним в інтерактивних практикумах автора граматичним довідником, шанси на успішне подолання з'ясованих недоліків та розвиток навичок граматично та лексично вірно оформленого письмового та/або усного мовлення значно зростають.

Наведені в цій статті інтерактивні практикуми та контрольні модулі використовуються автором та його студентами як офлайн, так і онлайн за умов дистанційного навчання.

Титульна сторінка та зміст
одного з комплектів контрольних робіт *(тут 01–10, варіант I))*

Приклади сторінок
для *самостійного аналізу студентом результату* його контрольної роботи

Список використаних джерел

1. Haas, Albrecht. Controlling zielgerichtet implementieren. Eine Einführung in das Verwaltungscontrolling. VOP Fachzeitschrift für Öffentliche Verwaltung. Heft 4, Juli/August 1995. — Wiesbaden: Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler GmbH, 1995. — S. 207–270. — S. 250–253.

2. Ковтун В.С. Використання комп'ютерних програм з метою підвищення рівня вивчення фахової мови економіки. // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної: Матеріали п'ятої міжнародної науково-практичної конференції (Редколегія: Зернова В. К. та інші) — Полтава, 2004. — С.94–96.

3. Ковтун В.С. Anwendung von interaktiver Lernsoftware im Deutschunterricht im Fachbereich Deutsch für Wirtschaftsstundenten // Німецько-українські міжмовні стосунки (міжкультурна комунікація і лінгводидактика): Матеріали доповідей та виступів Третьої Міжнародної наукової конференції германістів (12–13 жовтня 2007 року) / Відп. редактор: Кияк Т. Р. — К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. — 91с. — С.78–83.

4. Ковтун В.С. Потреби студента дистанційної форми навчання при вивчені іноземної мови та їх задоволення засобами навчального посібника — комп'ютерної навчальної програми «Німецька мова економіки для дистанційного навчання» // Творчий потенціал мовних кафедр в інноваційному розвитку дослідницького університету: Зб. матеріалів міжкафедральної наук.-метод. конф., 18 лютого 2014 р. / — К.: КНЕУ, 2014. — 146 с. — (Препринт/ ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана»; №5) — С. 18–22. Режим доступу: http://193.110.163.202/bitstream/handle/2010/11024/18-22.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Ковтун В.С. Забезпечення актуальності навчальних ресурсів інтерактивних комп'ютерних навчальних програм для аудиторного та дистанційного вивчення німецької мови // Лінгвокультурний дискурс у парадигмі професійної освіти: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 5 берез. 2015 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана»; редкол.: І. А. Колеснікова (голова) [та ін.]. — К: КНЕУ, 2015. — С. 555–564. Режим

доступу: http://193.110.163.202/bitstream/handle/2010/8418/555-564.pdf?sequence=1&is Allowed=y
6. Ковтун В.С. Erfahrungen aus dem IT-gestuetzten Deutschunterricht: programmatisch-organisatorisches und didaktisches Herangehen // Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи: Матеріали Міжнар. наук.-метод. конференції 30–31 жовтня 2017 р. / Укл. С. М. Іваненко, О. В. Холоденко, К. М. Павицька, О. Г. Смольнікова. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. — 515 с. — С. 264–268.
7. Ковтун В.С. Інтерактивні практикуми як інструмент уподібнення навчальної діяльності процесу «репродукція — рецепція» протягом реальної комунікації. // Роль іноземних мов у соціокультурному становленні особистості: збірник наукових праць / за заг. ред. А. Ґ. Ґудманяна, О. В. Ковтун. — К.: НАУ, 2018. — 235 с. — С. 123–130.
8. Ковтун В.С. Навчання німецької мови економіки засобами інтерактивних комп'ютерних практикумів як приклад реалізації впливу інформаційно-комунікативних технологій на трансформації культурного, зокрема освітнього, простору в інформаційному суспільстві. // Вплив високих технологій на розвиток культури в інформаційному суспільстві (філософські читання, присвячені 85-річчю Національного авіаційного університету та 15-річчю Навчально-наукового гуманітарного інституту) [Текст]: зб. наук. пр. (Київ, 27 берез. 2018 р.) / за заг. ред. Л. Г. Дротянко. — Київ: НАУ, 2018. — 92 с. — С. 15–17.
9. Ковтун В.С. Комунікативно орієнтоване навчання діалогічної німецької мови як іноземної за допомогою інтерактивних комп'ютерних практикумів автора. // Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти: матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. 25 квітня 2019 р. — К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, вид-во «Політехніка». — 2019 р. — 166 с. — С. 140–142.
10. Ковтун В.С. Effizienzsteigerung von Lehr- und Lernleistungen im Fremdsprachenunterricht Deutsch mithilfe computergestützter interaktiver Praktiken (anhand praktischer Erfahrungen des Autors) // Germanistik in der Ukraine / Germanistik in der Ukraine. Jahresheft 13'2018. — К.: Verlagszentrum der KNLU, 2018 (2019). — 127 с. — С. 110–119. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1UnidqaZy2tr3mmXYtCXGR_rIKaHqUMG1/view
11. Ковтун В.С. Підготовка поточного, проміжного та підсумкового оцінювання інструментами дістанційного навчання іноземної (німецької) мови // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів [Електронний ресурс] //зб. матеріалів VI міжнар. наук. конф., м. Київ (02–10 квітня 2020 р.). — К.: КНЕУ, 2020. — 351 с. — С. 174–178. Режим доступу: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/33620/smkmosu_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
12. Ковтун В.С. Підготовка студентів-початківців економічних спеціальностей до усного мовлення німецькою мовою засобами авторських інтерактивних

практикумів в умовах сучасного дистанційного навчання // Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень сучасної науки: Матеріали Міжнар. науково-практичної конференції 07 листопада 2020 року / Укл. О. О. Яременко-Гасюк, О. В. Холоденко, Т. А. Ляшко. — К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. — 179 с. — С. 58–61.

УДК 378.147: 371.398

Копил Г.О.
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПРОЦЕС САМОРЕГУЛЯЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У РОБОТАХ ДЕЯКИХ ЗАХІДНИХ ВЧЕНИХ

Анотація. *У статті акцентується увага на саморегуляції навчального процесу студентів, що є дуже важливим в умовах дистанційного навчання. У статті відображаються думки та положення з наукових досліджень та спостережень деяких західних вчених у вказаному науково-практичному напрямі.*

Ключові слова: *саморегуляція, навчальний процес, самостійна робота, професійно важливі якості, самонавчання, стратегії навчання, цілі навчання.*

Abstract. *The article focuses on the self-regulation of the educational process of students, what is very important in terms of distance learning. The thoughts and statements of scientific research and observations of some western scientists in this scientific and practical direction are reflected in the article.*

Key words: *self-regulation, educational process, independent work, professionally important qualities, self-learning, learning strategies, learning goals.*

Зростаюча орієнтація на компетентність майбутніх фахівців з вищою освітою, особливо конкурентоспроможних економістів та менеджерів вимагає не лише професійних та соціальних навичок, а й особистих навичок. Чільне місце серед таких навичок займає **саморегуляція** спочатку процесу навчання, а потім роботи. Особливої актуальності набуває ця якість у даний час, коли процес навчання здебільшого відбувається в умовах дистанційної освіти. Саморегуляція як предмет наукового дослідження приваблює багатьох учених, особливо західних, оскільки до освітніх традицій саме західних вищих навчальних закладів вже давно впевнено відноситься самостійна робота студентів, з якою безпосередньо пов’язаний процес саморегуляції.

За визначенням У. Шіфеле і Р. Пекрун саморегульоване навчання — це форма навчання, за якої людина вживає один або декілька заходів самоконтролю (когнітивних, метакогнітивних, вольових або поведінкових) і сама стежить за ходом навчального процесу [2, 3]. Як стверджує Ф. Вайнерт, саморегуляція — це не лише мета, а й передумова успішного навчання [6]. Тому базовим навичкам саморегулювання слід навчати з першого курсу навчання в університеті. У процесі реформ Болонського процесу стало зрозуміло, наскільки саморегульоване навчання важливе для ефективного навчального процесу та у досягненні успіхів у багатьох навчальних програмах.

Якщо саморегулювання під час навчання як методика відсутня, тоді навчальний процес можна вважати неструктурованим, що відбувається по різним типам. У той же час нерідко матеріал, який потрібно засвоїти та підготувати до іспиту, охоплює більш обширну предметну інформацію. Тому Л. Стреблов та У. Шіффеле вказують на необхідність студентів розмежовувати та структурувати матеріали, що стосуються іспиту, та ефективно організовувати підготовку до іспиту [2, 5].

У той же час П. Вілд вказує на тісний зв'язок, а інколи і диспропорцію між високими очікуваннями саморегуляції студентів та правильно сформованими стратегіями цього навчального процесу [8]. К. Вінтер доводить, що бракує відповідних інструментів для встановлення статусу студентів як суб'єктів навчального процесу для розвитку викладання та співпраці з викладачами з метою сприяння саморегуляції. Тому пропонується студентам вести щоденники самоконтролю. З одного боку, ці щоденники можна використовувати, щоб зробити самостійне навчання видимим для викладачів. З іншого боку, вони можуть зробити власний внесок у підтримку саморегульованого навчання [9].

Частою проблемою саморегуляції, за ствердженням К. Волтерса є зволікання студентів, яке часто є результатом недостатнього управління часом та мізерного використання метакогнітивних стратегій, тоді як в той же час навчальне середовище пред'являє високі вимоги до навичок саморегуляції [10]. П. Стіл наголошує на тому, що велика кількість студентів зволікає з початком навчальної діяльності, яку вони пережили як неприємну, на невизначений час пізніше, хоча вони також усвідомлюють всю необхідність отримання знань. На відміну від позитивних стресових ситуацій, які сприймаються як виклик, негативний стрес представляє собою, мабуть, непереборну перешкоду у повсякденному студентському житті, яка тісно пов'язана зі зволіканням [4]. Тому необхідно розкрити конкретні причини та зв'язки, щоб мати можливість відповідно мотивувати студентів та допомагати їм.

Передумовою успіху саморегульованого навчання є адекватне розуміння процесів навчання з боку тих, хто навчається, оскільки вони повинні навчати та мотивувати себе самі до самонавчання та створення позитивних навчальних умов та навичок. Для цього студенти потребують стратегій, тобто ефективної поведінки, яка дозволяє їм цілеспрямовано та скоординовано впливати на самомотивацію та процес здобуття знань [2, 5, 7].

Г. Шрау, П. Вінне та А. Хедвін розрізняють метакогнітивні стратегії, які слугують плануванню, моніторингу та регулюванню навчального процесу та розуміння, та когнітивні стратегії навчання, які дозволяють обробляти навчальний зміст [1]. *Метакогнітивні стратегії* — це мета пізнання, яке стосуються знань і регулювання пізнання [1]. Знання про пізнання включають знання про себе як учня (як мені найкраще навчитися?) і знання про застосування стратегій (як і коли я цілеспрямовано використовую різні стратегії?) [12]. Стратегії регулювання пізнання дозволяють учням планувати, контролювати та оцінювати своє власне навчання. Під час планування, після

успішно визначених завдань (що я повинен?), (що я можу зробити?) та аналізу ситуації (які зовнішні ресурси доступні?), формулюються цілі навчання та обираються відповідні стратегії для їх досягнення. Оскільки всі наступні дії ґрунтуються на цілях, що характеризують цільовий стан, постановка цілей навчання має центральне значення [11]. Цілі аж ніяк не статичні, їх можна динамічно адаптувати у процесі навчання. Під час саморегуляції студенти використовують метакогнітивні стратегії самоспостереження, щоб перевірити, чи ефективні використовувані стратегії когнітивного навчання.

Завдяки саморегуляції та на основі оцінки власного навчального процесу студент може нарешті зрозуміти ефективність свого навчального процесу, наслідки, результат та зробити потрібні висновки для його удосконалення. Вірно обрані стратегії послідовно відстежують усі фази навчання і, за необхідності, регулюють їх, щоб уникнути гальмування або припинення навчальної активності до досягнення мети. Ефективний процес саморегуляції у навчальному процесі студентів сприяє кращому менеджменту часу, оптимальному засвоєнню знань, кращій підготовці до іспитів та формуванню цінних професійно важливих якостей, (самоорганізація, ініціативність, самостійність тощо) у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Schraw G. Promoting general metacognitive awareness. Instructional Science. — 1998, 26. — S. 113–125.
2. Schiefele U., Wild K.-P. Interesse und Lernmotivation: Untersuchungen zu Entwicklung, Förderung und Wirkung. — Münster: Waxmann, 1996. — S. 207–225.
3. Schiefele U., Pekrun R. Psychologische Modelle des fremdgesteuerten und selbstgesteuerten Lernens: Enzyklopädie der Psychologie// Themenbereich D Praxisgebiete, Serie I Pädagogische Psychologie, Band 2 Psychologie des Lernens und der Instruktion. — 1996. — S. 249–278.
4. Steel P. The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure: Psychological Bulletin. — 2007, 133(1). — S. 65–94.
5. Streblow L., Schiefele U. Lernstrategien im Studium // Mandl & H. F. Friedrich: Handbuch Lernstrategien. — Göttingen: Hogrefe, 2006. — S. 352–364.
6. Weinert F. E., Jenseits des Rubikon: Der Wille in den Humanwissenschaften Berlin: Springer. — S. 101–120.
7. Weinstein C. E., Mayer R. E. The teaching of learning strategies : M.C. Wittrock (Ed.), Handbook of research on teaching. — New York: Macmillan, 1986, 3d ed. — pp. 315–327.
8. Wild, K.-P., Schiefele U. Lernstrategien im Studium. Ergebnisse zur Faktorenstruktur und Reliabilität eines neuen Fragebogens: Zeitschrift für Differentielle und Diagnostische Psychologie. — 1994. — 15. — S. 185–200.

9. Winter C. Analyse und Förderung selbstregulierten Lernens durch Self- Monitoring: Schriften zur pädagogischen Psychologie (Vol. 31). Hamburg: Kovac, 2007. — S. 157–167.
10. Wolters C.A. Understanding procrastination from a self-regulated learning perspective. Journal of Educational Psychology. — 2003, 95(1). — S. 179–187.
11. Zimmerman B.J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. Theory Into Practice. — 2002, 41(2). — S. 64–74.
12. Zohar A., Peled B. The effects of explicit teaching of metastrategic knowledge on low- and high-achieving students. Learning and Instruction. — 2008, 18. — S. 337–353.

Лавриненко Т.П.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

«Мова як комунікація є буттєвим простором смислу».
Ганс-Георг Гадамер

ЕКОНОМІКА МОВИ: АСПЕКТ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *У статті розглядаються історичні витоки та сучасний стан теоретичних та практичних питань розвитку економіки мови під кутом зору економічної комунікації. Визначено основний спектр ідей та думок притаманних дослідженням вітчизняних та зарубіжних лінгвістів та економістів в наукових рефлексіях впливу мови на економіку. Окреслено роль мовних ринків та їх зв'язок з економічним зростанням, в якому мовна політика і система освіти країни відіграють важливу роль.*

Ключові слова: *економіка мови, лінгвістика, мовні ринки, мовні навички, мовна політика.*

Abstract. *The article examines the historical origins and current state of theoretical and practical issues of language economics from the point of view of economic communication. The main spectrum of ideas and opinions inherent in the research of domestic and foreign linguists and economists in scientific reflections on the influence of language on the economy is determined. The role of language markets and their relationship to economic growth is defined where the country's language policy and education system play an important role.*

Key words: *language economics, linguistics, language markets, language skills, language policy.*

Постановка проблеми. Сучасна мовна ситуація, що утворилась у світовому господарстві в процесі глобалізації, являється однією з конкретних сфер міжкультурної комунікації. Мовна компетенція економіста стає одним з важливих факторів соціально-економічного розвитку країни та розвитку міжнародних економічних відносин. Економіка мови, як теоретична дисципліна, стала активно розвиватися в 60-х роках XX століття в межах загальнонаукової тенденції міждисциплінарних досліджень актуальних питань економіки та лінгвістики [6]. Науковим поштовхом для розвитку даної сфери економічного та лінгвістичного знання стали практичні запити до мовної

політики, а також дослідження впливу мови на соціально-економічний статус людини, як носія мови, що, в свою чергу, мало зв'язок з економічним розвитком країни в цілому. Проте, незважаючи на зростання числа досліджень в публікаціях, особливо зарубіжних вчених по питанням міждисциплінарних зв'язків економіки та лінгвістики, тоді як у вітчизняних розвідках у галузі економіки та лінгвістики ця проблематика займає ще незначне місце.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовні запити лінгвістів до економічної проблематики переважно були спрямовані на дослідження питань економічного перекладу, професійної освіти і методики мовної підготовки та ін. Огляд сучасних публікацій вітчизняних лінгвістів засвідчує про посилення їх зацікавленості різними аспектами впливу мови на економіку. Серед них дотичними до проблеми взаємодії мови та економіки є дослідження мовознавців Л. Архипенко, О. Бондар, В. Монакіна, Ю. Макарець, Ю. Семенчук, І. Шостак та ін. В економічному вимірі питання лінгвістики в економіці є ще недостатньо дослідженими і розглядаються переважно у сфері маркетингу, зокрема, рекламі (Л. Бурковська). Теоретичні та практичні питання економічної лінгвістики переважно досліджені в роботах зарубіжних лінгвістів та економістів (M. Gazzola, F. Grin, F. Coulmas, J. Tarun, І. Болдирєва, В. Вольчика, В. Канке, Ф. Сисоева та ін.).

Формулювання цілей. Метою статті є розгляд основних трендів у дослідженнях міжпредметних зв'язків лінгвістики, як науки про мову, та економіки як сфери суспільного життя. У вимірах сучасної мовної комунікації проаналізувати дієві питання впливу мови на економічні явища та процеси.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі глобалізації світової економіки зростає інтерес вчених до питань взаємозв'язку між мовою та економікою, оскільки використання мов відіграє все більш важливу роль в економічній діяльності. Витоки ідей про вплив мови на економічне життя суспільства були започатковані ще в працях засновника класичної політичної економії Адама Сміта. У його науковому спадку були питання як мовних функцій, так і лінгвістичного спілкування [1]. Ще у своїй знаменитій праці «Багатство народів» («The Wealth of Nations»), яка вважається однією з найавторитетніших книг усіх часів, він у пошуках причин, що ведуть до поділу праці, розглядав схильність людської природи до торгівлі і підкреслював, що вона є наслідком здібності людини «…розмірковувати й дару мовлення» [2, с. 16]. Ринкові угоди та обміни товарами та послугами, які здійснює людина на ринку, тісно пов'язані з мовою, а поділ праці та кооперація є природним проявом переконливого використання мови, яка являється стимулюючим фактором обміну або торгівлі [3].

Економіка мови — порівняно нова сфера досліджень. Вона об'єднує різні дисципліни та вивчає вплив мови на економіку в контексті створення сприятливого середовища для бізнесу, в якому мова виступає як актив або як конкурентна перевага, а у деяких випадках, як торговельний бар'єр. Економіка мови лежить в основі формування мовної політики, одним із завдань якої є

вивчення кон'юктури сучасних мовних ринків (*language trade markets*). У соціолінгвістиці поняття мовного ринку, також відомого як лінгвістичний ринок або ринок мов, відноситься до символічного ринку, на якому відбуваються мовні обміни. Дієвість тієї чи іншої мови на лінгвістичному ринку визначається як мовними навиками, так і застосуванням легітимної мови на ринку. А це, в свою чергу, має відношення до системи мовної освіти в країні, яка є важелем економічного зростання. Світові економічні ринки взаємодіють із мовними, а тому суспільство через мовну політику може спрямовувати ділову кар'єру людини в бажану і необхідну для економіки мову [7].

Для учасників економічної взаємодії мовні компетенції стають необхідним компонентом їх професійної діяльності. За їх відсутності потенційні контрагенти змушені звертатися до посередників, що є важливою, але і не єдиною умовою досягнення взаємоприйнятного результату. В якості посередників можуть виступати як перекладачі з мови на мову, так і індивіди або організації, які надають широкий спектр послуг. Пропозиція таких послуг може передбачати наявність не тільки мовних навичок, а й, наприклад, навичок орієнтації в іншому культурно-мовному середовищі (логістичних, адміністративних, інформаційних та ін.). Як відомо, звернення до посередників пов'язано для сторін економічної взаємодії з додатковими витратами. Їх розмір, навіть у разі звичайного перекладу, може становити значну частку витрат ведення бізнесу. Крім додаткових витрат, звернення до посередників може викликати і ризики їх опортуністичної поведінки.

Мовні навички можуть розглядатися як елемент людського капіталу. Вони є умовою доступу суб'єктів економічної діяльності до іноземних ринків товарів і економічних ресурсів. Знання та навички кваліфікованих фахівців, виховні та освітні послуги, консультування та інформування в тій чи іншій економічній сфері, послуги гідів та інші блага вимагають від учасників економічної діяльності володіння мовними навичками. Це обумовлено тим, що істотним елементом багатьох благ і факторів виробництва (робочої сили, капіталу, технологій) виступають іноземні письмові тексти та усне мовлення (вербальна інформація).

Розвиток мови в суспільстві відбувається в процесі взаємодії людей один із одним і одночасно мова виступає однією з необхідних умов їх ефективної взаємодії. Під кутом зору економічної теорії, яка в широкому сенсі вивчає закономірності взаємодії людей, спрямованої на ефективну організацію виробництва, розподілу, обміну, споживання благ, мова є одним із необхідних інструментів економічної взаємодії, частиною виробничого процесу. Використання мов — це такий же елемент управління господарськими процесами, як і управління іншими ресурсами [5].

У своїй книзі «Мова та економіка» німецький соціолінгвіст Флоріан Кулмас обговорює як лінгвістичні, так і економічні аспекти економіки мови, стосовно економічного значення мови та впливу економічних сил на мовний розвиток. Вчений обговорює ключові способи взаємодії мови та економіки.

Серед них головними виступають такі питання: як економічний розвиток впливає на появу, поширення або занепад мов; як мовні умови сприяють або перешкоджають економічному процесу; як багатомовність та соціальне багатство взаємопов'язані; як і чому мова і гроші виконують подібні функції в сучасному суспільстві; чому наявність стандартної мови є економічною перевагою; як нерівний розподіл мов у багатомовних суспільствах сприяє економічній нерівності; як можна оцінити економічну цінність мов; чому мови мають внутрішню економіку та як вони адаптуються до запитів зовнішньої економіки [4]. Мова, як показує Флоріан Кулмас, є сучасним інструментом і носієм бізнесу, активом, а іноді і бар'єром для економічної комунікації.

У сучасній світовій економіці практична взаємодія лінгвістичних та економічних питань є такою, що не дозволяє пояснити зміни на лінгвістичній карті світу, не розуміючи тенденцій світового економічного розвитку. Взаємозв'язок мовних та економічних відносин визначає дієвість розвідок мовної політики в дискурсі економічної лінгвістики. Питання мовної політики в даний час є актуальними не тільки на державному рівні, а й на рівні міжнародних організацій. Мовна політика — це комплекс заходів, покликаних впливати на використання тих чи інших мов у різних ситуаціях, а також на мови як такі (словниковий запас, правила вимови, орфографії та ін.). Мовна політика може створювати або руйнувати мовні бар'єри, впливати на добробут індивідів, спільнот, країн у цілому, а значить, її можна аналізувати в політико-економічному контексті.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, узагальнюючи розглянуті вище аспекти мови та економіки, можна зробити наступні висновки. По-перше, економіка мови, як теоретична дисципліна, стала активно розвиватися в межах загальнонаукової тенденції міждисциплінарних досліджень актуальних питань економіки та лінгвістики. По-друге, економіка мови закладає основи формування мовної політики, одним із завдань якої вивчення кон'юктури сучасних мовних ринків (*language trade markets*). Дієве функціонування таких ринків залежить від наявності, або відсутності тих чи інших мовних навичок у агентів економічних відносин. По-третє, мовна освіта в сучасному економічному університеті повинна враховувати мотивацію економічних суб'єктів до свідомого вивчення та професійного використання тієї чи іншої мови, що безпосередньо обумовлено розвитком економічних відносин з торгівельними партнерами національної економіки та з масштабом їх ринків, доступ до яких відкривається завдяки володінню відповідної мови. У сучасному дискурсивному контексті міждисциплінарних досліджень мови та економіки, мова економіки може бути одним з конструктивним дороговказів аналізу мовних проблем самої економіки.

Список використаних джерел

1. Германова Н. Трактат «Соображения о происхождении и формации языков» Адама Смита: были ли предшественники у братьев Шлегелей? // Вестник МГЛУ. М.: ФГБОУ ВО МГЛУ, 2019. Вып. 4 (820). — С. 192–205.
2. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу добробуту націй / А. Сміт. — Київ: Port-Royal, 2001. — 593 с.
3. Alonso-Cortes, A. (2008). Trade and language: Adam Smith's rhetoric of persuasion. Madrid, Spain: Universidad Complutense. Mimeographed document. Available at: http://eprints. ucm.es/8035/1/TRADE_AND_LANGUAGE.
4. Coulmas, Florian (1992). Language and economy. Oxford: Blackwell Publishers. Pp. xii, 377. *Language in Society, 23*(2), 283–285.
5. Heller M. (2013). Language as resource in the globalized new economy. In: N. Coupland (ed.). The handbook of language and globalization. Maiden, MA: Wiley-Blaskwell, pp. 349–365.
6. Marschak J. Economics of language // Behavioral Science. — No 10. — 1965. — Pp. 135–140.
7. Popp, Richard K. (January 2006). «Mass Media and the Linguistic Marketplace». Journal of Communication Inquiry. 30 (1): 5–20.

Мендрух Ю.М.
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Ходакевич О.Г.
кандидат психологічних наук
доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Остапенко Е.О.
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. *У статті досліджено різні підходи до визначення комунікативної компетентності, розглянуто її структуру та запропоновано компоненти комунікативної компетентності майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю.*

Ключові слова: *комунікативна компетентність, майбутні фахівці.*

Abstract. *The article deals with different approaches to defining the concept of «communication competence», discloses the structure of the given competence and presents the structural components of communication competence of future finance and economics specialists.*

Key words: *communication competence, future specialists.*

У сучасній вищій освіті основним інструментом реалізації обраних напрямів розвитку є компетентнісний підхід, згідно з яким компетентність у спілкуванні входить до складу ключових компетентностей. Саме тому у вищих

економічних навчальних закладах одним із завдань професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю є забезпечення оволодіння ними комунікативною компетентністю.

У науковому доробку зарубіжних вчених [6; 9; 10] знаходимо різні підходи до визначення комунікативної компетентності. Так, Дж. Віман і Дж. Брадак [10] визнають існування двох шкіл, які по різному визначають сутність вказаного поняття.

Представники школи «структуралізму» наголошують на тому, що співрозмовники вважаються компетентними, якщо їх інтенції є зрозумілими і вони отримують комунікативно релевантні відповіді, цілісно сприймаються та розрізняють мимовільні та цілеспрямовані дії. Функціоналісти працюють над визначенням вмінь і стратегії, які збільшують вірогідність досягнення мети співрозмовниками. Саме біхевіористичний підхід, за здатність людини демонструвати належну комунікативну поведінку у певній ситуації є запорукою ефективного спілкування, є домінуючим у сучасній західній науці [7]. Дж. Віман визначає це поняття у такий спосіб: «Комунікативна компетентність — це здатність комуніканта обирати з наявних патернів комунікативної поведінки такі, що сприяють успішній реалізації власних цілей під час комунікативної взаємодії та є прийнятними для співрозмовника і не принижують його гідності» [10]. Окрім критеріїв ефективності та доречності, К. Бергер [6] пропонує використовувати таку характеристику як раціональність (оптимальне використання мовних стратегій), а Ф. Джаблін і П. Сіас [8] вважають етичність важливим критерієм оцінювання досліджуваного феномена.

Традиційно до структури комунікативної компетентності входять мовна, мовленнєва, соціокультурна та загальноосвітня компетенції [1]. Мовна компетенція передбачає знання і вміле використання засобів мови з дотриманням законів і правил у процесі спілкування, і містить граматичний, лексичний, фонетичний, орфографічний компоненти, а також є передумовою становлення мовленнєвої компетенції. Мовленнєва компетенція — це вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення. Мовленнєва компетенція визначається, як вдосконалення комунікативних умінь в основних видах мовленнєвої діяльності — слуханні, говорінні, читанні та письмовій діяльності; уміння планувати свою мовленнєву і не мовленнєву поведінку, уміння застосовувати стилістичні багатства мови [2]. Соціокультурна компетенція ґрунтується на сукупності знань соціальних та культурних сфер життя і ціннісних орієнтацій, а також передбачає не лише здатність особистості до адекватної взаємодії з іншими людьми в різноманітних ситуаціях спілкування, уміння будувати й підтримувати соціальні контакти, але й ефективне функціонування у полікультурному середовищі, використовуючи мову як засіб комунікації з

представниками різних культур та народів [5]. Отже, соціокультурна компетенція є одним із основних показників готовності особистості до міжкультурного спілкування. Загальноосвітня компетенція визначається як сукупність компонент, обумовлених джерелами, що характеризують ті чи інші схильності особистості, ту чи іншу сторони її внутрішнього стану, розуміння свого місця в суспільстві, уявлення ролі вибраного напряму своєї діяльності тощо. М. Галицька у структурі комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти науковець виділила іншомовну комунікативну компетенцію, а також професійну, стратегічну та соціальну компетенції [3].

На нашу думку, комунікативна компетентність майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю передбачає *іншомовну комунікативну компетенцію* (здатність спілкуватися іноземною мовою для здійснення професійної діяльності та пізнання; уміння ефективно взаємодіяти в різноманітних професійних і життєвих ситуаціях з представниками інших країн з урахуванням системи мовних і мовленнєвих норм; здатність обирати комунікативну поведінку, адекватну ситуації спілкування); *професійну компетенцію* (володіння фахівцем необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають ступінь сформованості його професійної діяльності, стилю професійного спілкування та його особистості як носія визначених цінностей, ідеалів і професійної свідомості [4]); *стратегічну компетенцію* (досконале володіння стратегіями вербального та невербального спілкування в процесі обміну професійною інформацією); соціальну компетенцію (здатність вирішувати нешаблонні завдання, переносити знання і вміння з однієї галузі в іншу; бажання та готовність співіснувати в різнорівневому, багатонаціональному соціуму; уміння орієнтуватися в ситуаціях соціального спілкування [3].

Список використаних джерел

1. Ільченко А. Теоретичні основи комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в сучасній науковій парадигмі // Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика. — Київ: Ліра К, 2020. — С. 198–204.
2. Богуш А. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Укл. А. Богуш. — К.: ІЗМН, 1997. — 112 с.
3. Галицька М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів // Освітологічний дискурс, 2015. — №2 (10). — С. 39–48.
4. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. А. Сура. — Луганськ, 2005.
5. Фоменко Т.М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої школи. Засоби навчання та науково-дослідної роботи. Випуск 42, 2014. — С. 149–156.
6. Berger C.R. Goal detection and efficiency: Neglected aspects of message production. Communication Theory, 2000, 10 (2). — P. 167–175.

7. Green J.O., Burleson B.R. Handbook of communication and social interaction skills. — New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2003. — 1009 p.
8. Jablin F.M. & Sias P.M. (2001). Communication competence. In F. M. Jablin & L. L. Putnam (Eds.) The new handbook of organizational communication: Advances in theory, research, and methods. Thousand Oaks, CA: Sage, 2001, pp. 819–864.
9. Spitzberg B.H. & Cupach W.R. Interpersonal communication competence. — Beverly Hills, CA: Sage, 1984. — 456 p.
10. Wiemann J.M., Bradac J.J. Metatheoretical issues in the study of communicative competence: Structural and functional approaches // Progress in communication sciences. — 1989. — Vol. 9. — Norwood, NJ: Ablex. — P. 261–284.

Моісєєва Н.О.
кандидат філологічних наук
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
КПІ імені Ігоря Сікорського

МАРКЕРИ АКСІОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ В ІНТЕРНЕТ-КОМЕНТАРЯХ ДО ПОЛІТИЧНИХ НОВИН НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЗМІ

Анотація. *Тези присвячено висвітленню можливостей вираження лінгвоаксіологічної оцінки в інтернет-коментарях до актуальних політичних новин в німецькомовних ЗМІ. Автор аналізує способи та форми вираження ціннісного ставлення мовця до політичної реальності на рівні фразеології, лексики, синтаксису, а також графічними засобами. Також наводяться засоби вираження експресивної та емоційної оцінки.*

Ключові слова: *аксіологічна оцінка, інтернет-дискурс, коментарі, німецька мова, новини.*

Abstract. *The thesis is devoted to the investigation of the possibilities of expressing linguo-axiological evaluation in the Internet comments to the breaking political news in the German-language media. The author analyzes the ways and forms of expressing the speaker's values-based attitude to political reality at the level of phraseology, lexis, syntax, as well as graphic means. There are also means of expressive and emotional evaluation.*

Key words: *axiological evaluation,comments, German language, Internet discourse, news.*

Сучасний світ інтернет-комунікацій кидає мовознавцям цікавий і, по своїй суті, унікальний виклик — аналіз письмової розмовної мови в Мережі. В нашу епоху, коли людство все більше використовує онлайн-спілкування, перед науковцями з різних сфер, таких як соціологія, філософія, психологія, соціологія постає широкий спектр дослідження людської сутності через її онлайн-прототип. Особливе місце в аналізі інтернет-дискурсу займає лінгвістичне питання, адже основним інструментом, яким користувач оперує в Мережі є мова. Надзвичайно актуальним видається аналіз мовних засобів, якими послуговується автор коментаря з метою якнайточнішого висловлювання свого ціннісного ставлення до об'єктів політичної дійсності, а також із метою комунікативного впливу на читачів. Людина з притаманними їй цінностями, а також її вербальна поведінка постають як окреме

екстралінгвальне середовище, що зумовлює механізми комунікативної діяльності та пояснює певні настрої у суспільстві в цілому [4, с. 1].

Метою представленної роботи є визначення та аналіз маркерів аксіологічної оцінки в Інтернет-коментарях до політичних новин на різних рівнях мови, а також виявлення причин використання автором тих чи інших засобів.

У процесі аналізу зазначених коментарів була відмічена тенденція до використання наступних мовних та метамовних засобів:

1. Ідіоматичні вислови, допомагають мовцю більш чітко висловити свою думку та показати, яке місце в системі його ціннісних орієнтирів займають ті чи інші події: der Populist Trump hat seine Wähler schön *hinter das Licht geführt; die dümmsten Kälber wählen ihren Schlächter nun mal selbst* [2]; den Kampf der Kulturen ging in die Hose; Totengräber der Sozialdemokratie hat gesprochen *mit gespaltener Zunge* [3]. У більшості випадків вони мають негативний підтекст і спрямовані на конкретних людей, партії чи політичні події.

2. Риторичні запитання демонструють конкретну політичну позицію та імплікують ставлення автора до ситуації: *Da schwimmen wohl jemandem die Felle weg?; Warum warden die Politiker immer erst vor den Wahlen aktiv?* [2].

3. Кличні речення підсилюють емоційність сказаного, відкривають бажання автора донести свою думку до читачів, привернути увагу до нагальних проблем, цінностей, які коментатор вважає правильними / основними / вирішальними / важливими. Умовно кличні речення у коментарях можна поділити на наступні види:

а) акцентують певні негативні / позитивні ознаки явищ зображуваної політичної дійсності (*Billigste und widerwärtigste Art von Politik!)* [3];

б) наголошують на згоді / незгоді з вищесказаним (*Wie wahr!; Was für ein Blödsinn!)* [1];

в) закликають до дій, акцентуючи власні світоглядні цінності (*Gleiches Recht für alle!)* [1];

г) демонструють психо-емоційний стан мовця (*Nur zum Kotzen!*) [3].

4. Стилістично забарвлена лексика. Можна відмітити дуже часте вживання емоційно-експресивної лексики, яка не тільки називає поняття, але й відображає ставлення мовця до них. Тому такі слова містять експліцитний компонент оцінки: *Junta; Maulhelden; Lahmarschigkeit; klugscheißen; der Totengräber; doppelzüngig; dämliches Suppenhuhn; Troll* [1]. Проаналізовані коментарі здебільшого демонстрували переважання зневажливого, пейоративного ставлення та лайки.

5. Скорочення, які в коментарях використовуються для підкреслення іронічної або саркастичної позиції автора: *Lobbys, die Sozen, Siggi / SiggiPop* (Sigmar Gabriel, ein deutscher Politiker), *Multikulti* (Multikulturelle Gesellschaft) [2].

6. Метамовні елементи. Вони наголошують на важливості написаного за допомогою використання різних регістрів: *IRONIE AUS!!!; VERLOGENHEIT*

UND BÜRGERBETRUG [3]; передають актуальний настрій та дії мовця за допомогою численних смайликів та слів-звуків: *Blah, Blah, Blah; PFUI!; Ach; *ROFL** (rolling on the floor laughing) [2]. Така виразність форми показує емоційний стан автора, пов'язаний з оцінкою певного явища чи дії.

Підсумовуючи, можна сказати, що в німецьких коментарях до політичних новин аксіологічна оцінка дуже яскраво виражена. Вона виражається як у виборі слів і словосполучень, так і в структурі речень і тексту, а також у використанні невербальних сигналів. Усі ці характеристики дають нам інформацію про систему цінностей автора, його моральні якості та установки.

Список використаних джерел

1. FOCUS Online Politik. URL: https://www.facebook.com/FOCUS-Online-Politik-492723560754814/ (дата звернення: 7.03.2021).
2. SPIEGEL ONLINE. URL : https://www.facebook.com/derspiegel.
3. Süddeutsche Zeitung. URL: https://www.facebook.com/ihre.sz/?fref=ts.
4. Моісєєва Н.О. Аксіологічний потенціал лексичних інновацій у німецькому публіцистичному дискурсі: автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса. 2013. — 20 с.

Постригань А.В.
викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

DIE BEDEUTUNG INTERKULTURELLER KOMMUNIKATION IN DER WIRTSCHAFT

Анотація. *У даній статті мова йде про важливість досвіду ефективної міжкультурної комунікації в умовах посилення міжнародних економічних відносин. Це створює основу для успішного ведення міжнародного бізнесу на засадах міжкультурної толерантності та економічної доцільності, завдяки здатності обирати цілеспрямовані способи вербальної та невербальної поведінки в умовах професійної міжкультурної взаємодії.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, глобалізація, світова економіка, ринкова економіка, економічні відносини, міжнародний бізнес, партнери по комунікації, міжкультурний менеджмент.*

Abstract. *This article discusses the importance of the experience of effective intercultural communication in the context of strengthening international economic relations. This creates a basis for successful international business on the basis of intercultural tolerance and economic expediency, due to the ability to choose purposeful ways of verbal and nonverbal behavior in terms of professional intercultural interaction.*

Key words: *intercultural communication, globalization, world economy, market economy, economic relations, international business, communication partners, intercultural management.*

Seitdem es Menschen gibt, finden interkulturelle Begegnungen statt. Angefangen von den Sippen oder Rotten der Steinzeit, die beim Jagen oder Sammeln aufeinander stießen, bis hin zu modernen Begegnungsformen über Bildtelefon oder

Internet, fand in jeder Zeit der Menschheit interkulturelle Kommunikation statt, die mehr oder weniger erfolgreich war bzw. ist. Allgemein kann unter interkultureller Kommunikation die Kommunikation zwischen Menschen verstanden werden, die aus verschiedenen Kulturen stammen und deshalb unterschiedliche Mentalitäten besitzen. Durch unterschiedliche Wertvorstellungen und Erfahrungen der Kommunikationspartner in ihren Kulturräumen kann es dazu kommen, dass gesendete Signale falsch interpretiert werden. Die daraus entstehenden Probleme in der Kommunikation werden als «Critical Incident» bezeichnet [1]. Missverständnisse in der Steinzeit wurden vermutlich durch das Recht des Stärkeren geklärt und hatten keine weiteren Konsequenzen. Heutzutage können Missverständnisse in einer interkulturellen Kommunikationssituation jedoch weitreichende Folgen haben, wenn man an die globalisierte Weltwirtschaft und internationalen Verflechtungen der Unternehmen denkt.

Gerade in den letzten ca. 100 Jahren hat sich durch die rasche Entwicklung von Verkehrs- und Telekommunikationsmitteln das Ausmaß von interkulturellen Begegnungen vervielfacht. Menschen können in wenigen Stunden mit dem Flugzeug in andere Länder reisen oder aber mit dem Telefon sekundenschnell mit transatlantischen Kommunikationspartnern interagieren. Die Welt ist klein geworden. Durch die Globalisierung der Märkte haben multikulturelle Kontakte, Beziehungen, Auseinandersetzungen und Verhandlungen stark an Bedeutung gewonnen. Der räumliche Abstand ist also in der heutigen Zeit kein Hindernis mehr für das Gelingen von Begegnungen. Trotzdem kommt es in der Interaktion mit den Kommunikationspartnern immer wieder zu Missverständnissen. Dies liegt vor allem an den kulturellen Sozialisationshintergründen der Kommunikationspartner. Jede Kultur besitzt ihre Eigenarten hinsichtlich der Sprache oder auch hinsichtlich verschiedener Gesten. Ein Beispiel wäre das Kopfschütteln, dass in der deutschen Kultur als Ablehnung, in der türkischen jedoch als Zustimmung interpretiert wird.

Um Störungen der Kommunikation zu vermeiden, ist es also für die Kommunikationspartner wichtig, die kulturtypischen Verhaltensweisen des Gesprächspartners zu kennen und zu verstehen. Während Kommunikationsprobleme für Urlaubsreisende im privaten Bereich nicht von existentieller Bedeutung sind und meist ohne weitreichende Konsequenzen verlaufen, ist ein erfolgreicher Verlauf interkultureller Kommunikation für die Wirtschaft angesichts der globalen Ausrichtung heutiger Unternehmen und die internationalen Verflechtungen der Betriebe von existenzieller Bedeutung. Durch zunehmenden Leistungsdruck und Konkurrenz gewinnt die internationale Wirtschaftskommunikation zunehmend an Bedeutung. In der nahen Vergangenheit der 50er und 60er Jahre wurden internationale Geschäftsbeziehungen vornehmlich über schriftliche Korrespondenz abgewickelt, dabei zählten vor allem die wirtschaftlichen Fakten [2]. Die erforderlichen interkulturellen Kommunikationskompetenzen sind bei dieser Art der Kommunikation sehr gering, da die objektiven Wirtschaftsfakten in schriftlicher Form mitgeteilt wurden. Durch internationale Vernetzungsprozesse und durch den enormen technischen Fortschritt änderte sich der Fremdsprachenbedarf seither jedoch

kolossal. Vor allem die integrierten Kommunikationsnetze ließen den Schriftverkehr an Bedeutung verlieren und die Relevanz gesprochener Sprache nahm zu. Die Äußerungsfähigkeit aber auch sozialpersonale Aspekte von Kommunikationsbeziehungen gewannen angesichts der Zunahme von internationalen face-to-face Kontakten an Bedeutung [3].

Die Globalisierung der wirtschaftlichen Aktivitäten führt heute schon dazu, dass prinzipiell jedes Unternehmen den Weltmarkt im Blick haben muss. Nicht nur auf den Absatzmärkten werden lokale Anbieter und Nachfrager immer mehr mit internationaler Konkurrenz konfrontiert. Dies verspricht einerseits erhebliche Wohlstandsgewinne, birgt andererseits aber auch zahlreiche Risiken in sich, deren Lösung an zukünftige Unternehmer, Manager und Wirtschaftspolitiker hohe Anforderungen stellen werden. Mit der zunehmenden Internationalisierung der Märkte haben sich auch die Geschäftsaktivitäten und -felder der Unternehmen verändert. Die Akteure stammen aus kulturell verschiedenen Ländern, haben unterschiedliche Wertvorstellungen und zeichnen sich durch divergierende Denk- und Handlungsweisen aus. Interkulturelle Kommunikation ist somit die wichtigste Voraussetzung für die Intensivierung internationaler Wirtschaftsbeziehungen.

Gerade in der Wirtschaft hat die interkulturelle Kommunikation eine sehr große Bedeutung gewonnen. Die Globalisierung der Marktwirtschaft mit internationalen Vernetzungen der Betriebe macht interkulturelle Begegnungen zum Alltagsgeschäft. Eine erfolgreiche Verständigung der Kommunikationspartner setzt voraus, dass die Gesprächspartner ein Wissen über kulturelle Hintergründe und Wertvorstellungen des Gegenübers besitzen. Ist ein solches Wissen nicht vorhanden, kann es zu Problemen in der Kommunikation kommen. Die Folge sind Critical Incidents und im schlimmsten Fall ein großer finanzieller Schaden für die beteiligten Betriebe.

Heutzutage ist das Informationsbedürfnis der Unternehmen nicht mehr rein ökonomisch (Kaufkraft, Pro-Kopf-Einkommen, Wirtschaftswachstum...), vielmehr werden die quantitativen Daten durch qualitative ergänzt. Die Bestimmung der Verbrauchsgewohnheiten und der Verhandlungsstile durch die Kultur macht eine interkulturelle Marktforschung notwendig. Dabei geht es vorrangig um das Verstehen von Lebenszusammenhängen in den verschiedenen Kulturen [4, s. 355]. Dies ist wichtig, weil die kulturellen Wertesysteme und Wertvorstellungen sich nachhaltig auf Verbrauch und Konsum auswirken [4, s. 359]. Jede Kultur hat unterschiedliche Vorlieben und Gewohnheiten. So ist es bei Produkteinführungen wichtig, auf Farbgewohnheiten, Symbole oder auch Markennamen zu achten. Der Markenname «Pajero» führt z.B. zu einem sexistischen Missverständnis im spanischen Sprachbereich, die Whiskymarke «Irish Mist» hat sich in Deutschland als unverkäuflich erwiesen.

Durch die fortlaufende Globalisierung der Weltwirtschaft ist es für die Unternehmen immer wichtiger geworden, übergreifende kulturelle Parameter zu erkennen. Um eine Kommunikationssituation erfolgreich gestalten zu können, ist ein gutes kulturelles Klima sehr wichtig. Auch das Internet hat einen großen Stellenwert eingenommen. Trotzdem sind persönliche Treffen von Geschäftspartnern z.B. auf

Messen unverzichtbar [5]. Dabei ist es nicht nur wichtig, verbal kommunizieren zu können, sondern auch die nonverbale Kommunikation zu beachten.

Um alle möglichen Missverständnisse zu vermeiden und Probleme zu lösen, ist es nun die Aufgabe eines jeden Managements, diese Prozesse, nämlich die Internationalisierung und die Integration verschiedener Kulturen, bewusst zu steuern. Dies hat Auswirkungen auf Strategien und Geschäftsprozesse. Jedoch darf dabei nie das Unternehmensziel aufgrund eines gewissen Harmoniebedürfnisses gefährdet werden.

In Deutschland gibt es seit Ende der 80er das interkulturelle Management. Allerdings darf es nicht mit interkultureller Kommunikation oder Verhaltensaspekten gleichgesetzt werden, welche beide wesentliche Bestandteile des interkulturellen Managements sind.

Effektives interkulturelles Management gilt als wesentlicher Erfolgsfaktor für die Wirtschaft und interkulturelles Denken und Handeln sind heutzutage in jeder Unternehmenspraxis verankert. Neben Fach- und Sprachkompetenzen gilt deshalb für Mitarbeiter, Manager und Unternehmensberater vor allem interkulturelle Kompetenz als anerkannte Anforderung. Jedes Land und jede Kultur hat unterschiedliche Wahrnehmungen und Einstellungen. Um erfolgreich zu sein, muss ein internationales Unternehmen die Fähigkeit besitzen, all diese Aspekte zu vereinen. Es darf sich und seine Unternehmenskultur nicht auf die eigenen, einheimischen Werte aufbauen, sondern muss Talente, Sichtweisen und Ideen unterschiedlicher Kulturen miteinander verknüpfen, internationale Synergien nutzen und Beziehungen zu anderen Kulturen aufbauen. Das Schlagwort lautet «Cultural Diversity». Ohne interkulturelles Management kommt heute kein global agierendes Unternehmen mehr aus. Es ist eine besondere Fähigkeit, die erlernt werden kann und muss.

Список використаних джерел

1. http://de.wikipedia.org/wiki/Interkulturelle_Kommunikation.
2. BOLTEN, J., Interkulturelles Coaching, Mediation, Training und Consulting als Aufgabe des Personalmanagements internationaler Unternehmen. In: J. Bolten/ C. Ehrhardt (Hg.), Interkulturelle Kommunikation. Sternenfels 2003, S. 176.
3. http://www.hsmagdeburg.de/studium/moegl/stgiwk.html.
4. MEISSNER, G. Interkulturelle Marktforschung. Wiesbaden 1999, S. 355, 359.
5. ZINNECKER, D. Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. München: GRIN Verlag, 2006. https://www.grin.com/document/122488.
6. DÜLFER, E., Internationales Management, 4.Aufl. — München und Wien, 1996.

Примак О.М.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Дослідженнями у галузі перекладів нормативно-правової документації з кінця XX століття займалися І.І. Борисенко, О.Р. Зарума Панських, В.В. Калюжна, А.Н. Ковалева, О.В. Коновченко, В.Н. Крупнова, С.Е. Максимова, Е.Н. Муратова, Ж.Ш. Сафарова, В.В. Чепелюк. Сьогодні стилістичні особливості перекладу міжнародної документації вивчають В.Ю. Кизим (2010), І.А. Рудь (2010), термінологічний підхід до аналізу міжнародної документації використовують Н.Є. Кащишин (2011), О.В. Лось (2013), лексичні та граматичні особливості перекладу міжнародних документів досліджуються у роботах О.В. Васильченко (2014), Л.О. Ярової (2016).

Всі науковці сходяться в думці, що при перекладі документів необхідно зберігати не тільки змістовний бік, але й по можливості відбирати структури, найбільш близькі або співпадаючі зі структурами в тексті оригіналу як з точки зору великого синтаксису, так і з точки зору граматичних конструкцій, тобто створення уніфікованого шаблону.

При створенні шаблону важливу роль відіграють граматичні конструкції. Насамперед, це такі конструкції як обов'язкова інверсія підмета та присудка, дієприслівниковий зворот, пасивна форма (часто з займенником «*es*» в ролі підмета), вираження підмету іменником — суб'єктом пасивної конструкції. Деякі дослідники акцентують увагу на інфінітивних та дієприкметникових зворотах (Коммісаров та ін., 1965; Мірам, 2002; Сафаров, 2000). Широко використовуються також описові конструкції, де дальній зв'язок угадується з контексту. У тексті такий зв'язок забезпечується не словесно, а за допомогою умовних позначень.

Текст офіційно-ділового характеру має безліч сегментів, що функціонують як єдине ціле та відповідно відтворюються. Зважаючи на складність синтаксичної та семантичної структур речень документів перекладач повинен шукати таку трансформацію, яка б правильно передавала не тільки граматичний зміст документу, а й його прагматичне навантаження.

Переклад повинен повністю відповідати наступним першорядним критеріям міжнародних документів: логічність, офіційність, беземоційність, точність та стереотипність.

Однак, було б помилково вважати, що для успішного перекладу достатньо досконало освоїти термінологію і правила оформлення подібного виду текстів. Важливо ще й досконально розбиратися в культурних особливостях носіїв вихідної мови, у специфічних конструкціях, властивих тільки їм.

Крім того, «залежність тексту від культурних особливостей і менталітету народу, а також від його склалася правової системи, може призвести до того,

що зміст тексту у вихідному мовою не буде відповідати глузду в мові перекладу навіть при абсолютно дослівній інтерпретації» [Алімов 2005: 29]. Тому перекладачеві доводиться збагачувати свої знання шляхом вивчення можливих лексичних еквівалентів слів і цілих фраз.

В якості прикладу можна навести трансформації при перекладі документів з німецької на українську і навпаки. У реченні «Nach der Eheschließung lauten die Namen der Ehegatten: sein, …ihr… в «свідоцтві про шлюб» дослівний переклад займенників «його», «її» порушує вимоги узусу, тому, щоб не перешкоджати звичному сприйняттю правового документа, в українському перекладі цей фрагмент оформлено таким чином: «Прізвище після реєстрації шлюбу: чоловік:, дружина:».

Різні види перекладацької діяльності неоднаковою мірою зберігають близькість до перекладу і, відповідно, відтворюють оригінал з більшою або меншою повнотою. Оскільки досягнути ідеального перекладу не зовсім можливо, перекладачеві доводиться йти на різного роду компроміси конкретних стосунків. Наприклад, слово «апеляція» (нім. юр. *Widerspruch, Remonstration*) при перекладі виразу «подавати апеляцію» оформлюється як «Einspruch erheben», тоді як при перекладі назви «Вищий апеляційний суд» звучить як «Oberappellationsgericht» і т.п.

Аналіз текстів, що стосуються правничої сфери, представляє інтерес для лінгвістичного вивчення структури дискурсу та виявлення особливостей дискурсів різного типу, оскільки спеціалізована спрямованість таких текстів дозволяє визначити найбільш яскраві та специфічні характеристики нормативно-правового дискурсу.

Список використаних джерел

1. Алєксєєва І.С. Професійний тренінг перекладача. — К., 2001. — 288 с.
2. Багмут Й.А. Проблеми перекладу суспільно-політичної літератури українською мовою. — К.: НД, 1968. — 189 с.
3. Борисова Л.І. Основні проблеми науково-технічного перекладу. — М., 1983. — 212 с.
4. Борисенко І.І., Євтушенко Л.І., Дайненко В.В. Англійська мова в міжнародних документах і дипломатичній кореспонденції / І. І. Борисенко, Л. І. Євтушенко, В. В. Дайненко // Навчальний посібник. 2-е видання, зі змінами та доповненнями. — К.: «Логос», 1999. — 416с.
5. Головін В.М. Термінологія. — М., 1981.
6. Коваленко А.Я. Науково технічний переклад. — К., 2001.
7. Калюжна В.В. Стиль англомовних документів. — К.,1982.
8. Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. — Вінниця, 2003.
9. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. — К., 2002.
10. Назаров В.Ф. Курс юридичного перекладу. — М., 2000.

11. Рудь І.А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англомовних юридичних документів. — К., 1982.

Тітова В.М.
кандидат педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов Юридичного інституту
Тітова О.С.
кандидат економічних наук, завідувач кафедри іноземних мов Юридичного інституту
Мачуський В.В.
старший викладач кафедри іноземних мов Юридичного інституту
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНТЕГРОВАНИЙ КОМПОНЕНТ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У статті розглядаються актуальні аспекти формування міжкультурної комунікації у контексті розвитку юридичної освіти. Аналізується поняття комунікації, правової комунікації, міжкультурної комунікації.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, комунікація, правова комунікація.*

Abstract. *The article deals with the actual aspects of the formation of intercultural communication in the context of the development of legal education. The concept of communication, legal communication, intercultural communication is analyzed.*

Key words: *intercultural communication, communication, legal communication.*

Постановка проблеми. Сучасні умови глобалізації суспільства вимагають від кожної людини знань та навичок міжкультурної комунікації. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України євроінтеграція посідає особливе місце. Для України європейська інтеграція — це шлях модернізації не тільки економіки, а і формування нової системи вищої освіти.

Підвищення ролі комунікації в сучасному інформаційному суспільстві, зокрема, такої її специфічної форми, як міжкультурна комунікація, а також зростання вимог до соціальних і моральних якостей юристів потребують невідкладних інноваційних змін у професійній освіті, невід'ємним складником якої має стати підготовка до продуктивного професійного спілкування в процесі міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми, що виникають при здійсненні міжкультурної комунікації, тривалий час досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема, українські науковці: Н.В. Свентицька, Л.Ф. Клименко, Л.А. Гончаренко, Т.А. Асламова, І.С. Бахов та інші, а також зарубіжні дослідники М. Грабовський, А. Дзярмага-Чайковська.

Питанням, що стосуються правової комунікації, присвячено праці: І.Л. Честнова, А.В. Полякова, Ван Хука, О.М. Балинської, Л.А. Луць.

Виклад основного матеріалу. Комунікація набуває масовості в процесі розвитку і формування індустріального суспільства. Комунікація — це природний процес, зумовлений інтенсифікацією економіко-політичного

розвитку суспільства, а також певними антропологічними властивостями людини і права [1, с. 26].

Основне завдання та розуміння комунікації в теорії права можна визначити як взаємодію між суб'єктами в контексті знакових систем, дію, що орієнтована на смислове комунікативне сприйняття для досягнення соціальних цілей і збереження індивідуальності кожного.

Характерною для сучасного права є його діалоговість (поліфонічність), яка становить протилежність належного і сущного, матеріального й ідеального, загального й особливого, що обумовлюють один одного, переходять один в одного і забезпечують його перманентне становлення, яке ніколи не буде завершене [2, с. 78–79].

Правова комунікація — це різновид соціальної комунікації; заснований на юридичних нормах, порядок взаємодії суб'єктів, що полягає в обміні правовою та іншою інформацією, спрямованою на задоволення їх законних інтересів і потреб [3, с. 11]. Правова комунікація характеризується послідовністю дій, що визначається відповідними юридичними засобами (засоби-дії та засоби-встановлення), що мають диспозитивний і імперативний характер. Правова комунікація складається з елементів, має складну структуру і вимагає стабільності зв'язків, що дає можливість зберегти її цілісність в умовах внутрішніх і зовнішніх змін.

Поняття міжкультурної комунікації є предметом дослідження багатьох вчених. Міжкультурна комунікація — спілкування, що відбувається в умовах, які так відрізняються від культурно обумовлених традицій у комунікативній компетенції її учасників, що ці відмінності суттєво впливають на успіх чи невдачу комунікативної події. Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники під час прямого контакту використовують спеціальні мовні варіанти та дискурсивні стратегії, що відрізняються від тих, якими вони користуються для спілкування всередині своєї власної культури. Інколи міжкультурну комунікацію називають ще крос-культурною, оскільки вона описує явища перехресного, взаємного спілкування представників різних культур [4]. На думку Подольської Є.А., міжкультурна комунікація — це процес взаємного зв'язку та взаємодії представників різних культур. Це специфічна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, у якій відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями й навичками носіїв різних типів культур [5, с. 273]. Сніца Т.Є. визначає поняття міжкультурної комунікації як культурно обумовлений процес, усі складові якого знаходяться у тісному взаємозв'язку з культурною чи національною приналежністю учасників процесу комунікації. Оскільки одна людина оцінює іншу в контексті свого культурного досвіду, такі прояви як етноцентризм та негативні культурні стереотипи, можуть призвести до негативного результату мовної міжкультурної інтеракції [6, с. 147].

Інститут міжкультурної комунікації має широкий спектр застосування. Як зазначають Т. Грушевицька, В. Попков, А. Садохін, крім власне економіки,

важливими зонами професійної та соціальної міжкультурної комунікації стали наука, мистецтво та туризм [7, с. 234].

Водночас, застосування інституту міжкультурної комунікації стало одним із чинників у підготовці майбутніх юристів.

Актуальною для аналізу комунікації в контексті права постає міжкультурна комунікація. Кожна культура має свою логіку, своє уявлення про світ. Те, що є значущим для однієї культури, може бути неістотне для іншої, тому важливо завжди брати до уваги особливості партнера — представника іншої культури. У сьогоднішньому світі не можна замикатися в межах однієї країни. Постійна комунікація з іншими дає змогу запозичувати корисні ідеї [8, с. 123].

Юридична освіта від часів проголошення незалежності України залишається однією з важливих складових вітчизняної системи вищої освіти.

Висновки. Юридична освіта має на меті всебічну підготовку фахівців — професіоналів в області юриспруденції, здатних правильно тлумачити і застосовувати закон, розбиратися з позиції права у всіх тонкощах конкретної життєвої ситуації, приймати рішення, керуючись виключно буквою і духом закону, реалізовувати свої здібності і повноваження на благо особистості, суспільства, держави. Тому юридична освіта сьогодні, в умовах модернізації всієї вищої школи, вимагає до себе особливо пильної уваги в цілях виявлення сукупності проблем, пов’язаних з якістю підготовки юристів, організаційної та змістовною стороною процесу викладання, фінансовим станом вищих навчальних закладів і т.д.

Стандарт юридичної освіти включає загальні (зокрема, володіння державною і однією з офіційних мов Ради Європи; навички збору і аналізу інформації; здатність приймати неупереджені і вмотивовані рішення, а також визначати інтереси і мотиви поведінки інших осіб; уміння примиряти сторони з протилежними інтересами та ін.) і спеціальні компетентності (знання структури та стандартів юридичної професії та її ролі в суспільстві; знання міжнародних стандартів прав людини, основ міжнародного публічного права, права Ради Європи і права Європейського Союзу; навички складання проектів юридичних документів тощо), якими повинні оволодіти студенти.

Таким чином, практичний аспект міжкультурної комунікації як навчального курсу для підготовки майбутніх юристів має на меті формування якісно нового типу особистості, яка здатна власну національну гідність усвідомлювати у єдності відмінностей із іншими у глобальному міжнаціональному та міжкультурному просторі. Зміст і структура курсу міжкультурної комунікації мають відбивати коло найважливіших проблем галузі.

Список використаних джерел

1. Ситар І. Міжкультурна комунікація у праві Национальний юридичний журнал: теорія і практика. — 2014. — С. 26–35.

2. Честнов И.Л. Диалогическая антропология права как постклассический тип правопонимания: к формированию новой концепции / И. Л. Честнов // Российский ежегодник общей теории права. — 2008. — №1 / под. ред. А. В. Полякова. — СПб.: ООО Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2009. — С. 67–84.
3. Поляков А.В. Общая теория права: проблемы интерпретации в контексте коммуникативного похода: курс лекций / А. В. Поляков. — СПб.: Изд. дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2004. — 864 с.
4. Hinner M.B. The importance of intercultural communication in globalized world / M. B. Hinner. — 1998. — Mode of access: http://www.bwl.tu-Freiburg.de/english /forschung/Global/pdf
5. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс культурології: навч. посіб. / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, Д. Є. Погорілий. — К.: Центр навчальної літератури. — 2006. — 368 с.
6. Сніца Т.Є. Міжкультурна комунікація як суспільний феномен. // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — 2014. — Випуск III. — С. 146–153.
7. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: [учебн. для вузов / под ред. А. П. Садохина]. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 352 с.
8. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. — М.: Рефл-Бук; К.: Ваклер, 2001. — 656 с.

Товстенко В.Р.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

РОЛЬ МОВНОГО ПОРТРЕТА ЕКОНОМІСТА У ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *У статті проаналізовано поняття «мовний портрет» і «мовна особистість» у процесі міжкультурної комунікації. Зазначено, що мовний портрет — це сукупність характеристик, що складають мовний імідж особистості, відображають її комунікативний потенціал на певному етапі становлення. Мовний портрет особистості описано як статичну величину, визначену певними умовами в певний проміжок часу, тобто як певний синхронний зріз. Наголошено на тому, що мовний портрет економіста — це мовний «паспорт», у якому відображено всі його національно-естетичні, соціальні, культурні, духовні, вікові та інші особливості, а також використано фахову лексику: економічні терміни, професіоналізми, жаргонізми, фразеологізми тощо. Доведено, що ні одна мова, творячи терміни, не може обійтися власними ресурсами, а тому послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинених літературних мов, поєднуючи в собі національні та міжнародні елементи. Аналізуючи мовний портрет економіста, виявлено фразеологізми, метафори, синоніми, антоніми, пароніми, омоніми, які збагачують та прикрашають його лінгвістичний словник, а також професійні назви з компонентом — назвою кольору, професійні жаргонізми, на основі яких сформувався бізнес-сленг. Визначено одну з особливостей лексичного запасу економіста, а саме використання термінів,*

утворених унаслідок метафоризації. Зазначено, що джерелом новоствореної метафори можуть бути різні лексеми, що позначають назви будівель та їхніх частин, назви одягу та його елементів, назви прикрас тощо.

Ключові слова: *мовний портрет, мовна особистість, міжкультурна комунікація, економічний дискурс, економічна термінологія, метафоризація, міжнародний терміноелемент, міжтермінологічна омонімія, запозичення.*

Abstract. *The article analyzes the concepts of «language portrait» and «language personality» in the process of intercultural communication. It is noted that the linguistic portrait is a set of characteristics that make up the linguistic image of a person, reflect his communicative potential at a certain stage of formation. The linguistic portrait of a person is described as a static quantity determined by certain conditions in a certain period of time, ie as a certain synchronous slice. It is emphasized that the linguistic portrait of an economist is a linguistic «passport», which reflects all his national-aesthetic, social, cultural, spiritual, age and other features, as well as uses professional vocabulary: economic terms, professionalism, jargon, phraseology etc. It is proved that no language, creating terms, can do without its own resources, and therefore uses lexical and word-formation tools of highly developed literary languages, combining national and international elements. Analyzing the linguistic portrait of the economist, phraseology, metaphors, synonyms, antonyms, paronyms, homonyms were revealed, which enrich and adorn his linguistic vocabulary, as well as professional names with a component - the name of color, professional jargon, on the basis of which business slang. One of the features of the lexical stock of the economist is determined, namely the use of terms formed as a result of metaphorization. It is noted that the source of the newly created metaphor can be various tokens denoting the names of buildings and their parts, the names of clothes and their elements, the names of jewelry and more.*

Key words: *linguistic portrait, linguistic personality, intercultural communication, economic discourse, economic terminology, metaphorization, international terminological element, interterminological homonymy, borrowing.*

Постановка проблеми. Для найбільш повного і точного опису мовної особистості потрібен в першу чергу аналіз її мовного портрета. Іншими словами, поняття «мовний портрет» і «мовна особистість» є взаємопов'язаними і взаємообумовленими. Опис та всебічне вивчення мовного портрета є найважливішим етапом реконструкції мовної особистості. При цьому мовний портрет виступає ієрархічно організованою структурою, що охоплює соціальні, психологічні, біологічні особливості; особисті інтереси й уподобання; особливості мовленнєвого спілкування і комунікативної поведінки людини. Поняття мовного портрета в сучасних наукових дослідженнях не знаходить однозначного тлумачення. А також визначення ролі економічної термінології у формуванні мовно-професійної компетентності фахівців будь-якої галузі знань є на сьогодні головною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку С. Леорди, мовний портрет — це втілена у мовленні мовна особистість [12]. Т. Тарасенко визначає поняття мовного портрета як сукупність мовних та мовленнєвих характеристик мовної особистості [17, с. 8]. Під мовним портретом Г. Матвєєва розуміє набір мовленнєвих переваг мовця в конкретних обставинах для актуалізації певних намірів та стратегій впливу на слухача. Дослідниця зазначає, що за допомогою мовного портрета фіксується комунікативна поведінка, яка автоматизується у випадку типової повторювальної ситуації спілкування [15, с. 87].

М. Китайгородська та Н. Розанова мовним портретом називають «функціональну модель мовної особистості» [7, с. 10]. Останнім часом велику увагу приділяють вивченню спеціальних економічних термінологій, передусім визначенню їхніх структурно-семантичних параметрів в економічній термінології і способів номінації, питанням стандартизації та кодифікації [4; 5; 8; 13; 16; 18]. Одні вчені, наприклад Т. Панько, зазначають, що економічні терміни, у яких сконцентровано величезний досвід господарської діяльності, є неоднорідними за своїм складом і походженням [16, с. 124]. Інші мовознавці наголошують на засилля в українській мові англоамериканізмів. Ґрунтовну структурно-семантичну диференціацію економічної термінології зробила у своїх наукових працях Т. Кравченко. Дослідниця визначила такі шляхи номінації: термінологізація загальновживаних слів для позначення певного наукового поняття; ретермінологізація готового терміна економіки; використання наявних у мові словотвірних типів або іншомовних компонентів для утворення нових назв [19, с. 131].

Формулювання цілей (завдання). Метою цієї статті є спроба з'ясувати особливості мови економіста, дослідити його індивідуальний словник, який є цінним матеріалом для вивчення мовного портрета особистості, визначення її конструктивного чи деструктивного впливу на мовну норму; з'ясувати загальні й специфічні особливості термінологічного номінування економічних понять, що сприятиме уніфікації, стандартизації та кодифікації цієї термінології, дасть змогу прогнозувати тенденції її подальшого розвитку; визначити роль мовного портрета економіста у процесі міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Кожна людина має своєрідний індивідуальний мовний «портрет», мовний «паспорт», у якому відображено всі її національно-естетичні, соціальні, культурні, духовні, вікові та інші параметри. Розглядаючи лексичний запас фахівця в галузі економіки, ми можемо простежити ряд специфічних особливостей. Одна з них — використання професіоналізмів — спеціальних слів, словосполук та зворотів, характерних для мови представників тієї чи тієї сфери, а саме — економіки. Значення багатьох професіоналізмів, що використовують економісти, зрозумілі лише фахівцям їхньої сфери. Нерідко такі одиниці є емоційно забарвленими. Наприклад, *платіжка* — платіжне доручення, *бігунець* — переказний вексель; *магазин* — дилерська компанія, яка проводить купівлю / продаж облігацій; *динамітчик* (професійний жаргонізм) — енергійний торговець, що продає ненадійні цінні папери; *бовтанка* — 1) однотипні угоди купівлі / продажу цінностей, що пропонують спекулянти; 2) незаконна спроба брокера зібрати для себе додаткові комісійні внаслідок прискореної купівлі / продажу цінних паперів тощо. Здебільшого професіоналізми застосовуються в усному неофіційному мовленні людей певного фаху.

Головною рисою професіоналізмів є той факт, що в цій групі слів спостерігається значна диференціація на позначенні реалій, важливих для тієї або іншої професійної категорії носіїв. Так, для економіста важливо не тільки

найменування *трейдер* (гравець на біржі), а й характер його діяльності, який у мові позначається словами *бик* (трейдер, який грає на підвищення) або *ведмідь* (трейдер, який грає на зниження). Професіоналізми використовуються в основному в розмовній мові представників тієї чи іншої професії і є неофіційними синонімами або скороченнями літературних найменувань. [20, с. 78]. Досить поширеним явищем у мові економістів є професійні жаргонізми. Жаргон — один із різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальновживаної мови використанням специфічної експресивної лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, наприклад, *кусок* — нормативне тисяча; *штука* — нормативне одна тисяча гривень; *зелені, бакси* — нормативне долари; *бабки, капуста, бабло* — нормативне гроші; *лимон* — нормативне мільйон, *баришник* — нормативне спекулянт, *ділити диню* — нормативне розподіляти дивіденди, *перегнати* — нормативне переказати гроші з одного розрахункового рахунку на інший тощо. На основі жаргонізмів сформувався бізнес-сленг. В. Костомаров називає такий процес «оновленням літературного канону за рахунок внутрішніх мовних ресурсів, за рахунок запозичень з нелітературних сфер загальнонародної мови» [9, с. 87]. Бізнес-сленг, який характеризується експресивністю, настановами на «сучасність», «модність», містить чимало запозичень з інших мов, наприклад *ґешефт* (*нім*. Geschaft — подарунок) — вдало проведена комерційна операція, торговельна угода, вигідна справа. Значною групою молодіжного сленгу є слова на позначення грошових одиниць.

Специфічною ознакою мови економістів є поява новітніх запозичень, які не завжди підпорядковані фонетичним законам та орфографічним правилам української мови: *кеш-фло*, *паблік рилейшнз, директ мейл* тощо. Дуже часто замість українських слів економісти вживають їхні іншомовні відповідники: *ембарго* і *заборона*, *репарація* і *відшкодування*, *індосамент* і *передавальний напис* тощо. І одночасно можемо почути в розмовній мові *дилер* і *посередник* (dealer), *дефолт* і *невиконання грошових зобов'язань* (default), *емісія* і *випуск*, *дисконт* і *знижка* (discount), *офіс-менеджер* і *керівник офісу* (office manager), *рієлтер* і *агент з продажу нерухомості* (realtor), *траст* і *довірче товариство* (trust) тощо.

Одна з особливостей лексичного запасу економіста — це використання термінів, утворених унаслідок метафоризації, наприклад: *фінансові супермаркети* (структурний підрозділ, що надає широкий спектр фінансових послуг: страхових, рієлторських, поточних); *грошові мішки* («дійні корови») (грошові кошти, які формують для інвестування в цінні папери, нерухомість, активи); *економіка в глибокій депресії* (зниження темпів розвитку економіки); *ринкова стихія* (економічне явище, що відбувається без регуляційного впливу людей, суспільства; це явище неорганізоване, без керівництва). Часто метафоричні терміни пов'язані з різними діями, процесами, професійним спрямуванням: *Наступним якісним стрибком у розвитку підприємств має стати грошова ін'єкція від інвестора* (поєднання понять медицини та

економіки під час метафоризації). *Гривню не випустять із валютного коридору* (метафоризація економічного терміна, зумовлена поєднанням з лексикою архітектури та будівництва). *Хоч як не дивно, а людина, яка по праву носила титул «батько гривні», не вітав свою «дитину» з днем народження* (антропометричний напрям метафоризації). *Однак безальтернативність НБУ як основного гравця і твердість його курсової політики примусили ринок заспокоїтися* (метафоризація економічної термінології у поєднанні зі спортивною лексикою). *Двигуном емісії нових карток в Україні, як і раніше, залишається укладання договорів на зарплатне обслуговування з корпоративними клієнтами* (науково-технічна лексика як джерело метафоризації економічної термінології). *НБУ за потреби готовий підтримати гривню своїми інтервенціями* (військова лексика як джерело метафоризації).

Галузь медицини є популярним джерелом для формування термінових метафор в економічному дискурсі, який можна продемонструвати ще на таких прикладах, як *податковий імунітет* («звільнення від обов'язків сплачувати податки, надані фізичним та юридичним особам відповідно до національного та міжнародного права [1]), *відтік мізків* («імміграція, виїзд за кордоном на постійну роботу висококваліфікованих фахівців, які не знайшли використання своїх здібностей, не затребувані в країні проживання» [1]), *золота лихоманка* («ситуація в економіці, коли внаслідок нестабільності валюти кошти вкладаються в золото, у результаті чого ціна на нього починає зростати [1]), *стерилізація* («операції центрального банку на відкритому ринку здійснюється для компенсації резервів кредитної системи, витраченої в результаті валютних інтервенцій» [1]), *санація* («система державних та банківських заходів запобіганню банкрутства підприємств та фірм, щоб покращувати їхнє фінансове становище, надаючи позику, реорганізацію тощо»), *шокова терапія* («комплекс радикальних заходів, спрямованих на вдосконалення економіки, порушення звичного курсу економічних відносин і супроводжується низкою негативних наслідків: зростанням цін, інфляцією, безробіттям тощо»).

Більшість значень термінів утворена внаслідок двох процесів — метафоризації (напр.: *інфляційне очікування, замкнута валюта, податкові сховища, грошовий голод, біржова паніка, невпевнений ринок, акції з обмеженим правом голосу*) та метонімізації (напр.: *вексельний портфель* — загальновживане слово портфель у цій сполуці замінює власне позначення кількості векселів, які лежать чи мали б лежати в портфелі; а також *грошова одиниця, раунд Кеннеді, закон Еджа, застереження Джейсона, угода купівлі-продажу* (як процес і як документ)).

Одним із найбільш ірраціональних процесів творення термінів є явище фразеологізації сполук у професійній мові різних галузей. Фінансово-економічна терміносистема функціює не ізольовано, а активно використовує фразеологічні набутки з інших галузей та народного мовлення: *втеча від грошей, гарячі гроші, грошовий голод, гроші дешеві, гроші дорогі, відмивання*

грошей, заморожені гроші, брудні гроші, сипати грішми, гребти гроші лопатою, з грошика та з кошика, за зламаний гріш, гріш ціна (в базарний день).

В усній мові економісти використовують синоніми, антоніми, пароніми, омоніми. Своєрідним проявом антонімії є наявність термінів, що позначають протилежні явища, процеси (словотвірна група антонімів: *доларизація — дедоларизація, баланс — дисбаланс, агент — контрагент, девальвація — ревальвація*, лексична група антонімів: *дефіцит — профіцит, готівковий — безготівковий, макрокредитування — мікрокредитування, надходження — видатки, прибутки — збитки, дохід — витрати* тощо). Синоніми використовують як засіб контекстуального уточнення (*профіцит* — прибуток, зиск, вигода; *валюта* — гроші, грошові знаки, асигнації, банкноти; *асигнація* — банкнота, кредитка, (кредитний) білет тощо. Напр.: Процедура приватизації охоплює такі основні елементи: визначення підприємств або їхніх часток (акцій, паїв), що продають громадянам України за приватизаційні сертифікати, а також часток (акцій, паїв), що продають членам трудових колективів за номінальною вартістю); *договір* — угода, домовленість, домовлення, домова, пакт; (з працедавцем) контракт; *легалізувати* — дозволяти, знімати заборону, узаконювати; *патентований* — (винахід) зареєстрований, захищений патентом; (засіб) апробований, рекомендований, дозволений та ін. Аналіз використання паронімів в усній мові економістів засвідчує, що їхня звукова близькість призводить до помилкового слововживання та порушує однозначність (*ліквідант* — кредитор, який пред'являє права чи вимоги до підприємства-боржника у разі його ліквідації; *ліквідат* — юридична особа-боржник, до якої пред'явлено фінансові вимоги в разі її ліквідації; *ліцензія* — дозвіл на право торговельного обміну, використання чогось тощо; *ліценція* — зниження тарифного мита; *гонорант* — особа, яка гарантує оплату векселя, зробивши на ньому поручницький напис; *гонорат* — векселедавець, за оплату якого поручився гонорант та ін.). В усному мовленні економістів використовуються омоніми: *кре́дит* (права сторона бухгалтерського рахунку, на яку записується грошова сума, яку повинна виплатити особа чи підприємство) — *кредѝт* (надання у борг товару чи грошей); *лев* (грошова одиниця Болгарії) — *лев* (тварина); *три* (числівник) — *три* (наказовий спосіб дієслова II особи однини); *біль* (фізичний стан) — *білль* (законопроект); *акція* (цінний папір) — *акція* (дія, вчинена з якоюсь політичною, економічною метою тощо); *та́ка* (грошова одиниця Бангладеш) — *така́* (займенник ж.р.) та ін.

Висновок. Мовний портрет — це сукупність характеристик, що складають мовний імідж особистості, відображають її комунікативний потенціал на певному етапі становлення. У процесі міжкультурної комунікації мовний портрет — це мовний «паспорт», у якому відображено всі його національно-естетичні, соціальні, культурні, духовні, вікові та інші особливості, а також використана фахова лексика: економічні терміни, професіоналізми, жаргонізми, фразеологізми тощо. Фахівець галузі економіки широко використовує професіоналізми, слова-терміни та професійні жаргонізми. Аналізуючи

наведені вище ознаки, можна не лише визначити професію людини, але і її вік, погляди, смаки, соціальний статус. Ретельне дослідження даних лексичних показників дає змогу скласти повноцінний лінгвістичний портрет особи.

Список використаних джерел

1. Алексеева Л.М. Термин и метафора. Пермь: Изд-во ПГУ, 1998. — 250 с.
2. Бородулина Н.Ю. Словарь метафор экономического лексикона русского языка. Тамбов: Грамота, 2010. — 184 с.
3. Володина М.Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации). М.: Изд-во МГУ, 2000. — 84 с.
4. Грицьків А.В. Міжсистемна взаємодія як чинник термінотворення (на прикладі англомовних фінансових термінів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2004. — 20 с.
5. Дуда О.І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2001. — 19 с.
6. Кіршо С.М., Купрата Н.Я., Висоцька З.І., Ковальчук Г.В., Ковальська Н.А., Ногай В.П. Професійна мова економістів: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2016. — 462 с.
7. Китайгородская М.В. Русский речевой портрет: [фонохрестоматия] / М. В. Китайгородская, Н. Н. Розанова. Москва, 1995. — 114 с.
8. Козловська Л.С., Товстенко В.Р. Культура наукової мови: навч.метод. посіб. для самост. вивч. дисц. для студентів кредит.-екон. ф-ту. К.: КНЕУ, 2009. — 83с.
9. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи: из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. М.: Педагогика-Пресс, 1994. — 87с.
10. Лапиня Э.А. Метафора в терминологии микроэлектроники (на материале английского языка) / Э. А. Лапиня. М.: Наука, 1988. — С. 134–145. — 176 с.
11. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура. М.: Либроком, 2009. — 256 с.
12. Леорда С.В. Речевой портрет современного студента: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: 10.02.01 «Русский язык» Сарат. гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Саратов: Изд-во СГУ, 2006. — 19 с.
13. Лотка О.М. Англомовна термінологія фінансово-економічних взаємин: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2000. — 20 с.
14. Малахова О.А. Голландская болезнь России: миф или угроза? / О. А. Малахова // Актуальные вопросы экономики и управления: материалы междунар. науч. конф. М.: РИОР, 2011. — С. 150–152.
15. Матвеева Г.Г. Скрытые грамматические значения и идентификация социального лица («портрета») говорящего: автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук: 10.02.19 «Теория языка» / Санкт-Петер. гос. ун-т. СПб., 1993. — 20 с.
16. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. — 216 с.

17. Тарасенко Т.П. Языковая личность старшеклассника в аспекте ее речевых реализаций (на материале данных ассоциативного эксперимента и социолекта школьников Краснодара): автореф. дис. на соиск. учен.степ. канд. филол. наук: 10.02.19 «Теория языка». Кубан. гос. ун-т. Краснодар, 2007. — 26 с.
18. Чорновол Г.В. Новітня економічна термінологія та її стилістичне вживання в сучасній українській мові (на матеріалі періодичних видань): автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2004. — 23 с.
19. Шарата Н.Г., Кравченко Т.П. Термінологічна номінація понять аграрного сектора економіки. Молодий вчений. №3(67) березень, 2019. — С. 128–132.
20. Юдина Н.В., Кузнецова Е.А. Языковой портрет современного финансиста: учебник для бакалавров. М.: Финансовый университет, 2016. — 280 с.

Секція 2

МОВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Андрієнко Н.М.
викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДО ПИТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОЇ МОДЕЛІ МОВЛЕННЄВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *У статті піднято важливе питання розвитку комунікативної компетенції, наводиться та розглядається модель її формування, розглядаються складники мовленнєвої комунікації, наголошується на важливість її розвитку в умовах сьогодення.*

Ключові слова: *мовленнєва комунікація, комунікативна компетенція, ключові компетенції, компетентнісна модель мовленнєвої комунікації.*

Abstract. *The author raises an important question of the development of communicative competence, accentuate the importance of its development in the condition of nowadays, gives the model of its formation and discuss its composition parts.*

Key words: *communicative competence, the model of formation, the composition parts of communicative competence.*

Постановка проблеми. Сучасний інформаційний світ, оповитий глобалізаційними процесами, висуває нові, чіткі вимоги до освітніх закладів усіх рівнів та суб'єктів навчального процесу. Найактуальнішим напрямком розвитку сучасної освіти у всьому світі є компетентнісний підхід. Компетентнісна освітня парадигма спрямовує освітній процес на досягнення інтегральних результатів у навчальному процесі у всіх видах освітніх закладів, взагалі, та у вищій школі, зокрема. До інтегральних показників у підготовці майбутнього фахівця відносять: а) системність набуття загальних (ключових, базових), професійних та фахових компетенцій суб'єктами навчального процесу; б) залежність системи компетентнцій від рівня і ступеня вищої освіти, її поступового оновлення, модернізації удосконалення; в) зорієнтованість на соціалізацію і професіналізацію суб'єктів навчання; г) перегляд, переорієнтація та удосконалення майбутніми фахівцями своїх ціннісних орієнтирів у навчальному процесі; ґ) інтеграція всіх видів освітньої, професійної, культурологічної діяльності у навчальному процесі тих, хто навчається. Отже, компетентнісний підхід є цілеспрямований процес навчання з метою набуття загальних, базових, ключових, фахових, професійних компетентностей суб'єктами навчального процесу. Компетентнісний підхід у навчального процесі базується звичайно на базових компетенціях але вирішальними для формування сучасного фахівця є наявність у нього сформованих предметних, фахових, професійних компетентностей. Людина щоденно, щомиті, завжди,

перебуває в контакті з іншими людьми — реальними, уявними, обраними, нав'язаними, неочікуваними партнерами, оскільки *der Mensch kann nicht nicht kommunizieren*, тобто людина не може не комунікувати. Посилена увага спрямована на проблему оволодіння комунікативними компетенціями як ключовими. У даній царині відзначаються серйозні недоліки. Перед навчальними закладами висуваються нові завдання, спрямовані на забезпечення комплексу умов для розвитку комунікативної компетенції як ключової. Велика увага приділяється інноваційній діяльності педагогів, розробці та впровадженню ними нових методів, прийомів та технологій у навчальному процесі, які забезпечать підготовку фахівця, що відповідає запитам сучасного ринку праці, держави та світовим стандартам. Вищезазначене додає **актуальності** дослідженню проблеми — компетентнісної моделі мовленнєвої комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З другої половини XX століття стрімко зростає зацікавленість дослідників гуманітарного і негуманітарного циклу до питань комунікації. Це передусім пов'язують з іменами зарубіжних дослідників — основоположників кібернетики Норберта Вінера, Вільяма Роса Ешбі, Клода Елвуда Шенона, творців теорії інформації, яка використовується у сучасних високотехнічних системах зв'язку. Дослідники представили фундаментальні поняття, ідеї та їх математичне формулювання, які сьогодні є основою сучасних комунікаційних технологій. Значний доробок у розвиток теорії комунікації внесли психологи І. Гальперін, Л. Виготський, О. Леонтьєв, М. Бахтін, Ю. Лотман, К. Леві-Строс та ін. Різноманітні аспекти комунікації розроблялися вітчизняними та зарубіжними ученими, як от: Ф. Бацевич, В. Березіним, В. Конецькою, Г. Верещагіним, Є. Костомаровим, Г. Почепцовим, А. Садохіним та ін.

Виклад основного змісту. Організація економічного співробітництва (*the OECD*) разом із Федеральним Статистичним Управлінням Швейцарії провели проект з метою визначення та відбору національних ключових компетентностей в освіті та економіці у Австрії, Бельгії, Данії, Голландії, Німеччині, Норвегії, Новій Зеландії, Швейцарії, Швеції, США. Експертами *DeSeCo* проаналізовано запропоновані ключові компетенції, де спільними, а, отже, головними є наступні компетентності: а) соціальні компетентності; б) високий рівень грамотності та навченості, володіння інтелектуальними та прикладними знаннями; в) уміння постійно здобувати знання, поповнювати, поглиблювати та удосконалювати їх, враховуючи власні інтелектуальні можливості; г) комунікативні компетентності на базі рідної та іноземної мов. Комунікативна компетентність посідає провідне місце у сфері освіти та економіки. Серед основних (ключових) компетентностей в освітньому просторі лідируючою є лінгвістична компетенція, високий рівень володіння іноземними мовами, власною та іноземною культурою, міжкультурні компетенції, володіння масмедійною компетенцією (уміння віднайти, вирізнити, почерпнути необхідну інформацію з великого потоку інформаційних джерел). У сфері

економіки до ключових компетенцій відносять ті, що й в освітньому секторі, виділяючи при цьому ІТ-компетенції.

Вважаємо за необхідне дати визначення термінам «компетенція» і «компетентність». Компетенція — це сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності індивіда, пов'язаних із відповідною сферою, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Український учений Ф. Бацевич виокремлює інтерактивну, комунікативну, крос-культурну, культурну, лінгвокультурну, міжкультурну, мовну, прагматичну, предметну, соціокультурну компетенції [3]. За класифікацією Ф. Бацевича, комунікативна компетенція знаходиться на найвищому щаблі типів компетенцій індивіда [2]. Компетентність — це характеристика носія названих компетенцій у певній сфері його діяльності або ж їх (компетенцій) реалізація [6].

Термін «комунікативна компетентність» походить із латинської мови (латинське *communico* означає «роблю загальним, зв'язую, спілкуюся» та *competentis* «здатний, у змозі зробити, виконати щось) та означає певну сукупність знань, норм і правил ведення природної комунікації, як от: а) уміння вступити, вести та успішно завершити діалог; б) уміння сперечатися, заперечувати, переконувати, визнавати власні помилки та помилки інших; в) уміння спрямувати комунікацію у русло перемовин та вміти домовлятися, доходити згоди з партнером з комунікації [4].

Комунікативна компетентність формується, удосконалюється, розширюється та поглиблюється в умовах безпосередньої мовленнєвої взаємодії, є безпосереднім результатом спілкування з людьми. Опосередковано індивід черпає інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливостей міжособистісної взаємодії з джерел рідної та іноземних мов, з навчальної та художньої літератури, театру, радіо, кіно, інтернету тощо.

Структуру комунікативної компетентності учені розглядають крізь призму психологічної структури спілкування. Тоді виокремлюються наступні аспекти: а) перецептивний; б) комунікативний; в) інтерактивний [1].

До складників комунікативної компетентності дослідники відносять наступні: [5]

• орієнтація індивіда у різноманітних стуаціях спілкування на базі набутого життєвого досвіду;

• здатність ефективно взаємодіяти у процесі спілкування, враховуючи соціальне середовище комунікації, психологічний свій стан та свого співрозмовника [6];

• оцінка індивіда власного психологічного потенціалу та потенціалу свого партнера з комунікації;

• готовність та вміння вступити в контакт, налагодити його та підтримувати у ході всієї комунікації;

• володіння розвиненими внутрішніми засоби регуляції комунікативного процесу власних комунікативних дій та дій свого співрозмовника;

• володіти знаннями, уміннями, навичами конструктивного спілкування;

• наявність та сформованість внутрішніх ресурсів для здійснення ефективної комунікації у певній сфері міжособистісної взаємодії.

Як бачимо, комунікативна компетентність є структурним феноменом, який вміщує складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички партнерів з комунікації [7].

Формування багатоскладової комунікативної компетентності є довготривалим, складним процесом. Для досягнення цих цілей на часі є організація навчального процесу на основі комплексу ключових компетенцій, які визначають якість змісту освіти з урахування умов сьогодення. Ключові компетенції мають надпрофесійний характер, є необхідними у будь-якій сфері діяльності сучасного компетентного фахівця. Російські вчені розглядають компетенцію як деякий конструкт чи модель, що вміщує сукупність знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечить ефективність діяльності індивіда у будь-якій сфері, а компетентність як ступінь чи рівень володіння будь-якою компетенцією. Вони виокремлюють чотири базові компетенції: *загальнофілологічну, мовну, комунікативну та етико-естетичну.* Кожна з компетенцій складається з декількох субкомпетенцій. Субкомпетенції базових компетенцій мають синкретичний характер, тобто можуть стосуватися декількох базових компетенцій. Віднесеність субкомпетенцій до тієї чи іншої базової компетенції відбувається на рівні найвиразнішої, переважаючої співвіднесеності.

Розглянемо детально комунікативну компетенцію. Комунікативна компетенція відтворюється у двох аспектах: мовленнєво-поведінковому та текстовому, оскільки у поняття мовлення входить як процес мовленнєвої діяльності, так і її результат — текст письмовий чи усний. Загальною основою цих двох аспектів є комунікативні якості хорошого мовлення і універсальні постулати мовленнєвого спілкування, які не тільки доповнюють, а й дублюють один одного.

Педагогічне моделювання є створення моделі, що вміщує педагогічне проектування (система, ситуація чи процес, а також шляхи їх досягнення). Визначена мета вимагає відбору необхідних якостей, компонентів для її здійснення. У процесі модель переробляється, удосконалюється, доопрацьовується, використовуються певні технології, етапи діяльності, умови, необхідні для досягнення мети. На заключному етапі визначаються умови успішної реалізації моделі.

Модель учені [6, 7] вважають «штучно створеним об’єктом у вигляді схеми, яка подібно досліджуваному об’єкту відображає та відтворює у більш простій й узагальненій формі структуру, властивості, взаємозв’язки та відношення між елементами цього об’єкта. У нашому випадку модель — це структурна схема, у якій у найузагальненішій формі відображені взаємозв’язки між елементами об’єкта дослідження з метою створення нової інформації про об’єкт дослідження.

Структурно-смислова модель для розвитку комунікативної компетентності. Важливо відібрати саме ті зусилля, що уможливлюють здійснювати певний вид діяльності.

До основних етапів реалізації розвитку комунікативної компетентності відносимо: а) *організаційний*; б) *проблемно-цільовий*; в) *структурно-змістовний* або *змістовно-технологічний*; г) *аналітико-рефлексивний*; ґ) *результативно-оціночний*. На організаційному етапі аналізуються, уточнюються цілі та завдання освітнього закладу, а також шляхи їх досягнення.

Основним змістом *проблемно-цільового* етапу є навчання студентів самостійному віднаходженню та усунення труднощів за допомогою рефлексії, визначення причино-наслідкових зв'язків їх виникнення, врахування набутого попереднього досвіду та відбір найрезультативніших ідей для успішного вирішення проблеми.

Наступним компонентом комунікативної компетенції є структурно-змістовний. Його компонентами є: а) *гносеологічний*; б) *аксіологічний*; в) *праксіологічний*.

Гносеологічний компонент передбачає: а) високу обізнаність зі способами та прийомами удосконалення навичок спілкування; б) обізнаність із прийомами психологічного впливу на співрозмовника; в) знання вікових, психологічних особливостей партнера з комунікації; г) знання тенденцій розвитку та вимог сучасного суспільства.

Аксіологічний компонент комунікативної компетенції передбачає засвоєння моральних, етичних, естетичних установок співрозмовника повага та врахування їх у процесі комунікації, а також й знання набутого досвіду вітчизняних та зарубіжних дослідників у даній царині та привнесення своїх власних інновацій.

Праксіологічний компонент передбачає прогнозуванння ходу розвитку ситуації спілкування, реалізує поставлені цілі, усуває конфлікти та уможливлює прийняття альтернативних рішень, Важливим компонентом праксіологічної складової є уміння слухати, чути та розуміти почуте та спрямувати хід комунікації у русло вирішення поставленої мети, уникати збоїв у ході спілкування. Результатом пройдених етапів розвитку комунікативної компетенції можуть бути наступні критерії сформованості комунікативної компетентності — низький, середній та високий.

На думку дослідників найвищим критерієм сформованості комунікативної компетентності у фахівця є наступні характеристики [6, 7]:

– своєчасна, правильна орієнтація у комунікативній ситуації;

– розуміти іншу людину в контексті вимог конкретної ситуації;

– установка в контакті не тільки на справу, але й на партнера; шанобливе, доброзичливе ставлення до нього, урахування його стану й можливостей;

– впевненість у собі, розкутість, адекватна включеність у ситуацію;

– суттєве задоволення спілкуванням і зменшення нервово-психічних затрат у процесі комунікації;

– уміння спілкуватися у різних статусно-рольових позиціях, встановлювати і підтримувати необхідні робочі контакти незалежно, а інколи і всупереч відносинам, які складаються;

– високий статус і популярність у тому чи іншому колективі;

– уміння організувати дружну сумісну роботу, формувати сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі, досягати високого результату діяльності.

Висновки. Необхідність у якісних змінах у розвитку комунікативної компетентності фахівця, обумовлена вимогами сьогодення, сучасного суспільства, держави, кадрового замовлення, ринком праці тощо. Ефективність, високий відсоток якості роботи фахівця є наслідком його безперервної діяльності над своєю кваліфікацією та професійною майстерністю. Модель та структура мовленнєвої компетенції не є довершеною та досконалою, вимагає подальших уточнень та вдосконалення. Якраз робота в цьому напрямку може бути предметом подальших пошуків.

Список використаних джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология [Текст]: учебник для вузов / Г. М. Андреева. — [5-е изд., испр, и доп.]. — М.: Аспект Пресс, 2008. — 365 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник /Ф. С. Бацевич. — К.: ВЦ «Академія», 2004. — 344 с.
3. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. — К.: Довіра, 2007. — 205 с.
4. Бех І.Д. Особистісно-зорієїгговане виховання [Текст]: навч.-метод. посібник / І. Д. Бех — К.: ІЗМН, 1998. — С. 107.
5. Вторникова Ю.С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи / Ю. С. Вторникова // Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць. — Полтава, 2011. — С. 88–94.
6. Садохин А.П. Компетентность или компетенція вмежкультурной коммуникации / А. П. Садохин // Вестник МГУ. — Сер.19. — Лингвистика и межкультурная коммуникация. — №3. — 2007. — С. 39–56.
7. Сковородников А.П. О понятии «коммуникативная компетенция» / А. П. Сковородников // Культура речевого общения в образовательных учреждениях разных уровней: материалы Всероссийской научно-практической конференции / под ред. А. П. Сковородникова. — Красноярск, 2003. — С. 95–105.

Запара В.М.
викладач кафедри іноземних мов факультету природничо-географічної освіти та екології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. *Стаття присвячена формуванню міжкультурної комунікативної компетенції у студентів туристичного профілю. У статті розглядається поняття «міжкультурна комунікація», її роль у майбутній успішній професійній діяльності менеджерів туризму з урахуванням педагогічних умов формування компетентності майбутніх фахівців у галузі туризму. Розглядаються типи туристичної термінології.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, професійна термінологія, формування комунікативних навичок.*

Abstract. *The article is devoted to the formation of intercultural communication competence by the students of Tourism. The article considers the concept of «intercultural communication», its role in the future successful professional activity of Tourism managers, taking into account the pedagogical design of the formation of the competence of would-be experts in the field of tourism.The types of tourism terminology are highlighted.*

Key words: *intercultural communication, professional terminology, communicative skills formation.*

Компетентність у вивченні іноземних мов часто асоціюється з поняттям «комунікативна компетенція». Відповідно до визначень цих термінів компетенцію слід розуміти як задану вимогу, норму освітньої підготовки студента немовних спеціальностей, а компетентність — як його реально сформовані особистісні якості та досвід діяльності [1].

Туризм, як одна з найбільших і найбільш динамічних галузей у світі, неминуче впливає на всі аспекти суспільного життя, включаючи мову. Розвиток міжнародного туризму призвів до збільшення професійного спілкування у цій сфері. Спільними сторонами комунікаційного процесу в туризмі є фахівці, туристи та місцеве населення. Сам процес спілкування може відбуватися між усіма сторонами в різних комбінаціях. Живучи в сучасному полікультурному світі, вивчаючи іноземну мову, ми повинні розвивати не лише свою лінгвістичну компетентність, а й свою міжкультурну комунікативну компетентність для подолання мовних і культурних бар'єрів, з якими ми можемо зіткнутися у взаємодії з людьми інших культур. Це допомагає вивчити взаємозв'язок між мовою та культурою та культурою викладання як невід'ємною складовою викладання мови. Тому знання міжкультурного спілкування дійсно потрібні майбутнім фахівцям, щоб познайомити їх із цільовою мовою, а також з її культурою. Чим краще розуміння міжкультурної компетентності, тим краща ефективність міжкультурного спілкування. Опанування англійської мови як іноземної вимагає не лише компетентності володіння нею, але й культурної компетентності, а саме здатності розуміти поведінку з позицій представників культури та відповідну поведінку з представниками інших культур [3].

Комунікативна компетенція розглядається науковцями як у широкому, так і у вузькому значеннях: у широкому — вона складається з мовної, мовленнєвої, соціокультурної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетенцій; у вузькому — як практичне опанування студентами мовленнєвими вміннями на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, письмі, читанні, говорінні в типових ситуаціях [2]. При вивченні курсу «Іноземна мова» студент виконує наступні види діяльності: вивчення фонетичного, лексичного й граматичного матеріалу, основної професійної термінології англійською мовою, відпрацьовує навички правильного вживання термінології в усному й писемному мовленні (на практичних заняттях та самостійно), навчається перекладу автентичної літератури за фахом, виконує проєктні роботи, здійснює написання тестів, підсумкових контрольних та творчих робіт, усвідомлюючи, що іноземна мова може бути не тільки майбутньою практичною діяльністю, але й засобом для отримання додаткової інформації зі спеціальності та здатністю ефективно та адекватно спілкуватися з тими, хто мовно та культурно відрізняється від них самих. Велика кількість туристичних термінів постійно виникає, збільшуючи науковий інтерес до питань перекладу туристичної термінології.

Туристична термінологія. Терміни, що часто вживаються у туристичних текстах, фахівці ділять на наступні групи:

- *Типи турів та туризму* (наприклад, агротуризм / агротуризм, стимулюючий тур, сільський туризм, космічний туризм, екстремальні тури, стійкий туризм, незалежні подорожі, самостійний тур, пакетний тур, кулінарний туризм, тур вихідного дня, одноденна поїздка тощо)
- *Професіонали галузі* (наприклад, керівництво, організатор заходів, шеф-кухар, турагент, кухонний помічник, обробник багажу в аеропорту, автомобільний камердинер, помічник туристичного інформаційного центру, помічник доставки, спортивний терапевт, представник курорту, лідер по роботі на вулиці, керівник повітряного руху тощо)
- *Проживання* (наприклад, стандартний номер, вартість проживання, бронювання, ануляція бронювання, зручності в номері, СПА, кондиціонування, готель з обмеженими послугами, мезонін, розміщення, персонал, реєстрація, передплачена кімната тощо)
- *Харчування* (наприклад, повний пансіон, офіціант, обслуговування, шведський стіл, все включено, експедитор, кафе, напівпансіон і т.д.)
- *Транспортування* (наприклад, оплата, повернення, надлишок багажу, зворотний квиток, регулярний рейс, чартерний рейс, плата за скасування / нарахування / штраф тощо)
- *Екскурсія* (наприклад, маршрут, екскурсії, путівник, пункт відправлення, місце зустрічі, екскурсія по берегу, екскурсовод, екскурсант, відвідувач дня, пам’ятка, зустріч і вітання і т.д.)

Розглянемо переклад найбільш уживаних туристичних термінів:

All inclusive — харчування протягом дня, включаючи напої місцевого виробництва в необмеженій кількості.

Back of the House — служби сервісу, розташовані так, щоб не бути на видноті (перед очима).

RO (room only) — без харчування.

Brunch — прийом їжі після сніданку, але до обіду, і замінює обидва.

Cabana — споруда на пляжі (або біля басейну), на зразок бунгало, що стоїть окремо від основної будівлі і іноді обладнана як спальня.

ch — маленька дитина, наприклад, 2–6 років.

CH — велика дитина, як правило, до 12 років, але в ряді готелів — до 15 років.

Complimentary Ticket — безкоштовний проїзд, привілейований квиток.

Duty-free Goods — товари, що не обкладаються митним податком.

Free Port — порт (вільна зона), де туристи можуть придбати товари без сплати мита.

Front Desk — стійка адміністратора готелю, де гості реєструються.

Full House — термін позначає завантаження готелю на 100% (всі номери продані).

Most Important Person — особливо важлива персона.

Mystery Tour — притулок у горах (використовується у гірському туризмі).

No-Show Employees — персонал, який працює за розпорядком, який передбачає проведення робіт строго за відсутності гостя.

Skipper — гість, який виїхав потайки, залишивши неоплачений чек.

Tourist Class — туристичний клас, також називають економічний клас. У номері такого класу гість не має особистої ванни.

Transient Hotel — готель для транзитних гостей, які зупиняються в готелі на короткий термін на шляху до іншого готелю (постійного місця відпочинку).

Triple room — тримісний номер.

TWIN — двомісний номер із двома роздільними ліжками.

Ultra all inclusive — харчування протягом дня, включаючи напої імпортного виробництва (в тому числі спиртні) + додаткові послуги на розсуд адміністрації готелю.

Надзвичайно важливо активізувати вживання туристичної термінології під час опрацювання текстів за фахом, використовуючи їх як модель навчання професійно орієнтованого читання. Ось декілька завдань, які були б корисними для вдосконалення навичок міжкультурного спілкування для студентів у сфері туризму. Наведені нижче зразки завдань базуються на автентичних текстах та спрямовані на використання адекватних засобів вираження змісту цільовою мовою із активним залученням професійно орієнтованих термінів [4].

I. How many jobs in a hotel and restaurant can you think of? Write in your own language if necessary.

II. Complete the sentences with a proper phrase below. Look back at the text to help you. More than one may be correct.

responsible for; manage(s); in charge of; look(s) after; report(s) to;deal(s) with

1.

a) The general manager is ... the whole hotel.

b) She probably ... the company managers.

2.

a) The assistant managers ... the general manager.

b) They always ... day-to-day problems.

3.

a) The receptionists ... the guests.

b) They have to ... the front of house manager.

4.

a) The head housekeeper ... the cleaning.

b) She ... a group of maids.

5.

a) The events organizers are ... parties and groups.

b) They ... the banqueting and conference manager.

III. Complete the job descriptions (1–8) with the jobs on your own.

1. The ... manages the bars on a day-to-day basis. 2. The ... wash dishes and do very simple jobs in the kitchen. 3. The ... serve drinks to customers, mix cocktails, and clean allthe glasses. 4. The ... looks after the wines in the wine cellar, and advisescustomers on which wine to choose. 5. The ... manages the day-to-day running of the kitchen. 6. The ... serve food to restaurant customers. 7. The ... helps the head chef and looks after the kitchen staff. 8. The ... is responsible for the restaurant and the waiting staff [4].

Таким чином, у навчанні студентів слід звернути увагу на правильність розуміння і перекладу термінів, на зв'язок терміну з контекстом і послідовність його перекладу, на упровадження термінів для подальшого використання їх на практиці. Формування міжкультурної комунікативної компетенції є нероздільною та необхідною складовою навчального процесу підготовки майбутніх фахівців туризму. Навчання міжкультурної комунікації робить заняття з англійської мови більш різноманітними, цікавими, підвищують мотивацію навчання та сприйняття правдивої картини навколишнього світу. На закінчення слід зазначити, що міжкультурне порозуміння є обов'язковим для розвитку толерантного суспільства у світі, що швидко змінюється внаслідок глобалізації. Вивчення туристичної термінології не тільки допомагає краще підготувати студентів до вирішення викликів, що зростають у міжкультурному світі, а й сприяє поліпшенню толерантності в різних суспільствах майбутнього.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. — К.: 2007.

2. Кучмій О.П. Міжкультурні комунікації // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004 — Т.2 — 812 с.
3. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2006. — №8. — С. 108–113.
4. Neil Wood. Tourism and Catering. Oxford University Press; 1st edition, 2003. — С. 1–40.

Капуш А.В.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови
Морозова І.М.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

КОЛЬОРОВА СЕМАНТИКА У ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДАХ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Анотація. *У статті досліджуються особливості створення назв з використанням семантики кольору у сферах політики та економіки. Описується обумовленість таких номінативних процесів історичним та культурним контекстом. На основі прикладів із сучасного політико-економічного дискурсу здійснюється порівняльний аналіз особливостей функціонування таких лексичних одиниць в англійській та німецькій мовах.*

Ключові слова: *семантика, колір, асоціація, символ, культура, номінація, політичний та економічний дискур.*

Abstract. *The article investigates the features of creating names using the semantics of color in the fields of politics and economics. The article describes the conditionality of such nominative processes by the historical and cultural context. On the basis of examples from modern political and economic discourse, a comparative analysis of the peculiarities of the functioning of such lexical units in English and German is carried out.*

Key words: *semantics, color, association, symbol, culture, nomination, political and economic discourse.*

Постановка проблеми. Завдяки своїй властивості впливати на психоемоційну сферу індивідууму та викликати певні асоціації колір відіграє важливу роль у пізнанні світу кожною окремою людиною та створенні мовної картини світу цілого народу. Позначення кольорів часто відіграють роль символів у різноманітних сферах діяльності носіїв мови, набуваючи при цьому національно-специфічного характеру. Дослідження механізмів презентації кольорової символіки через одиниці мови дозволяє краще зрозуміти як специфіку національного світобачення так і виявити спільні риси у лексичному та фразеологічному складі різних мов. Завданням даного дослідження є порівняння слів та словосполучень із позначенням кольору в англійській та німецькій мовах, у тій частині їхнього словника, яка обслуговує сфери економіки та політики.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Питання мовної семантики у контексті певної культури традиційно займають значне місце у сучасній мовознавчій науці. Дослідженню національної специфіки семантики кольорів присвячено, зокрема, праці В. Маслової (на матеріалі слов'янських мов), Д. Мальцевої, Є. Розен, Б. Шюлєра (на матеріалі німецької мови) та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Позначення кольору — важливий елемент опису та розрізнення об'єктів навколишнього світу, що оточує людину, тому вже у давні часи лексикон людини містив позначення кольорів. Також ще з тих пір у мові та культурі існує тенденція номінації кольору за предметами, які мають таке забарвлення. Так, найдавніші індоєвропейські позначення кольорів, від яких пішли деякі позначення кольору у різних сучасних мовах, у тому числі і в англійській та німецькій, співвідносяться з найдавнішими назвами металів та інших предметів оточуючого людину світу [4, с. 69]. Цей принцип співвіднесення з кольором, відтінком та тонкими кольоровими нюансами відомих носіям мови предметів діє і сьогодні при створенні нових позначень кольору, хоча інвентар об'єктів, асоціації з якими лягають в основу нових позначень, змінився.

Релігія, культура та історія народу є важливими чинниками у становленні символічності кольору, адже символи є глибоко національними [1; 3, с. 104]. Тому серед народів існують значні відмінності у їхній символіці кольорів. Наприклад, білий колір, як найбільш яскравий у палітрі ахроматичних кольорів, є символом чистоти у культурі західної Європи. Чорний, що у європейській культурі вважають кольором трауру, у східних країнах є кольором благородства, таємниці та досконалості [1].

Нами було здійснено порівняльне дослідження лексичних одиниць англійської та німецької мов, які створені з використанням символіки кольорів та характеризуються високою частотністю використання у політико-економічному дискурсі. З цією метою було проаналізовано основні кольори, назви яких традиційно використовуються для процесів номінації у сучасному політико-економічному дискурсі.

Чорний / Black / Schwarz

Ряд виразів, які містять слово «чорний» (англ. *black,* нім. *schwarz*) базуються на співвіднесенні цього слова з чорними чорнилами чи типографською фарбою: нім. *etw. schwarz auf weiß haben wollen* — вимагати письмового підтвердження ч.-н., *jmdm. etw. schwarz auf weiß geben* — підтвердити к-н. щось письмово; англ. *put smth. down in black and white* — записати щось чорним по білому [4, с. 75]. Вирази з *black* та *schwarz* можуть містити негативну оцінку, вказувати на протизаконність дій: англ. *black market,* нім. *schwarzer Markt* — чорний ринок (*We bought a few things at the black market*); англ. *blackout* — тимчасова затримка інформації, засекреченість, системна аварія (*The police decided to have a blackout regarding the information related to the investigation of the murder*); *black swan* — 1) чорний лебідь, 2) аномалія, дивне явище, велика рідкість (*A black swan is an unpredictable event*

that is beyond what is normally expected of a situation and has potentially severe consequences); *black sheep* — паршива вівця; нім. *schwarz fahren* — їхати у громадському транспорті без квитка, «зайцем»; *schwarz arbeiten* — працювати нелегально, не сплачуючи податки. До цих значень логічно примикають вирази, що містять епітет *grau — сірий*, та позначають комерційні дії «на межі» злочину: *grauer Markt, grauer Handel* — сірий ринок, сіра торгівля. Одночасно з цим у німецькій мові існує вираз із позитивним значенням *schwarze Zahlen schreiben* — мати прибуток у бізнесі.

Червоний / Red / Rot

Англ.: *red tape* — бюрократія, бюрократична тяганина (*We are sick of the red tape*); *red alert* — підвищена бойова готовність; *red flag* — сигнал, попередження про небезпеку; *roll out the red carpet* — зустрічати важливого гостя (*They rolled out the red carpet when the US President came for a visit*); *red herring* — відволікаючий маневр; *catch red-handed* — спіймати когось на гарячому (*The shop assistant caught a customer red-handed when she was stealing some clothes*); *red ink* — борг; *out of the red* — вилізти з боргів; *red-letter day* — святковий, пам'ятний день. Схожим до англійського виразу є німецьке *rote Zahlen schreiben* — зазнавати збитків у бізнесі.

Жовтий / Yellow / Gelb

Англ.: *yellow journalism / нім. Gelbe Presse* (тж. *Regenbogenpresse*) — жовта преса, англ. *yellow pages* / нім. *Gelbe Seiten* — телефонний довідник, англ. *yellow vests movement* / *Gelbwestenbewegung* — рух жовтих жилетів.

Синій (Блакитний) / Blue / Blau

Англ. *blue ribbon* — орденська стрічка, висока нагорода; *blue chip* — блакитна фішка, високонадійна акція; *blue card* — блакитна карта; *blue blood* — блактина кров. Нім.: *der blaue Montag / den blauen Montag machen* — мати вихідний у понеділок після свят, що припадають на вихідні; *einen blauen Brief bekommen* — отримати листа з повідомленням про звільнення [2, с. 55].

Білий / White / Weiß

Англ.: *white elephant* — пуста трата грошей, обтяжливе майно; *white-tie event / affair* — офіційний захід (*William was invited to attend a white-tie event in honor of the president of the company*); *white collar* (нім. *Weißkragen*) — той, хто належить до інженерно-технічних працівників, білий комірець, службовець; *white collar workers* — робітники розумової праці. В обох мовах є вираз *white-collar crime / Weiße-Kragen-Kriminalität* — ненасильницькі кримінальні дії, які вчиняються представниками вищих соціальних прошарків, представниками політики, економіки та промисловості.

Зелений / Green / Grün

Англ.: *to give (someone) the green light* / нім.: *grünes Licht geben* — давати к.-н., ч-н. зелене світло, дозвіл; *green economy* — «зелена економіка».

Говорячи про кольорову символіку у сфері політики, обов'язково потрібно згадати традицію використання кольорів як індикатора приналежності до певної політичної сили. Як відмічає Б. Шюлер, через кольори ми відкриваємо

для себе світ політики. Червоний, чорний, жовтий та зелений кольори є елементарними шаблонами для орієнтування у політичному публічному просторі Німеччини. Вони впорядковують спектр політичних партій та маркують світоглядні позиції. В умовах медійної демократії через кольори візуалізується багато того, що лежить за межами сфери нашого повсякденного досвіду. Результати виборів, зображені у вигляді диску з різнокольоровими «шматочками пирога», стають більш наочними [5].

Так, у Німеччині прийнята така кольорова символіка політичних партій: *чорний колір* — Християнсько-демократичний союз (ХДС) (Christlich-Demokratische Union (CDU)); *червоний колір* — Соціал-демократична партія Німеччини (СПН) (Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)); *жовтий колір* — Вільна Демократична партія (ВДП) (Freie Demokratische Partei (FDP)); *блакитний колір* — Християнсько-соціальний союз (ХСС) (Christlich-Soziale Union in Bayern (CSU)); *зелений колір* — Партія зелених (Die Grünen). Кольори партій дають стимул для створення численних найменувань, що використовуються у політико-економічному дискурсі: *schwarz wählen* — голосувати за ХДС; *Rote Socken* — СПН та її прихильники; *Ampelkoalition* — (досл. «коаліція кольорів світлофору») політична коаліція із СПН, ВДП та Зелених.

Кольорами двох основних політичних партій у США є *червоний* (Республіканська партія) та *синій* (Демократична партія), відповідно назви *red states* та *blue states* є назвами американських штатів, які відображають політичні вподобання їхніх мешканців. Але оскільки практично нереальною є ситуація, коли жителі всього штату проголосували б за якусь одну партію, виникла назва *purple states* — пурпурові штати (мова іде про різні відтінки пурпурового кольору (виникає при змішуванні червоного та синього), які залежать від співвідношення кількості прихильників кожної з партій).

У досліджуваній групі лексики нами було виокремлено такі групи:

1. Назви з використанням семантики кольору, які **присутні тільки в одній з досліджуваних мов**, що зумовлено особливостями історичного та культурного контексту. Німецька мова: *schwarz wählen, fahren, arbeiten, schwarze / rote Zahlen schreiben, (den) blauen Montag machen.* Англійська мова: *red and blue states, purple states, pink slip* — повідомлення про звільнення; *golden key* — хабар, підкуп; *golden boys* — випускники університетів США, найняті банками і брокерами для проведення операцій на фондовому ринку.

2. Назви, які є **спільними для обох мов**: *Blauhelme* / *blue berets* — блакитні каски / берети; *Rotes Buch / Red Book* — Червона книга; *Rotes Kreuz / Red Cross* — Червоний хрест тощо.

Завдяки поширеності англійської мови у сучасному глобальному світі та її впливу на інші європейські мови слова та словосполучення з неї, в основу створення яких покладено семантику певного кольору, часто легко переймаються іншими мовами, де вживається як англійський варіант назви, так і його переклад на відповідну мову, напр., *Black Friday* — чорна п’ятниця;

Blackout — аварія в енергосистемі, системна аварія; *Greenpeace* — «Грінпіс», ініціативна група «зелених» із штаб-квартирою у Амстредамі.

Значною мірою постійна поява нових позначень кольору у сучасних англійській та німецькій мовах стимулюються розвитком економіки, а саме такими її галузями, як торгівля та реклама. Словотворчість, викликана комерційними міркуваннями, збагатила можливості нюансованого позначення кольору, відкрила оригінальні способі мотивації значення та змінила і розширила значення багатьох інших позначень, деякі з яких навіть не були пов'язані з кольором, напр., англ. *salmon,* нім. *lachsfarben* — кольору лосося; англ. *anthrazit*, нім. *anthrazit* — насичений темно-сірий колір; англ. *reed*, нім. *schilf* — болотно-зелений колір, колір очерету. Такі позначення не містять безпосередньої інформації і відсилають за нею до відповідного предмету. Особливість таких слів — позначень кольору, полягає у нестандартності їх утворення від вихідного слова та оригінальності мотивації.

Висновки з проведеного дослідження. Семантика кольору є важливим джерелом асоціацій, які стають основою для нових найменувань в англійській та німецькій мовах. У групі досліджуваної лексики із сфери політико-економічного дискурсу було виявлено групу назв, утворених з використанням кольорової символіки, які є частиною словникового складу обох мов та найменування, які є характерними лише для однієї з досліджуваних мов. Групи лексики, утвореної на основі позначень кольорів є відкритими і динамічними, що є загалом характерним для лексико-семантичної системи мови. Тому вважаємо необхідними подальші дослідження у цьому напрямку. Багато найменувань на основі кольорової семантики є за своєю природою національно-специфічними, метафоричними та містять різні конотації. Враховуючи цей факт та частотність і поширеність такої лексики у бізнес-сфері, діловому спілкуванні та медіа-просторі, оволодіння нею є необхідним для фахівців з міжнародної економіки та міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Збаражська А. Семантика кольору: суб'єктивність та асоціації. — 29.09.2019. — Електронний ресурс. URL: https://plomin.club/color-semantics-subjectivity-and-associations/ (дата звернення 20.04.2021).
2. Мальцева Д. Страноведение через фразеологизмы. — М.: Высшая школа, 1991. — 173 с.
3. Маслова В. Лингвокультурология: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 204 с.
4. Розен Е. Немецкая лексика: история и современность. — М.: Высшая школа, 1991. — 95 с.
5. Schüler B. Farben als Wegweiser in der Politik. — 12.05.2006. — Електронний ресурс. URL https://www.bpb.de/apuz/29753/farben-als-wegweiser-in-der-politik?p=all (дата звернення 20.04.2021).

Кузнєцова О.О.
доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Коломийцева А.О.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. *У даній роботі розглядається сутність, проблеми та шляхи вдосконалення міжкультурної комунікації в процесі здобуття вищої освіти, зокрема мовної, яка останні роки перебуває в умовах глобалізації.*

Ключові слова: *глобалізація, міжкультурна комунікація, мовна освіта, багатомовна освіта, культура.*

Abstract. *This paper considers the essence, problems and ways to improve intercultural communication in the process of obtaining higher education in particular language education, which in recent years is in the context of globalization.*

Key words: *globalization, intercultural communication, language education, multilingual education, cultural.*

Постановка проблеми. Мова — це місток між людьми, що пов’язує їх, але в той же час вона стає бар’єром в умовах некоректної міжкультурної комунікації. В епоху масової глобалізації спостерігається тенденція культурного зближення націй — це сприяє монотонності культурного світу, одночасно відсуваючи різноманітність та унікальність на друге місце. Однією з важливих особливостей нашого часу є зростання кількості людей, які контактують з культурами, відмінними від їхньої оригінальної культури. Процес глобалізації сприяє розумінню спілкування між різними культурними системами як важливого елементу іміджу сучасного світу. Пов’язані з глобалізацією процеси окреслюють регулярні контакти в різних сферах між людьми з багатоманітних культур. Така ситуація вимагає вирішення практичних проблем та питань культурної адаптації представників однієї культури на території іншої культурної спільноти.

Також актуальною проблемою сьогодення у зв’язку з якістю вищої освіти є міжкультурна комунікація, яка сприяє формуванню професійних та комунікативних компетентностей майбутніх фахівців [1, с. 23].

Аналіз джерел чи публікацій. Приділяли увагу міжкультурній комунікації і українські, і зарубіжні науковці: В. Зінченко, Т. Грушевіцька, З. Кірнозе, С. Тер-Мінасова, А. Садохін, В. Зусман видали книги для систематизації вивчення міжкультурної комунікації. Також у своїх працях дане питання розглядали В. Мірошниченко, З. Гасанова, С. Кучеряна та С. Нієто. Українські науковці Т. Комарницька та П. Донець і закордонні дослідники, такі як A. Wierlacher, H. Krumm, F. Hinnenkamp зазначали, що вже під час вивчення іноземної мови можна підвищити ефективність спілкування представників різних культур у майбутньому, при використанні готових прикладів. Роботи

вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як: М. Сагайдак, Т. Ящук, І. Захарової, Ю. Іванова, В. Лозового та інших внесли вагомий внесок у вивчення ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні декілька років процес швидкої глобалізації суттєво трансформує національну систему вищої освіти, що є для неї викликом на культурному рівні. Зростання міжнародних контактів та вивчення іноземних мов викликають інтерес до міжкультурної комунікації як наукової та практичної галузі. Ми повинні усвідомити, що глобалізація в єдності економічних, політичних та культурних процесів веде до зближення економічного розвитку країн, але не сприяє усуненню раніше створених відмінностей між розвиненими та країнами, що розвиваються. Характеристики культурного, економічного політичного та соціального розвитку сучасного світу вимагають від вищих навчальних закладів налагодити освітній процес, спрямований на забезпечення майбутніх фахівців не лише знаннями, а й навичками та розумінням багатополярного світу, розвиваючи їхні комунікативні навички для реалізації і захищати свої демократичні права та обов'язки в суспільстві, поважати різноманітність культур та відігравати активну роль у демократичному житті.

Знання іншої мови не є запорукою успіху спілкування, воно вимагає органічного поєднання мови та культурних кодів у спілкуванні. Заміна іншого культурного досвіду кодами рідної культури часто призводить до «парадоксів міжкультурної комунікації», тобто псевдокомунікації, непорозуміння, повного або часткового блокування каналів передачі та сприйняття інформації [2, с. 139].

У сучасному світі найважливішими складовими ефективного заняття у вищих навчальних закладах є його ретельне планування, теоретичні знання студентів та креативний підхід викладача. Викладання іноземної мови у сучасному світі неможливе без знання культури іноземних мов, через те перевагу слід віддавати навчанню спілкуванню реальною мовою.

«Живу мову» можна застосовувати через такі види діяльності: знайомство із множинністю перспектив (*multiple perspectives*); рольові ігри, симуляції (удавання) і драматичні постановки присвячені вирішенню широкого кола проблем; театр, поезія, креативне письмо; етнографічні розвідки; фільми та тексти про конфліктні ситуації чи напругу у суспільстві; соціальні медійні засоби (Інтернет); участь в Інтернет-конференціях, чатах (*chat rooms*), форумах (*public forums*) [4, с. 22–27].

Висновки проведеного дослідження. Глобалізація освітньої системи спрямовується до новоутворення — «космополітичного» навчального закладу, який будуватиметься на культурних цінностях провідних країн світу. Глобалізація культурної складової вищої освіти може мати наступні наслідки: популяризацію глобальних мультикультурних цінностей; домінування євроатлантичної культури на всій території країни; збільшення кількості

освітніх провайдерів країн-сусідів; знецінення власної культури та ідентичності суспільства [5, с. 52].

Питання міжкультурної комунікації у сучасному світі є істотно важливим та складним. Кожне іноземне слово відображає інший світ та іншу культуру. У наш час недостатньо знати іноземну мову, необхідно використовувати її як засіб реального спілкування з носіями інших культур. Мова і культура — це взаємопов'язані елементи соціального життя.

Список використаних джерел

1. Галицька М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітологічний дискурс, 2014, №2 (6). — С. 23–32.
2. Лебедєва Л. Міжкультурна комунікація: Лінгвістичний аспект Науковий вісник Херсонського державного університету Випуск 3, 2018 р. — С. 137–141.
3. Дирда І.А. Проблема міжкультурної комунікації в освіті Педагогічний процес: теорія і практика. — С. 34–39.
4. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment. — Council of Europe, 2001. — 274 p.
5. Бурачек І., Кравчук К. Глобалізація вищої освіти та її наслідки для України Державне управління економічними процесами, 2017 р. — С. 50–53.

Максименко О.О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У КУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ГЛОБАЛІЗОВАНИЙ ЧИ ДЕГЛОБАЛІЗОВАНИЙ ФОРМАТ

Анотація. *Стаття висвітлює проблему міжкультурної комунікації в сучасних глобалізаційних умовах у курсі англійської мови для студентів економічних спеціальностей. Представлено особливості культури англомовних середовищ кількох світових регіонів в бізнес діяльності. Зважаючи на сучасні умови глобалізованого бізнесу, запропоновано розширення тематичних і практичних рамок курсів з англійської мови для реалізації мети — ефективної підготовки до міжкультурної комунікації студентів в межах діючої програми.*

Ключові слова: *іноземна мова, студенти-економісти, іншомовна освіта, міжкультурна комунікація, економічна діяльність.*

Abstract. *The article deals with the issue of the intercultural communication in the modern globalized world in the foreign language curriculum for economics students. Some peculiarities of the English language and culture environment in business of some countries are represented. Taking into consideration the contemporary conditions of the global business environment the widening of important topics and practices of the foreign language curriculum aimed at the training students for the intercultural communication are suggested.*

Key words: *foreign language, economics students, foreign language education, intercultural communication, economic activity.*

Постановка проблеми. Глобалізаційні впливи на життя та працю кожного виявляються у зміні реальних і віртуальних оточуючих умов. Це стосується передусім розширення переліку мов як засобів спілкування та культур як чисельних «багатовимірних» утворених середовищ взаємодії представників різних культур і сфер діяльності у межах країн чи територій, Інтернету тощо.

Згадані процеси не просто виводять на територіально поширене використання окремі мови, як, наприклад англійську мову, але за їх впливу формуютья особливі умови існування цих окремих мов в окремих середовищах окремих культур, що існують територіально. Останнє веде до набуття ними не просто ролі засобу спілкування чи виконання певних функцій, а й до формування особливих культур їх застосування у певних сферах країн чи навіть країнах, де вони набули значного використання як іноземні, перебуваючи під впливом історично-успадкованих місцевих культурних впливів.

Аналіз останніх джерел. У світовому науковому просторі питання глобалізаційних впливів та позицію англійської мови у країнах світу розкривають закордонні науковці та дослідники, серед яких Prakash Babu Bodapati, Vladimir M. Smokotin, Anna S. Alekseyenkob, Galina I. Petrovac, Salikoko Sangol Mufwene. Впливовість єднальних процесів на вивчення і викладання англійської мови у розвинутих країнах світу і країнах, що розвиваються, піднімають M. Obaidul Hamid, Mark Warschauer, Anna Poggensee.

Міжкультурна комунікація у сучасному викладанні мов знайшла своє втілення у працях I. Wayan Bawa та Lesley Elaine Williams, Angela PackZia, Violeta Negrea, Shri Jagdish Prasad Jhabarma, Bill Rosenthal.

В Україні, яка власне розпочала входження у європейський та світовий простір полікультурності, проблема міжкультурної комунікації часто пов’язана з навчанням і вивченням іноземних мов і здебільшого англійської. Вітчизняні науковці та практики, серед яких І. Михайленко, В. Філонова, О. Холоденко та інші займаються розробкою питання міжкультурної комунікації у вивченні мов у вищій освіті студентам немовних спеціальностей.

Метою роботи є заналізувати особливості міжкультурної бізнес-комунікації англомовних країн, а саме: Сполучених Штатів, Об’єднаного Королівства та Індії, як осередків означеної мовної культури в умовах глобалізації та визначити орієнтири подальшого вдосконалення англомовних курсі для студентів економічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними позиціями ускладнення комунікації, які мають вирішуватися у навчальному курсі для подолання перешкод міжкультурної комунікації, пропонуються (за Bill Rosenthal, 2016):

- заглиблення у культуру та усвідомлення впливів, що спричиняють культурну відмінність;
- вихідні знання та інструменти для набуття культурної компетентності;
- краще розуміння питань культури, які постають у багатокультурному середовищі на робочому місці;

- можливість покращити розуміння особливостей інших культур та компетентність;
- володіння практичними інструментами для зменшення міжкультурного непорозуміння та заохочення позитивних крос культурних професійних стосунків [1].

Зупинимося детальніше на бізнес культурі США, Великій Британії та Індії, які визначаються носіями бізнес англійської мови у бізнес світі.

У США важливими у бізнес культурі позиціонуються риси демократичності, серед яких:

• індивідуалізм;
• конкурентність;
• ефективність;
• неофіційність;
• відкритість до новацій та змін.

Ці перелічені цінні якості впливають на діловий етикет, поведінку, спілкування та виявляються:

- під час зустрічей та вітань (офіційно / менш офіційно, з обміном візитівками без надмірної уваги);
- у розмовах на загальні теми («одягти щасливе обличчя», особистий, суспільний, позитивний);
- у стилі спілкування (дружній, ввічливий, зрозумілий; уникнення негативних емоцій та непорозумінь);
- через одяг як фактор успішності (особлива увага на співбесідах, дотримання правил сфери діяльності, правил і розкладу одягу компанії).

Разом з тим слід зауважити, що відмінності прослідковуються і виокремлюються у сферах галузевої діяльності, компаніях та регіонах [2].

Об’єднане Королівство продовжує демонструвати перелік уставлених позицій, серед яких:

1) бути носієм традиційної впливової культури класової системи, хоча із деякими зрушеннями;
2) набувати ознак мультикультурності з розширенням представників різних національностей;
3) знана за свій «англійський характер» через свою стриманість у поведінці (у родині, з незнайомими та потребою у часі для встановлення відносин).

Ділові стосунки базуються здебільшого на загальноприйнятих правилах спілкування (рукостискання при зустрічі та прощанні, нетривалий візуальний контакт, стриманість на початку, повага до старших, статусність тощо).

Збереженими у ділових контактах є офіційні звернення пан та пані, обмін візитівками відбувається на початку і не вирізняється. Щодо особливостей усної комунікації, то вона поєднує стилі спілкування від офіційно встановленого протокольного, стриманого висловлювання до безпосереднього.

Щодо вибудови стосунків та співпраці, то надають перевагу офіційності та контактам з партнерами з їх власного оточення та довготривалій співпраці.

Хоча створення ділових відносин вікових груп та прошарків, а саме молоді та старших поколінь, відрізнятимуться у бік демократичності у перших.

Вагомими у зустрічах вважається попереднє узгодження усіх позицій (мета, програма), організованість і підготовленість проведення заходу, пунктуальність у дотриманні часу, візуальні контакти, зв'язок після зустрічі тощо) [3].

Індія, хоча і вважається англомовною у бізнес справах, є багато національною, багато мовною, багато культурною, багато релігійною країною, що, безперечно вдається взнаки за впливів цих факторів. Так основними позиціями ділової культур спілкування є:

- вітання (поєднує європейське потискання рук та місцевий знак (намасте, першочергове вітання головних осіб, правило правої руки для прийняття візитівок тощо);
- розмови на загальні теми (родина, бізнес) для вибудовування довірчих стосунків;
- використання офіційних титулів (наприклад, доктор) та звертань (мадам, містер, сер);
- ділові зустрічі та перемовини є попередньо і дбайливо узгодженні заздалегідь, хоча домовленості можуть змінювати і не підтверджуватися до самої зустрічі; пізній початок і завершення та перерви у перемовинах, повільність і неквапливість у поведінці з уникненням форсувань важливі;
- ділові стосунки вагомі, а рішення базовані як на довірі й інтуїції, так і на інформації (розмови на загальні теми потребують часу, а прискорення перебігу перемовин вважається грубістю);
- бізнес ієрархічно структурований з прийняттям рішень на верхніх щаблях, оскільки ролі чітко визначені і виконуються відповідно посад;
- у мові уникання відповіді «ні» як негативної, натомість «спробую», «побачу», «може бути складно»; не наполягати, що призведе до зворотного результату; для вирішення проблеми — перефразувати запит, що прояснить ситуацію;
- для встановлення відносин та вибудови стосунків потрібен час;
- особливістю одягу є зручність, ошатність та преференція традиційного індійського одягу для жінок [4].

За висловом економіста Дж. Робінсона «Щоб ви не сказали правильно про Індію, протилежне теж буде правдою.»

Вищевикладене чітко виявляє неоднорідність і подекуди значну відмінність англомовної культури та особливостей культури ділових стосунків бізнес середовища, що сформовані історично.

Міжкультурна комунікація як складник курсу з англійської мови для студентів економічних спеціальностей, реалізована у форматі відмінностей та спільностей регіональних культур, дозволить розширити змістове наповнення та можливості відпрацювання навичок, необхідних студентам у подальшому.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, глобалізаційна реалія домінування англійської мови у світі як мови ведення бізнесу виявляє не тільки її особливості в межах країни, а також деглобалізаційні відмінності її застосування на певних територіях.

Для бізнес середовища це не тільки вагомий іншомовний аспект, але і особливі правила ведення ділових відносин в рамках економічної діяльності. Міжкультурна комунікація моделюється за вказаних особливостей і вимагає відповідного втілення у змістовому наповненні та практичному відпрацюванні у навчальних курсах з мови.

Складник міжкультурна комунікація у курсі для студентів економічних спеціальностей, що не зведений до рамкового опанування англійської мови та культури, поширеної у певній країні, забезпечить розуміння та усвідомлення культурних відмінностей, процесуального перебігу культурних змін та сприятиме формуванню міжкультурної компетентності належного рівні, необхідного для самостійної бізнес діяльності поза межами країни.

Список використаних джерел

1. Rosenthal B. Barriers to Cross-Cultural Business Communication. URL: https://communispond.com/insights/blog/82/barriers-to-cross-cultural-business-communication/ (дата звернення: 15.03.2021).
2. US Business Culture. URL: https://www.internations.org/usa-expats/guide/16271-jobs-business/us-business-culture-16263 (дата звернення: 10.03.2020).
3. UK Guide. A Look at British Language, Culture, Customs and Etiquette. URL: http://www.commisceo-global.com/country-guides/uk-guide (дата звернення: 15.03.2021).
4. BUSINESS CULTURE IN INDIA. URL: https://www.ukibc.com/india-guide/how-india/business-culture/ (дата звернення: 15.03.2021).

Микал Т.А.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Економічна діяльність, бізнес без комунікації неможливі. Саме при вивченні іноземної мови ми робимо акцент на комунікацію. Але ключовим було, є і буде не те, що робити в комунікації, а як. І часто не зрозуміло, чому не спрацював прийом або інструмент. А відповідь саме не в змісті, а в формі. Мова йде про емоційний інтелект (EQ), який давно вже належить до основних міжкультурних компетенцій.

Щоб порозумітися, недостатньо говорити однією мовою. Недостатньо розуміти значення слів, які використовують співрозмовники. Багато інформації залишається поза словами: у діях, жестах, міміці, емоціях.

Те, як емоції впливають на спілкування і життя, ретельно досліджують із кінця минулого століття. Уміння дати раду своїм і чужим емоціям — це і є емоційний інтелект. Уперше це поняття було описано наприкінці XX століття. Дослідники Джон Мейер та Пітер Селоувей, називають чотири напрямки емоційного інтелекту:

• як ми оцінюємо та виражаємо емоції;

• що про них знаємо;

• як ними керуємо;

• та як на їх основі приймаємо рішення.

Перший компонент існує у будь-якій взаємодії. Але неправильна оцінка емоції призводить до неправильної оцінки інформації. Саме розвинений емоційний інтелект рятує від подібних непорозумінь. І не менш важливо — навчитися виражати власні емоції. Це і є одним із виявів емоційного інтелекту.

Друга складова емоційного інтелекту — це знання про емоції. Йдеться не про те, щоби знати їхні назви, типи чи класифікації. Одні й ті самі дії і слова в різних суспільствах або й менших групах можуть викликати абсолютно різні емоції. Це про ширший культурний і суспільний контекст: чи знаємо ми, що саме в нашому середовищі спричиняє певні емоції. Вгадати чи відчути такі речі неможливо, про них потрібно знати. Таке знання і його застосування на практиці є виявом емоційного інтелекту.

Велику роль відіграє і наша здатність керувати емоціями. Це є третьою складовою емоційного інтелекту. Тут йдеться як про керованість власними емоціями, так і про вплив на емоційний стан співрозмовника.

Скільки часу на це потрібно? Чи легко це зробити?

По-різному. Дослідники стверджують, що чим більше розвинений емоційний інтелект, тим легше людині натиснути на гальма і врегулювати свої емоції.Так само з емоціями інших: чи вміємо ми розвеселити сумного товариша, викликати захват, радість чи роздратування серед співрозмовників? Те, наскільки добре нам це вдається зробити, також є показником розвитку емоційного інтелекту.

Четверта складова емоційного інтелекту стосується поведінки. Нехай у спілкуванні з іншою людиною ми побачили певну емоцію і правильно її визначили. А далі?

Розуміння емоцій має допомогти у найважливішому — вирішити, як поводитись. Емоції — це така ж інформація, як вчинки, слова і жести. Цю інформацію людина використовує, щоб обґрунтувати свої дії. Очевидно, що рішення, як ми будемо діяти наступної миті, приймаються дуже швидко, і жодна людина не складає в голові план «Що я буду робити, якщо мій співрозмовник розлютиться або заплаче», але зчитані емоції відіграють у цьому не останню роль. Вони є інформацією, яку потрібно аналізувати.

Приміром, викладацька робота передбачає постійне спілкування з людьми, а де люди, — там і емоції. Чим більше він розвинений, тим простіше

викладачеві зрозуміти, оцінити і врегулювати свої емоції, зберегти спокій і конструктивний діалог зі студентами.

Від емоційного інтелекту залежить, наскільки людина здатна бути емпатичною, тобто уявляти себе на місці іншого і розуміти, як інший почувається. Окрім того, ЕІ пов'язаний із тим, наскільки ми схильні співпрацювати в команді. Командні гравці — це здебільшого люди з високим рівнем емоційного інтелекту. Не всі люди з високим емоційним інтелектом люблять працювати в команді, як і не всі серед них задоволені своїм життям. Пояснень для кожного окремо явища є завжди більше, ніж одне. Ще 50 років тому, не кажучи про більш давні часи, неможливо було уявити, щоб слова «емоція» та «інтелект» опинилися поруч в межах одного поняття. У це було так само складно повірити, як і свого часу в те, що Земля обертається навколо Сонця, а не навпаки. Емоції та інтелект протиставлялися одне одному. Вважалося, що емоції заважають приймати «раціональні», «розумні» рішення.

Тільки у другій половині XX століття соціальні психологи поглянули на це по-іншому. Вони припустили, що в процесі еволюції емоції допомагали людині пристосуватися до різних середовищ і обставин і були напряму пов'язані із виживанням людини як виду. Запанувала думка, що розум та емоції протиставляти непотрібно, і що останні не перешкоджають людині мислити, а, навпаки, допомагають.

Хороша новина полягає в тому, що емоційний інтелект можна розвивати протягом життя. Він не є сталою ознакою, і немає вікової межі, після якої запізно братися до вдосконалення. Емоції найбільш інтенсивно задіяні тоді, коли ми спілкуємося з іншими. Тому, щоб розвивати емоційний інтелект, треба якомога більше спілкуватися, не уникати розмов, зустрічей і людей.

Прокопчук Л.В.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. *У статті наголошується на важливості послідовного формування та розвитку компетенції в діалогічному мовленні, яке є основним засобом формування іншомовної комунікативної компетенції, необхідної для міжкультурного спілкування.*

Ключові слова: *комунікативна компетенція, діалогічне мовлення, складники компетентності в діалогічному мовленні, рівень сформованості компетентності в іншомовному діалогічному мовленні, засоби навчання.*

Abstract. *The article notes the importance of the consistent formation and development of competence in dialogical speech, which is the main means of forming a foreign language communicative competence necessary for intercultural communication.*

Key words: *communicative competence, dialogical speech, components of competence in dialogic speech, the level of competence formation in foreign language dialogical speech, teaching aids.*

Оволодіння іноземною мовою це процес набуття комунікативної компетенції, яка, в свою чергу, є сукупністю знань та вмінь учасників міжкультурної комунікації для спілкування в різноманітних ситуаціях із різними комунікантами, що, в свою чергу, дозволяє використовувати мову практично. Комунікативний підхід є пріоритетним у теорії та практиці навчання іноземної мови. Принцип комунікативності передбачає побудову навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації, зі збереженням в навчально-мовленнєвій практиці основних характеристик і умов природного процесу спілкування: вмотивованість висловлювання, спрямованість на конкретну ситуацію, емоційне забарвлення, тощо.

Питання методики навчання іншомовного діалогічного мовлення, як зазначає В. Черниш, необхідно розглянути з позиції компетентністного підходу, у межах якого має відбуватися навчання іноземних мов і культур на всіх рівнях. Попри те, що діалогічне мовлення займає одне з чільних місць у наукових дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких можна назвати А. Алхішвілі, М. Вайсбурд, І. Зімнюю, О. Міролюбова, О. Петрущак, Р. Мільруд, Ю. Пассова, В. Скалкіна, J. Anderson, N. Bilbrough, L. Dawes, S. Thornbury та ін., вивчаються здебільшого питання умов навчання діалогічного мовлення, типології вправ, контролю рівня сформованості мовленнєвих навичок і вмінь говоріння в цілому. Проте, низка питань щодо компетентності в діалогічному мовленні, структура і складники, визначення сучасних цілей діалогічного мовлення, визначення змісту навчання, розробки підсистеми вправ потребує більш детального осмислення та подальшої розробки [7].

Зарубіжні та вітчизняні науковці (С. Андрушко, С. Бондаренко, М. Бушуєва, О. Вишневський, В. Вершиніна, І. Зимня, Н. Кобзева, О. Красильнікова, О. Мисечко, Т. Олійник, Л. Панова, Є. Пассов, В. Скалкін, С. Скворцова, Н. Скляренко, Р. Фастовець, О. Федорович, Фр. Дебізер; Л. Літлвуд; В. Ріверс; Дж. Ревед та ін.) досліджують такі питання як комунікативні наміри й мета учасників спілкування, їх зв’язок і взаємозумовленість, готовність або неготовність комунікантів до передачі й сприйняття інформації, ступінь активності у підтримуванні й розвитку діалогу, але питання структури та властивостей діалогу-розпитування як засобу іншомовної професійно-орієнтованої комунікації залишається поза увагою [1].

Першою складовою компетенції в діалогічному мовленні є мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні, компенсаційні вміння. Ефективність розвитку вмінь діалогічного мовлення зумовлена рівнем сформованості у студентів мовних компетенцій [7]. На формування і розвиток вмінь вести діалог впливає рівень сформованості *мовленнєвих навичок* (як рецептивних так і репродуктивних). *Фонетичний навичок* забезпечує сприйняття й розпізнавання окремих звуків, їх сполучень також різних інтонацій у мовленнєвому потоці, і забезпечує оформлення власного висловлювання згідно фонетичних норм

іноземної мови. *Лексичні знання* забезпечують розпізнання звукових образів лексичних одиниць та їх безпосереднє розуміння, надаючи можливість вибирати та поєднувати лексичні одиниці згідно з інтенцією висловлювання. *Граматичні навички* забезпечить розпізнання на слух граматичних форм і прогнозування синтаксичних структур, уможливить правильне оформлення власного висловлювання.

Одним із складників сформованості компетенції в діалогічному мовленні є так званні *декларативні знання* [7] (фонеми, інтонеми, лексичні одиниці, мовленнєві кліше, граматичні структури, комунікативно-адекватна мовленнєва поведінка в ситуації іншомовного офіційного та неофіційного спілкування). Також *країнознавчі знання; культура країни*, мову якої вивчаєш; фонові знання; значення жестів, міміки, специфічних для типових ситуацій діалогічного спілкування.

З точки зору комунікативної мети співрозмовників розрізняють два види діалогів: I. предметний (мета якого отримання фактичної інформації); II. модальний (діалог який ґрунтується на обміні думками). За комунікативною метою прийнято розрізняти таки види діалогів: *інформаційний дискурс* (діалог інтерв'ю); *інтерпретаційний* (діалог-самопрезентація); *інструментальний* (аргументативний); *афілятивний* (емоційно-афективний характер взаємодії комунікантів) [1].

Виходячи з типових комунікативних завдань — таких як, розпитати, попросити, запропонувати, повідомити, описати, розповісти, пояснити, оцінити, заперечити, обґрунтувати — слід наголосити на функціональних типах діалогів:

1) **Діалог-розпитування** може бути одностороннім або двостороннім. У першому випадку ініціатива запитувати інформацію належить лише одному з комунікантів, у другому — кожному з них. Двосторонній діалог-розпитування розвиває ініціативність обох партнерів.

2) **Діалог-домовленість** використовується при з'ясуванні співрозмовниками питання про плани та наміри, він більш посильний для студентів при вивченні іноземної мови;

3) **Діалог-обмін враженнями** є наступним за складністю, мета якого викладення власного бачення предмета обговорення, явища, коли має місто висловлювання власної думки, наведення аргументів для доказу, погодження з точкою зору партнера або спростування її. Ініціатива ведення бесіди при цьому є обопільною.

4) **Діалог-обговорення** є найскладнішим, коли співрозмовники прагнуть виробити якесь рішення, дійти певних висновок, переконати один одного.

Оволодіння різними типами діалогів в процесі вивчення іноземної мови можливе на основі складної системи мовленнєвих навичок і вмінь, зумовлених лінгвістичними і психологічними особливостями діалогічного мовлення. У навчанні діалогічного мовлення, при формуванні навичок і вмінь, поступово протягом вивчення іноземної мови виконується систем вправ в три етапи:

1 етап: *засвоєння діалогічних єдностей* — сукупності реплік, що характеризується структурною, інтонаційною і семантичною завершеністю;

2 етап: *засвоєння мікродіалогів* розглядається як засіб вираження основних комунікативних намірів партнерів по спілкуванню, є імпліцитною структурою, основою розгорнутого діалогу і включає взаємопов'язані ланцюги діалогічних єдностей, які ще називають діалогічним цілим; мікродіалоги відрізняються від діалогічних єдностей не лише обсягом, але й своєю відносною завершеністю; як правило розгорнутий діалог складається з двох трьох мікродіалогів;

3 етап: *самостійне складання власних діалогів* як різновид прямої мови, одна з форм передачі чужої мови, мови двох або більше осіб.

Згідно з виділеними етапами формування навичок і вмінь діалогічного мовлення до системи вправ для навчання включають відповідно ***три групи вправ***. Зміст вправ на кожному етапі формування компетенції в діалогічному мовленні повинен відповідати мовній і мовленнєвій підготовці студентів [3; 5; 6].

І група вправ — вправи для навчання «складання реплік». ***Мета***: навчити студентів швидко й адекватно реагувати на надану викладачем, диктором або співрозмовником репліку, а також продукувати ініціативну репліку. До групи вправ входять *умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні* вправи (коли репліки співрозмовника є заздалегідь заданими мовними формами, або готовими виразами, або мовленнєвими кліше, тощо) та *репродуктивні вправи* на імітацію, підстановку, трансформацію відповіді на запитання; повідомлення або запит повної інформації; спонукання до певних дій, тощо. Типовим ***режимом виконання*** є режими «викладач-група» / «група-викладач», «викладач-студент 1» / «викладач-студент 2» і т.д, « студент 1-викладач» / «студент 2-викладач» тощо.

ІІ група вправ — вправи на засвоєння діалогічних єдностей. ***Мета***: вправи спрямовані на самостійне вживання студентами різних діалогічних єдностей. До групи включають *умовно-комунікативні, рецептивно-продуктивні вправи* на обмін репліками. Передбачається такий ***режим роботи*** як «робота в парах»: 1) кожному з партнерів потрібно давати можливість вживати як реактивну так і обов'язкову ініціативну репліку; 2) роботу в парах слід інтенсифікувати за рахунок одночасної роботи всіх студентів на місцях та в русі, використовуючи таки прийоми як «карусель», «рухомі шеренги», «натовп».

ІІІ група вправ — вправи на створення діалогів різних функціональних типів. ***Мета*** ІІІ групи вправ полягає в тому, щоб навчити створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованої комунікативної ситуації. Вправи характеризуються як *комунікативні* та *рецептивно-продуктивні*. При виконанні вправ цієї групи допускаються зорові опори (розклади руху транспорту, географічні карти, оголошення, рекламі проспекти, тощо). ***Режим виконання:*** вправи можуть проводитись лише в прах, групах, мікрогрупах. Продукт мовлення студентів — діалог певного функціонального

типу, що включає принаймні два (три) мікродіалоги. Слід зазначити, що в усіх групах вправ, які використовуються на всіх етапах формування компетенції в діалогічному мовленні, обов'язковим є рецептивний компонент. Під цім мається на увазі мовлення співрозмовника, оскільки в діалозі кожен співрозмовник виступає і мовцем і слухачем. Діалогічна форма спілкування неможлива без навичок аудіювання, та успішне її функціонування неможливе без сформованості вмінь цього рецептивного виду мовленнєвої діяльності.

Для навчання іншомовного діалогічного мовлення широко використовується роздатковий матеріал (*hand-out cards*) — картки з дидактично організованою навчальною інформацією. На таких картках можуть бути текстограми — мікродіалоги, діалоги-зразки, тощо, піктограми (серії малюнків, схематичні плани міст, будівель, тощо, дидактограми (навчальний матеріал до засвоєння); фотограми (фотографії); ігрограми (розробленні завдання для рольових ігор) [7]. ***Засоби наочності*** можуть використовуватись при формуванні діалогічної компетенції як кожен окремо так і в комплексі. Важливою особливістю навчання діалогічному мовленню є його фонетичне оформлення. Поєднання адитивної і зорової наочності дозволяє представити діалог-зразок зо всіма його особливостями. Аудітивна та аудіовізуальна наочність (аудіозаписи діалогів-зразків, відеосюжети) ілюструють емоційну забарвленість, виразність усного мовлення. ***Режим виконання*** таких вправ: відтворення, повтор за диктором, імітування голосом діалогічних єдностей з різними інтонаційними моделями, промовляння з правильними змістовими наголосами та емоційним забарвленням.

На всіх трьох етапах формування мовних навичок може застосовуватись *рольова гра*, яка допомагає зробити процес навчання цікавим. Рольову гру можна розглядати як прийом та засіб особистісно-орієнтованого підходу [2]. Адже умови і проведення гри надають можливість для здійснення індивідуалізації: підбору мовленнєвих партнерів і груп з урахуванням спільності їх інтересів, рівня володіння іноземною мовою. Застосування рольової гри позитивно впливає на розвиток навичок, вмінь вести діалог; збільшується обсяг висловлювання і тематики мовлення, діалогічні єдності стають більш різноманітними, підвищується ініціативність, емоційність висловлювання, тощо. Крім того рольова гра підвищує інтерес до вивчення предмета, прагнення до участі в спілкуванні. Проте слід пам'ятати, що рольова гра є лише засобом для оволодіння іншомовним спілкуванням, максимально наближеним до реального.

Дослідивши та проаналізувавши різні типи діалогів за структурою, складністю, ступенем комунікативної різноманітності реплік, які входять до його складу, В. Лапіна наголошує на тому, що в навчальному процесі, спрямованому на формування професійно зорієнтованої мовленнєвої компетенції студентів немовних спеціальностей у процесі вивчення іноземної мови слід звернути увагу на такі типи діалогів, як *діалог-розпитування, діалог-*

домовленість, діалог-обмін враженнями, діалог-дискусію (на просунутому рівні навчання з опорою на дво- і трикомпонентні діалогічні єдності) [6].

Найпростішими за структурою є діалог-розпитування, оскільки складається з логічних послідовних питань і відповідей, зазначає А. Медведчук. Відповіді на питання можуть варіюватись від лаконічних до розгорнутих. Під час діалогу-розпитування мають формуватися вміння студента ставити запитання, вміння презентувати, уточнювати інформацію у співрозмовника; висловлювати сумнів, невпевненість, задоволення щодо почутого; вміння оперувати поняттями та лексикою, притаманною професійно орієнтованому діалогічному мовленню [1].

Наведемо приклад одностороннього діалогу-розпитування (умовна прес-конференція з представником фірми *Opel*), який може тренуватись у процесі набуття іншомовної компетенції на заняттях з німецької мови у студентів економічних спеціальностей. Починаючи з мовного рівня А2 можна провести підготовку до діалогу-розпитування в рамках тематики «Економіка Німеччини» або «Приватне підприємство». Як правило, роботі над діалогом-розпитуванням (розігрується ситуація: прес-конференція з представником німецького концерну) передує робота над лексикою, над граматичними структурами, що безпосередньо пов’язані з тематикою, вправи на тренування фахової лексики, яка виникає в контексті діяльності підприємства. Для цього я використовую навчальний комплекс *Dialog Beruf* видавництва *Hueber* [9]. У розділі 5 основного підручника (*Kursbuch*), як правило, ми працюємо на заняттях над текстом про діяльність, історію фірми *Opel*, виконуємо лексичні та граматичні вправи. Для кращого засвоєння лексичного матеріалу студентам можна запропонувати супроводжуючи вправи в зошитній частині підручника (*Arbeitsbuch*), що надасть можливість засвоїти базову фахову лексику з теми.

Також перед останнім етапом підготовки діалогу, пропонуються вправи на засвоєння засобів комунікації, в даному випадку, типові для інтерв’ю кліше. На останньому етапі реалізації та контролю готовності до діалогу використовується рольова гра. Як правило перед контролем готовності до виконання завдання, спочатку проводиться обговорення та корекція можливих питань на умовній прес-конференції, потім починається робота в парах (у «малих групах») з тренування діалогу-розпитування. Далі діалог-розпитування тренується в «великій групі», «призначається» умовний представник німецького підприємства/ концерну, інші виконують ролі журналістів, ставлять запитання, використовуючи різні засоби мовлення, реагуючи на відповіді, перепитуючи, висловлюючи подяку. Викладач на цій фазі реалізації контролює хід діалогу, корегує мовну поведінку. Використання діалогу-розпитування для розвитку мовленнєвих навичок з даної теми значно пожвавлює та інтенсифікує роботу над темою, яка містить багато труднощів для студентів. Завдяки роботі над діалогом пришвидшується рівень засвоєння граматичних, лексичних навичок, формується комунікативна компетенція студентів.

Також для розвитку діалогічного мовлення з теми на етапі підготовки до діалогу-розпитування, коли студенти вже самостійно підібрали інформацію про відому німецьку фірму, або концерн, потренували свої лексичні та граматичні навички, я пропоную завдання 2 для формування компетенції в діалогічному мовлення за підручником Н. Бориско в уроці 10 [8]. При виконанні завдання студенти відтворюють відсутні питання інтерв'ю із заздалегідь складеними відповідями. При виконанні завдань такого типу студент тренує як іншомовні лексичні навички так і формується діалогічна компетентність. Помітно покращується сприйняття студентами на слух та розуміння фахової лексики з теми. Робота над діалогом-розпитуванням полегшить також підготовку можливої доповіді-презентації про німецьке підприємство, буде сприяти як розвитку комунікативної компетенції так і розбудові мовленнєвих навичок.

Професіоналізація навчання іноземних мов ставить за головну мету підготовку сучасного фахівця, здатного використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності. Тому даний напрям у практиці викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі можна вважати актуальним.

Діалог уявляє собою складне й багатоаспектне мовне явище, є конкретним втіленням мови в її специфічних засобах; формою прояву мовленнєвої діяльності людини, й в широкому розумінні, формою існування мови. Увага до діалогу зумовлена практичною необхідністю розробки методики формування німецькомовної професійно орієнтованої компетенції в діалогічному мовленні у студентів економічних спеціальностей.

Найбільш прийнятним та доцільним для навчання іншомовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення ми вважаємо діалог-розпитування. Саме діалог такого типу вважається найбільш необхідним для подальшої професійної діяльності студентів економічних спеціальностей при співпраці в майбутньому з іноземними партнерами; тому вони мають бути добре підготовленні до іншомовної комунікації для вирішення її задач та ситуацій.

Список використаних джерел

1. Медведчук А.В. Комплекс вправ для навчання англомовного професійно орієнтованого діалогу-розпитування майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності. КПІ ім. Ігоря Сікорського// Вісник КНЛУ. Випуск 27 Серія педагогіка і психологія. — 2017. — С. 80–87.
2. Абрамів О.В. Роль діалогічного мовлення у вивченні іноземної мови студентами немовних вузів// Міжкультурна комунікація: Актуальні проблеми філології , 27–28 листопада 2015. — Одеса, с. 99–102.
3. Окопна Я.В. Вправи для формування у майбутніх фахівців сфери обслуговування професійно орієнтованої компетенції у німецькому діалогічному мовленні // Іноземні мови — 2011. — №2. — С. 29–36.
4. Бігіч О.Б., Боріско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. Методика формування міжкультурної комунікативної компетенції, курс лекцій. Навчально-

методичний посібник для студентів мовних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» / за ред. С .Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2011. — 344 с.
5. Труханова Т. Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка. Підходи у навчанні діалогічного мовлення // Наукові записки, серія: філологічні науки. — Тернопіль: ТНПУ, 2014. — Вип. ТНПУ, 2014.
6. Лапіна В.О. Специфіка організації іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей на засадах діалогічного навчання // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. — Кривий Ріг: КДПУ, 2016. — Вип. 48. — С. 23–26. (фахове видання)
7. Черниш В.В. Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу// Іноземні мови — №4/2012 (72) — С. 11–27.
8. Боріско Н.Ф. Самоучитель немецкого языка / том 2. — К. ООО «ИП Логос», 2003. — С. 434–435.
9. Becker, Braunert, Eisfeld, Dialog Beruf 1, Deutsch als Fremdspache für die Grundstufe/ Kursbuch — Max Hueber Verlag, Ismaning, 2004.

Сажко Л.А.
кандидат педагогічних наук
професор кафедри германської філології
Інститут філології Київського університету імені Бориса Грінченка
Слободзян Р.Д.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. *У статті розглядається проблема організації процесу формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей в умовах дистанційного навчання. Характеризуються типи взаємодії в курсі дистанційного навчання. Акцентуються можливості професійного зростання фахівців протягом усього життя. Окреслюються особливості дистанційного навчання.*

Ключові слова: *дистанційне навчання, іншомовна комунікативна компетентність, іноземна мова професійного спрямування, модель взаємодії.*

Abstract. *The article considers the problem of organizing the process of developing foreign language communicative competence of non-linguistic students in the conditions of distance learning. The types of interaction in the distance learning course are characterized. The emphasis is made on opportunities for long-life learning as well as professional growth for university graduates. Features of distance learning are outlined.*

Key words: *distance learning, foreign language communicative competence, foreign language of professional orientation, a model of interaction.*

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю модернізації системи освіти в Україні, особливо на даному етапі розвитку, який характеризується широким впровадженням дистанційного навчання як у середніх, так і у вищих закладах освіти. Особливу увагу необхідно приділити дистанційному формату в організації навчального процесу з іноземних мов у вишах, адже саме наявність такого фактору дає можливість наблизити рівень вітчизняних освітніх послуг до світових стандартів. У визначеному аспекті формування іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) студентів немовних вузів в умовах дистанційного навчання стає особливо актуальним, адже вміння студента навчатися і працювати віддалено не лише значно розширюють можливості подальшого професійного зростання, але й підвищують його конкурентноздатність на ринку праці.

Аналіз публікацій. На сучасному етапі розвитку методів навчання значна увага приділяється інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ), серед яких значне місце займає дистанційне навчання. Проблему організації дистанційного навчання досліджують у наш час все більше і більше науковців. Однак необхідно зауважити, що підґрунтя для розробки системи такого навчання було закладено ще у працях таких учених, як С. Архангельський, Ю. Бабанський, С. Гончаренко, Г. Костюк, О. Матюшкін, Є. Полат, Н. Тализіна та ін. Розвідки дослідників сьогодення щодо впровадження новітніх технологій у навчальний процес зробили значний внесок в осучаснення освітянської галузі (Н. Апатова, О. Андрєєв, С. Батишев, Я. Глинський, В. Солдаткін та ін.).

Технології дистанційного навчання активно використовуються також і в процесі формування ІКК студентів. Цими питаннями займаються вітчизняні та зарубіжні вчені, серед них О. Корж, Н. Муліна, С. Попадюк, І. Постоленко, Л. Романюк, І. Форостюк, G. Dudeney, N. Hockly та ін.

Метою статті є визначення особливостей процесу формування ІКК студентів немовних спеціальностей в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційна форма навчання займає сьогодні міцні позиції в освітянській галузі. Така форма дає можливість використовувати різні сучасні технології, що сприяє ефективній реалізації цілей освітніх програм та досягненню високих результатів у підготовці майбутніх фахівців. Розвиток дистанційної освіти в Україні активно підтримується на державному рівні, про що свідчать такі документи, як Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні», «Положення про дистанційне навчання».

У «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» дистанційне навчання визначається як сукупність технологій, які дають можливість доставляти студентам або будь-яким особам, які навчаються, основний обсяг матеріалу та забезпечують інтерактивну взаємодію студентів і викладачів під час навчального процесу. Така форма навчання сприяє також організації самостійної роботи студентів [2].

Звернімось також до визначення поняття «дистанційне навчання», яке

запропоновано сучасними вченими. Так, О. Андрєєв окреслює дистанційне навчання як цілеспрямований, організований, інтерактивний процес взаємодії тих, хто вчиться і тих, хто навчає (як між собою, так із засобами навчання); цей процес є інваріантним щодо їхнього розташування у просторі і часі та відбувається у специфічній дидактичній системі, яка містить такі елементи (підсистеми): мету, зміст, учасників (ті, хто навчає, і ті, хто навчається), методи та засоби навчання, матеріально-технічну, фінансово-економічну, нормативно-правову, ідентифікаційно-контрольну, маркетингову базу; принципи дистанційного навчання (відкритості, мотивації, інтерактивності, стартових знань та вмінь, ідентифікації, регламентності) [1].

В. Рибалко називає дистанційну освіту специфічною організацією навчального та педагогічного процесу, за основу якого береться застосування дистанційних, інформаційних та телекомунікаційних технологій [4]. У свою чергу І. Роберт визначає дистанційне навчання як процес інтерактивної взаємодії між студентом, викладачем та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу, під час якого відбувається передавання знань, формування вмінь і навичок, що здійснюється в умовах реалізації інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [8]. На думку А. Хуторського, дистанційне навчання означає навчання, під час якого учасники процесу, тобто суб'єкти навчання, знаходяться на відстані та здійснюють освітній процес методом використання засобів телекомунікацій [9].

Сьогодні питома вага дистанційного навчання у вищих закладах освіти значно зросла. Формування ІКК також здійснюється в умовах віддаленого навчання, що потребує особливої організації освітнього процесу. Оволодіння іноземною мовою студентами немовних вузів має свою специфіку, яка характеризується професійною спрямованістю. Ця особливість впливає на визначення змісту, засобів, форм навчання. У зв'язку з цим доречно звернутись до моделі взаємодії у курсі дистанційного навчання, яку описує у своєму дослідженні І. Постоленко [6], спираючись на праці американських науковців Мур і Кірзлі [10]. У цій моделі функціонують такі три типи взаємодії: 1) взаємодія «студент-зміст»; 2) взаємодія «студент-викладач»; 3) взаємодія «студент-студент». Розглянемо зазначені типи взаємодії в аспекті формування у студентів немовних вузів відповідного рівня володіння ІКК.

Перший тип взаємодії «студент-зміст» характеризується, перш за все, контентом, який відповідає цілям, визначеним в освітній програмі за певною спеціальністю. Однак при наповненні змісту курсу навчання необхідно орієнтуватись на навчальний матеріал (тексти для формування іншомовної компетентності у читанні, аудіюванні, говорінні та письмі; мовний та лігвосоціокультурний матеріал; вправи для формування мовних та мовленнєвих компетентностей), який має корелювати зі сферами спілкування майбутніх фахівців. Важливо також надати студенту можливість за допомогою різних завдань, посилань, рекомендацій побудувати власну траєкторію опанування

іноземною мовою, що сприятиме реалізації принципу індивідуалізації навчання.

За другим типом взаємодії «студент-викладач» зростає роль викладача як організатора навчальної діяльності студентів. Він проводить заняття, забезпечує правильне та ефективне використання відповідного навчально-методичного матеріалу, надає оперативну допомогу в опануванні цим матеріалом; стимулює діяльність студентів, використовуючи різноманітні прийоми, способи, методи та форми навчання; збагачує матеріал основного курсу додатковою актуальною інформацією, що значно підвищує мотивацію студентської аудиторії. Викладач має змогу проводити групові та індивідуальні заняття, консультації; організовувати самостійну та проєктну роботу студентів; також здійснювати поточний, рубіжний та підсумковий контроль. Велику роль в процесі дистанційного навчання відіграє поточний контроль, тому що під час цього виду контролю реалізується основна його функція — функція зворотного зв'язку. Як відомо, зворотний зв'язок діє у напрямку від студента до викладача і від викладача до студента. Викладач, отримуючи інформацію про навчальні досягнення студентів, визначає їхній рівень сформованості мовних та мовленнєвих компетентностей та, за необхідністю, приймає рішення про внесення змін в організацію процесу оволодіння іноземною мовою. Студент, у свою чергу, має змогу здійснити самоаналіз результатів власної навчальної діяльності та планувати особистісний шлях удосконалення рівня володіння ІКК.

У рамках третього типу взаємодії «студент-студент» налаштовується робота в парах та групах із безпосереднім підключенням викладача (наприклад, для надання консультації) або без нього. Такі форми організації навчання студентів є особливо продуктивними для формування іншомовної компетентності у говорінні. Ефективними можуть бути завдання, спрямовані на обговорення у групах прочитаних та прослуханих текстів, переглянутих відео за актуальною тематикою. Студенти презентують також спільні професійно спрямовані проекти.

Необхідно зауважити, що дистанційне навчання має певні особливості у порівнянні з навчанням у реальному форматі, які необхідно враховувати для досягнення результатів, окреслених в освітній програмі за відповідною спеціальністю. Аналіз досліджень з даної проблеми дає можливість визначити ці особливості таким чином [3; 5; 7]:

• *гнучкість* (можливість для викладача повсякчас удосконалювати зміст курсу дистанційного навчання, доповнювати його новим актуальним навчальним матеріалом; для студента — здійснювати навчання за власним планом у зручний час, розвивати професійні якості, самостійно приймати рішення та рефлексувати);

• *модульність* (організація курсу з чіткою структуризацією начального матеріалу, логічним розподілом практичних та контрольних завдань);

• *вмотивованість* (підвищення мотивації, активності та креативності студентів у процесі оволодіння іноземною мовою як засобом професійного спілкування);

• *індивідуальна спрямованість* (можливість для студента визначати свою особистісну модель опанування навчальним матеріалом; використовувати для підготовки не лише завдання, запропоновані викладачем, але й знайдену в Інтернет-ресурсах професійно значущу для нього інформацію);

• *інтерактивність* (використання різних форм дистанційного навчання з метою організації парної та групової роботи студентів, що сприяє формуванню та удосконаленню відповідного рівня ІКК);

• *технологічність* (застосування у навчальному процесі нових ІКТ, які дають можливість створити сучасне освітнє середовище);

• *мобільність (*можливість працювати у дистанційному курсі з будь-якого місця і на будь-якій відстані, використовувати при цьому різні сучасні електронні пристрої);

• *розширення функцій викладача* (оволодіння новими ІКТ, укладання та коригування дистанційних курсів, надання індивідуальних та групових консультацій студентам щодо роботи в рамках дистанційного навчання).

Висновки. Дистанційне навчання стає невід'ємною частиною освітнього простору, особливе місце в якому займає процес оволодіння іноземною мовою. Здатність до іншомовного спілкування на професійному рівні є обов'язковою умовою підготовки сучасних фахівців для розширення їхніх можливостей на ринку праці. У зв'язку з цим формування ІКК студентів немовних спеціальностей набуває особливої актуальності. Дистанційний формат навчання завдяки низці особливостей дає можливість інтенсифікувати цей процес, наблизити його до індивідуальних потреб студентів, побудувати власну траєкторію навчальної діяльності, а також удосконалювати професійні вміння протягом всього життя.

Список використаних джерел

1. Андреев А.А. Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 — теория и методика обучения (создание и использование средств обучения). Москва, 1999. — 306 с. URL: https://www.dissercat.com/content/didakticheskie-osnovy-distantsionnogo-obucheniya-v-vysshikh-uchebnykh-zavedeniyakh (дата звернення: 19.04.2021).

2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні: Постанова від 20 грудня 2000. URL: http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/ (дата звернення 19.04.2021).

3. Корж О.Ю., Романюк Л.В. Особливості дистанційного навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей. Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень. // Матеріали міжнар. наук. конференції. Т 2. 10.04.2020. Луцьк, 2020. С. 98-99. URL: https://doi.org/10.36074/10.04.2020.v2.19 (дата звернення 20.04.2021).

4. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: умови

застосування. Дистанційний курс: навч. посібник — Х: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. — 320 с.
5. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди. — 2014. Вип. 38. — С. 238–246.
6. Постоленко І. Навчання іноземних мов дистанційно: інтеграційний аспект. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. — №9, Ч.2. — С. 54–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_9%282%29__9 (дата звернення 20.04.2021).
7. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти, (4). Retrieved із https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791 (дата звернення 21.04.2021).
8. Роберт И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты). 2014. 398 с. [Электронный ресурс] — Режим доступа: https://docplayer.ru/30279183-Teoriya-i-metodika-informatizacii-obrazovaniya.html
9. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. СПб.: Питер, 2004. — 541 с.
10. Moore M. Distance Education: A systems view / M. Moore, G. Kearsley. — Belmont, CA.: Wadsworth, 1996. — 129 p.

Song Shanshan
PhD in Chinese
Lecturer of International school
Huzhou University, PRC

THE INTERACTIVE COMPETENCE OF NON-NATIVE ENGLISH SPEAKERS IN CHINESE CLASSES IN CHINA

Abstract. *In China, Chinese classes for international students are generally carried out with English as an auxiliary language. English meets the needs of many students but leaves others unserved. This research investigates the interactive competence of non-native English speakers in Chinese classes in China and finds they have a series of communication problems in class. At last, this study puts forward several reform suggestions for Chinese teaching.*

Key words: *interactive competence, communication problem, auxiliary language, non-native English speaker, Chinese acquisition.*

Анотація. *У Китаї заняття китайської мови для іноземних студентів зазвичай проводяться з використанням англійської мови як допоміжної. Проте англійська мова задовольняє потреби не всіх студентів. Автор досліджує інтерактивну компетентність студентів, які погано володіють англійською мовою на уроках китайської мови в Китаї; аналізує комунікативні проблеми не англомовних студентів. Нарешті, в цьому дослідженні висувається кілька пропозицій щодо модернізації викладання китайської мови.*

Ключові слова: *інтерактивна компетенція, комунікативна проблема, допоміжна мова, студенти не носії англійської мови, оволодіння китайською мовою.*

Research Objectives. With the development of the internationalization of higher education in China, an increasing number of international students have come to China to further their studies. Due to diverse national and linguistic backgrounds, these students have distinct mother tongues and different levels of English proficiency. However, teaching Chinese as a foreign language in China, especially at the initial stage, is mostly carried out with English as an auxiliary language or bridge language, which is undoubtedly more friendly to native English speakers than non-native English learners. This paper is particularly concerned with the questions:

• Do non-native English speakers have learning difficulties in Chinese language classes due to their limited English proficiency?

• What should Chinese teachers do, if non-native English speakers do face Chinese learning difficulties due to their limited English proficiency?

Review of Related Literature. At present, many scholars have noticed the problems in cultivating the interactive competence of international students in Chinese language classes. A number of scholars have proposed a series of suggestionsconcerning teachers' questioning strategies [1], corrective feedback [2, 3], and conversational repair [4]. However, it is hard to find studies that particularly focus on the interactive competence of non-native English students in Chinese classes.

Description of the Research. To get a clear understanding of how limited English proficiency affects non-native English speakers in Chinese learning, this research investigates the international students' Chinese acquisition at Huzhou University in China. We particularly chose the students who started to learn Chinese systematically after they came to Huzhou University. Their nationalities mainly cover Russian, Kazakhstan, Mongolia, Morocco, and so on, and their English proficiency varies greatly. In their first semester at Huzhou university, these students joined different Chinese classes for beginners. These classes have different Chinese teachers, but all the teachers can only speak Chinese and English. The investigation is conducted with classroom observation and interviews with students, to explore the communication problems the non-native English students have and the interaction strategies they use in Chinese language classes.

We found that non-native English students, especially those whose English language proficiency is at an intermediate or low level, have noticeable problems in their interactions with teachers, compared with students with high English proficiency.

Communication anxiety.

Any students, with or without high English proficiency, may encounter questions that are hard to understand or to answer, and these questions may bring them a certain degree of anxiety. To deal with these questions in a Chinese class, the students with high English proficiency tend to be more relaxed than their classmates, as they explained in the interviews, that they know if they have problems understanding the teacher's question in Chinese, they can use English to communicate with the teacher easily. In contrast, it can be observed that it is harder to

speak with teachers for the students with low Chinese proficiency and low English proficiency, as they have double language barriers; these students tended to be quiet and passive in interactive activities.

When students cannot effectively use the target language or communicate with teachers in other languages smoothly, it is hard for them to stay proactive in classroom interactions. The students may try to avoid interacting with the teacher in verbal communication and eye contact; they may choose a seat far from the teacher; they may excessively rely on their mobile phones for translations. All of these symptoms reveal that the students are suffering from communication anxiety.

Suspended response.

When the teacher asks a question in Chinese, but the students cannot understand or don't know how to answer, some students will ask the teacher to repeat the question or discuss with the teacher to seek more information. However, this strategy requires either a proactive attitude or an effective bridge language. When students cannot effectively use the target or other shared language to talk to the teacher, their response fall into suspension. The students may stare at the teacher blankly and wait for the teacher to give more tips, or they may turn to classmates for help.

Blind obedience.

The blind obedience here refers to a communication strategy used by students to deal with teachers' questions. Most students have used this strategy in class. According to Long and Sato [5], questions raised in class can be mainly categorized into two types — epistemic questions and echoic questions, with the former, serves the teaching goals and the latter serves classroom management. According to our observations, it can be perceived that when dealing with echoic questions, such as "do you understand", very few students may answer "no" regardless of whether they understand or not. In our interviews, most students stress that even if they did not understand, they did not want to interrupt the class. Affirmative responses, or being silent, helps the teacher to continue the lecture without interruption.

In dealing with epistemic questions, students' responses vary greatly. Some students would discuss the question with the teacher, but some rarely show their doubts even though they do have a problem understanding teachers' questions. These students may perform blind obedience in answering teachers' questions. There is a noteworthy issue that when the students, due to language incompetence, adopt the strategy of obedience to the response, they tend to state what the teacher said is right, and then repeat the information in the question sentence.

Dialogue 1 (quoted from class)

教师：你一般在哪儿做饭？ (Teacher: Where do you usually cook?)

学生：对！我做饭。 (Student: Right, I cook.)

Dialogue 2 (quoted from class)

教师：你有几门汉语课？ (Teacher: How many Chinese courses do you have?)

学生：对！我有几门汉语课。 (Student: Right! I have a "Ji men" Chinese course.)

We see that the student's answer in dialogue 2 does not make sense. The student did not understand "Ji men" means "how many". He just repeated the question of the teacher. It should be noted that once students get accustomed to this strategy in response, their enthusiasm to explore the problem will be affected.

In the face of theseproblems, what should Chinese teachers do to promote students' language learning? We make the following suggestions in two aspects involving comprehensible input and comprehensible output.

Ensure the students can obtain comprehensible input [6]**.**

Understanding is the precondition of internalizing a language and this is of great importance for international students in colleges and universities, as most of them are already grown-ups and their language acquisition relies more on understanding than simply imitating. Therefore, the Chinese teachers need to pay extra attention to their classroom utterances, to ensure that students can obtain comprehensible input in class. To achieve this goal, Chinese teachers should, as much as possible, use simple Chinese to interact with international students. In other words, the teachers should try to eliminate the intermediary role or the bridge role of students' native language, regardless of whether this is English or not. But even so, most Chinese textbooks, as they are compiled in English, are undoubtedly more friendly to English speakers. Therefore, Chinese teachers should also further explore other attempts, especially when teaching elementary Chinese, such as applying non-verbal language, creating practical discourse scenarios, and adopting multimedia teaching tools to activate students' uptake from visual and auditory dual channels. All these attempts aim at reducing the language barriers for non-English speaking learners.

Enhance the comprehensibility of learners' language output.

The achievement in language acquisition needs to be verified by the learners' output. In a language class, the most direct and effective way to test students' fluency is teacher-student interaction, and its basic pattern is initiation–response–feedback. Through an effective interaction, the students can notice the gap between what they want to say and what they can say, and they can actively adjust their output and ultimately improve their language skills and metalinguistic awareness [7]. To achieve this goal, the Chinese teachers need to raise practical questions and provide helpful feedback.

To elicit and promote students' comprehensible output, teachers must pay attention to the utility of the questions they ask. First of all, teachers should take note of the distribution of epistemic and echoic questions. As mentioned above, in response to the echoic questions, students rarely give negative answers and these questions mainly focus on classroom management. Regarding teaching goals, its utility is questionable. If it is not necessary, a language teacher should avoid frequently using echoic questions, and increase the use of epistemic questions.

Teachers should also be aware of the comprehensibility of the questions. We should bear in mind that to propose a comprehensible question does not mean that the teacher should always translate the question for the students. Instead, switching the

question form might be more helpful. For instance, teachers can interchangeably use open-ended and close-ended questions. If an open-ended interrogative sentence is found difficult for the students, the teacher can re-organize it into an alternative interrogative sentence or a yes-no interrogative [1].

After receiving students' responses, it is also of great significance for teachers to give helpful feedback to promote the learners' uptake. According to a common characteristic of our international learners in this research we particularly stress the role of metalinguistic feedback.At present, in the classes of international students in China, there is a common characteristic, that is, most students, no matter what their mother tongue is, are bilingual or multilingual speakers. Studies have verified that bilingual learners usually show higher metalinguistic awareness in the acquisition of a third language [8]. A Chinese teacher may help students to explore their metalinguistic senseby carefully organizing the metalinguistic feedback, to make students aware of the difference between their output and the target language, and self-repair their initial erroneous utterance.

Conclusion.

This study examines international students' Chinese acquisition in an environment where English is the auxiliary, or bridge, language. We find non-native English speakers do have problems in interactive activities in Chinese classes. Besides, students' English proficiency is positively correlated with their communication performance. Chinese teachers should always bear in mind to help non-native English students obtain comprehensible input, and meanwhile to help them enhance the comprehensibility of output.

References

1. Wang Junqing. Training the Interactive Competence of CSL Learners: A Conversation Analysis of the Classroom Interaction. *Journal of Yunnan Normal University (Teaching & Studying Chinese as a Foreign Language Edition)*, vol.17, no.3, 2019, pp.11–24.
2. Lu xiwen & Gao Liqun. Impact of Corrective Feedback on Language Acquisition in Chinese L2 Classroom Interaction. *Chinese Teaching in the World*, vol.29, no.1, 2015, pp.95–110.
3. Zu Xiaomei & Deng Kui. Principles for Corrective Feedback Based on Second Language Acquisition Theories and Research Findings. *Chinese Teaching in the World*, vol.33, no.1, 2019, pp.117–129.
4. Wu Yongyi & Wang Cheng. A Study on Conversational Repair Strategies in CSL Classroom. *Journal of East China Normal University(Humanities and Social Sciences)*,no.1, 2016, pp.104–171.
5. Long, M. & Sato, C. Classroom Foreigner Talk Discourse: Forms and Functions of Teachers' Questions. In H. Seliger, & M. Long (Eds.), *Classroom-Oriented Research in Second Language Acquisition*. Rowley, MA: Newbury House, 1983, pp. 268–286.
6. Krashen, S. The input hypothesis and its rivals. In Ellis, N. (ed.),*Implicit and explicitlearning of languages*. London: Academic Press, 1994, pp. 45–77.

7. Swain, M. Three Functions of Output in Second Language Learning. InG. Cook and B. Seidlhofer (eds.), *Principles and Practice in Applied Linguistics* [C]. Oxford: Oxford University Press, 1995, pp.125–144.
8. Jorda, M. *Third Language Learners: Pragmatic Production and Awareness* [M]. Clevedon: Multilingual Matters, 2005, pp.101–170.

Чжоу Хунвей
кандидат філософських наук
викладач кафедри російської мови
Університет Хучжоу, КНР

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ «СЕРЦЕ» В КИТАЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. *Стаття написана у руслі лінгвокультурологічних досліджень; її актуальність обумовлена особливим інтересом сучасних дослідників до проблеми відображення у мовленнєних категоріях, до яких безумовно належить лексема «серце», внутрішнього світу особистості, її духовних потреб та можливостей, цінностей та ідеалів. Інтерес лінгвістів до даного поняття, що символізує центр біологічного, духовного, емоційного, ментального, соціального життя людини, виступає як природний прояв сучасної антропоцентричної парадигми лінгвістичного знання.*

Ключові слова: *лінгвокультурологія, лексема, культурно-мовна картина світу, фразеологізм.*

Abstract. *The article was in the mainstream of linguocultural studies; its relevance is due to the special interest of modern researchers to the problem of reflection in the language, which certainly belongs to the lexeme heart, the inner world of the person, its spiritual needs and opportunities, values and ideals. The interest of linguists to this concept, representing the center of the biological, spiritual, emotional, mental, and social life, acts as a natural manifestation of modern anthropocentric paradigm of linguistic knowledge.*

Key words: *linguoculturalogy, lexeme, cultural and linguistic picture of the world, phraseological unit.*

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці вивчення мови, а разом із нею і пізнання світу, носить більш системний, ніж раніше, характер. Систематика змістових аспектів мовленнєвих одиниць, категорій, систем і підсистем різних мовленнєвих рівнів дозволяє виявити через мову категорізуючі і концептуалізуючі механізми свідомості людини. Дуже цікавою в цьому аспекті є фразеологія. На відміну від лексики, що відбиває в своїй сукупності суму фактів, явищ і процесів дійсності, фразеологія охоплює сферу психологічних станів людини (радість, смуток, конфлікт, боротьбу, любов, дружбу), почуттів і переживань, кількісну і якісну характеристику явищ і об’єктів.

Аналіз останніх досліджень. Огляд джерел з лінгвокультурології (дослідження В. Воробйова (1997), В. Маслової (2007), В. Красних (2016), В. Телія (2008)) показує, що основний інтерес для даного напрямку лінгвістичної науки представляє вивчення мови як джерела інформації про

культуру і ментальність того чи іншого мовленнєвого співтовариства. Благодатним матеріалом для країнознавчих знань про історію, традиції, звичаї та побут націй є фразеологія.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фразеологізм як фрагмент мовленнєвої картини світу висловлює матеріальну і духовну культуру народу. Як в українській, так і в китайській мовах фразеологізм має соціокультурні особливості. Вивчення фразеологізмів через призму культури дозволяє побачити зв'язки між фразеологічним фондом мови і відображеної в ньому картиною світу, в якій представлені побут, звичаї, традиції, вірування, ритуали і поведінка людей, їх ставлення до навколишнього світу і один до одного.

Н. Комлєв вважає, що «національно-культурний компонент — частина семантики слова, яка пов'язана з національною культурою» [1, с. 15]. Фразеологія особливо яскраво відображає історію, культуру, побут і характер народу, його погляди. Колишні асоціації, уявлення закріплювались у мові, ставали всенародним надбанням. У деяких випадках вони були дуже схожі в різних народів, а іноді приводили до найнесподіваніших проявів.

Фразеологізми мають глибокий культурний зміст. Спробуємо коротко розглянути на прикладі фразеологізмів зі словом «серце».

«Серце» є одним із найбільш яскраво представлених у мові органів людини, про що свідчить факт поширеності в різних мовах лексем: «心» в китайській мові, «*серце*» в українській, «*сэрца*» в білоруській, «*сердце*» в російській, «*heart*» в англійській, «*coeur*» у французькій та ін.; всі зазначені лексеми, як і їх семантичні аналоги практично в усіх мовах світу, мають широкий спектр значень і їх лексико-семантичних варіантів (відтінків значень); входять до складу багатьох стійких виразів (паремій і т.д.) і фразеологізмів; активно використовуються для образного осмислення дійсності, що свідчить про важливість їх ролі в мовленнєвих системах [2].

Для багатьох мов, у тому числі і для мов, що мають різні структури і типологічні відмінності, щодо серця характерні уявлення про його цінність, уразливість і особливе значення в житті. Серцем часто називають головну або важливу частину чогось. Серце відповідальне за емоційне і духовне життя людини, її характер і особистісні якості. Безсумнівний інтерес для дослідження представляє аналіз контекстуальних актуалізацій лексеми «серце» в різних мовах, що дозволяє виявити подібності та відмінності в національних картинах світу і, по можливості, зрозуміти і пояснити, як і чому одне й те саме явище (серце) по-різному представлено в мовленнєвому досвіді людей, що розмовляють різними мовами.

Концепт «серце» в українській та китайській мовленнєвих картинах світу займає важливе місце. У фразеологізмах, що містять компоненти «*серце*» і «心», існують як збіги, так і відмінності значень.

Збіги показують, що при типологічних відмінностях української та китайського мов спостерігається схожість у процесах і способах утворення фразеологізмів. Так, український фразеологізм «*усім серцем*» повністю

відповідає китайському фразеологізму «*всією силою серця*» (букв: *робити повністю – серце – сила*) [3].

Деякі українські фразеологічні одиниці не мають у китайській мові еквівалентів у вигляді фразеологізмів, а ті вирази, які мають те ж значення, що і українські фразеологізми, не є в системі китайської мови стійкими (тобто фразеологічним одиницями). Наприклад: «*велике серце*», «*переболіло серце*» — в китайській мові вільні словосполучення.

Також в українській мові є фразеологічні одиниці, для яких не існує еквівалентних у китайській мові: наприклад, в китайській мові немає аналога «*зворушилося серце*»; навпаки, в українській мові немає аналога китайського «*розчулити серце, розвеселити очі*» (розважати музикою, спектаклем), «*має зле серце і хитрі думки*», «*язик говорить і серце*» (не просто читати, а ще й замислюватися про значення і сенс).

Можливі випадки, коли в обох мовах є фразеологізми з одним і тим же компонентним складом, але їх значення зовсім не збігаються. Наприклад, фразеологічна одиниця «*серце не на місці*» (стурбований, відчуває себе неспокійно) в китайській мові означає «розсіяний, повністю байдужий».

У більшості випадків українські фразеологізми з компонентом «серце» містять інформацію про почуття, переживання чи емоції («*запалилося серце, зворушилося серце, розбилося серце, кривавиться серце, тьохкає серце*»), китайські фразеологізми з аналогічним компонентом частіше позначають думки і характер людини («*людське обличчя, звірине серце*»; «*на мові – одне, а на серці — інше*» і т.д.) [4].

Висновки. Як показують приклади, у кожній мові по-різному відображаються історія, культура і мислення народу. Те, що в одній мові виражено фразеологізмом, в іншій мові виражається тільки вільним словосполученням або навіть окремим словом. Тому при перекладі фразеологічної одиниці іншою мовою завжди виникають труднощі. Необхідно знайти фразеологізм із тими ж (або іншими) компонентами, еквівалентний за значенням, або передати значення фразеологізму вільним словосполученням.

Список використаних джерел

1. Комлев Н.Г. О культурном компоненте лексического значения / Н. Г. Комлев // Вестн. МГУ. Филология. — 1966. — №5. — С. 15–27.
2. Каракуця О.М. Фразеологізми української мови з компонентом «душа» (структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти): автореф. дис. … канд. філол. наук / О. М. Каракуця. — Харків, 2002. — 19 с.
3. Чжоу Х. Осмысление лингвокультурного потенциала лексемы *сердце* современной лирикой / Х. Чжоу // Мова і культура. (Науковий журнал). — Вип. 20. — Т. III (188). — К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. — С. 235–241.
4. Чжоу Х. О лингвокультурном потенциале лексемы *сердце* в современном культурном контексте / Х. Чжоу // XI Машеровские чтения: материалы

международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых учёных, Витебск, 18 октября 2017 г. / Витеб. гос. ун-т; редкол.: И. М. Прищепа (гл. ред.) [и др.]. — Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. — С. 262–263.

Zubareva N.
PhD Candidate
Comparative Linguistics Department
National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
Tashkent, Uzbekistan,
ORCID 0000-0001-7895-3301

THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD REPRESENTED BY PHRASEOLOGICAL INTENSIFIERS

Abstract. *The article deals with the emergence of new directions and branches of modern linguistic science, in particular cultural linguistics as well as the cognitive-pragmatic approach to the study of language units. Moreover, the author describes the phraseological intensificators from cultural linguistics point of view, considers the basic cognitive notions and categories that reveal the specificity of functioning of given language units. The significance of phraseological intensificators as representatives of linguistic picture of the world of language bearers is underlined too.*

Key words: *linguistic picture of the world, concept, phraseology, phraseological intensificators.*

In the second half of the XX — beginning of the XXI century, linguistics all over the world entered a period of rapid development along with the natural and technical sciences. Thus, new directions and branches of modern linguistics have emerged, which were observed in the theoretical and practical works of recent years. Within the framework of the leading paradigm of anthropocentrism in world linguistics, functional-semantic and cognitive-conceptual studies of all linguistic units are widely carried out. In the process of globalization and the expansion of the communicative field, the problem of analysis of all aspects of the language, including the socio-cultural content reflected in the language.

The study of nominative processes and the resulting conclusions as a concentrated anthropic projection of the surrounding world, as well as the internal reflexive experience of a person, is a catalyst for the implementation of anthropocentrism of cognitive onomasiology, in the study of the nominative subsystem of language as a fixed repository of human knowledge, experience, culture.

Scientists use a fairly extensive terminology in the study of the cultural aspect of the semantics of linguistic units. A.M. Melerovich, V.M. Mokienko and N.G. Bragina singled out the cultural component, under which the elements of the national-cultural plan were considered in the internal form of linguistic units.

V.N. Telia singles out the concept of cultural reference as one of the characteristics of the meaning of linguistic units. The cultural features characteristic of a particular linguistic society are displayed in the symbolic form of linguistic units, which is a cultural reference.

Concerning the terminology of the cultural aspect, the authors distinguish the following concepts: (1) cultural concepts and subconcepts that form the picture of the world not at the semantic, but at the cognitive level; (2) cultural semes, representing general knowledge about denoted realities, which, as a rule, are enshrined in encyclopedic dictionaries with appropriate cultural and etymological comments; (3) cultural connotation, interpreting the relationship between linguistic signs and symbols of any other cultural non-verbal code; (4) cultural background, which is an ideological aura inherent in native speakers, correlating with the current socio-economic life of the country, with the historical situation, etc .; (5) stereotypes of real use, discourse.

Currently, linguistics is moving in a direction where language is understood as the cultural code of a nation. Modern linguistic research allows us to penetrate both the mentality of the nation and the views of people on the world, society, and themselves. W. Humboldt approaches language as an «intermediate world» between thinking and reality, while language captures a particular national worldview.

Since the conceptualization of the world is carried out through language, we can talk about the linguistic picture of the world. In general, the conceptual picture of the world is a more complex phenomenon than the linguistic picture of the world taken separately, as E.S. Kubryakova marks, “that part of the conceptual world of a person, which is tied to language, refraction through linguistic forms”.

So, we employ the following interpretation of the term linguistic picture of the world: «linguistic picture of the world is a set of ideas about the world that has historically developed in the everyday consciousness of a given linguistic community and reflected in the language, a certain way of conceptualizing reality».

Phraseology of language, being a means of preserving and transferring the experience of understanding the world by the people from generation to generation, represents generalized statements, or stereotypes, which, according to Yu.N. Karaulov, make it possible to reveal the «hierarchy of meanings and values» in the picture of the world of a linguistic personality and its thesaurus.

Moreover, the phraseological units continue to be the interest of many scientists, so if in the last century they were studied from the point of view of their structural and semantic organization, then at the end of the last century and in the present, most of the studies are already being carried out in the framework of the cognitive-pragmatic paradigm.

Very often employed phraseological units have intensifying meaning. At present, there are some research works where linguists pay special attention to the study of the specific role of phraseological intensifiers in fulfilling the task of human cognition of the world. So, a special place in discourse is occupied by phraseological intensifiers, which allow expressing the intentions of people, and also providing the

necessary impression and impact on the audience in a bright, colorful, figurative way, most closely to the linguistic picture of the world of speakers of a particular language.

The phraseological intensifiers of a particular language reflect the peculiarities of the national mentality, the nature of the awareness of the real world by the bearer of this particular language, here we are already talking about the linguacultural component.

Cognitive linguistics distinguishes between linguistic and conceptual picture of the world, here the generally accepted position is the globality and volume of the latter. The conceptual picture of the world, as a set of concepts, is broader and richer than the linguistic picture of the world, since information about the world is encoded not only verbally, but also non-verbally. In turn, cultural linguistics proposes to consider the value picture of the world, which reflects the most significant meanings for a given culture, value dominants, together which form a certain type of culture, supported and preserved in the language. It should also be noted that the value picture of the world exists both in the collective and in the individual consciousness.

Thus, the concept is multidimensional and includes, in addition to semantic content, also an assessment, a person's attitude to a particular reflected object, and other components. Concepts belonging to native speakers of one language may not coincide in content and structure with those of native speakers of another language. Or they may not be present at all in the conceptual system of the speakers of another language. This is due to the impossibility of adequate transmission of the content of certain concepts when translated into another language.

Accordingly, concepts are formed by native speakers and are stored in the memory of people, thus forming the conceptual sphere of a given language. Academician D.S. Likhachev gave the following definition: "the concept sphere is a set of potencies reflected in the vocabulary of both a person and the entire language as a whole. Moreover, the richer the whole culture of the nation is, the richer the conceptual sphere of the language is".

A special place in the representation of the culture of the nation is occupied by phraseology. The phraseology of any language is characterized by a kind of dual individuality: (1) individuality as a part of the modern literary language, where each turn is a fragment of a once active figurative speech model, which over time has lost its initial imagery; (2) individuality as a reflection of national realities that determined the identity of the culture of a particular people. In the cultural interchange of peoples, the individual in a particular culture is a solid foundation of the interaction itself. According to D.S. Likhachev "it is the individual characteristics of people that connect them, therefore, the identification of national character traits, their significance, reflection on the historical circumstances that contributed to their awareness, help us to understand other people. Reflecting on these national characteristics is of general importance. It is very important.

Thus, phraseological intensifiers are vivid means of representing a view of the world, ideas about it expressed through a particular language.

References

1. Baranov A.N. Postulaty kognitivnoy semantiki /A. N. Baranov, D. O. Dobrovol'skiy // Izvestiya RAN. 1997. — №1. — T.56. — Ser. literatury i yazyka. — S. 11–21.
2. Bragina N.G. Fragment lingvokul'turologicheskogo leksikona (bazovyye ponyatiya) // Frazeologiya v kontekste kul'tury. — M.: YAzyki russkoy kul'tury, 1999. — S. 131–138.
3. Humboldt W. Izbrannyye trudy po yazykoznaniyu. — M.: Progress, 1984. — 397 s. Str. 188.
4. Johnson M. The body in the mind: the bodily basis of meaning, imagination, and reason / M. Johnson. Chicago, London: University of Chicago Press, 1987. — 233 p.
5. Karaulov YU.N. Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost'. — M., 1987. Str. 261.
6. Kubryakova Ye.S. Yazyk i znaniye. Na puti polucheniya znaniya o yazyke: chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol' yazyka v poznanii mira. — M.: YAzyki slavyanskoy kul'tury, 2004. 560, str 142.
7. Likhachev D.S. Kontseptosfera russkogo yazyka // Russkaya slovesnost'. Ot teorii slovesnosti k strukture teksta. Antologiya. — M., 1997. — S. 280–287.
8. Melerovich A.M., Mokiyenko V.M. Semanticheskaya struktura frazeologicheskikh yedinits sovremennogo russkogo yazyka. — Kostroma, 2008. — 484 s. Str 211.
9. Teliya V.N., Bragina N., Oparina Ye., Sandomirskaya I. Phraseology: Theory, Analysis and Applications. — M. 1998, p. 58–60.
10. Teliya V.N. Pervoocherednyye zadachi i metodologicheskiye problemy issledovaniya frazeologicheskogo sostava yazyka v kontekste kul'tury // Frazeologiya v kontekste kul'tury /Otv. red. V. N. Teliya. — M.: YAz. rus. kul'tury, 1999. — S. 13–24. Str 13.

Секція 3

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СТРАТЕГІЙ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Андрійко В.І.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

АВТЕНТИЧНА ПІСНЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ВИВЧАЮТЬ УКРАЇНСЬКУ МОВУ ЯК ІНОЗЕМНУ

Анотація. *У статті розглядається роль пісні як цінного автентичного джерела у формуванні соціокультурної компетенції у студентів, які вивчають українську мову як іноземну. Описуються критерії відбору, етапи роботи над піснею і вправи для формування лексико-граматичних навичок і вмінь аудіювання, говоріння і письма.*

Ключові слова: *Українська як іноземна мова, міжкультурний діалог, соціокультурна компетенція, пісня як автентичний матеріал, етапи заняття, вправи.*

Abstract. *The paper discusses the role of the song as a valuable authentic source in the formation of socio-cultural competence of learners studying Ukrainian as a foreign language. It also singles out the stages of working on songs and suggests exercises for the development of lexico-grammatical skills as well as listening, speaking and writing competencies.*

Key words: *Ukrainian as a foreign language, intercultural dialogue, socio-cultural competence, song as an authentic material, lesson stages, exercises.*

З кожним роком в Україні збільшується частка іноземних студентів, які бажають здобути освіту у вищих навчальних закладах. Значна їх частина є представниками інших лінгвокультурних соціумів. З огляду на це соціокультурний контекст вивчення української мови іноземними студентами має велике значення. Аналіз вітчизняних і зарубіжних методичних публікацій за останні десятиліття показує, що навчання іноземної мови на основі ознайомлення студентів із культурою іншої країни є одним із базових принципів навчання. Залучення до культури іншого народу робить навчання іноземної мови не тільки більш привабливим, але й сприяє повноцінній комунікації, більш точному і адекватному розумінню носіїв даної культури. Формування іншомовної комунікативної компетенції неможливе без формування соціокультурної компетенції. Під соціокультурною компетенцією методисти розуміють знання правил і норм мовленнєвої і немовленнєвої поведінки носіїв мови, традицій, історії, культури та соціальної системи країни, мова якої вивчається [1].

Розвиток комунікаційних технологій на сьогоднішній день значно спростив доступ до актуальних автентичних матеріалів, що відображають суспільні та культурологічні реалії різних країн. Серед широкого вибору автентичних матеріалів пісні мають особливо значний потенціал для розвитку

іншомовної соціокультурної компетенції. Їх використання у навчальному процесі дозволяє викладачу більш легко і ефективно знайомити студентів з іншою культурою, формувати у їхній свідомості позитивний образ країни, мова якої вивчається. Автентична пісня є досить ефективним засобом навчання, що здатен суттєво підвищити мотивацію студентів до подальшого вивчення мови, полегшити засвоєння мовного матеріалу, розвинути необхідні мовленнєві навички і вміння.

Серед критеріїв відбору пісні можна виділити наступні:

1) відображення країнознавчої специфіки;

2) популярність у країні походження (та поза її межами);

3) незвична історія створення, пов'язана з іншими суспільно-значимими подіями в країні;

4) відповідність інтересам студентів з урахуванням їх вікових особливостей;

5) мовна цінність (фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні аспекти).

З метою більш якісного формування соціокультурної компетенції перевага при відборі надається тим пісням, які мають досить високу культурологічну цінність, стали помітною подією в культурному житті країни. При цьому варто підкреслити, що не тільки сам текст або тематика пісні є пріоритетними критеріями. Суспільне визнання авторів тексту, музики чи виконавця цієї пісні також додають матеріалу більшої значимості в очах студентів і таким чином підвищують їх інтерес до роботи на занятті. При відборі пісень важливо враховувати їх тематичну наближеність до лексичної теми, яка в даний час опрацьовується.

Незалежно від профілю вузу іноземні студенти в Україні, що вивчають українську мову, на різних етапах навчання знайомляться з темою «Традиції і звичаї в Україні», що безпосередньо пов'язана з лінгвокраїнознавчими матеріалами. Робота з нею сприяє проникненню в систему цінностей іншої культури, інформує студентів про умови життя, особливості повсякденного спілкування, суспільні цінності, звичаї, стереотипи українського народу.

Пропонуємо розглянути як методичний прийом використання на середньому та вищому ступенях навчання в рамках цієї теми однієї з найвідоміших не тільки в Україні, а й далеко поза її межами, пісні *Два кольори* [3, 4, 5], авторами тексту і музики якої є визнані суспільні авторитети: поет Дмитро Павличко та композитор Олександр Білаш. Написана в 1964 році ця пісня вважається в Україні вже народною. Вона була і є в репертуарі десятків знаменитих і популярних в народі виконавців. Серед них такі імена, як Анатолій Мокренко, Дмитро Гнатюк, Василь Зінкевич, Раїса Кириченко, Квітка Цісик, Віктор Павлік. Текст пісні написаний у формі монологу сина, у якому він висловлює свою любов до матері.

Досить примітною є й історія створення пісні *Два кольори,* яка може бути використана у процесі роботи. Зі слів Дмитра Павличка [2], в 1964 році він разом з Олександром Білашем були присутні на черговому з'їзді комсомолу.

Помітивши там молоду жінку в чорній хустці з червоними квітами, він зразу ж написав початкову строфу вірша. Коли він показав її композитору, то обидва негайно покинули залу і від'їхали до Будинку творчості композиторів, де вже за півгодини і народилася пісня. Подальша її доля на велику сцену була непростою через «претензії» владних структур до тексту: відчувалася пряма аналогія з кольорами червоно-чорного прапора ОУН-УПА. І тільки завдяки високому авторитету Дмитра Гнатюка її дебют відбувся.

Отже, вибір нами цієї пісні обумовлений відповідністю зазначеним вище критеріям. А якщо сюди додати ще й мелодійність твору, його чітку звукову артикуляцію, то вибір пісні надає викладачеві широкий спектр можливостей для її використання у навчальному процесі з метою формування слухо-вимовних, ритміко-інтонаційних, лексико-граматичних навичок; умінь усного та писемного мовлення, а також із метою формування соціокультурної компетенції.

Для реалізації кожної мети розробляються різноманітні завдання та вправи для різних етапів роботи над піснею. Вони передбачають як аудиторну, так і самостійні форми роботи з використанням роздаткових матеріалів та аудіовізуальних технічних засобів.

Традиційно робота з піснею складається з трьох етапів: *до прослуховування*, *прослуховування*, *після прослуховування*. Розглянемо організацію роботи на кожному етапі.

До прослуховування. Мета даного етапу полягає в підготовці студентів до прослуховування з культурологічних, мовних і тематичних точок зору. Тут представляється тема, ключова лексика, культурно-історичний та лінгвістичний матеріал, який буде сприяти ефективній роботі з текстом на наступних етапах. Перелік можливих вправ на даному етапі:

- Прочитайте заголовок пісні і подумайте, про що вона.
- Мозковий штурм щодо ідей на тему пісні.
- Ознайомлення з новими словами, виразами.
- Опис малюнків, ілюстрацій, що відносяться до теми обговорення.

Тут також доцільно зробити презентацію історії пісні, що стане важливим елементом для пробудження інтересу студентів до прослуховування.

Прослуховування. На даному етапі діяльність студентів направляється безпосередньо на роботу над текстом. Пісня програється, як правило, двічі. *Для першого прослуховування* ставляться зазвичай більш широкі завдання: наприклад, дати відповідь, чи правильно була визначена тема пісні, або порахувати кількість словосполучень, наприклад, «червоне — чорне». Кількість таких завдань має бути не більше двох. *Для другого прослуховування* студенти отримують текст пісні і більш детальні завдання: На даному етапі від студентів вимагається одночасне виконання декількох завдань, наприклад, пояснити символи «червоне — чорне», підкреслити і пояснити епітети «незнані шляхи», «щасливі і сумні дороги» чи підкреслити в тексті форми минулого часу дієслів. При цьому важливо дати студентам звірити свої відповіді один з одним, що

дозволить збільшити час їх говоріння. Окрім наведених вище завдань на даному етапі можливі інші вправи, наприклад:

- Які слова, записані під час мозкового штурму, зустрічаються в тексті?
- Знайдіть метафори в тексті.
- Поясніть значення виділених у тексті слів і виразів.
- Прослуховування пісні і запис її під диктовку.

Після прослуховування. Даний етап вміщує набір завдань і вправ, направлених безпосередньо на формування навичок і вмінь говоріння і письма. На цьому етапі пропонуються наступні завдання:

- Дайте назву кожному куплету пісні.
- Дискусія щодо змісту пісні, наприклад, обговорення культурних фактів.
- Дайте власну інтерпретацію слів рефрену «два кольори мої, два кольори», «червоне — то любов, а чорне — то журба».
- Охарактеризуйте головного героя пісні.
- «Вишита сорочка» — в Україні символ материнської любові. Опишіть, що є символом материнської любові у вашій країні.
- Сформулюйте теми творів, пов'язаних зі змістом пісні.
- Прочитайте виразно текст пісні / заспівайте пісню. *(Викладач робить аудіозапис читання / співу студентів, потім програє його. Виконуються вправи по роботі над вимовою).*

Виконання вищезазначених завдань сприяє в цілому формуванню соціокультурної компетенції іноземних студентів при навчанні української мови як іноземної, а зв'язок між мовою і культурою наглядно показаний на прикладі пісні, що дозволяє використовувати її не тільки в якості навчального матеріалу, але і як інструмент міжкультурного діалогу.

Список використаних джерел

1. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. ОКР «магістр»] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2011. — 344 с.
2. Павличко Д.В. Пісню «Два кольори» КДБ вважало гімном ОУН // Високий замок [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://wz.lviv.ua/far-and-near/125474-dmytro-pavlychko-pisniu-dva-kolory-kdb-vvazhalo-himnom-oun
3. Пісня «Два кольори» Аудіозапис різних виконавців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://muzofond.fm/search
4. Текст пісні «Два кольори» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://nashe.com.ua/song/5650
5. Alexa Heinze. Deux Couleurs [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=T0wqkzuz2WU

Андрійко І.Ф.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Анотація. *У статті автор розглядає креативність як одну із ключових компетенцій XXI ст., розкриває сутність цього поняття з точки зору психології і наводить приклади розвитку креативності у процесі навчання іншомовного писемного мовлення.*

Ключові слова: *компетенції, креативність, творчість, іншомовне творче письмо, методичні прийоми.*

Abstract. *In the article the author considers creativity as one of the key competencies of the 21st century, reveals the essence of this concept from the point of view of psychology and gives examples of the development of creativity in the process of learning a foreign language creative writing.*

Key words: *competences, creativity, foreign language creative writing, methodical techniques.*

Ще у 2015 році креативність як важлива фахова компетенція займала десяту, останню позицію у рейтингу самих затребуваних робочих навичок та компетенцій. Усього через п’ять років ставлення до неї змінилось настільки, що вона посідає зараз третє місце у переліку ключових компетенцій фахівців XXI століття і стоїть одразу після комплексного розв’язання проблем і критичного мислення [4]. Цей факт пов’язаний насамперед із зацікавленістю бізнес-середовища в інноваціях і, відповідно, у спеціалістах, здатних продукувати нові ідеї, моделювати різні ситуації і знаходити нетрадиційні способи вирішення проблем.

Як і будь-яку іншу здібність людини, креативність можна розвивати у процесі навчання будь-якого предмета, зокрема й іноземної мови. На нашу думку, найкраще це можна робити під час формування вмінь творчого писемного мовлення, оскільки це — активний, продуктивний вид мовленнєвої діяльності, результатом якого є зв’язне висловлювання, текст.

Зрозуміти природу іншомовного творчого письма (далі ТП) неможливо без розуміння сутності понять «творчість», «креативність», «творчі здібності». Аналіз психологічної літератури свідчить, що творчість і креативність не є тотожними поняттями. Якщо під творчістю психологи розуміють особливу форму активності, творчу діяльність практичного чи теоретичного характеру, у процесі якої виникають або створюються нові, з точки зору суб’єкта діяльності, результати, то креативність тлумачать як здібність людини до творчості [3, с. 192; 405]. Разом з інтелектом та обдарованістю креативність належить до загальних здібностей — індивідуально-психологічних особливостей, які відрізняють одну людину від іншої і забезпечують успішність, легкість виконання будь-якої діяльності. Проте загальні здібності не можна зводити до

знань, умінь та навичок, їх необхідно відрізняти також і від задатків — вроджених анатомо-фізіологічних особливостей людини.

З точки зору методики, важливим є той факт, що здібності за своєю сутністю є динамічним поняттям та існують лише у розвитку, який ніколи не припиняється і здійснюється тільки у процесі того чи іншого виду діяльності (Б. Теплов).

Таким чином, креативність можна і необхідно розвивати у студентів саме під час виконання творчих письмових завдань, а не під час навчання таких функціональних видів письма, як офіційний лист, рецензія, анотація, резюме тощо.

Крім того, для розробки методики навчання ТП потрібно з'ясувати відмінності творчої діяльності від предметної діяльності. Предметна діяльність завжди цілеспрямована, свідома, орієнтована на відповідний до мети результат, раціонально побудована, довільна, алгоритмізована і вмотивована. Її основу складає адаптивна активність особистості [2, с. 157–163]. Саме таким характеристикам відповідає продуктивна писемно-мовленнєва діяльність індивіда.

Для творчої діяльності характерні домінування несвідомого над свідомим, спонтанність (раптовість), мимовільність, ірраціональність, внутрішня активність і нервова напруга, орієнтація на новий, незвичний результат, який часто є побічним продуктом діяльності [2, с. 157]. Творчість передбачає захопленість предметом і самим процесом діяльності. Якщо предметна діяльність завершується після отримання результату, то творча діяльність на цьому етапі лише розпочинається. Творчість, з точки зору Д. Богоявленської, є ситуативною нестимульованою активністю, що проявляється в прагненні вийти за межі заданої проблеми [1, с. 36]. Механізм творчості складає взаємодія когнітивної та афективної сфер особистості.

Зазначені особливості творчої діяльності та виділені Дж. Гілфордом шість параметрів креативності, а саме: 1) здатність знаходити і ставити проблему; 2) здатність генерувати велику кількість ідей; 3) гнучкість; 4) оригінальність; 5) здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; 6) здібність до аналізу і синтезу [2, с. 184] дозволяють визначити ТП як такий вид мовленнєвої діяльності, що спрямований на самостійне породження оригінальних авторських текстів на основі власного досвіду, уяви, фантазії, асоціативного мислення за допомогою комбінування засвоєних мовних засобів.

Складність творчого акту і концентрація творця безпосередньо на процесі творення вимагають від нас реалізації процесуального підходу у навчанні ТП у виші. Навчання зі створення письмового тексту будується у три етапи: а) підготовчий етап; б) етап реалізації задуму; в) контрольний етап (редагування тексту). Важливість творчого середовища для прояву креативності спонукає нас включити навчання творчого письма у сферу словесно-художньої творчості, а навчальний спецкурс з ТП будувати у формі занять в «майстерні письменника».

Для запуску уяви, фантазії і розвитку креативності існують багато методів та прийомів. Найбільш відомими з них є придумування початку або кінця вже готової чужої історії; написання листа до одного з персонажів; опис внутрішнього стану і написання внутрішнього монологу героя на основі сюжетної картини; написання історій на основі прослуханих музичних творів. Цікавими є прийом «*як би я був…*» і метод газетних заголовків або довільно обраних слів. Перший дозволяє перевтілитись у будь-яку особу або неживу істоту і подивитись на проблему з незвичної точки зору. Другий дозволяє дуже швидко вибудувати асоціативний ряд, який підштовхує до вирішення проблеми і запускає креативний процес. На занятті можна скористатись також ігровим груповим методом «*635*», який полягає в тому, що 6 учасників записують по три речення протягом п'яти хвилин і потім передають по колу свої записки іншим учасникам, які протягом наступних п'яти хвилин продовжують розпочату історію, дописуючи свої три речення, і т.д.

Використання названих прийомів дозволяє викладачу активізувати творчий потенціал студентів, розвивати їх творчі здібності, вчити їх швидко адаптуватися до змінних умов та вимог середовища.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д.Б. «Субъект деятельности» в проблематике творчества / Д. Б. Богоявленская // Вопросы психологии. — 1999. — №2. — С. 35–41.
2. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. — СПб.: Питер, 2002. — 358 с.
3. Современный психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. — М.: АСТ; СПб.: Прайм-Еврознак, 2007. — 490 с.
4. ТОП-10 компетенций большинства профессий и дистанционного обучения [Електронний ресурс]. —— Режим доступу: http://i-go-go.com.ua/top-10-kompetencij-bolshinstva-professij-i-distancionnogo-obucheniya/

Arustamyan Y.Y.
Associate Professor
Department of Theory of Translation and Comparative Linguistics
National University of Uzbekistan

MASTERING LITERARY TRANSLATION AS A MEANS OF DEVELOPING CROSS-CULTURAL COMPETENCE

Abstract. *The article discusses the issues related to the problems of teaching literary translation to EFL students as one of the effective technique of developing intercultural competence. Taking into consideration that a literary text always involves much implicit information, which can be verbalized by special signals related to cultural and cognitive contexts, the students should develop the skills of adequate interpretation of such signals throughout the text in order to reveal the pragmatic potential of a literary text and represent adequate variant of translation.*

Key words: *literary translation, cross-cultural competence, conceptual information, culture representation.*

Literary translation can be considered as a special type of intercultural speech activity as a literary text is a multilayered phenomenon and besides factual information it involves a wide range of complicated links referring to personal knowledge and cultural background. Moreover, the role of translation in teaching a foreign language at different times was different, and the methodological concepts reveal a clear polarization on the basis of completeness and the intensity of its use in the educational process. Viewed chronologically, these concepts constitute the stages of historical development of the methodology for teaching translation. Considered in terms of general methodology, they form different directions in theory and practice for teaching foreign languages. However, upon careful analysis the content of disputes, when familiarizing with the methodological implementations of general concepts it turns out that the term «translation» is understood ambiguous. Discrepancies appear in highlighting specific features in the definition of educational functions, in understanding the nature of translation and its boundaries. It is also should be emphasized that during last decades a «language-to-language» paradigm has been shifted to cross-cultural communication, therefore, the teaching process needs some development taking into consideration this fact. Moreover, following the idea suggested by G. Toury that «between the needs of translation pedagogy and that is offered by a theory, which has hardly started to realize the necessity to cater for the specific requirements of its applied extensions» [3, p. 188] we can conclude that complexity of factors, which are cognitive, pragmatic, cultural, and psychological should be included in the content of training programs. Since in the process of translation a person satisfies not his own cognitive or communicative need, but the need for communication with other people, it is necessary to note the motivation of written translation. Unlike other types of speech activity, which always satisfy a person's own need, in the process of translation, a person satisfies the need for communication between other people. Therefore, the motive for translation as a type of speech activity is always mediated. Just like motivation, the very activity of translation is mediated. This type of speech activity is initiated in its executive part by another person, therefore, the activity and the communicative act itself in the process of communication is also the mediated activity of the translator as a mediator in the process of cross-cultural communication.

According to S. Boyko, the following parameters should be taken into consideration while discussing the methods of teaching literary translation: application of cognitive-discursive analysis of a source text; formation of professional competency of a translator in the sphere of literary translation; formation of skills to apply linguistic knowledge regarding the context; consideration of national text corpora, explanatory and etymologic dictionaries. [4, p. 4] In our opinion, the sphere of national-cultural specificity must also be included in this list as not only the words which explicate culture in the text may be a problem for translator. Such words may also involve some conceptual information, which helps

the reader to «see» and «hear» the pictures displayed by the author of a source text. For example, in one of the novels written by K. Vonnegut «Cat's Cradle» we could find the following extract:

«My God», she said, «are you a Hoosier?»

Here we see the word «*Hoosier*», which is the official demonym for a resident of the U.S. state of Indiana. However, this word involves not only cultural information related to the specific place, but also include connotation, which is rather obvious for a native speaker: «The word «*hoosier*» has long been used as a pejorative for an unintelligent or uncultured person". Therefore, even if the translator gives an explanatory footnote, the conceptual signal appealing to cultural knowledge background of a reader will not produce the same effect as in the source text. This example can illustrate rather wise translational solution: to represent similar pragmatic effect through the context, translator decided to use mostly colloquial phrases when reconstructed the speech of this personage:

... This'll be the first time I've ever seen it — ...досі не бачив на власні очі ... They don't have the government — ...їхній уряд

... to have some common sense — мати рацію

In this way, the reader of the target text can also imagine a person «with bad manners and poor education», i.e., the information, which was implicit in the original depiction of this personage.

From this point of view, we can suggest that explication of cultural-conceptual information in translation can be represented through the context in case there are the lacunas between source language (SL) and target language (TL). After demonstration of this example and detailed explanation of the transformations, which were made in the process of translation, the student may be given short stories in English followed by the instruction to reveal similar signals and interpret their role in the context. It is recommended to use short stories rather than extracts from novels in order to develop the skills of contextual analysis as conceptual information can be represented in any part of the text. The next stage can be the brainstorming of possible variants for rendering such signals supported by explanation of their relevance. Considering the role of cognitive context in a literary text, the students can apply frame analysis for searching for the most appropriate variant. «The teaching of translation has been seriously impeded by what can only be described as a great gulf between translation theory and practice. On the one hand, students express frustration at being burdened with theoretical considerations (both translation theory and general linguistics), which they feel have nothing to do with the activity of translating, and on the other hand scholars talk scathingly of translators who are unwilling to investigate the theoretical basis of their work, thus reducing it to a «mere practical skills» [2, p. 105]. In other words, students must understand that a translator should have a perfect knowledge of a social and cultural background (e.g., literature, arts, history, politics, etc.) of the two cultures (SL and TL) involved. This is especially true in the case of literary texts. The translator, according to E. Nida, must have «the gift of mimicry, the capacity to act the author's part, impersonating his demeanor, speech, and ways,

with the utmost verisimilitude» [5, p. 151]. To ensure the adequate execution of actions, attention alone is not enough; the translator's activity must also be based on the mechanism of probabilistic prediction. The process of predicting the most probable semantic completion of a phrase determines the amount of comprehension supported by «the intention of one's own utterance, which can be formulated with greater or less accuracy compared to the formulation of the intention of the original phrase» [5, p. 39]. At the initial stage of teaching translation, the instructor can use pre-translation exercises that develop certain skills necessary for translation. This work should start with a word and a phrase. These exercises include tasks for finding variant matches (when the meaning of one English word partially corresponds to the meanings of several native words) to the selected words. The main part of the work consists in finding a number of matches for an English word and in choosing such a match that most accurately conveys the meaning of the word in a given context.

The main categories of the concept of the dialogue of cultures are «culture — personality — dialogue — text — understanding». In this regard, recently, translation has begun to be considered as a cultural phenomenon, since it crosses not only the boundaries of languages, but also the boundaries of cultures, and the text created in the course of this process is transposed not only into another language system, but also into the system of another culture. Such consideration of cultural characteristics in translation involves overcoming not only linguistic, but also cultural barriers, which allows us to consider translation as a type of intercultural speech activity.

In this regard, the methodology of teaching literary translation should solve the problem of forming translation competence, which allows a cultural and linguistic personality to go beyond the limits of their own culture and carry out mediation activities. In the process of teaching literary translation, the cultural and linguistic personality of the student-translator must reach the literary adequate and creative levels, it must be transformed into a self-developing emotionally matured intellectual and cognitive integrity capable of coping with unforeseen culturally determined translation situations.

References

1. Nida E.A. Basic Requirements for the Translator. // Toward a Science of Translating with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. Leiden: Brill, 1964. — P. 150–152.
2. Snell-Hornby M. Dimension and perspective in literary translation. // Die Theorie des Übersetzens und ihr Aufschlusswert für die Übersetzungs- und Dolmetsch-wissenschaft / ed. W. Wilss und G. Thome. Tübingen: Narr, 1984. — P. 105–113.
3. Toury G. The Notion of «Native Translator» and Translation Teaching. // Translation Theory and its Implementation in the Teaching of Translating and Interpreting. / Eds. Wolfram Wilss and Gisela Thome. Tübingen: Narr, 1984. — P. 186–195.
4. Бойко С.А. Обучение художественному переводу на основе когнитивно-дискурсивного анализа текста. — Томск, 2015.

5. Зимняя И.А. Психологический анализ перевода как вида речевой деятельности // Сборник научных трудов. Вып. 127. — М., 1978. — С. 37–48.

Бобрівник С.Л.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Гайдученко С.В.
викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Кондрук І.В.
викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ

Анотація. *Дана стаття присвячена дослідженню викликів онлайн-навчання в умовах адаптації до карантинних обмежень. Проаналізовано дані, отримані після проведення студентського анкетування, метою якого було ідентифікувати проблеми та перспективи навчального процесу. Визначено рекомендації щодо покращення навчального процесу в контексті плідної співпраці тандему викладач–студент.*

Ключові слова: *онлайн-навчання, студентське анкетування, соціолінгвістика, комунікативна компетентність, віртуальна аудиторія, інтеграція, синергія.*

Abstract. *The given article is devoted to the study of online learning challenges in terms of adaptation to quarantine restrictions. The authors analyzed the data obtained after the student survey, the purpose of which was to identify problems and prospects of the educational process. Recommendations for improving the educational process in the context of cooperation between teacher and students are proposed.*

Key words: *online learning, student survey, sociolinguistics, communicative competence, digital classroom, integration, synergy.*

Реалії сьогодення в сучасній вищій школі ставлять перед нами низку викликів, ігнорування яких певною мірою унеможливлює надання якісної конкурентноспроможної освіти. Розповсюдження пандемії в 2020 році призвело до того, що дистанційне і онлайн-навчання вийшли на принципово новий рівень.

Дійсно, багато прогресивних вищих шкіл у світі вже десятки років пропонують своїм студентам дистанційні курси з різних дисциплін, фактично, дана концепція не є новою. Як зазначає М. Алейнікова, «сучасна освіта вимагає безупинно розширювати своє сприйняття комплексності світу та формування інформаційного суспільства» [1]. Погоджуючись з вищезазначеним твердженням, вважаємо за потрібне додати, що Київський національний економічний університет приєднався до цієї ініціативи в 2015 році. Та, незважаючи на відносно нетривалу роботу в цій галузі, за допомогою досвіду іноземних колег і партнерів, а також завдяки плідній роботі спеціалістів вишу дистанційні програми зарекомендували себе як якісний конкурентноспроможний продукт.

Тим не менш, дистанційні програми в Україні і в світі все-таки залишалися скоріше другорядною формою навчання, пропонуючи студентам більше можливостей при наданні освітніх послуг. Ця ситуація докорінно змінилась в умовах світової пандемії та глобального карантину, що змусили всіх учасників навчального процесу переглянути своє ставлення до навчання онлайн, тим самим зробивши його головним, або навіть єдино можливим за даних обставин. Перед навчальними закладами постало багато питань, які потрібно було вирішувати, залучаючи усі можливі ресурси для створення нового освітнього простору. Проте, адаптуватися до онлайн-навчання у короткі строки мали не лише викладачі, але й студенти. На нашу думку, віртуальна освіта стала справжнім викликом для тандему викладач–студент, оскільки відсутність реальних соціальних контактів викликає протиріччя в природі особистості.

Звісно, кожній людині притаманно бути частиною колективу, соціальної групи та, коли цей ефект досягається за допомогою технічних засобів, як, наприклад, заняття онлайн, ми відчуваємо певну «підробку» і не завжди можемо реагувати відповідно або бути продуктивними. Лише синергія усіх учасників віртуального навчального простору є відповіддю на те, як зробити дистанційне і онлайн-навчання успішними. На думку К. Багрія, «одна з функцій педагога полягає в створенні умов для студентів, що дозволяють їм вийти на новий рівень самоорганізації і знайти нові індивідуально-особистісні якості» [2]. Для досягнення даного результату є доцільним налагодження зворотнього зв’язку безпосередньо з обома сторонами навчального процесу і думка студента має надзвичайно важливе значення. Саме тому, розпочинаючи з 2015 року, викладачами кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації КНЕУ було розроблено і впроваджено анонімне студентське анкетування *Student survey*, яке дозволило зміцнити комунікативну компетентність в освітньому просторі нашого ВНЗ. Дана ініціатива дала змогу студентам бути почутими: відкрито висловити свої думки про проблеми та перспективи навчального процесу і надати свої рекомендації щодо його покращення. Викладачі, у свою чергу, отримали той необхідний зворотній зв’язок, за допомогою якого були імплементовані доцільні зміни, підлаштовуючись під потреби конкретних академічних груп.

У зв’язку з тим, що подібного роду опитування є методом соціолінгвістики, а саме синтезом прийомів і методів, таких як моделювання соціально-детермінованої мовленнєвої діяльності за допомогою інтерв’ю, соціологічних експериментів і анкетування, було проведено ретельне опрацювання і дослідження актуальних джерел у цій галузі серед українських і закордонних науковців. Загальновідомо, що батьківщиною соціолінгвістики вважається Франція, де наприкінці XIX сторіччя Антуан Меє заснував школу, яка поєднувала дослідження мовознавства, соціології та психології, а також він наголошував на зв’язок між соціальним впливом і розвитком мови. Серед інших європейських дослідників можна виокремити Йозефа Вахека, Богуслава Гавренека, Вілема Матезіуса, які є представниками Празької лінгвістичної

школи, німецького дослідника Т. Фринґса, російських вчених І. Бодуена де Куртене та О. Шахматова. В Україні над проблемою соціолінгвістики працювали і працюють Л. Масенко, М. Олікова, С. Швачко, Р. Зовірчак, В. Михальченко, О. Потебня, Б. Ларін, В. Жирмунський та ін. У своєму посібнику з соціолінгвістики Л. Масенко зазначає про необхідність оволодіння з боку українських фахівців методами, які були опрацьовані й апробовані в західній науці для їх успішного застосування у вітчизняних дослідженнях [3, с. 39]. Дана тенденція пов'язана з тим, що соціолінгвістика як наука в Україні все ще перебуває на етапі становлення через політичні та ідеологічні чинники, які мали безпосередній вплив на її розвиток [3].

Вивчення цього комплексного питання допомогло викладачам кафедри розробити і впровадити студентське анкетування як засіб для покращення взаєморозуміння викладач–студент, що дало змогу отримати необхідний зворотній зв'язок з метою створення нової концепції автономності студента в сучасному ВНЗ.

Оскільки наша кафедра спеціалізується на вивченні іноземних мов, зрозуміло, що основні питання студентського анкетування стосувалися безпосередньо проблем, які виникають під час їх опанування; також було цікаво дізнатися, як студенти можуть самостійно оцінити свої навички і надати пропозиції щодо навчального процесу. Традиційно анкета охоплювала такі аспекти, як організація навчального процесу, мотивація, оцінка рівня отримання знань, труднощі, які виникають під час навчання, і побажання студентів стосовно навчальної програми. Але, незважаючи на основні пункти, щорічне моделювання і доопрацювання анкети є необхідними заходами для отримання актуальної інформації, а також успішної інтеграції нашого ВНЗ у міжнародний науково-освітній простір.

Анкетування першого курсу проводилось з 21.10.2020 по 11.11.2020. В анкетуванні взяли участь 324 студенти, які навчаються на факультеті Міжнародної економіки і менеджменту. Анкета складалася з 10 питань, які стосувалися наступного: головної мети вивчення англійської мови в університеті; кількості часу, протягом якого студенти вивчали мову до вступу до університету; рівня знань з англійської мови; інформації стосовно складання міжнародних іспитів з англійської мови. Також студенти мали вказати в анкеті інформацію про складнощі, які їх спіткають під час вивчення англійської мови в університеті; бажану кількість пар на тиждень з англійської мови; інформацію про матеріали та ресурси, які використовуються студентами додатково для підвищення рівня знань поза заняттями в університеті; бажані бізнес-навички, які були б корисні у подальшій професійній діяльності. Важливим пунктом стало те, що студенти також могли написати рекомендації стосовно покращення процесу вивчення англійської мови в університеті.

На відміну від минулих років, на додаток до основних питань, ми запитали про проблеми, пов'язані з дистанційною формою навчання. Як вже зазначалось, принципово новий рівень онлайн-освіти вимагає подолання нових викликів, які

стосуються не тільки технічних питань, а насамперед імплементації віртуальної комунікації у світосприйняття студентів. Анонімність анкети дала змогу побачити об'єктивні відповіді і цікаві пропозиції, а використання платформи *Google docs* дозволило залучити максимальну кількість студентів і значно спростити аналіз отриманих результатів.

Аналізуючи відповіді студентів щодо мети вивчення іноземної мови, зазначимо, що переважна більшість вивчає англійську для подальшого розвитку в майбутній професійній діяльності. Третина опитаних вважають, що будуть використовувати знання з англійської мови, головним чином, під час подорожей та для спілкування з іноземцями в майбутньому. Також респонденти бажають використовувати іноземну мову для особистого розвитку, а саме для ознайомлення з сучасними світовими виданнями та дослідженнями в оригіналі, перегляду відеоматеріалів, медіа і онлайн-видань.

Згідно наших даних, більша частина студентів вивчала англійську мову протягом періоду 7–12 років, але існує певна кількість студентів, які вивчали мову протягом 1–4 років. Опитування стосовно рівня володіння англійською мовою показало наступні дані: більшість опитаних вважають, що володіють мовою на середньому рівні; у той час як третина студентів, що навчаються за вказаними спеціальностями вказали, що мають вищий, та, відповідно, найвищий рівні володіння мовою. Деякі з таких студентів навіть отримали сертифікати про складання міжнародних іспитів: *PET*, *Cambridge FCE, IELTS, TOEFL*, *KET*, що говорить про їхні значні досягнення в опануванні іноземної мови.

Після здійснення аналізу анкет було з'ясовано, що у студентів також існують певні труднощі під час вивчення англійської мови. Більшість студентів з усіх спеціальностей, в основному, мають труднощі з розмовними навичками під час вивчення англійської мови. Але дані, отримані під час опитування також свідчать, що студенти, які навчаються за спеціальностями «Міжнародні фінансові відносини» та «Міжнародна торгівля» мають складнощі, у першу чергу, із граматикою англійської мови.

Опитування стосовно отримання важливих ділових навичок під час вивчення англійської мови показало наступний результат: студенти, які навчаються за спеціальностями «Міжнародна економіка» (50%) та «Міжнародна торгівля» (57%) зазначають, що отримання навичок із презентації інформації є найважливішим аспектом під час вивчення англійської мови. 43% студентів, які навчаються за спеціальністю «Міжнародна економіка» вважають, що важливим є отримання навичок із написання ділової документації. 29% студентів, які навчаються за вищевказаною спеціальністю, вважають, що для них важливим є здобуття навичок роботи в команді.

Аналіз анкет стосовно видів діяльності, матеріалів та ресурсів, які виконуються та використовуються самостійно та додатково для підвищення рівня знань студентами поза заняттями в університеті показав, що переважна більшість студентів (75%) з усіх спеціальностей надає перевагу перегляду відео

англійською мовою. Такий вид діяльності як читання книжок або газет займає друге місце серед студентів, крім того велика кількість опитаних надали перевагу спілкуванню з носіями мови.

Для отримання зворотнього зв'язку зі студентами особливу увагу було приділено рекомендаціям, які вони надали для покращення процесу викладання англійської мови в університеті. Серед головних рекомендацій відзначаємо наступні: спілкування з носіями мови, перегляд та обговорення відео англійською мовою, використання онлайн-додатків та платформ для підвищення рівня знань з англійської мови.

В умовах дистанційного навчального процесу найголовнішим стало питання про проблеми, які виникають у «віртуальній аудиторії», а вирішення цих проблем насамперед полягає не в ліквідації технічних труднощів, оскільки вони не пов'язані з нашим дослідженням, а саме в подоланні викликів на рівні спілкування викладач–студент.

Нижче наведений графік ілюструє відповіді на питання анкети щодо проблем дистанційного навчання, що дає змогу наочно проаналізувати отримані результати.

1. Не розумію інформацію, яка подається на онлайн-сесіях (5,3%).
2. Важко вчасно реагувати на інструкції викладача (20,1%).
3. Не вистачає роздрукованих матеріалів (17,2%).
4. Не вистачає «живого» спілкування зі студентами і викладачами (69,2%).
5. Не вистачає персональної підтримки та уваги (32,5%).

Отримані результати були приголомшливою ілюстрацією того, як важко студентам адаптуватися до роботи у «віртуальній аудиторії», адже майже 70% опитаних зазначили, що їм не вистачає спілкування в реальному просторі з викладачами та іншими студентами. І це не дивно, оскільки будь-яка людина — це соціальна істота, якій непритаманно довго залишатися на самоті і, на жаль, якими б розвинутими не були сучасні технології для онлайн-комунікації, вони не можуть замінити традиційне спілкування, коли ми можемо бачити,

сприймати, відчувати співрозмовника; а також бути частиною комунікативної групи і виконувати свою соціальну функцію.

Як зазначає І. Черезова, однією із складових комунікативної компетенції є уміння усвідомлювати і долати комунікативні бар'єри [4]. На нашу думку, в умовах онлайн-навчання подолання загальновизначених бар'єрів ускладнюється тим, що невербальна комунікація може бути майже відсутня через технічні особливості цього процесу, а також психологічні аспекти, такі, як світосприйняття віртуальної комунікації та заміщення нею реальної.

Інша, не менш значуща проблема, на якій наголошують респонденти анкетування, а це майже 34% опитаних, полягає в тому, що студентам важко вчасно реагувати на інструкції викладача. Але подібна ситуація обумовлена саме концепцією онлайн-занять. З одного боку, онлайн-навчання розширює наші можливості, дозволяючи працювати в умовах локдауну, а з іншого — ми все одно знаходимося в певних рамках тієї платформи, яка була обрана для спілкування зі студентами. Окрім технічних аспектів, які мають безпосередній вплив на якість освіти, головною проблемою є те, що надзвичайно важливо для обох сторін комунікативного процесу: формувати міжособистнісні відносини, взаємозв'язок і сприятливе середовище у віртуальній аудиторії. Отримуючи певні інструкції від викладача, студенти повинні мати досить високий рівень самоорганізації і мотивації, а також усвідомлення своєї ролі в навчальному процесі, щоб вчасно і адекватно на них реагувати. Зрозуміло, що до недавнього часу більшість студентів бачили в цифровому просторі лише розважальну і комунікативну функції, тому навіть коли онлайн-освіта стала домінуючою, вони підсвідомо продовжують ототожнювати віртуальну комунікацію з викладачем з тим, що скоріш приносить задоволення і відволікає від навчання. Саме тому виникає проблема адекватної реакції на вимоги та інструкції викладача. Вона обумовлена тим, що для студентів є проблемним правильно налаштуватися і бути успішним учасником робочого процесу. У цей момент роль викладача полягає в тому, щоб створити таке навчальне середовище, в якому студент буде чітко усвідомлювати свою функцію, зможе реалізовувати свій потенціал і буде проявляти високий рівень самоорганізації [5]. Побудова подібного простору вимагає, у свою чергу, від викладача професіоналізму, знання різноманітних методик викладання і вміння інтегрувати їх в онлайн-навчання, розуміти психологічні аспекти віртуальної комунікації, вміти мотивувати і підтримувати, і найголовніше не втрачати емоційний зв'язок з усіма учасниками цифрового середовища.

Повертаючись до результатів анкетування, зазначимо, що згідно опитування майже 33% студентів не отримують достатньої персональної підтримки і уваги. Хоча, доцільно буде сказати, що дана проблема скоріше виникає саме через нестачу «живого» спілкування і занять в аудиторії; і в зв'язку з тим, що наразі студенти позбавлені звичного комунікативного середовища, їх реакція і відчуття є зрозумілими. Вважаємо доцільним порадити персоналізувати завдання для студентів, приділяти час для безпосередньо

індивідуального спілкування; це дозволить зберегти зв'язок між учасниками навчального процесу.

Також цікаво зазначити, що 29% опитаних не вистачає роздрукованих матеріалів, хоча сучасний цифровий простір пропонує велику кількість ресурсів, наприклад, варто звернути увагу на онлайн-контент від *Pearson*, *Dinternal*, *Oxford*, *Cambridge* та інших освітніх платформ. Необхідно пропонувати студентам альтернативу класичним інструментам навчання, вчасно інформувати про цікаві онлайн-заходи, заохочувати до використання платформ, ділитися власним досвідом і обговорювати ті аспекти, які можуть заохочувати їх до реалізації своїх знань і навичок, а також імплементувати їх в освітнє середовище.

Ще 9% респондентів постають перед труднощами розуміння інформації, яка подається на онлайн-сесіях. Основа даної проблеми полягає у співвідношенні побажань студентів щодо дистанційного навчання та їх очікування від викладача.

Наразі варто підкреслити, що дистанційна освіта передбачає взаємовигідне спілкування, а наше анкетування було спрямовано на те, щоб забезпечити кореляцію потреб студентів та кваліфікацію викладача. Проблема розуміння і сприйняття інформації може бути вирішена лише шляхом плідної співпраці тандему викладач–студент; головне у цьому випадку донести до студентів, що обидві сторони освітнього простору є учасниками спільного навчального процесу. Викладач, у свою чергу, має бути максимально відкритим до потреб студентів, а налагоджений взаємозв'язок допоможе їм чітко висловлювати свою думку, ставити питання і не боятися негативної реакції на власне нерозуміння інформації або інструкції викладача.

Таким чином, завдання викладача полягає в тому, щоб адаптуватися самому і підлаштовувати студентів відповідно до змін і нововведень, коректно мотивувати, удосконалювати навчальний процес, позитивно впливати на творчу активність студентів і, найголовніше, підтримувати взаємозв'язок. Тобто поняття комунікативної компетентності і її інтеграція в віртуальний освітній простір є безпосередньою основою, на якій ґрунтується успішна синергія викладача і студента.

Список використаних джерел

1. Алейнікова М.Г. Дистанційна освіта в Україні: переваги й недоліки // Творчий потенціал мовних кафедр в інноваційному розвитку дослідницького університету: зб. матеріалів міжкаф. наук.-метод. конф., 18 лют. 2014 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; редкол.: М. М. Гавриш (голова) [та ін.]. — Київ: КНЕУ, 2014. — С. 82–86.
2. Багрій К.Л. Викладач і студенти: взаємодія у процесі навчання / К. Л. Багрій // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. — 2016. — Вип. 2. — С. 174–182. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2016_2_19

3. Масенко Л.Т. Нариси з соціолінгвістики: [посібник] / Л. Масенко; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». — Київ: Києво-Могилян. акад., 2010. — 242 с.
4. Черезова І.О. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості / І. О. Черезова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. — 2014. — Вип. 1(1). — С. 103–107. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_1(1)__20
5. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ / О. В. Олійник // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди. — 2014. — Вип. 38. — С. 238–246.
6. Ley K. Motivating the distant learner to be a self-directed learner //20th Annual Conference on Distance Learning and Teaching. — 2004.
7. Palloff R.M., Pratt K. Building learning communities in cyberspace. — San Francisco: Jossey-Bass, 1999. — T. 12.

Boltaev Ch.B.
Teacher
Termez State University
Uzbekistan

THE WAYS AND TECHNIQUES OF DEVELOPING INTERPERSONAL COMPETENCE IN *ESP* CLASSES

Abstract. *In this article the author discusses the creation of ways and techniques for teaching of interpersonal communication skills to ESP students. The learning objectives of the resource, a walkthrough and an examination of the production of the ways and techniques are provided. The combination of the required skills means that developing these skills remains a significant challenge in training ESP class as well as in many other specialties. The task is particularly complicated by the need for both ways and techniques to be communicated clearly and unambiguously if students are to learn effectively.*

Key words: *digital video, interpersonal communication, ESP class, curriculum, skills, approach.*

Developing interpersonal skills is an important part of the curriculum of the Ministry of higher and secondary-specialized education in the universities of Uzbekistan. Experience with teaching these skills has revealed that many students find professional communication challenging and teaching the skills in the universities is further complicated by the need to support a large proportion of students who are taught at a distance. The experience of teachers, suggests that videotape can provide a means of effectively delivering this material, and such tapes have been used historically in the VUW MLIS programme (WCE, 1989). A significant advantage of video clips is that they can be crafted to show very specific good or bad behaviors that might be difficult to observe in reality or which need to be studied repeatedly. This is particularly relevant when the material of interest relates to human communication skills. Early use of video material for teaching interpersonal skills found that the video material had significant advantages

over traditional classroom approaches [11, p. 110; 4, p. 53–85; 3, p. 223–239].

A. Bates identified a number of particular advantages that result from the use of recorded video material in instruction [2, p. 20]:

• Ability to segment material.
• Ability to provide clear stopping points for reflection or review.
• Ability to integrate instructional activities.
• Indexing of provided material.
• Close integration with other course materials such as text or group discussions.
• Ability to concentrate on AV aspects of material.

From a students' perspective, digital video also supports a more social and constructivist approach to exploring the material as rather than being presented with a linear narrative and presentation of material, they can explore aspects that directly interest them. The provided video acts as a reference point both for the teacher explaining concepts which are hard to express as words, and for the students in their own discussions by reducing ambiguity when acting as a conversational artifact [9, p. 265–277]. When the students then use the understanding derived from the video material supplied to express the concepts learnt in their own video productions, they engage in an authentically constructivist experience [9, p. 265–277; 5, p. 64–79; 12, p. 48–54].

Developing interpersonal skills is regarded as critical to successful reference / information service work. Several studies have shown that the key factor in enquirers receiving an accurate answer to their information need is good communication between teacher and student, and all courses in ESP classes include this in their core curriculum. Despite this, skill levels in the professional community are still lacking and continuing professional education often focuses on this kind of training as well [3, p. 240].

Although the resource has evolved in complexity and in quality since its original conception, the learning and teaching goals have remained relatively static as they included right from inception the idea that the resource should grow as technical limitations were overcome and as money became available to pay for the creation of additional video material. The resource was required to meet four main objectives for the students:

• demonstrate particular aspects of interpersonal communication clearly and effectively through good and bad examples;
• provide detailed examples of interactions which could be analyzed;
• provide an opportunity for students to experiment and reflect on effective communication;
• support the creation of videos by students by illustrating what a short video clip demonstrating communication looks like.

It is important to appreciate that the assessment of the student learning was done separately to this resource and depended on the students preparing a short video similar to those on the CD that displays their understanding of the material and an appreciation of the skills that they need to demonstrate as professionals [4, p. 86].

Titled «*Interpersonal Communication: mastering verbal and non-verbal techniques for the reference interview*», the resource is delivered both via the WWW and on CD-ROM to students and is used in conjunction with LMS. The material is divided up into three major sections: a skills section, a case study section and an interactive section.

The *skills* section contains thirteen small clips ranging in length from 10 seconds to one minute 15 seconds, which illustrate good and bad communication practice. The material is organized into eight sections — three non-verbal and five verbal. Each clip is clearly identified with a unique name so that it can be referred to during discussions and this material is also used during lecturing to illustrate particular points. When the video clips are displayed, the student is also provided with some text material to help them focus on important aspects of the interaction [5, p. 80].

The *case studies* section contains six detailed clips that average two and a half minutes in length and provide more in-depth interactions between a teacher and student. The cases provide more information about the context in which the communication occurs and let students see how the conversation is controlled by the teacher to achieve the desired end. The case study videos are also useful as exemplars of the type of video material that the students are required to produce as part of the assessment of the course [6, p. 104–110].

The *interactive* section extends the ideas of the *case* section by giving the students the opportunity to control the flow of the conversation, choosing between different responses. The system provides a short introduction which sets the scene and then students choose which response to make. Responses include different tones of voice and manner of delivery as well as different choices of words. The student gets to preview the different response choices and once they decide, the conversation continues until the next decision point. Upon completing the conversation, the student is presented with a detailed report of the choices that they made along with specific feedback about the responses and the way in which the conversation was conducted. Students can then review the choices they made and watch the individual segments of video again and they can also look at a model answer for the particular conversation [7, p. 70].

All of the video used in this resource was created specifically for the project, amounting to approximately one hour of original material. Creation of this video was complicated by the problem that the weakness of strong communication skills in the profession, self-consciousness, and a lack of modeling good behavior as well as privacy concerns meant that the video could not be obtained by recording students' lives. Additionally, there was the need to ensure that the video contained a clear pedagogical message related to the project objectives and the desired student learning outcomes [8, p. 80].

The resource has been very well received by the staff responsible for the teaching of this material, and it has been usefully employed now for five years in the delivery of the program. The flexible design has meant that staff can incorporate particular examples into their teaching and use the resource for workshops as well as

for individual student learning. Informal feedback from the students has been very positive and included a number of unsolicited comments during the course of teaching.

The rapid development of the resource and the substantial changes that occurred have made formal evaluations difficult however on completion of the current interface students who used the resource at a distance were invited to participate in a formal evaluation that was conducted online. The evaluation questionnaire consisted of seventeen Multiple Choice Questions (MCQ). Response numbers were quite low, consistent with the normal experience of online evaluations, with only sixteen completed evaluations, however these were generally positive and students were particularly positive about the use of the material to support their creation of a video as part of the assessment process: «Being able to see rather than just read about the communication techniques was good. Also, it made me think a lot more about non-verbal communication» [12, p. 55].

Summarizing the research material, we can conclude that developing interpersonal competence may be supported by varied materials, including digital. The discussed program has benefited from the use of the resource presented in this paper. The ability to teach effective interpersonal skills in a manner that allows for reflection and detailed examination by students has been a key benefit of the resource. A key to the success of the project has been the use of digital video that has given the resource the flexibility to be useful both to students and academic staff and has allowed for an incremental growth in the range of video material provided and in the teaching use made of the material. The resource has supported student's adoption of a constructivist method of learning in the following ways:

• the provision of a range of video material designed to convey particular concepts and support exploration rather than the linear narrative adopted with traditional analogue video;

• the creation of conversational artifacts to support discussion and debate between students as well as delivery by the teacher;

• the modeling of assessment which requires the students to synthesize the concepts into their own video production demonstrating their practical skills and understanding.

The response from both the student and the staff teaching the program has been positive and the project has definitely achieved the original objectives. Looking to the future, the flexibility of design adopted provides us with confidence that the ongoing evolution and growth of the materials will continue irrespective of the pedagogies adopted in the delivery of the program.

References

1. Bates, A.W. (1983). Adult learning from educational television: The open university experience. In M.J.A. Howe (Eds.), Learning from television: Psychological and educational research (pp. 57-77). London: Academic Press.
2. Bates, A.W. (1987). Television, learning and distance education. Milton Keynes,

UK: The Open University, Institute of Educational Technology.
3. Campbell, J.O., Lison, C.A., Borsook, T.K., Hoover, J.A., Arnold, P., (1995). Using computer and video technologies to develop interpersonal skills. Computers in Human Behavior 11(2): 223–239.
4. Cronin, M.W., Cronin, K.A., (1992). Recent empirical studies of the pedagogical effects of interactive video instruction in 'soft skill' areas. Journal of Computing in Higher Education, 3(2): 53–85.
5. Kearney, M., & Treagust, D.F. (2001). Constructivism as a referent in the design and development of a computer program which uses interactive digital video to enhance learning in physics. Australian Journal of Educational Technology 17: 64–79.
6. Krapels, R.H. & Davis, B.D. (2000). Communication training in two companies. Business Communication Quartery 63: 104–110.
7. Long, B. & Schenk, S. (2002). The Digital Filmmaking Handbook, 2nd Edition. Charles River Media, USA.
8. Marshall, S.J. & Cullen, R. (2003). Keeping it simple, online and personal: Teaching interpersonal skills via the WWW. Proceedings EdMedia 2003, Hawaii, USA.
9. Pea, R. (1993). Learning scientific concepts through material and social activities: Conversation analysis meets conceptual change. Educational Psychologist 28: 265–277.
10. Rubin, M. (2001). The Little Digital Video Book. Peachpit Press, USA.
11. Shulman, G.M., Reilly, S., Vogel, R. & Simutis, L. (1986). Teaching employment interview skills through interactive video instruction. Proceedings of the National Videodisc Symposium for Education. A National Agenda. University of Nebraska Lincoln, USA.
12. Squires, D. (1999). Educational software for constructivist learning environments: Subversive use and volatile design. Educational Technology 39: 48–54.

Василенко І.О.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. *Предметом розгляду статті є питання ефективного впровадження в навчальний процес сучасних цифрових технологій в умовах переходу до змішаного навчання. Розглянуто певні переваги та недоліки вивчення іноземної мови через поєднання традиційних та інноваційних методів викладання з акцентом на необхідність осучаснення підходів до викладання іноземної мови у нелінгвістичному ВНЗ.*

Ключові слова: *цифрові технології, електронні ресурси, навчальний процес, інтерактивні онлайн-платформи, змішане навчання, традиційне навчання.*

Abstract. *The article deals with the problem of efficient introduction of modern digital technologies into the educational process when switching to blended learning. Certain advantages*

and disadvantages of a foreign language learning by means of traditional and innovative teaching methods combination with an emphasis on the need to modernize a foreign language teaching approaches in a non-linguistic university are considered.

Key words: *digital technologies, electronic resources, educational process, interactive online platforms, blended learning, traditional learning.*

Зміни, що охопили останнім часом майже всі сфери людського життя, також торкнулися сфери освіти. Освітяни змушені були знаходити відповіді на виклики сьогодення, трансформуючи звичні формати проведення занять, щоб і надалі якісно виконувати свої професійні обов'язки. Враховуючи те, що протягом останніх десятиліть надзвичайно швидко розвиваються цифрові технології, сфера освіти отримала доступ до різноманітних навчальних ресурсів та платформ, що виявилось вкрай важливою та зручною альтернативою звичайним аудиторним заняттям в умовах запровадження змішаного навчання або навчання виключно за допомогою електронних ресурсів. Перехід до змішаної форми навчання, який спочатку сприймався як вимушена та короткострокова ситуація, надалі відкрив перед викладачами можливість більш ефективно залучати студентів у навчальний процес, використовуючи різні інтерактивні онлайн-платформи паралельно зі звичайними друкованими навчальними ресурсами. Такий формат дозволяє продуктивно навчатись як в аудиторії, так і дистанційно, особливо за умови вдалого вибору онлайн-технології, оскільки кожна навчальна форма виконує свої функції в залежності від поточних потреб навчального процесу.

Аналіз останніх джерел. Дослідженням стану та розвитку цифрових технологій займались І. Захарова, А. Дабагян, О. Кірсанов, В. Кухаренко, В. Олійник, Н. Тализіна, О. Третяк, Ю. Тріус та багатьох інших вчених. Ціла низка наукових досліджень щодо проблем, пов'язаних із впровадженням цих технологій в освітній процес, була проведена такими науковцями, як О. Андрєєв, А. Бернадський, І. Булах, Р. Гуревич, В. Тихомиров, які доклали значних зусиль до розробки нового формату навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні цілком зрозуміло, що вже давно відбувається поступова трансформація навчального процесу у ВНЗ, оскільки освіта повинна адаптуватись до вимог сучасного життя, готувати конкурентоспроможних фахівців. Скорочення аудиторних годин, яке стає об'єктивною реальністю, особливо останнім часом, вимагає впровадження в освітній процес нових форм навчання, здатних ефективно мотивувати, інформувати та контролювати рівень засвоєння навчального матеріалу. В нових умовах трансформується роль викладача, оскільки він поступово втрачає функцію основного джерела інформації, а скоріше спрямовує та консультує самостійну роботу студентів. При цьому новий формат навчання також стимулює студентів більш активно долучатись до навчального процесу, оскільки вони отримують доступ до величезного обсягу матеріалу, який майже неможливо забезпечити в умовах традиційного навчального процесу. Проте, кількість годин, відведених для аудиторної роботи над вдосконаленням знань з

такої дисципліни, як іноземна мова, дужа мала у порівнянні з викликами, які стоять перед майбутніми фахівцями, а саме: бути конкурентоспроможними на ринку праці, що передбачає у сучасному світі бути фахівцями з високим рівнем володіння іноземною мовою, здатними вирішувати практичні професійні проблеми та працювати у міжнародному контексті. На сьогодні ці перешкоди вже можливо подолати завдячуючи можливостям, які надає глобальна мережа Інтернет та онлайн-технології для виведення навчального процесу на якісно новий рівень, перед викладачами та студентами відкриваються найширші перспективи для реалізації визначених навчальних завдань.

Отже, доцільно більш детально розглянути деякі онлайн-платформи, виходячи з потреб осучаснення та підвищення якості викладання, зокрема такої навчальної дисципліни, як іноземна мова у нелінгвістичному ВНЗ. Так, студенти-економісти КНЕУ вже не перший рік користуються однією з найзручніших онлайн-платформ *Moodle* для дистанційного навчання. Ця платформа дає можливість ефективно організувати взаємодію між викладачем та студентами, оскільки пропонує великий вибір таких інтерактивних інструментів, як тести, ресурси, презентації, чати, форуми тощо. Крім того, в структуру платформи закладена інтеграція з поштовими системами, що дає можливість обміну інформацією між викладачем та студентами. Сьогодні можливості цієї платформи змогли оцінити студенти денної форми навчання під час практичних занять з іноземної мови та екзаменаційної сесії. Особливо влучним інструментом платформи *Moodle* виявилась система тестів. Для іноземної мови були створені тести з багатоваріантних питань та питань типу правильно / неправильно з автоматичною перевіркою самою системою, що суттєво заощаджує час викладача та є цікавою опцією для студентів. Для потреб спілкування існують такі інструменти, як чат або форум, коли викладач може з'ясувати всі нагальні питання в режимі реального часу.

Google Classroom є прикладом ще однієї дуже популярної освітньої платформи, якою вже досить ефективно користуються викладачі та студенти. В умовах змішаного навчання вона може до певної міри виступати в якості альтернативи традиційній формі навчання, оскільки є дуже простою у використанні. Інструментарій платформи дозволяє організувати безперервний навчальний процес за будь-яких умов. Зручність цієї платформи полягає в сумісності з інструментами, що входять в освітній пакет *Google Apps for Education*, через які викладач створює інтерактивні матеріали, а саме *Google Drive, Google Docs, Sheets and Slides* та *Gmail*. Крім того, є доступ до відеоконтенту з платформи *YouTube*. Завдяки такому широкому спектру інтерактивного інструментарію у викладача з'являється можливість створювати власні курси, надсилати та перевіряти завдання, оцінювати рівень знань студентів та обговорювати їхні роботи. У нас вже є певний досвід ефективного використання цієї платформи під час проведення онлайн-занять в режимі реального часу, коли викладач через опцію *Google Drive* надає та перевіряє завдання, безпосередньо спілкуючись зі студентами. При цьому відбувається

значна економія часу, що зазвичай витрачається викладачами на перевірку робіт, а студентами на виконання письмових завдань [2].

Проте, характер роботи викладача в системі *Classroom* відрізняється від занять на платформі *Moodle*. Так, ресурси *Moodle* надають можливість забезпечити повноцінний дистанційний навчальний процес з такими обов'язковими складовими, як контроль та оцінювання роботи студентів, а модульну структуру платформи можна швидко змінювати в залежності від потреб поточного курсу. Крім того, технологічні можливості системи дозволяють відтворювати такі види мовної діяльності, як читання, письмо та аудіювання. Проте, одним із суттєвих недоліків платформи *Moodle*, з нашої точки зору, є відсутність можливості забезпечити повноцінне відтворення функції усного мовлення — однієї з найважливіших складових вивчення іноземної мови. Отже, замість безпосереднього живого спілкування у студентів є тільки можливість завантажити аудіозаписи своїх монологів (наприклад, переказу поточного навчального матеріалу) для перевірки викладачем. Тобто в даному форматі важко говорити про ефективний розвиток навичок говоріння на відміну від можливостей платформи *Google Classroom*, яка в більшій мірі спрямована на безпосередню комунікацію зі студентами в атмосфері віртуального класу [3].

Варто також звернути увагу на розробку від компанії *Pearson* — навчальну платформу *English Portal*, яка підходить як для змішаної форми навчання, так і для навчання виключно за допомогою електронних ресурсів. Інтерактивні інструменти, інтегровані в цю платформу, надають викладачам та студентам всебічну підтримку у вивченні англійської мови. Безумовно, вона має вузьке спрямування, оскільки розрахована тільки на вивчення однієї іноземної мови. Проте, саме англійська мова вивчається більшістю наших студентів, тому викладачі кафедри іноземних мов стали активно долучатись до вивчення можливостей цієї системи. Незважаючи на ще незначний обсяг інформації щодо переваг цієї платформи, все ж можна відзначити зручність у плануванні занять та керуванні віртуальним класом, гнучку модульну структуру, доступ до аудіо- та відеоресурсів. У викладача є можливість контролювати роботу та підбирати завдання, виходячи з індивідуальних потреб кожного студента. На платформі є дуже зручна опція — смарт-дошка — для пояснення нового матеріалу та закріплення шляхом виконання інтерактивних вправ. Інструмент *Test Generator* дає можливість створювати тести різних форматів, що може бути зручною альтернативою звичайному модульному контролю або навіть традиційній формі екзаменаційного білету тощо [4].

Висновки. Підсумовуючи, треба зазначити, що будь-яка із зазначених платформ та багато інших, які поступово починають складати альтернативу традиційному навчанню, потребують ретельного вивчення та практичного застосування в щоденній навчальній роботі попри певний консерватизм з боку деяких освітян. Адже сучасний світ змінюється настільки швидко, що є

постійна загроза залишитись осторонь новітніх технологій, але сфера освіти не може, та й не повинна це собі дозволити.

Список використаних джерел

1. Воронкін О.С. Організація дистанційних технологій навчання на основі комп'ютерних інформаційних систем вищих навчальних закладів України [Електонний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/vsunud/2009-6E/09vosnzu/htm
2. Google Classroom [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://elgreloo.com/nauka-obuchenie/google-classroom — Дата доступу: 12.10.2020.
3. Moodle [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://moodle.org/
4. Pearson English Portal [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pearson.com/english/portal.html
5. Тріус Ю.В., Герасименко І.В., Франчук В.М. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE. Методичний посібник / Ю. В. Триус, І. В. Герасименко, В. М. Франчук // За ред. Ю. В. Триуса. — Черкаси, ЧДТУ, 2012. — 220 с.

Воробйова Ж.Ю.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ, ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗОКРЕМА, У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ США

Анотація. *Стаття присвячена науково-теоретичному обґрунтуванню тенденції розвитку сучасних позааудиторних навчальних технологій, дистанційного навчання зокрема, у вищій школі США та в Україні. У статті проаналізовано практичні аспекти розробки індивідуальних програм самостійної позааудиторної роботи студентів, з'ясовані форми, методи та моделі її організації, розглянуті питання керівництва та оцінювання самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів США, а також визначено умови ефективного застосування американського досвіду в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у вітчизняних вищих навчальних закладах.*

Ключові слова: *професійна підготовка, самостійна позааудиторна робота, навчальна діяльність, вищий навчальний заклад США, індивідуалізація навчання, моделі організації самостійної навчальної діяльності.*

Abstract. *The article "Modernization of technology for organization of students independent extra-curricular work in high school of the USA" is focused on innovative processes of application of e-learning technologies in the systems of higher education in the USA. The aticle has been analyzed the following aspects: peculiarities of organization of students independent extra-curricular work in high school of the USA; methodological foundations of its organization; forms, methods and models of students independent extra-curricular work in high school of the USA; organization of individual Core Curriculum for independent studying; development of students main professional skills in the process of independent extra-curricular work; ways and methods of using USA experience in organizing independent extra-curricular work of students in universities of Ukraine.*

Key words: *professional training, educational activity, independent extra-curricular work, models of organization of independent studying, school of the USA, individual studying.*

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в Україні протягом останнього десятиліття, вимагають реформування всіх системних ланок освіти.

У вищих навчальних закладах розвинених країн світу самостійній позааудиторній роботі відводиться пріоритетна роль у підготовці майбутніх фахівців. Значний інтерес у цьому зв'язку становить система професійної педагогічної освіти у Сполучених Штатах Америки, в якій традиційно велике значення надається організації самостійної пізнавальної діяльності студентів. Ознайомлення з цим досвідом може сприяти визначенню ефективних шляхів реформування педагогічного процесу у вищих навчальних закладах України в умовах інтеграції в загальноєвропейський і світовий освітній простір.

Проблема організації самостійної пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів привертала увагу багатьох педагогів і психологів. Психолого-педагогічні засади навчально-пізнавальної діяльності студентів розкриті у працях таких американських науковців, як Дж. Брунер, Р. Хадгінс, С. Едельман, Х. Клаусмейер, Р. Санд. Питання керівництва самостійною позааудиторною роботою студентів досліджувались Б. Кларком, А. Джонсом, Д. Селлiном, Е. Волленом. Методи організації самостійної позааудиторної роботи студентів американських коледжів розглядали Б. Джойс, М. Вейл, Д. Хант, К. Гувер, Д. Голдінг, Ф. Перлз. Теоретичні аспекти побудови куррікулуму і цільовий підхід до визначення змісту навчання розкрито в працях Р. Тайлера, В. Херріка, Б. Блума, Р. Кратвола, Х. Таба.

Враховуючи практичну важливість впровадження в Україні ефективного зарубіжного досвіду організації самостійної позааудиторної роботи студентів, доцільність його використання у розробці концептуальної стратегії розвитку вітчизняної вищої освіти в умовах інтеграції в загальноєвропейський освітній простір, обрана тема статті: «Модернізація технологій позааудиторної роботи студентів, дистанційного навчання зокрема, у вищих навчальних закладах освіти в США».

Аналіз документів, які регламентують зміст професійної підготовки в вищих навчальних закладах в США, свідчить, що академічні програми самостійної роботи студентів передбачають оволодіння знаннями та вміннями з шести груп навчальних дисциплін: 1) професійно орієнтовані навчальні предмети або предмети спеціалізації (*major*); 2) професійно нейтральні навчальні предмети (*minor*), вивчення яких необхідне для кращого засвоєння предметів спеціалізації; 3) інші академічні курси, які є частиною академічної програми: факультативи, додаткові заняття тощо (*other areas of concentration*); 4) курси гуманітарних наук, які забезпечують формування світогляду студентів (*liberal studies courses*); 5) як мінімум 30 годин курсів підвищеної складності (*upper-division courses*); 6) елективні курси, які студент може обирати для самостійного опанування нових галузей знань чи розширення переліку професійно орієнтованих і загальноосвітніх курсів (*electives*).

У процесі дослідження з'ясовано, що в американських вищих навчальних закладах використовуються три типи планування індивідуальних програм самостійної роботи студентів: *структурний* — орієнтований на кінцеві результати самостійної навчальної діяльності; *процедурний* — центрований на процесуальній стороні учіння; *функціонально-понятєвий*, що регламентує як кінцеві результати навчальної діяльності, так і процес учіння.

Результати спостережень і опитування викладачів свідчать, що у процесі організації самостійної позааудиторної роботи студентів перевага надається формам і методам навчання, які стимулюють їхню пізнавальну активність, розвивають творче мислення і дають змогу максимально повно враховувати індивідуальні особливості: модульне навчання, метод проектів, процедурний метод, моделювання, мікронавчання тощо. Найбільш поширеною формою організації індивідуалізованої самостійної роботи у ВНЗ США є модульне навчання: кожний студент одержує індивідуальну методичну програму у вигляді пакетів пізнавальної діяльності, що охоплюють змістові одиниці навчального матеріалу та методичні вказівки щодо їх засвоєння. Застосування модульного навчання дозволяє індивідуалізувати самостійну роботу студентів за змістом, темпом, методами і технологіями навчання, типами взаємодії з викладачем, способами діагностики і контролю засвоєння матеріалу.

Важливим компонентом методичної системи самостійного індивідуалізованого навчання студентів ВНЗ є контракт — детально розроблений документ, своєрідна угода між суб'єктами навчального процесу, що визначає основні напрями і плановані результати самостійної роботи студентів під керівництвом педагога. Контрактна форма організації самостійної роботи, як правило, передбачає проблемно-пошукову пізнавальну діяльність студентів, які одержують завдання у вигляді індивідуального або групового дослідницького проекту. Проект містить опис основних етапів самостійної роботи над проблемою, визначає цілі, завдання, засоби і методи роботи, джерела і матеріали, які необхідно використати, строки виконання та критерії результативності, характер і форму презентації одержаних результатів. Працюючи над проектами, студенти самостійно збирають необхідну інформацію, аналізують різні підходи до вирішення проблем, формулюють і перевіряють гіпотези, обирають оптимальний варіант розв'язання проблеми і представляють результат у формі висновків або узагальнень.

Останнім часом у ВНЗ США набув поширення так званий процедурний метод організації самостійного навчання студентів, в основі якого лежить модель «концептуально-орієнтованого самостійного навчання». Зазначений метод ґрунтується на використанні різних мотиваційних чинників та пізнавальних стратегій і передбачає організацію навчальної діяльності студентів за чотирма етапами: 1) *спостереження та персоналізація* — самостійне спостереження студентів за конкретними подіями та об'єктами реальної дійсності, що стає підґрунтям для подальших досліджень; 2) *пошук і збереження* — студенти у процесі спланованої викладачем діяльності вчаться

самостійно знаходити відповіді на поставлені питання, систематизувати результати досліджень, знаходити необхідну інформацію, яка поглиблює розуміння одержаного емпіричного матеріалу; 3) *усвідомлення та інтегрування* — ознайомлення студентів зі стратегіями аналітичної роботи з емпіричним матеріалом (узагальнення самостійно вивчених тем і альтернативних теорій, проведення паралелей, зіставлення термінології, результатів досліджень тощо); 4) *спілкування студентів*, під час якого вони обмінюються самостійно опрацьованою інформацією за допомогою письмових та усних повідомлень, діаграм, таблиць та технічних засобів. Такий підхід сприяє розвитку внутрішньої мотивації навчальної діяльності студентів, стимулює їхню пізнавальну активність та розвиває дослідницькі уміння.

У зв'язку з високим рівнем розвитку інформаційних технологій у ВНЗ США значного поширення набуло дистанційне навчання як форма організації самостійної позааудиторної роботи студентів. У процесі дослідження з'ясовано, що дистанційне навчання виконує низку важливих функцій в організації самостійної роботи студентів: забезпечує індивідуалізацію й диференціацію змісту та процесу самостійного навчання; дає змогу здійснювати оперативний контроль і корекцію навчальної діяльності з боку викладачів, а також самоконтроль і самокорекцію з боку студентів. Вивчення методичних шляхів забезпечення самостійної роботи студентів американських ВНЗ засобами дистанційного навчання дало змогу виділити три дидактичні моделі його організації: модель самостійного навчання, за якої відсутній контакт з викладачем, студент самостійно оволодіває навчальним матеріалом за допомогою спеціальних дидактичних засобів (книг-самовчителів, аудіо- і відеоматеріалів, комп'ютерних навчальних програм, телевізійних освітніх програм, мультимедійних курсів на CD-дисках і гіпертекстових підручників на WWW-серверах); дворівнева багатокомпонентна модель, яка передбачає опосередковану взаємодію студента з тьютором (викладачем) і організатором, діяльність яких координується адміністратором центру дистанційного навчання; трикомпонентна модель паралельної взаємодії, центрована на студентові, за якої контакт між студентами і викладачами під час вивчення окремих курсів відсутній; згідно з цією моделлю педагогічний коледж розробляє навчальні програми і методичні матеріали, проводить підготовку та сертифікацію тьюторів, які консультують студентів, проводять заняття, здійснюють проміжне і підсумкове комплексне тестування.

Одна з суттєвих особливостей організації самостійної роботи студентів у ВНЗ США полягає в наявності посад консультанта та тьютора, які безпосередньо контактують зі студентами у процесі опанування освітньої програми, допомагають їм орієнтуватися в інформаційному просторі навчальних курсів, складати індивідуальну програму навчання, дають поради у випадку виникнення проблем або труднощів у засвоєнні навчального матеріалу.

Службові функції викладачів ВНЗ обов'язково передбачають консультування студентів, що охоплює всі етапи організації самостійного

навчання: від постановки цілей до аналізу результатів і коректування навчальної діяльності. Консультування розглядається як необхідний структурний елемент взаємодії викладача та студентів і умова забезпечення ефективної самостійної позааудиторної роботи. Як свідчать результати проведеного дослідження, головні завдання консультування студентів американських ВНЗ у процесі організації їхньої самостійної роботи полягають в діагностиці інтересів, мотивів студентів; коригуванні стратегій самостійного здобуття інформації; наданні допомоги в набутті соціальних навичок, адаптації до різноманітних навчальних ситуацій; спрямуванні студентів на здобуття навичок самостійного вирішення проблем і прийняття рішень.

Необхідною умовою ефективної організації самостійної позааудиторної роботи студентів в американських ВНЗ уважається здійснення регулярного та оперативного контролю за результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів. При цьому основна функція контролю вбачається не у підсумковому оцінюванні успішності студентів, а в їх забезпеченні конструктивною інформацією щодо якості знань і напрямів корекції пізнавальної діяльності. В ВНЗ США використовуються головним чином два типи оцінювання: формувальне (*formative*) і підсумкове (*summative*) [3, с. 23]. Перше застосовують на початку та у процесі самостійної навчальної діяльності студентів для стимулювання та корекції їхніх дій, інше — після завершення певного етапу самостійної роботи з метою визначення обсягу засвоєних знань і умінь. Значного поширення в американських ВНЗ набула така технологія оцінювання результатів самостійної роботи, як «портфоліо» — набір документів і результатів діяльності, що розкривають індивідуальні здібності та практичні досягнення студентів. Як свідчить аналіз педагогічної літератури та практики, під час підготовки у ВНЗ в США використовуються здебільшого три типи портфоліо: «робочий портфоліо» [2, с. 13], який дає змогу оцінити прогрес студента в оволодінні знаннями, уміннями і навичками у процесі щоденної самостійної позааудиторної роботи; «шоукейс портфоліо» [2, с. 14], що складається з метою демонстрації найцікавіших видів самостійної роботи студента, його оригінальних праць, власних винаходів, проектів, результатів досліджень і публікацій; «портфоліо для записів» [2, с. 14], в якому зберігаються зразки атестації і результати роботи студента, що відображають динаміку його професійного зростання.

Теоретичний аналіз матеріалу дає змогу визначити умови ефективного використання американського досвіду організації самостійної позааудиторної роботи студентів у процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів у системі вітчизняної педагогічної освіти:

- застосування індивідуалізованих програм самостійного навчання, які відповідають інтересам та здібностям студентів і уможливлюють реалізацію індивідуальної траєкторії їхньої професійної підготовки;

- зміна ролі викладачів у педагогічному процесі, перенесення акцентів з інформуючої та контролюючої на консультаційну і коригуючу функції їхньої

професійної діяльності;

- забезпечення суб'єктної позиції студентів у навчальному процесі, формування у них інформаційної культури, здатності до самоорганізації та самоконтролю результатів власної пізнавальної діяльності;

- запровадження у вищих навчальних закладах посад консультанта і тьютора для надання студентам допомоги в організації та контролі результатів самостійної роботи.

Загальні **висновки** щодо організації самостійної позааудиторної роботи студентів ВНЗ США:

1. Ознайомлення із навчальними планами і практикою організації навчання у ВНЗ США дає підстави стверджувати, що самостійній позааудиторній роботі відводиться пріоритетна роль у професійній підготовці майбутніх фахівців. Як у державних, так і в приватних вищих навчальних закладах на самостійну роботу студентів денної стаціонарної форми навчання відводиться від 65% до 80% загального навчального часу [1, с. 17]. У середньому на кожні 45 годин аудиторних занять припадає близько 75 годин самостійної роботи студентів [1, с. 24].

2. Організація самостійної позааудиторної роботи студентів у ВНЗ США характеризується низкою особливостей: залучення студентів до розробки індивідуалізованих програм самостійного навчання; широке застосування методів і форм організації навчання, що базуються на індивідуальному підході; відсутність жорстких термінів часу на виконання навчальних завдань; використання аудиторних занять лише як форми керівництва, спрямування і координації самостійної навчальної діяльності студентів; надання важливого значення самостійним письмовим роботам студентів; використання методистів-консультантів, тьюторів і викладачів з метою оперативного контролю, корекції і спрямування самостійної роботи студентів.

3. Узагальнення дидактичних підходів і педагогічної практики дає змогу виділити чотири основні моделі, відповідно до яких організовується самостійна навчальна робота студентів в американських ВНЗ: *модель соціальної взаємодії* (модель кооперованого навчання, метод метод групового дослідження, лабораторний метод); *інформаційно-процесуальна модель* (модель розвитку наукового інтересу, модель розвиваючого навчання і когнітивного розвитку); *оза аудиторної модель* (модель концептуальної системи); *біхевіористична модель* (модель модифікації поведінки).

4. У процесі дослідження з'ясовано, що найвищий рівень самостійності і відповідальності студентів за результати власної пізнавальної діяльності забезпечується у процесі дистанційного навчання як форми організації самостійної позааудиторної роботи.

5. Ефективне застосування напрацьованого в американській педагогіці вищої школи досвіду організації самостійної позааудиторної роботи студентів у багаторівневій системі підготовки майбутніх фахівців в Україні можливе за відповідних організаційно-педагогічних умов: спеціальної підготовки

викладачів і студентів до запровадження програм індивідуалізованого навчання; розробки спеціальної документації і методик педагогічної діагностики; використання гнучких педагогічних технологій, що спрямовані на розширення сфери самостійної діяльності студентів.

Список використаних джерел

1. Abel R., Mattson L, Cho Y.-S. Standardization Issue Report: IMS Common Cartridge — Prospects for the Application of Common Cartridge // RM 2007-21. KERIS, 2007. — C. 13–27.
2. Arum R., Roksa J. Academically Adrift: Limited Learning on College Campuses. Chicago: University of Chicago Press, 2011. — C. 2–15.
3. Conole G. ICT and general administration in educational institutions: Policy Brief, May, 2012. Moscow: UNESCO Institute for information Technologies in Education, 2012. — C. 2–23. URL: http://unesdoc.unesco.org/images/0022/0022
4. Sclater N. E-Learning in the Cloud //International Journal of Virtual and Personal Learning Environments. 2010. Vol. 1. Issue 1.
5. Key data on Education in the USA. 2012, 2014, 2015, 2018.

Гавриш М.М.
кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДЕЯКІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *Стаття розкриває двоєдину мету — формування міжкультурної та німецькомовної комунікативної компетенцій — викладання для студентів магістерського рівня вищої освіти обов'язкової дисципліни «Міжкультурна комунікація» та присвячена методичним підходам для розвитку німецькомовної комунікативної компетенції, а також матеріалам, які при цьому опрацьовуються.*

Ключові слова: *міжкультурна компетенція, іноземномовна / німецькомовна комунікативна компетенція, міжкультурна комунікація, культурний стандарт, складові мовленнєвої діяльності.*

Abstract. *Der Beitrag erläutert das duale Ziel — die Entwicklung der interkulturellen Kompetenz und der deutschsprachigen kommunikativen Kompetenz — beim Unterrichten des Pflichtfaches "Interkulturelle Kommunikation" für Masterstudenten und ist methodischen Ansätzen für die Entwicklung der deutschsprachigen kommunikativen Kompetenz gewidmet, sowie Unterlagen, die dabei eingesetzt und bearbeitet werden.*

Schlüsselwörter: *interkulturelle Kompetenz, fremdsprachige / deutschsprachige kommunikative Kompetenz, interkulturelle Kommunikation, Kulturstandard, Bestandteile der Sprechtätigkeit.*

Які поняття та вислови є особливо типовими у нинішньому дуже динамічному світі? У медійних повідомленнях фактично щоденно йдеться про глобалізацію та інтеграцію, інформаційне суспільство та міжнародне співробітництво і т.п. На тлі такого інформаційного потоку закономірно виникає питання щодо того, завдяки ж чому стали можливими такі радикальні зміни у розвитку людської цивілізації. Відповідь, на наш погляд, є очевидною

— одним із пріоритетних і визначальних факторів сьогоднішнього часу є *міжкультурна комунікація*, яка з кожним роком стає все ширшою та інтенсивнішою, все глибшою та продуктивнішою. Яку сферу ми не взяли б — політику чи економіку, культуру чи туризм або приватні контакти — всюди домінуючим чинником є розвиток та поглиблення контактів між різними країнами або, іншими словами, етносами.

Усвідомлення значущості, нестримності та масштабності зазначених вище процесів, з одного боку, та важливості володіння не лише декількома мовами, але й культурно обумовленими особливостями («правилами») спілкування як передумови його успішності та конкурентної переваги на національному і міжнародному ринках праці, з іншого боку, сприяло в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана включенню до усіх освітніх програм підготовки магістрів факультету міжнародної економіки і менеджменту *обов'язкової дисципліни «Міжкультурна комунікація»*, яка до того ж — в залежності від вибору студентів — викладається англійською або німецькою мовами.

Зрозуміло, що *головна мета* цього навчального курсу полягає у *формуванні міжкультурної компетенції* студентів, тобто в усвідомленні ними міжкультурної гетерогенності, розумінні необхідності толерантного ставлення до міжнаціональних відмінностей у мисленні та поведінці і врахуванні цих особливостей на рівні міжкультурного діалогу.

Однак, оскільки викладання ведеться іноземними мовами, то другою — не менш важливою — метою дисципліни є *формування іноземномовної (професійно орієнтованої) компетенції* здобувачів вищої освіти, тобто розширення й поглиблення їхніх мовленнєвих здібностей і вмінь на базі матеріалів, предметом яких є ситуації міжкультурного спілкування.

Саме цьому другому цільовому аспекту дисципліни «Міжкультурна комунікація» і присвячуються пропоновані міркування та пропозиції, які базуються на багаторічному викладацькому досвіді автора у сфері, яка розглядається, та мають на меті представити *авторську схему* організації занять *німецькою мовою*.

По-перше, необхідно вказати на те, що ми будуємо освітній процес, виходячи з переконання, що, як говорить китайська мудрість, лише тому буде «даровано» успіх у тисячах зустрічей, хто добре знає, як *інших*, так і *самого себе* [3, с. 9]. Іншими словами, протягом першого семестру здійснюється опрацювання матеріалів, пов'язаних із комунікативною поведінкою *українців* у різних ситуаціях українсько-німецького ділового спілкування, а другий семестр присвячується вивченню особливостей поведінки представників *німецького* етносу у діловій та приватній сферах. У кінці кожного семестру студенти готують узагальнюючі презентації «Які 10 якостей українців (I семестр) / німців (II семестр) мають знати іноземці для здійснення з ними успішного ділового співробітництва?».

По-друге, базові матеріали, які опрацьовуються, ми з вдячністю запозичуємо з двох німецьких видань, присвячених саме міжкультурній проблематиці — «*Beruflich in der Ukraine: Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte*» («Ви працюєте в Україні: тренінгова програма для менеджерів, фахівців та управлінців») [2] та «*Die Deutschen — Wir Deutsche: Fremdwahrnehmung und Selbstsicht im Berufsleben*» («Німці — ми, німці: сприйняття чужими та погляд на самих себе у професійному житті») [3].

Важливими спільними рисами обох книг є:

- теоретичне підґрунтя: автори обох публікацій дотримуються концепції *культурних стандартів* А. Томаса [2, с. 12], які трактуються як *способи* та *види* сприйняття дійсності, мислення, висловлення оцінки та здійснення певної діяльності, які більшістю представників того чи іншого етносу сприймаються як нормальні, типові чи й навіть обов'язкові. (Довідково: на думку німецьких дослідників, типовими для *українців* є насамперед такі культурні стандарти — «Диференційована орієнтація на міжлюдські контакти», «Сприйняття особи як цілісного індивідууму», «Орієнтація на рівень в ієрархічній структурі», «Непрямий менеджмент конфліктів та проблем», «Гнучке поводження по відношенню до приписів та норм» та «Хитка / нестійка впевненість в собі», а притаманними для *німців* є «Орієнтація на справу», «Цінування структур та правил», «Контроль з орієнтацією на приписи», «Планування часу», «Розмежування приватної та професійної сфер», ««Слабкий контекст» як стиль комунікації» та «Індивідуалізм»);

- аналіз та тлумачення, визначення характерних рис та історичних передумов названих культурних стандартів здійснюються з опорою на *конкретні* правдиві (невидумані!) і *проблемні ситуації* міжкультурного спілкування, висвітлення яких закінчується зазвичай питанням «Як можна пояснити поведінку пана/пані …?», що спонукає студентів до активної розумової діяльності — аналізу, порівнянь, пошуку додаткової інформації, узагальнень та розвитку інших корисних навичок. (Дуже спрощений і скорочений приклад для розуміння того, про які ситуації йдеться: В Україні працює представництво німецької фірми Х, яка для забезпечення своєї діяльності орендувала на обмежений час офісні приміщення. За півроку до закінчення терміну дії договору оренди німецький керівник дає доручення українському співробітнику вивчити ситуацію на ринку нерухомості та підготувати пропозиції щодо оренди нових приміщень для розміщення офісу фірми. Через певні проміжки часу німецький керівник цікавиться станом справ, український співробітник відповідає, що питання буде вирішено, але він ще не вдавався до активних дій і тому не має конкретних пропозицій. Німецький керівник роздратований. Як можна пояснити поведінку українського співробітника?).

Мовленнєвий алгоритм опрацювання таких ситуацій у більшості випадків передбачає такі фази:

1. *Читання* тексту запропонованої ситуації *вголос*. Як нам уявляється, цьому аспекту мовленнєвої діяльності в освітньому процесі з іноземних мов приділяється недостатньо уваги, хоча він є одним із пріоритетних показників належного і всебічного володіння мовою, потребує постійних тренувань та формування відповідних автоматизованих навичок. (Важливість виразного читання вголос підкреслює і той факт, що цей аспект мовленнєвої діяльності належить до розроблених німецькими колегами критеріїв відбору студентів нашого Університету на семестрове навчання в Університеті Констанц, а багаторічний досвід цих відборів свідчить про те, що саме читання вголос незнайомих текстів є для частини студентів одним із найскладніших завдань).

Одночасно іншим студентам пропонується відкласти надрукований текст ситуації вбік і *сприймати* німецькомовну інформацію *на слух*, адже у спілкуванні адекватне сприйняття і розуміння інформації співрозмовника є необхідною передумовою комунікативного акту взагалі.

2. *Пояснення* власними словами і німецькою мовою *незрозумілих слів та виразів*. При цьому йдеться зазвичай про два випадки. У першому пояснення певних лексем чи фразеологізмів потребує лише частина студентів, тоді інші одногрупники надають свої тлумачення відповідних мовних знаків, поки не досягається повне розуміння змісту тексту. У другому випадку деякі лексичні чи фразеологічні одиниці є невідомими для усіх учасників навчального процесу. За таких умов ми не заперечуємо проти знаходження ними україномовних відповідників, але після цього вони німецькою мовою описують значення незрозумілих раніше лексем та сталих виразів. Таким чином і на цьому початковому етапі опрацювання ситуацій забезпечується *одномовність* (*німецькомовність*) освітнього процесу, що, на наш погляд, є одним із пріоритетних чинників формування іноземномовної (німецькомовної) комунікативної компетенції.

3. Наступний крок для проникнення до проблематики міжкультурної ситуації полягає у *формулюванні питань* до змісту прочитаного тексту та *відповідей* на них. Формулювання вдалих питань, які відповідають мовленнєвій ситуації, — це запорука успішної комунікації; це вміння забезпечує неперервність та жвавість комунікативного акту. Підтвердженням важливості цієї складової мовленнєвої діяльності є і сталий німецькомовний вислів «*Mit Fragen kommt man durch die Welt*», який за значенням приблизно відповідає україномовному крилатому виразу «Язик до Києва доведе».

4. В залежності від об’єму, лексико-фразеологічного наповнення та складності ситуації, яка опрацьовується, студенти отримують завдання *переказати* зміст тексту та/або передати його найважливіші моменти у формі *анотації*. Якщо переказ зазвичай не викликає особливих труднощів, оскільки цей вид мовленнєвої діяльності тренується практично на усіх етапах вивчення іноземних мов, то анотація (*Zusammenfassung*), як правило, потребує додаткових пояснень, засвоєння певних виразів, додаткових вправ для

належного оволодіння студентами здатністю *визначати* та коротко, влучно і об'єктивно *передавати* головну тематику / проблематику прочитаного тексту.

5. Заключна фаза передбачає *власний коментар* до ситуації, тобто відповідь на головне питання «Як можна пояснити поведінку пана/пані …?» та *відповіді на питання* до цього коментаря інших членів групи. Іншими словами, тут йдеться про частково *підготовлене*, а частково *непідготовлене мовлення* німецькою мовою, про здатність висловити і обґрунтувати власну думку та аргументовано відреагувати на міркування / питання інших учасників освітнього процесу, що є розвитком умінь *дискусійного обговорення* проблемних питань.

Робота над проблемними ситуаціями міжкультурного спілкування є домінуючою, але не єдиною складовою освітнього процесу з дисципліни «Міжкультурна комунікація». Крім згаданих вище семестрових підсумкових презентацій щодо визначальних рис українського і німецького етносу, в рамках самостійної роботи протягом кожного семестру студенти — за власним вибором і власними уподобаннями — готують ще дві презентації щодо культурних стандартів інших народів земної кулі. При цьому на одному-двох підготовчих заняттях вони вивчають і обговорюють вимоги та поради щодо структури і оформлення презентацій, особливості їхнього інтонаційного представлення та міміки і жестів як допоміжних засобів для контакту з цільовою групою та досягнення бажаного комунікативного ефекту. Відбувається також тренування вживання у різних тематичних контекстах відповідних висловів [1, с. 102].

Кращі і зацікавлені студенти беруть участь та представляють свої напрацювання на щорічній Міжнародній науковій конференції «Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів», яку кафедра німецької мови організовує разом із двома іншими мовними кафедрами факультету міжнародної економіки і менеджменту. Тези виступів таких студентів публікуються в електронному збірнику матеріалів конференції. Отже, вивчаючи дисципліну «Міжкультурна комунікація» учасники освітнього процесу отримують і можливість оволодіти *усними та письмовими навичками наукового стилю* подання інформації.

Відображаючи методичні засади організації занять із міжкультурної комунікації, ми не вдавались до аргументації важливості та необхідності згаданих підходів для формування іноземномовної, у нашому випадку — німецькомовної, комунікативної компетенції, оскільки цей окремий аспект зазначеної проблематики, на наше переконання, є достатньо вивченим і тому зрозумілим для викладачів та вчителів іноземних мов, а, з іншого боку, не охоплюється цільовим спрямуванням цієї статті.

Коротко підсумовуючи, хотілось би підкреслити, що реалізуючи двоєдину мету викладання дисципліни «Міжкультурна комунікація», в аспекті формування німецькомовної комунікативної компетенції ми прагнемо дотримуватись *принципу одномовності* та розвивати *усі аспекти мовленнєвої*

діяльності: *читання* (вголос і про себе), *сприйняття мови на слух* (крім згаданого вище підходу, студентам пропонуються також аудіо- та відеозаписи щодо тематики міжкультурного спілкування), *підготовлене і непідготовлене мовлення* (зорієнтоване на висловлення та обґрунтування власної думки у дискусійних обговореннях) та *письмо* (в тому числі і оволодіння особливостями наукових публікацій).

Список використаних джерел

1. Ділова німецька мова: практикум для студ. екон. спец. / М. М. Гавриш, О. О. Гавриш, А. В. Капуш та ін. — К.: КНЕУ, 2014. — 214 с.
2. Fink L., Gruttauer S., Thomas A. Beruflich in der Ukraine: Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte / Luzia Fink, Stefanie Gruttauer, Alexander Thomas. — Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2009. — 178 S.
3. Schroll-Machl S. Die Deutschen — Wir Deutsche: Fremdwahrnehmung und Selbstsicht im Berufsleben / Sylvia Schroll-Machl. — Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2007. — 227 S.

Гавриш О.О.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІНОЗЕМНОМОВНА ПИСЬМОВА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОЇ УСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *У статті розглядається необхідність розвитку письмових навичок іноземною мовою в нелінгвістичних вищих навчальних закладах як ефективного засобу фіксації думок та важливої передумови для успішної усної комунікації. Вказується на роль підготовленого мовлення для оволодіння фаховою лексикою та для набуття ораторських якостей під час тематичної презентації.*

Ключові слова: *усна комунікація, мовленнєве повідомлення, письмова компетенція, письмове повідомлення, підготовлене мовлення, тема-рематична прогресія, логічна структура промови, зворотній зв'язок.*

Abstract. *Im vorliegenden Artikel wird die Notwendigkeit der fremdsprachigen Schreibfertigkeiten im nicht linguistischen Bereich als ein effektives Mittel der Gedankenfixierung und demzufolge als eine wichtige Voraussetzung für die erfolgreiche mündliche Kommunikation betrachtet. Es wird auf die Rolle des vorbereiteten Sprechens für die Aneignung und Festigung der Fachlexik und für die Entwicklung des Präsentationsvermögens hingewiesen.*

Schlüsselwörter: *mündliche Kommunikation, sprachliche Mitteilung, Schreibkompetenz, schriftliche Mitteilung, vorbereitetes Sprechen, Thema-Rhema-Gliederung, logischer Aufbau der Äußerung, Rückkopplung.*

Вивчення іноземної мови у нелінгвістичних ВНЗ спрямоване головним чином на розвиток усних комунікативних навичок, граматичної компетенції та навичок читання й розуміння фахових текстів. Проте досить часто доводиться спостерігати невміння ефективно взаємодіяти зі співрозмовником як у процесі невимушеної усної комунікації, так і в умовах чітко окресленої комунікативної

ситуації, обмежене використання засвоєних граматичних категорій в усному спілкуванні та проблеми зі сприйняттям змісту фахового тексту через відсутність навичок тема-рематичного (актуального) членування мовленнєвого повідомлення.

Головною причиною недостатнього володіння зазначеними навичками є невміння сформулювати особисту думку, невизначеність власної позиції щодо предмета обговорення, певні проблеми з виділенням ключових понять і, таким чином, неможливість обрання методів впливу на співрозмовника або слухача. На заняттях з іноземної мови основна увага приділяється усному спілкуванню на вільні теми, виконанню лексико-граматичних вправ на матеріалі тематичних текстів, роботі над змістом фахового тексту, яка охоплює виявлення та переклад основних термінів, складання плану або питань та бесіда за текстом. Подібний підхід не сприяє засвоєнню тієї чи іншої фахової теми іноземною мовою, оскільки не вчить студента думати іноземною мовою, робить його «непомітним» [2, с. 1; с. 79–88] у загальному процесі обміну думками у суспільстві через відсутність чіткої власної думки щодо предмету обговорення.

У зв’язку із зазначеною проблемою постає питання, як можна навчитися коректно та змістовно висловлюватися щодо тих чи інших аспектів суспільно-політичного, економічного та культурного життя іноземною мовою? Відповідь однозначна: лише, якщо навчити студента думати іноземною мовою, чітко формулювати іноземною мовою власну думку і, таким чином, зробити її суспільним здобутком, адже кожна людина своїми цікавими та неповторними ідеями може зробити внесок у суспільний добробут у цілому. Досягнення такої мети можливе виключно шляхом **письмової фіксації власних думок**.

Останнім часом розвитку іноземномовної письмової компетенції приділяється занадто мало уваги, адже в сучасній методиці здебільшого цінується «комерційна» складова заняття, тобто, вміння викладача запобігти монотонності та зацікавити студента різноманітними видами роботи. Викладач обирає досить ефективний з його точки зору шлях, творчо підходить до підбору лексико-граматичних вправ, створює цікаві комунікативні ситуації, рольові ігри, міні-проекти, відео-курси тощо. Студент із задоволенням користується запропонованим готовим продуктом, додає дещо на власний розсуд — і проблематика уявляється вичерпаною. Проте, через певний час, повертаючись у вигляді повторення до тієї чи іншої теми, викладач та студент раптом помічають, що тема не засвоєна, не вистачає аргументованих думок та, відповідно, слів / фахових термінів / коректних лексико-граматичних конструкцій; студент не бачить себе в контексті обговорення запропонованої проблематики, йому не вистачає ані мовної компетенції, ані навичок обґрунтування власної думки.

Виходячи з цього, на заняттях з іноземної мови слід мотивувати студентів до формулювання власної думки з певного питання спочатку у письмовій формі, завдяки чому уявляється можливим заздалегідь обдумати та сформулювати коректні у лексичному, граматичному та стилістичному планах

професійно спрямовані висловлювання та поняття, відповідно їх інтерпретувати та обґрунтувати свій вибір. Маючи перед очима написаний текст, студент концентрується на дійсно важливих з його точки зору аспектах і у процесі усного відтворення (наприклад, під час відповіді на питання або презентації) здатний навіть розширювати обсяг підготовленої інформації додатковими ідеями, які спонтанно виникають, базуючись на ключових засадах письмового повідомлення. Під час відтворення на папері власної точки зору виникають чітко окреслені проблемні питання, залучається попередній досвід, набутий протягом вивчення проблеми в межах інших дисциплін, надаються аргументовані відповіді [3, с. 57–61], обирається прагматично обгрунтоване стилістичне забарвлення та використовуються найбільш ефективні для передачі інформації лексико-граматичні конструкції.

Для письмової мови характерні, на відміну від усного повідомлення, повноцінні речення з чіткою тема-рематичною прогресією — динамічним рухом від відомої інформації до нової. При усному відтворенні написаного тексту оратор вдається до належного просодичного оформлення своєї інформації, зокрема, використовує словесний, синтагматичний та фразовий наголоси, вживає семантично обґрунтовані інтонаційні моделі — інтонацію завершеності / незавершеності висловлювання, розмежування розповідних, питальних та спонукальних речень [1, с. 6], прискорює чи уповільнює темп залежно від смислового навантаження тих чи інших фрагментів, адже занадто повільне чи швидке мовлення втомлює слухачів та перешкоджає встановленню контакту з аудиторією [1, с. 6], робить паузи, але не вимушені паузи хезітації, коли обдумує свою позицію, а саме логічні для полегшення сприйняття свого повідомлення з боку учасників комунікації на перцептивному рівні. Підготовлене мовлення істотно поліпшує якість обміну думками, оскільки співрозмовник набагато швидше та ефективніше сприймає логічну структуру промови, йому легше слідкувати за думками оратора, бо оратор чітко формулює свою позицію на всіх мовних рівнях, виглядає переконливим і, таким чином, мотивує слухача знаходити аргументацію у відповідь, забезпечуючи якісний зворотній зв’язок.

Список використаних джерел

1. Падалка О.В. Просодика актуального членування промов сучасних політичних діячів Німеччини (експериментально-фонетичне дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04. / О. В. Падалка. — К., 2015. — 20 с.
2. Frank A., Haacke S., Lahm S. Schlüsselkompetenzen: Schreiben in Studium und Beruf. 2., aktualisierte und erweiterte Auflage. /Andrea Frank, Stefanie Haacke, Swantje Lahm. — Weimar: Verlag J.B. Metzler, 2013. — 218 S.
3. Sittig C. Arbeitstechniken Germanistik. /Hrsg. von Claudius Sittig. — Stuttgart: Klett Lerntraining, 2013. — 149 S.

Дащенко Н.Л.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ВІРТУАЛЬНА ДОШКА В ОСВІТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. *У статті наголошено на доцільності використання сучасних онлайн-технологій як неодмінної складової успішної освітньої комунікації у закладах вищої освіти. Здійснено спробу окреслити дидактичне і методичне призначення віртуальної дошки, її функціональні можливості та форми роботи на ній. Підсумовано, що залучення цього інструмента важливе з погляду забезпечення додаткової взаємодії між учасниками освітнього процесу, особливо в умовах дистанційного навчання.*

Ключові слова: *віртуальна дошка, онлайн-дошка, освітня комунікація.*

Abstract. *The article emphasizes the expediency of using modern online technologies as an essential component of successful educational communication in higher education institutions. An attempt to outline the didactic and methodological purpose of the virtual board, its functionality and forms of work on it is made. It is concluded that the involvement of this tool is important in terms of ensuring additional interaction between participants in the educational process, especially in the context of distance learning.*

Key words: *virtual board, online board, educational communication.*

Постановка проблеми. Віддалене спілкування в освітньому процесі вимагає залучення додаткових засобів і форм комунікації. В узвичаєному навчальному середовищі учасники звикли наживо бачити один одного, говорити між собою, обмінюватися невербальними знаками тощо. У контексті дистанційного навчання актуальності набуває залучення сучасних електронних засобів навчання, що зумовлено потребами: 1) посилення діяльнісної комунікації; 2) додаткової взаємодії, дефіцит якої особливо відчутний при онлайн-зустрічах; 3) утримування уваги поза безпосереднім контактом; 4) унаочнення занять.

Мета публікації — окреслити дидактичні можливості віртуальної дошки як сучасного навчального інструмента і розглянути використання *Google Jamboard* для підсилення освітньої комунікації у режимі дистанційного навчання.

Аналіз публікацій. Можливості застосування віртуальних інтерактивних дошок у навчальному процесі розглянуто у публікаціях О. Білецької, Н. Качанюк, О. Кисельової, В. Лапінського, О. Пінтійської, Н. Хміль та ін. Зокрема описано використання цього інструмента в освітньому процесі вищих навчальних закладів [2]. Визначення електронної інтерактивної дошки дає І. Максак: «сучасний інтерактивний мультимедійний програмно-технологічний засіб з високим ступенем інтерактивності, що поєднує в собі як усі якості традиційної шкільної дошки, так й інтерактивні властивості електронно-цифрових ресурсів і сенсорні властивості апаратних засобів для відтворення цих ресурсів і колективної роботи з ними» [1]. Віртуальна дошка має схожі властивості, відмінність полягає у тому, що вона є мережевим ресурсом для

спілкування в реальному часі і залежно від використовуваних пристроїв включає або ні сенсорні дії.

В умовах дистанційного навчання використання цього інструмента стало необхідністю педагогічної практики. Проте з різних причин велика частка викладачів байдужо ставиться до освітніх можливостей віртуальних дошок. Таку ситуацію Н. Хміль та О. Кисельова пояснюють певними проблемними моментами та перешкодами, а саме: «невисокий рівень мотивації та ІКТ-компетенції, недостатня методична підтримка (необізнаність щодо існуючих веб-ресурсів віртуальних дошок, майже відсутні описи організації роботи з ними, їх педагогічних переваг та недоліків, психолого-педагогічних особливостей використання тощо), високий ступінь трудовитрат вчителів на організацію і підтримку навчального процесу, несформованість необхідних практичних навичок і досвіду роботи з ними, слабка пропаганда їх в наукових дискусіях, навчальних закладах» [5, с. 99].

Володіння сучасними онлайн-технологіями — неодмінна складова успішної професійної роботи педагога. Сьогодні в Інтернеті є достатньо платних та безкоштовних сервісів, доступних із реєстрацією та без, які адаптовані для навчання та спільної роботи [6]. Педагогові необхідно ознайомитися з можливостями (перевагами та недоліками) цих та інших ресурсів, аби визначитися, який найбільш оптимальний для застосування в навчальному процесі зі студентами певної спеціальності й у межах вивчення конкретних предметів (природничих, суспільних). Причому важливо орієнтуватися на загальні принципи використання інтерактивного комплексу, серед яких універсальними є: мотиваційний, зворотного зв’язку, багаторівневої візуалізації, активності, просторової і часової близькості, модальності, структурного відображення, колективної взаємодії [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Основне призначення віртуальної дошки — взаємодія учасників при осмисленні навчального матеріалу та його візуалізація. А ефективність визначається асоціацією з традиційною класною (аудиторною) дошкою, робота на якій має ряд методично випробуваних форм і засобів. Тому є сенс пристосувати їх до особливостей віддаленого навчання.

Відповідно до особливостей використання в освітньому процесі віртуальні інтерактивні дошки призначені для: створення інтерактивних плакатів, шкільних газет; малювання; зберігання нотаток; організації сумісної роботи з різноманітним контентом із можливістю спільного його редагування [4]. У ході занять із навчальних дисциплін гуманітарного спрямування найбільше придатна комунікація за посередництвом четвертого виду віртуальної дошки.

Проведення онлайн-занять за посередництва гугл-сервісу «Міт» (*Google Meet*) спонукав застосувати безкоштовний інтерактивний додаток *Jamboard*, що базується на хмарних технологіях, тому користуватися ним можна з будь-яких гаджетів та в режимі реального часу. До переваг цієї онлайн-дошки можна віднести: зрозумілий і зручний інтерфейс, який легко вивчити; набір функцій

малювання, введення та редагування тексту; можливість завантажити файли з використовуваного пристрою та з гугл-диску; зробити синхронний знімок; вибрати зображення в обліковому записі та за допомогою пошукової системи «Гугл»; необмеженість вільного місця (для створення слайдів-фреймів) та кількості учасників (для одночасної активності); результати співпраці на онлайн-дошці можна зберегти на гугл-диску (*Google Drive*); приватність і безпечність — через керування видимістю тільки для конкретної академічної групи; наявність мобільного додатка, адаптованого до смартфонів і планшетів; наявність віртуальної лазерної указки тощо [3].

Для ефективного застосування цього онлайн-інструмента необхідне психологічне налаштування та зміна в методичній та організаційній підготовці до заняття. Викладачеві потрібно навчитися: створювати й відкривати файл *Jamboard* під час відеовиклику чи до його початку; надавати доступ учасникам заняття; користуватися функціями віртуальної дошки; коригувати діяльність на ній. Важливий момент в організації співпраці за допомогою цього інструмента — пояснення студентам його можливостей і призначення для виконання поточних завдань та самостійної підготовки.

У ході вивчення навчальної дисципліни «Медіастилістика» зі студентами спеціальності «Журналістика» застосовано діяльність на віртуальній дошці «Гугл міт» (*Google Meet*). Завдання стосувалися аналізу медіатекстів, визначення й упорядкування мовних і позамовних чинників формування стилів друкованої періодики, радіо, телебачення та інтернет-видань. Пропонувалися такі форми виконання завдань: спільне опрацювання статей за вказаним посиланням; робота з опорними поняттями тем; візуалізація екстралінгвістичних засобів медіастилістики (звукових, зорових, структурних та ін.); створення презентації та її розміщення на віртуальній дошці; розробка інтерактивного плаката; створення схеми ієрархії стилістичних засобів і прийомів мови медіа; упорядкування послідовності для стилістичного аналізу медіатексту, питальника про еволюцію мовних і стилістичних норм та еталонність мови у медіасередовищі; написання текстів у журналістських жанрах тощо (див. рис. 1).

При виконанні завдань на віртуальній дошці присутня риса діалогічної взаємодії — передача власного розуміння обговорюваного питання. Це може відбуватися як за допомогою мовних засобів, так і з використанням ілюстративного ряду — за посередництва зображень (рисунків, фотографій, скриншотів), відео- й аудіоматеріалу тощо. При цьому стають зрозумілими позиції учасників комунікації. Вони бачать, як інші орієнтуються в ситуації спілкування та обговорюваній темі, як формулюють фрази та які думки, ідеї, факти, ілюстрації добирають для висловлення власної позиції. За матеріалами, які з’являються на віртуальній дошці, викладач бачить результати як індивідуальної, так і групової роботи і в реальному часі може оцінити реакцію студентів на поставлене завдання, контролювати і коригувати взаємодію учасників під час його виконання.

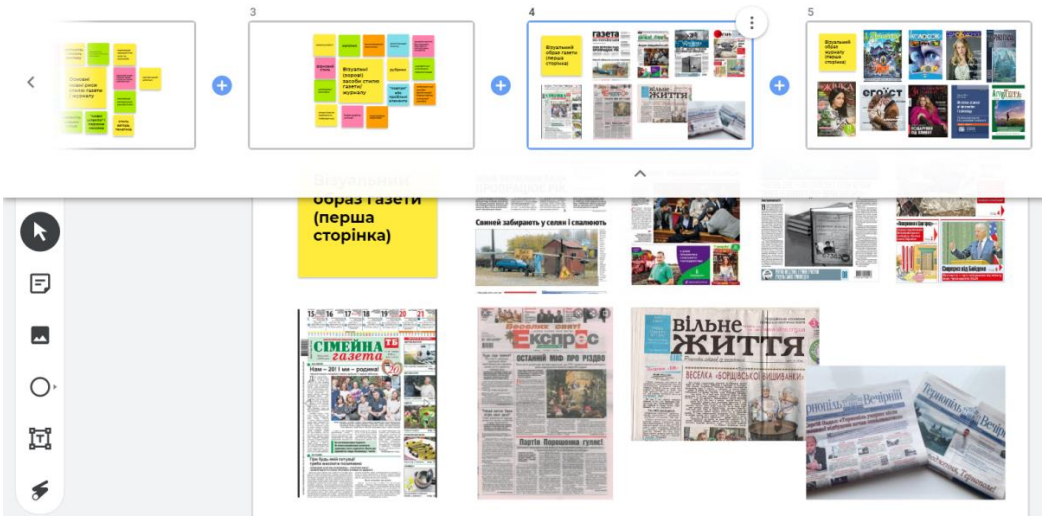

Рис. 1. Екранна копія наповнення віртуальної дошки (*Google Jamboard*), створеної у ході занять з навчальної дисципліни «Медіастилістика».

Важливою перевагою використання віртуальних дошок є можливість групового створення наочності до теми з «індивідуальним» дизайном, що надає дистанційному навчанню певної експресивності, яка постійно присутня при очному спілкуванні і якої бракує при заочному. Спільна пошуково-творча робота виявляє також інтелектуальний внесок кожного учасника, внаслідок чого «очевидним є соціальне значення такої моделі навчання: акцентується роль кожного студента у виконанні загального завдання, формується групова свідомість, позитивна взаємозалежність, комунікативні навички» [5, с. 99].

З дидактичного погляду використання онлайн-дошки забезпечує зорову стимуляцію, візуалізацію інформації, спонукає до співпраці, витворює так званий «феномен колективної уваги». Робота на віртуальній дошці сприяє виробленню уміння скорочувати, «стискати» повідомлення (видозміна навчальної інформації вимагає виокремлення суттєвого через визначення опорних слів, первісних смислів, встановлення відношень тощо), а також заповнювати прогалини в інформації, тобто є засобом вичерпно схарактеризувати предмет обговорення, включаючи альтернативні або й неправильні позиції.

З методичного погляду використання онлайн-дошки доцільне для повторення вивченого, для усвідомлення навчального матеріалу та його закріплення, для поглибленого вивчення теми; при індивідуальній та фронтальній активностях, у підготовці студента до відпрацювань пропущених занять, для його самостійної роботи. Віртуальна дошка, введена впродовж вивчення навчальної дисципліни, може слугувати опорним конспектом, кластери якого компактно відображають суттєвий набір даних до кожної теми. Цей інструмент ефективний для зацікавлення студентів проєктною діяльністю, для формування навичок самоорганізації та самоконтролю, для розвитку загальних і фахових компетентностей та досягнення програмних результатів навчання.

Висновки. Застосування віртуальної дошки у ході дистанційного навчання сприяє розвитку наочно-образного та абстрактно-логічного мислення, зокрема стимулює аналітичні і синтетичні активності. Причому відбувається вироблення умінь шукати необхідну інформацію, доцільно її видозмінювати, обґрунтовувати свій вибір та аргументувати власні думки. За відсутності очного спілкування цей інструмент важливий з погляду посилення діяльнісної комунікації, забезпечення додаткової взаємодії. Він дає можливість випрацьовувати рішення, передати власні ідеї та спільними зусиллями демонструвати результат.

Список використаних джерел

1. Максак І.В. Використання інтерактивної дошки у процесі формування англомовної соціокультурної компетенції у початковій школі. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Педагогіка та психологія. 2011. Вип. 19. — С. 241–249. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknlu_Ptp_2011_19_29.pdf
2. Осадчий В.В., Осадча К.П., Сердюк І.М. Використання мультимедійного проектора та електронної інтерактивної дошки в навчально-виховному процесі ВНЗ: навч.-метод. посіб. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. — 132 с.
3. Таємниці роботи з інтерактивною дошкою Jamboard. На укрок: журнал. URL: https://naurok.com.ua/post/taemnici-roboti-z-interaktivnoyu-doshkoyu-jamboard
4. Хміль Н.А., Морквян І.В. Віртуальні інтерактивні дошки та їх основні характеристики. URL: http://osnova.com.ua/items/item-october-2016/index_2.html
5. Хміль Н., Кисельова О. Формування у майбутніх учителів навичок використання інтерактивних дошок в освітньому процесі. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. — 2016. — №7, т. 2. — С. 95–100. URL: https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/NZ-PMFMTO/article/viewFile/543/519
6. 12 інтерактивних онлайн-дошок для дистанційного навчання та спільної роботи. Освіта нова: портал. URL: https://osvitanova.com.ua/posts/4181-12-interaktyvnykh-onlain-doshok-dlia-dystantsiinoho-navchannia-ta-spilnoi-roboty

Дзикович О.В.
кандидат філологічних наук
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

«НАУКОВЕ ЧИТАННЯ» У ХОДІ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Читати текст, який інші люди обрали для нас, — це виклик. Оскільки те, що ми читаємо, ми звикли вирішувати самі, відповідно до своїх інтересів, своїх уподобань або рекомендацій друзів, оскільки ми хочемо справити враження на наше соціальне оточення. «Скажи мені, що ти читаєш, і я скажу тобі, ким ти є»,

— стверджував історик П’єр де Ла Горсе, читаючи доповідь перед Бібліографічним товариством Франції. Інтерпретуючи тексти, які ми зараз читаємо і запам’ятовуємо, ми завжди певною мірою надаємо інформацію про себе — хочемо ми цього чи ні.

Читання обраних наукових текстів є невід’ємною частиною здобуття освіти та навчання в цілому. Тут читання є меншим задоволенням і представляє собою ніщо інше, як центральний інструмент наукової освіти (що, звичайно, не виключає того факту, що читання наукових текстів також може бути цікавим і приносити задоволення).

З приводу цього Хорхе Луїс Борхес каже: «Читати — це думати чужим мізком» [1, с. 84], нагадуючи думку Артура Шопенгауера, який наголошував на тому, що треба більше читати чужих думок і менше займати свій мозок власними.

Однак читанню наукових текстів потрібно спочатку навчитися, перш ніж інтерпретувати зміст прочитаного. По суті, це аргументи в письмовій формі і відрізняються вони від романів та віршів насамперед тим, що вони ставлять особливі вимоги як до нашої здатності запам’ятовувати, так і до здатності розрізняти суттєве та несуттєве [2, с. 154].

З одного боку, це стосується самого тексту, і ми повинні постійно пам’ятати про те,

- що було його вихідним пунктом?
- яку наукову проблему викладає автор, щоб розглянути її у своїй статті чи у своїй монографії?
- яке ствердження висуває автор, щоб переконати своїх читачів якнайкраще?

Складність сприйняття таких текстів полягає не в тому, щоб знаходити найцікавіші та найяскравіші деталі (як це відбувається під час читання художньої літератури), а в тому, щоб спробувати утримувати в голові центральну тему, весь час перевіряючи, чи не втрачено основну мету читання. Коротше кажучи: перед читачем стоїть завдання визначити ключові посили та дані тексту, розуміючи, що він може забути багато з того, що містить цей текст.

З іншого боку, читання наукової літератури вимагає особливої здатності запам’ятовувати, відбирати, оскільки ми зазвичай не маємо справу з відповідними текстами ізольовано один від одного. Здебільшого вони є складовою проекту вищого рівня, що включає обмежений набір питань, відповідь на які є завданням університетського заходу або висновками власної наукової праці. І, залежно від того, що є метою нашого читання, ми концентруємо свою увагу на тих частинах та фокусах тексту, що допоможуть нам дати відповіді на ці питання.

Як висновок слід вказати на те, що на сьогодні існує значна кількість стратегій для наукового читання, перевірка ефективності яких є перспективним напрямком дослідження.

Список використаних джерел

1. Borges J.L., Ferrari O. Lesen ist Denken mit fremdem Gehirn: Gespräche über Bücher und Borges. — Zürich: Arche. — 1990.
2. Luhmann N. Lesen lernen. — Frankfurt am Main: Short Cuts. — 2000.

Капустіна О.В.
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Сініцина Н.М.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВІДЕО ЯК ЖАНР ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЕВНИХ ТИПІВ ВІДЕО У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розглядається важливість використання відео у процесі викладання іноземної мови, надаються деякі ідеї з приводу класифікації відео та думки спеціалістів із викладання іноземної мови стосовно ефективності застосування мультимедійних продуктів. Автори пропонують свої ідеї щодо вибору навчального матеріалу та методів роботи з ним.*

Ключові слова: *текст, жанр, відео, мультимедійний продукт, фільм.*

Abstract. *The article discusses the importance of introducing videos into the process of teaching a foreign language, provides some ideas about the classification of video products and the opinions of experts in teaching a foreign language on the effectiveness of using multimedia products. The authors suggest their ideas concerning the choice of educational materials and methods of working with them.*

Key words: *text, genre, video, multimedia product, film.*

Всі погодяться з тим, що, враховуючи пандемію, зараз практично неможливим стало викладання будь-якого предмета без електронних засобів, хоча значною мірою вони вже протягом довгого часу є невід'ємною частиною методики проведення занять з іноземної мови та організації самостійної роботи студентів. До таких засобів належать веб-сайти, комп'ютерні програми, програмне забезпечення для створення презентацій, електронні словники, розробки для чатів та обміну повідомленнями в електронній пошті, прослуховування аудіоматеріалів, учбові та художні фільми і відео.

Відео як вид засобів масової інформації стає все більш популярним і використовується для різних цілей, включаючи вивчення іноземних мов.

Один із відомих видів відео, що став популярним і часто використовується для навчальних цілей — «*TED Talks*».

Слід відмітити тенденцію споживачів інформації до скорочення часу, який вони можуть і хочуть присвятити перегляду того чи іншого відео. Це пояснюється звичкою переглядати багато інформаційних матеріалів, а також тим, що відео передає сутність події, а не просто описує її.

У зв'язку з розповсюдженням відео як виду засобів масової інформації існують дослідження щодо їх жанрів та різновидів, зокрема огляд поглядів на їх

жанри можна знайти в [1], де зазначено. що всі жанри мас медіа походять від літературних жанрів, тому включають певні елементи цих жанрів. Різниця між ними полягає в різних засобах, які використовуються для передачі змісту та впливу на цільову аудиторію. Інший автор, який досліджує засоби масової інформації, стверджує, що сучасний текст як продукт журналістики, не існує сам по собі, а є синтезом тексту, музики, образів, особливих ефектів [1]. Зближення жанрів *mass media* розглядається як реалізація їх потенціалу в певному інформаційному середовищі. Тому автори дослідження [1] пропонують замінити терміни «жанр», «текст», «витвір» терміном «мультимедійний продукт», що передбачає використання декількох каналів зв'язку одночасно: аудіо, відео та віртуальний зв'язок. Різниця між різними жанрами або видами відео полягає в засобах, які використовуються для передачі змісту та мети створення того чи іншого продукту, при цьому можуть використовуватися елементи таких жанрів, як коментар, інтерв'ю, огляд тощо.

Незважаючи на вищезазначені твердження, існує більш-менш умовне розподілення відео на жанри або види, що може бути використане для практичних цілей. Прикладом є нижчезазначена класифікація [4]:

1) ***навчальні***, які дозволяють здійснювати навчання, використовуючи можливості комплексного сприйняття інформації, більшій зацікавленості та кращому запам'ятовуванню. До цього типу належать різни курси онлайн. Прикладами можуть бути відеокурси вивчення ділової англійської мови «*Market Leader*», де в кінці кожного уроку надається відеоінтерв'ю с коментарями експертів з приводу матеріалів певного *Case Study*, які є суттєвими та змістовними.

Іншим прикладом є ситуативні відео іншого підручника видавництва «*Dinternal Education*», які є прекрасною ілюстрацію основних ідей та лексичного матеріалу уроків підручника.

2) ***рекламні*** відео, які відрізняються від звичайних рекламних фільмів тим, що глядачі самі вибирають, чи варто їх дивитися.

3) ***інформаційні*** відео, які дуже стисло надають інформацію про поточні події, які ви спостерігаєте начебто безпосередньо, або короткі інтерв'ю.

4) ***документальні*** фільми, які поєднують інформаційний аспект із розважальним. Вони зображують події в тому вигляді, як вони відбуваються, з коментарями різного характеру.

5) ***розважальні***, які можуть відрізнятися метою та виступати у різноманітних жанрах, таких як подорожі, комедійні шоу тощо. Слід зазначити, що ця класифікація є умовною, тому що є багато відео, які включають елементи декількох або всіх вищезазначених жанрів. Усі вони мають за мету надання певної інформації у досить розважальному виді та мотивувати глядачів на виконання певних дій або прийняття певних рішень.

Існує багато досліджень, присвячених ефекту використання відео для вивчення іноземних мов. Зокрема в роботі [2] міститься огляд джерел, присвячених позитивному педагогічному та психологічному ефекту вживання

відео для вивчення іноземної мови, а також їх позитивний когнітивний ефект, їх вплив на подолання студентами мовного бар'єру. Вчені дослідили, що у порівнянні з учнями, які використовували тільки печатні та звукові тексти, студенти, яких навчали за допомогою відео, розуміли та пам'ятали більше [2].

Згідно з [2] комбінація різних модальностей, тобто яскравих та динамічних образів, звукових та друкованих текстів, вважається більш ефективним засобом, що сприяє засвоєнню студентами нових слів, у порівнянні з нерухомими картинками, тому що допомагають їм створювати ментальні образи та викликають зацікавленість, що, в свою чергу, підвищує концентрацію уваги.

Інший дослідник вважає, що когнітивна підтримка відео у вивченні іноземної мови є вирішальною для засвоєння студентами вокабуляра, граматики та покращення їх лінгвістичних навичок читання, мовлення та сприйняття усної інформації.

За допомогою відео різні концепції набувають статусу емоціонального, психологічного та когнітивного досвіду студентів, люди реагують на ідеї та концепції більш глибоко у порівнянні з ситуаціями, коли вони просто читають тексти. Деякі дослідження показали що цікаві відео мотивують студентів вдвічі більше, ніж друковані тексти, і можуть бути порівняні з спілкуванням із носіями мови.

Дослідники також дійшли висновків, що добре підібрані відео допомагали вивчаючим моделювати комунікативне середовище, знижувати їх занепокоєність, зменшувати їхні мовні бар'єри, підвищити їх впевненість під час мовлення та взагалі покращити їх мовленнєві навички.

Психологічною основою використання відеоматеріалів є те, що під час їх сприйняття активізуються та синтезуються різни види діяльності: слухова, зорова, розумова. Студенти спостерігають міміку дійових осіб, жести, манери, вираз обличчя. Г.В. Колшанський [3] відзначав, що жести, рухи, манера висловлювання та вираз обличчя мають певне значення у процесі спілкування, отже словами визначається не більш, ніж 35% суспільного значення бесіди.

Не можна заперечувати також емоційний вплив відео, що може залежати як від технічних особливостей, таких як кольорова гама та контрастність кадрів, так і новизни та неочікуваності змісту.

Величезне значення має знайомство з культурою, політикою та економікою країн, мова яких вивчається, а також глобальними проблемами.

Дуже важливо те, що студенти навчаються розуміти усні висловлювання різних носіїв мови, вивчаючи нову лексику, та практикуватися в її використанні.

Багато залежить від методів та прийомів, які використовуються викладачами для засвоєння матеріалу відеофільмів та від вибору фільмів. Вибір може визначатися як тематикою, яка вивчається, так і наявністю фільмів, які висвітлюють актуальні події.

У зв'язку з цим хочеться відзначити *Financial Times Videos* [5], які мають цілу низку важливих особливостей, і тому є цінним матеріалом для перегляду,

прослуховування та обговорення. На думку авторів цієї статті, до їх переваг належать нижчезазначені особливості:

1. Багато з них присвячені найбільш болючим та нагальним проблемам сучасності: політичним, економічним, екологічним.

2. Вони завжди підготовлені професійно як в технічному аспекті, так і з точки зору змісту та якості мови.

3. У багатьох з них можна побачити життя та події у різних куточках світу в динаміці, іноді з музичним супроводом.

4. Представлені ситуації та ідеї можуть здаватися дивними та неочікуваними, такими, що збагачують знання студентів про навколишній світ і досягнення науки та стимулюють зацікавленість. Прикладом може бути відео «*Space Junk*» [5], в якому розповідається про безліч предметів та уламків, що обертаються навколо Землі, і про небезпеку, яку вони спричиняють. Аналізуються технічні та економічні проблеми, пов'язані з «виловлюванням» таких уламків.

5. Відео «*Financial Times*» представлені у різних жанрах, наприклад, фільм, який був присвячений показу демонстрації у Лондоні, направленої проти того, щоб країна залишала Європейський Союз [5]. У фільмі поєднані жанри: інформативного та документального фільму, що відображають реальну подію, яка відбувається в Лондоні, та інтерв'ю, яке журналіст-коментатор бере в учасників демонстрації. Студенти мали змогу почути непідготовлене мовлення демонстрантів та коментар журналіста, побачити центр Лондона. Все це створювало цілісне враження і сприяло запам'ятовуванню.

Останнім часом значна кількість відео присвячена різним аспектам пандемії коронавірусу, тому, як різні країни відповідають на ці сучасні виклики, а також наслідки цієї епідемії для різних сфер життя — здоров'я людини, освіти, економіки.

Прикладом такого відео може бути фільм [5], що є повною протилежністю вищенаведеного («*Could the Pandemic Lead to a Fairer Economy*»). Його жанр можна визначити як «театр одного актора»: ми бачимо одну людину, яка ділиться з нами своїми думками та спостереженнями. За декілька хвилин він малює ситуацію у світі, яка існувала до появи епідемії, соціальну несправедливість та нерівність, які існують у багатьох суспільствах, відзначає, що ті, хто вже потерпали від несправедливості суспільства, опинилися в категорії, що найбільш постраждала від епідемії, тобто змалював досить безнадійну ситуацію. Але потім він наводить приклад Великої депресії в США, після якої країна відродилася і стала процвітати, і висловлює свої думки з приводу покращення та відродження світового суспільства, які він бачить у більшому оподаткуванні багатих, обмеженні шкідливих викидів, сприянні освіти та набутті молодими нових знань та навичок.

Прослуховуючи такий інформативно-персуазивний виступ, студенти познайомилися з багатьма термінами та виразами, що характеризують сьогодення, такими як *carbon emission, fragile, welfare state, to penalise, to*

redistribute, remote working, catalyst, once in a lifetime, to be exposed to something, regional inequality. Ці та багато інших відео дають важливий мовний та екстралінгвістичний матеріал для вивчення та обговорення.

Пропонуємо деякі види роботи з відеоматеріалами:

1. Введення нової лексики, що є важливим для розуміння змісту.

2. Надання деякої інформації про сферу, до якої має відношення матеріал відео або питання про те, що відомо студентам про ситуацію, що висвітлена у відео.

3. Перегляд відео та перевірка розуміння основних ідей.

4. Другий перегляд та додаткові питання щодо деяких особливостей змісту та стосовно відношення студентів до змісту переглянутого.

5. Домашнє завдання зазвичай включає вивчення нових слів та виразів і вживання їх у своїх реченнях або написання короткого оповідання або опису, що містить нові слова та словосполучення, інший варіант — написання короткого резюме переглянутого відео. На наступному занятті студенти наводять свої приклади та пропонують групі перекласти їх або читають свої короткі оповідання з новими словами та виразами.

На завершення можна зазначити, що перегляд відео, зокрема «*Financial Times Videos*», та робота з ними:

1) розширюють світогляд студентів;

2) розвивають їх навички сприйняття усного мовлення;

3) є важливим із точки зору засвоєння студентами нової лексики та здобування ними навичок її використання;

4) привертають увагу до важливих проблем сьогодення, і таким чином збільшують коло тем для обговорення.

Список використаних джерел

1. Serdali B.K., Ashirbekova G.S., Orazbekuly K., Abiev B.M. Genres of Modern Mass Media. International Electronic Journal of Mathematics Education, 11(5), 2016, pp. 1075–1085.

2. Yang P. The Cognitive and Psychological Effects of YouTube Video Captions and Subtitles on Higher-Level German Language Learners / Technology and the Psychology of Second Language Learners and Users/ edited by M. R. Freiermuth, N. Zarrinabadi. Palgrave Macmillan, 2020, 620 p.

3. Колшанский Г.В. Контекстная семантика / Г. В. Колшанский. — М.: Наука, 1980. — 118 с.

4. https://www.reeldesigner.com/5-different-types-of-video-production/

5. https://www.ft.com/video

Karpenko N.M.
PhD, assistant professor
Smelianska V.V.
PhD, assistant professor
Nizhyn State University

HOW TO DESIGN *EFL* ONLINE LEARNING ACTIVITIES

Abstract. *The article deals with the possibilities of using e-tivities in order to achieve the appropriate level of foreign language communicative competence during asynchronous distance learning. The authors describe the stages of developing e-tivities using the Moodle forum. Examples of e-tivities to develop EFL language aspects and skills, in particular English speaking, during asynchronous English studying at the initial stage of higher language school are given. It is concluded that e-tivities allow to organize the interaction of students online, while developing EFL linguistic competence.*

Key words: *e-tivities, learning English as a foreign language, asynchronous English lesson.*

Анотація. *У статті аналізуються можливості використання онлайнових активностей з метою досягнення відповідного рівня іншомовної комунікативної компетентності під час асинхронного дистанційного навчання. Описуються етапи розробки онлайнових активностей із застосування форуму Moodle. Наводяться приклади активносстей для розвитку мовних навичок та мовленнєвих вмінь, зокрема англомовного говоріння, під час асинхронного навчання з англійської мови на початковому етапі навчання в вищій мовній школі. Робиться висновок про те, що онлайнові активності дозволяють організувати взаємодію студентів онлайн, одночасно розвиваючи мовленнєву та мовну компетентність.*

Ключові слова: *онлайнові активності, навчання англійської мови як іноземної, асинхронне заняття з англійської мови.*

Online teaching EFL (English as a foreign language), engaging students in interactive learning, is a challenge many university teachers are to take nowadays. The design of effective online learning activities (e-tivities) is likely to help cope with this problem.

The term “e-tivity” is introduced by Gilly Salmon (2002) for defining a framework to facilitate active learning online. E-tivities involve students’ interaction with other group / course members and the e-moderator (their online course teacher, tutor, trainer) in an online communication environment (e.g. Moodle forum) to complete a certain task, which can be one-off or built into a programme. Thus, e-tivities are based on interaction between students and their active contribution. One of the highlighted features of e-tivities is that they usually take place asynchronously, on or offsite, blended or online only [1]. As for EFL online learning, they can aim at accuracy and fluency practice, the integration of EFL reading, listening, writing and speaking.

Designing e-tivities normally consists of several stages: 1) the e-moderator presents a small piece of information (simple text based on bulletin boards or forums), stimulus or challenge, defined as the “spark”; 2) students take part in an online discussion or activity responding to the “spark”, providing an individual response (the “invitation”) and commenting on that presented by other group / course

members; 3) a summary, feedback given by the e-moderator or by the students themselves [1].

Gilly Salmon suggests providing on the bulletin board or forum one instructional message for a student to take part in the e-tivity. It includes the following: 1) the purpose of the e-tivity; 2) if the e-tivity is assessed, indicate what might indicate success and how they can achieve it; 3) what students are to do and how they can go about doing it; 4) how long it should take in minutes or hours, when the e-tivity starts and finishes; 5) how the students work together; 6) what the e-moderator's role is and when s/he will post [1].

Following the suggested framework some e-tivities were designed in the second year of studies on Moodle courses (EFL, Grammar) for pre-service teachers.

Sample e-tivity 1. *"The most impressive journey / holiday you've ever had"*

Due date 13.05.2020 by 6 p.m.

Topic: Travelling

Purpose: to develop EFL speaking skills before the oral credit through peer-correction.

Instructions:

1. Listen to the text "What a journey!" Put the pictures in the correct order, check with the keys.

2. Describe the most impressive journey / holiday you've ever had (as if for your oral credit), follow the model of the listening text.

3. Record your speech for peer checking and post it on this forum.

4. Assess your appointed peer's work (XX points) using the suggested criteria, reply to her/ his post giving some recommendations to make her/ his speech better.

5. If you meet the deadline and follow the instructions you will get "competent" in the gradebook from the tutor.

Sample e-tivity 2. *"Speculations on the final tests"*

Due date 3.05.2020 by 6 p.m.

Topic: Modal verbs

Purpose: to revise the modal verbs in different meanings before the final tests through written production and interaction.

Instructions:

1. Speculate on the final tests on the modal verbs and the way you have been getting ready for them. Post it on this forum as a reply to my post. Use the modal verbs you have studied in different meanings (5–7 cases). Do not repeat the mentioned ideas.

Model:

We must do our best to prepare for this test well.

We will be able to pass this test successfully if we revise all the material.

We might have spent more time on preparation for the test if we hadn't had so much homework in other subjects.

The test can't be very difficult! All the material was explained to us.

We may ask our teacher for additional explanation before the test.

Why should we write tests so often? We are to write a test at the end of the course.

2. Comment on one of your peers' ideas, you support or challenge.

3. The accuracy is assessed. The maximum rating is XX points.

In conclusion, in online learning e-tivities provide engaging and purposeful structured participative group / pair work online, build students' communities of practice, particularly allow grammar and vocabulary recycling, integrated EFL skill practice (listening, reading, writing, and speaking skills) in online EFL / Grammar courses.

References

1. Salmon, G. (2002) E-tivities: a key to active online learning. Routledge, London.

Korol O.Y.
Senior teacher at Foreign Languages and Intercultural Communication Department
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ONLINE TEACHING: CHALLENGES AND SOLUTIONS

Анотація. *Метою статті є аналіз викликів, спричинених змінами навчального процесу: переходу від традиційного навчання іноземних мов в аудиторії до навчання в інтернеті, а також причин супротиву змінам та управління ними. Наведені приклади використання інструментів платформи Zoom із власного досвіду авторки, за допомогою яких є можливість подолати виклики і заохотити студентів до розвитку комунікативних умінь, критичного мислення та автономії у навчанні.*

Ключові слова: *інструменти платформи Zoom, інтерактивні завдання, критичне мислення, зворотній зв'язок, управління змінами, залучення студентів.*

Abstract. *The article considers challenges relating to changes in the educational process: the transition from traditional foreign language teaching in the classroom to learning on the internet as well as reasons for resistance to change and their management. Some examples of using tools of the Zoom platform from the author's experience are described, which provide an opportunity to solve challenges and engage students in developing communicative skills, critical thinking, and learner autonomy.*

Key words: *tools of Zoom, interactive activities, critical thinking, giving feedback, change management, student engagement.*

Because of the coronavirus pandemic, universities in Ukraine have been forced to move from face-to-face to online learning. The online sessions in virtual space not only provide new opportunities for active learning and student interaction, but they also present significant challenges due to the need to adapt conventional face-to-face teaching methods and devise strategies for emerging graduate students so that they can succeed in the global labor market. In this article, we'll look at the current challenges of online teaching and consider solutions that can help ESP teachers and students adjust to such a complex and unpredictable world, such as Zoom's virtual class. We are excited and inspired when teaching online because we believe in the use of technology. As a result, we have high confidence in our ability to meet the

challenges. Furthermore, we agree that the facilitator's role of the teacher has an effect on students' motivation, involvement, and engagement in online activities.

Since KNEU's mission is to contribute to society's growth through scientific research, the creation and dissemination of new knowledge, and the training of competitive specialists and creative personalities, the training should take into consideration the issues of changes happening in the world and factors relating to them. Before you continue reading, consider the following questions and compare your responses to the concepts presented in the article:

• Why do most people dislike change?

• What are the most common causes of change failure?

It is reasonable to examine a variety of factors that are driving change in the business world in order to determine the best way to adapt and excel in online teaching and learning. B. Dignen [1] cites the following as examples:

Globalization. Since many organizations and businesses now operate on a global scale, university graduates will be faced with the task of managing cultural diversity on a national and organizational level. This means that graduates with a major in international economics must become masters of diversity and have the ability to write simply, succinctly, and concisely in an online environment.

Multiplicity. Companies are often participating in various reform programs, which can be competitive. As a result, prospective workers will have to master the art of integration. They need to figure out how to link change initiatives in a way that generates long-term value for their businesses. As a result, it's important to train critical thinkers and developers who can make decisions and influence others.

Accountability is essential. Shareholders are also seeking more from their executives. As a result, cost containment is a critical shift engine. As a result, organizational systems and procedures are being rationalized, including outsourcing and job cuts, causing friction between change agents and other employees. As a result, change managers must be masters of the psychological problems that occur when implementing change. All of the above considerations motivate university teachers to carefully consider issues of change management, as they appear to be a significant challenge for both teachers and students, who must change teaching and learning patterns, learning methods, and master a variety of new learning tools that necessitate strong IT skills.

Teachers and students are also likely to resist change, so there are many explanations why switching from face-to-face to distance learning seems to be difficult. Shock, denial, indignation, depression, resignation, acceptance / letting go, adaptation, and use are all common emotional reactions that can explain the transition. The Change Curve is based on a model created by Elisabeth Kubler-Ross in the 1960s to illustrate the mourning process. It has since been widely used as a tool for assisting people in understanding their responses to dramatic change or upheaval [6]. The following are common reasons why change processes fail in the workplace, according to Bob Dignen [1]: weak management support for the process; underestimating how challenging change is for people; inability to cope with

resistance. The same factors apply in university teaching and learning environments. This allows teachers to determine what they need to do in order to be effective in change management. To begin, a dependable online learning platform must be found, which is a digital learning environment that manages all aspects of a teacher's various training efforts. Zoom is represented in this article as a web conferencing network capable of organizing virtual learning sessions aimed at improving interpersonal communication, critical thinking, and learner autonomy. Then, it is important to create a healthy learning atmosphere in which students trust teachers and peers in order to overcome the reluctance of students who are unable to open cameras and speak out in front of them. It will take some time. Due to a lack of technological knowledge, some students are hesitant to use Zoom's interactive features. As a result, effective strategies for providing effective online classes are needed. And finally, to reach a positive attitude to change and succeed not only in teaching online but also in learning, mostly depends on the teacher's role as a facilitator, a long-life learner who is able to teach students how to learn and learn with them rather than give students a knowledge. Though it is worth noting that «some students enjoy figuring things out for themselves, while others prefer to be spoon-fed» [2]. Teachers must strive to be imaginative and inventive in their classrooms on a regular basis.

In this section of the article, we'll go through some activities that can help us deal with the change challenges listed earlier. It is critical to establish social presence. Using Vygotsky's (1978) view of learning as a social practice, the interaction between teachers and students becomes fundamental to the learning process. Students develop interpersonal skills in the chat box by sharing thoughts and asking questions in a simple, brief, and concise manner. It is also essential to encourage students to greet one another at the start of class and at the end express gratitude. Setting Zoom Etiquette helps to establish a virtual hub where students are encouraged to value one another and contribute to the creation of a «rapport». The following is a breakdown of how this practice is structured. Offer students the job of creating a list of «Do's and Don'ts Zoom Rules» [3] before sending them to the breakout rooms. Representatives from each breakout room report back on the task after 5 minutes of collaboration. Encourage students in other breakout rooms to provide input on the list by annotating it, leaving notes in the Chat box, or asking questions. Take a look at the outcome that students completed in breakout rooms:

ZOOM ETIQUETTE

Do's	Don'ts
• Be on time for class • Make sure your full name shows up appropriately • Mute until you are required to talk • Maintain eye contact with the speaker on the screen	• Use Zoom to share information for your class with others • Take screenshots pictures, cell phone pictures, or record your classmates or your teacher without permission • Change your name • Walk around during the class meeting, leave the class without permission

Breakout rooms have the advantage of allowing teachers to create a more collaborative environment than a big whole-group zoom experience. For example, in the main room, students are assigned to watch the One-Minute World News video. Students then prepare a news headline or piece in breakout rooms, clarifying or answering each other questions. As the moderator, the teacher can enter any group to 'eavesdrop' on a conversation, make a general announcement to all rooms, or even set a time limit for them. Students will have 60 seconds to wrap up their conversation before returning to the main room until teachers ask them to end breakouts. Though it is difficult to build a sense of social presence in an online classroom so that the student feels a part of the learning community, however, it is probable.

Cognitive presence is considered to be the second essential element of learning. According to Garrison and Arbaugh [4], the phase of inquiry that reflects cognitive presence relates to students going from the discovery stage to the integration stage and then to implementation in an online course. Watching the One-Minute World news video in the main Zoom space, then writing a simple report on it in breakout rooms while clarifying necessary language issues, is an example of this. A competition with specific criteria may be organized to make this activity more engaging. The aim is to provide a rundown of the news, not to retell it. Students learn from one another and develop their critical thinking and active listening skills by doing the activity. On the Share screen, giving a feedback on mind maps is another fun collaborative activity. In the chat room, students are encouraged to provide input in the form of questions. Others would prefer to ask questions about the map orally. Another choice is to use the Annotations tool to test the mind map using symbols such as «+», «—», «?» and so etc. Critical thinking can be triggered by learners debating, analyzing, and making decisions about economic topics in a shared mind-map. As a result of the above-mentioned tools being enabled, it is now possible to write over any image, highlight specific features of a written assignment, and make the viewing process much more interactive for the students. The aim of these tools is to entice students to participate in the activity and keep them engaged.

Teacher's presence is extremely significant in the Zoom classroom. For online students, not feeling the teacher's presence can be frustrating. To prevent students from being discouraged, teachers should adopt techniques that promote positive communication and exposure within the virtual classroom. Teacher presence is critical in terms of the structural, affective, and cognitive functions of the teacher's position, according to Linda Murphy [5] and her colleagues, and it helps to establish a positive teacher-student relationship. There are unique characteristics that decide the success of online teaches, in addition to maintaining fluent contact and an online presence: (a) attitude towards technology, (b) teaching style, and (c) technological influence. In our experience, interactive tools like 'annotation' in Share Screen and chat rooms aid dialogue and encourage student-student and student-teacher engagement, resulting in a more positive learning experience in a collaborative setting. As a result, teachers must strive to be innovative on a regular basis.

While switching from face-to-face to online teaching can be difficult, it is unquestionably rewarding. A positive attitude toward technology and the desire to learn for a long time will aid in the creation of a healthy learning atmosphere where students can have positive learning experiences. Learners may be prompted to think critically by debating, analyzing, and making decisions about topics.

References

[1] Dignen, B. (2010) Business All Change, Please. Spotlight Ukraine.

[2] *Oxford Languages and Google.* Retrieved from https://languages.oup.com/google-dictionary-en/

[3] Zoom Etiquette for Students Retrieved from https://www.scranton.edu/academics/ctle/Fac-dev/zoom-etiquette.shtml

[4] Garrison, D. Randy; Arbaugh, J.B. Researching the community of inquiry framework: Review, issues, and future directions. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/248540829_Researching_the_community_of_inquiry_framework_Review_issues_and_future_directions.

[5] Marta L. Montiel-Chamorro. Comparing Online English Language Learning and Face-to-Face English Language Learning at El Bosque University in Colombia. Retrieved from https://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6445&context=etd.

[6] Kübler-Ross and the «Five Stages» Model Retrieved from https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0030222818809766

Краснопольська Н.Л.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Ярошевич І.А.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Козловець І.І.
викладач Фахового коледжу інженерії та управління
Національного авіаційного університету

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОРИТОРИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ

Анотація. *Стаття присвячена важливості формування лінгвориторичної компетентності юриста, яка забезпечить правнику ефективне виконання своїх функцій і досягнення поставленої мети. Першим кроком до формування лінгвориторичної компетентності є формування мовленнєвої компетентності, зокрема акцентологічної та лексичної. Наступним етапом є формування риторичної компетентності майбутнього правника, що передбачає активне засвоєння та вживання юридичної термінології, а багатий методичний матеріал, виконання поліфункційних завдань, актуальний фаховий матеріал, тренінги, тематичні дискусії, креативні завдання допоможуть студентам-правникам досягти риторичного ідеалу.*

Ключові слова: *мовленнєва компетентність, риторична компетентність, лінгвориторична компетентність*.

Abstract. *The article is devoted to the importance of forming the linguistic competence of alawyer, which will ensure the lawyer to effectively perform their functions and achieve the goal. The first step to the formation of linguistic competence is the formation of speech competence, in particular accentual and lexical. The next stage is the formation of rhetorical competence of the future lawyer, which involves active learning and use of legal terminology, and rich methodological material, multifunctional tasks, relevant professional material, trainings, thematic discussions and creative tasks will help law students to achieve a rhetorical ideal.*

Key words: *speech competence, rhetorical competence, lingvorhetorical competence*.

Розвиток сучасного українського суспільства потребує ґрунтовних професійних знань. Фахова освіта сьогодні — це не лише опанування певним обсягом спеціальних знань, а й формування та розвиток національно свідомої, духовно багатої особистості, компетентного мовця, здатного послуговуватися лінгвістичними знаннями для успішної реалізації практичних виробничих завдань в усній та писемній професійній комунікації.

Беззаперечним є те, що мовна компетенція є важливим складником професійної майстерності правників, передбачає бездоганне володіння словом, високу культуру спілкування, вироблення власної моделі мовної поведінки як засобу професійної самореалізації особистості, що підвищує якість та ефективність правозахисної діяльності. Тому пріоритетним є завдання формування лінгвориторичних компетентностей у підготовці фахівців юридичної галузі, адже комунікативна культура ґрунтується на риторичних знаннях і вміннях, що формуються як під час вивчення теоретичного матеріалу, так і в процесі безпосередньої комунікативної діяльності, реалізується в уміннях регулювати свою мовленнєву поведінку, аргументувати позицію, досягати комунікативних цілей за допомогою вербальних і невербальних засобів з дотриманням правил мовного етикету. Це і зумовлює актуальність задекларованої теми.

Проблеми формування досліджуваної компетентності фахівців правової галузі були предметом наукової уваги таких дослідників, як С. Шестакова, Н. Руколянська, Л. Павлова, Н. Самохіна та ін.

Формування культури мовлення майбутніх юристів відбувається безпосередньо під час вивчення навчальних дисциплін філологічного циклу, зокрема дисципліни «Юридична риторика та мовна культура юриста».

Досвід викладання майбутнім фахівцям юридичного профілю лінгвістичних дисциплін дозволяє авторам стверджувати, що першим етапом формування лінгвориторичної компетентності є формування мовленнєвої компетентності. На думку С.О. Шестакової, мовленнєва компетентність юриста — це вміння, що дозволяють розвивати контакти між людьми у процесі створення, тлумачення і реалізації правових текстів, які виникають внаслідок спільної діяльності та містять обмін інформацією, сприйняття і розуміння один одного, формування єдиної стратегії й тактики взаємодії у професійній юридичній діяльності [3, с. 33]. Правильна вимова, вільне, невимушене

оперування словом, уникнення вульгаризмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, наголошування на головних думках, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, розмірений темп мовлення, правильне використання логічних наголосів і психологічних пауз, узгодженість між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою — необхідні елементи мовної культури правника.

Процес формування професійної культури мовлення юриста складається з таких основних компонентів: засвоєння професійної лексики і термінології юридичного фаху; роботи зі словниками, довідниками; моделювання мовленнєвих ситуацій, які виникатимуть у майбутній професійній діяльності; боротьба з мовленнєвою неохайністю в спілкуванні, уникнення типових порушень літературної мови в мовленнєвих стереотипах фахової галузі.

Вважаємо, що першим етапом є формування акцентологічної компетентності, оскільки в мовленні сучасних студентів спостерігаємо відхилення від сучасних акцентуаційних норм, які пов'язані з низьким рівнем знань. Це дає підстави вважати, що необхідно звернути увагу студентів на те, що в усному мовленні спостерігаємо функціонування двох варіантів наголошення (*запи́тання — запита́ння, чи́тання — чита́ння, разо́м — ра́зом, ви́разний — вира́зний, довідни́к — дові́дник, випа́док — ви́падок, ко́рисний — кори́сний*), однак нормативним є лише один варіант: *запита́ння, чита́ння, ра́зом, вира́зний, дові́дник, ви́падок, кори́сний*. Тут варто подати завдання, у яких запропоновано визначити наголос у словах такого типу та перевірити його за словником, напр.: *судовий, асиметрія, центнер, факсиміле, фаховий, маркетинг, квартал, феномен, відсотковий, шкода, громадянин, слов'янин, зубожіння, змістовий, перепис, сільськогосподарський, зобов'язання, народногосподарський, визнання, пізнання, хаос, каталог*. Необхідно звернути увагу, що слова можуть мати подвійний наголос, однак наголос при цьому виконуватиме смислорозрізнювальну функцію. Це означає, що обидва варіанти будуть нормативними за умови, якщо вживатимемо слова у відповідному значенні: *ви́года (користь) — вигода (зручність), типо́вий (характерний) — типови́й (стандартний; зразковий), ві́домість (документ) — відо́мість (повідомлення, інформація)*. Відповідно, тут доречними будуть вправи, де необхідно простежити залежність наголошення від лексичного значення, напр.: поставити наголос у підкреслених словах: *об'єднання правозахисників — об'єднання зусиль, платіжна відомість — відомості про потерпілого, рідкісне видання — видання заміж, недоторкана земля — недоторканна особа, господарські звички — господарський суд, покликання юриста — покликання на статтю, економічна вигода — квартира з усіма вигодами, типова помилка — типовий проєкт, пересічний слухач — пересічна траса.* Отже, важливим для фахового усного мовлення є не лише знання акцентуаційних норм української мови, а й дотримання їх під час професійного спілкування.

Наступним етапом, на нашу думку, є формування лексичної компетентності. Лексична компетентність передбачає не лише наявність

багатого словникового запасу, а й уміння використовувати наявні в активі лексичні елементи в процесі мовлення для вираження своєї позиції й ставлення до сказаного, здатність варіювати лексичними засобами залежно від ситуації, у яких відбувається комунікативний процес. Характерними ознаками лексичної компетентності українськомовної особистості, окрім сказаного, є навички ідентифікації лексичних одиниць у навчальному тексті (мовленні), дотримання лексичних норм сучасної української літературної мови; ціннісне ставлення до української мови й мовлення на основі розвиненого чуття слова; вільне володіння власне українською лексикою; здатність швидко й оригінально добирати словесні асоціації, на основі яких особа програмує й реалізує власну мовленнєву поведінку в комунікативних ситуаціях [2, с. 28].

Робота над значенням і вживанням слова є найголовнішим етапом у процесі опрацювання лексичних одиниць. Пропонуємо студентам завдання зі словникової роботи таких типів: 1) на збагачення словникового запасу шляхом вивчення нових слів, добирання синонімів, антонімів до відомих їм слів; 2) на формування вмінь та навичок визначати семантику, емоційно-експресивне забарвлення слів і правильно їх вживати; 3) на формування вмінь і навичок правильного слововживання з урахуванням їх сполучуваності; 4) на розвиток умінь доцільного використання слів залежно від типу й стилю мовлення; 5) на попередження й виправлення лексичних недоліків у мовленні студентів.

Фахове спілкування майбутнього правника передбачає активне вживання юридичних термінів. Знайомство з новою юридичною термінологією варто почати з таких понять, як «юридичний термін», «юридична термінологія», основні властивості термінів (дефінітивність, номінативність, системність, моносемантичність, стилістична нейтральність, незалежність від контексту). У подальшому на всіх практичних заняттях вважаємо за доцільне використовувати дидактичний матеріал, складений із залученням термінолексики. Студенти виконують різні види робіт, спрямовані на засвоєння юридичних термінів: виписують їх зі словників, визначають походження, лексичне значення, сферу вживання, вчаться їх правильно писати, вимовляти, уводити у відповідні контексти. Звертаємо увагу на поширене явище в юридичній термінології — синонімію та омонімію, проблеми їх взаємозаміни, наголошуємо на тому, що для складання проєктів нормативних документів розуміння і правильний підбір синонімів і омонімів висувається на одне з перших місць. При створенні юридичного тексту на практичних заняттях звертаємо увагу на особливості функціонування паронімів у діловому, професійному мовленні, де неприпустиме вживання замість належного слова його пароніма, адже це може призвести до непорозуміння або взагалі до перекручення інформації, наприклад: *адаптація (пристосування) — адоптація (усиновлення), норматив (показник) — нормативність (властивість); погроза (заподіяти зло) — загроза (небезпека*) тощо.

На практичних заняттях зосереджуємо увагу на відмінностях між термінами і професіоналізмами, наголошуємо на тому, що професіоналізми – це

слова або висловлювання, властиві певній вузькій професійній групі людей, поставлених в особливі умови життя і праці. Оскільки це, як правило, звичайні слова, ужиті у незвичайному значенні або у незвичній формі, їх використання у діловому стилі неприпустиме. Залучення юридичної лексики дає значний навчальний ефект. Студенти, по-перше, закріплюють у свідомості лексичне значення термінів, які трапляються під час вивчення фахових дисциплін; по-друге, вчаться утворювати граматичні форми від термінів і вводити їх у речення.

Без сумніву, поняття «мовленнєва компетентність» безпосередньо пов'язане з поняттям «риторична компетентність». На підставі володіння мовленнєвою компетентністю формується і риторична компетентність, яка полягає в доповненні мовних знань такими компонентами, як знання і використання «високої» лексики, аргументаційних прийомів мовлення, специфічних правил мовленнєвої композиції, уміння користуватися естетичними компонентами мовлення, володіння невербальним компонентом спілкування тощо [3, с. 33]. Зауважимо, що до сукупності лінгвориторичних компетентностей, якими має володіти правник, належать: уміння виступити з публічною промовою на запропоновану тему; уміння оцінювати аудиторію, взаємодіяти з нею, моделювати мовлення залежно від реакції аудиторії; володіння функціональними стилями, уміння їх застосовувати залежно від мовленнєвої ситуації; уміння вести дискусію, застосовувати аргументацію. Усі юристи одностайно погоджуються, що правильно й вільно виражати свої думки вкрай важливо. У різних державних органах, де користуються юридичною мовою, важливо вміти точно, лаконічно й зрозуміло для співрозмовника сформулювати те, що вони прагнуть сказати, довести або заперечити. Для цього необхідне не просто знання мови, володіння нею, але й уміння засобами цієї мови висловити сутність своєї позиції, обґрунтувати її.

Найефективнішим способом набуття вмінь і навичок виголошувати промову вважаємо систематичні виступи перед слухацькою аудиторією. Сучасний студент теж має вчитися під керівництвом викладача виступати з промовами, обговорюючи при цьому актуальні питання ораторського мистецтва, які випливають з програмних тем, а також цікаві в сучасних суспільно-політичних умовах проблеми. Актуальними темами для навчальних виступів студентів, можуть бути такі: *«Рідна мова — найдосконаліше знаряддя професіонала», «Народні звичаї — вчорашній день?», «Реклама — психологічний терорист», «Книги — це ліки», «Яким повинен бути лідер?», «Як досягти впевненості в собі?», «Культура мови оратора: складники успіху», «Чи кожній людині сьогодні потрібна вища освіта?», «Віртуальне середовище сьогодні: корисно чи шкідливо»* та інші. Тему викладач пропонує заздалегідь, і студенти, відповідно, мають змогу підготуватися до її обговорення. З цією метою кожен студент готує коротку промову на 3–4 хвилини згідно з усіма вимогами до публічного виступу. Промова складається зі вступу, який має привернути увагу слухачів, основної частини, в якій містяться аргументи для

обґрунтування своєї думки (логічні докази, приклади з життя, статистичні дані, думки авторитетних людей тощо), а також висновок, який підсумовує сказане. Отож у спеціально відведений на занятті час кожен студент виголошує свою промову. Додаткових запитань чи обговорень зазвичай не планують, але всі виступи детально аналізують як самі студенти у своїх рецензіях, так і викладач, який вказує кожному доповідачеві на позитивні риси його виступу та на недоліки, що були притаманні цьому конкретному виступові. Усі зауваження ретельно конспектують, щоб можна було порівняти їх із тими, які буде сформульовано на наступних заняттях, і визначити, наскільки вдалося студентові удосконалити свої мовленнєві та риторичні компетентності.

Активно пропонуємо тренінги, що передбачають проведення дискусій на дотичні до юриспруденції теми: *«Численність законів у державі є те саме, що велика кількість лікарів — ознака хвороби і безсилля» (Вольтер); «Легше створювати закони, ніж дотримуватися їх» (Наполеон); «Ніщо ми так погано не знаємо, як те, що кожен повинен знати, — закон» (Бальзак); «Коли множаться закони й укази, зростають розбої та грабежі» (Лао-Цзи); «Право і справедливість полягають у тому, щоб кожний мав і робив своє так, аби ніхто не мав чужого і не позбавлявся свого« (Конфуцій)* та інші. Студенти мають усвідомити, що «справжня дискусія — не суперечка, не з'ясовування відносин, вона передбачає об'єктивне й доброзичливе обговорення питання з обов'язковою повагою як до своїх прихильників, так і до опонентів, з опорою на особистісно-діалогічний стиль спілкування. Тому за результатами дискусії не може бути переможців і переможених. Головною рисою дискусії є цілеспрямований та упорядкований обмін ідеями, думками, поглядами заради пошуку істини» [4, с. 3].

Отже, лінгвориторична компетентність є невід'ємним складником професійних компетентностей юриста. Вона розкривається в таких поняттях, як дієвість мови, її логічна послідовність, дохідливість, доречність, ясність, виразність. Вимога наявності сформованої лінгвориторичної компетентності несумісна з ігноруванням поетапної підготовки до ефективного спілкування в юридичній галузі, що може бути забезпечене тільки при такому навчанні, яке полягає в поступовому формуванні лінгвориторичної компетентності.

Список використаних джерел

1. Гороховська Т.В. Педагогічні умови формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ / Т. В. Гороховська // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: тези доп. II Міжвуз. наук.-практ. конф. — Київ : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. — С. 90–93.
2. Кучерук О.А. Формування лексичної компетентності учнів у процесі навчання української мови з використанням методу проектів / О. А. Кучерук // Українська мова і література в школах України. — 2018. — №1. — С. 26–30.

3. Шестакова С.О. Лінгвориторична компетентність як запорука професійного успіху юриста / С. О. Шестакова // Приватне та публічне право. — 2020. — №2. — С. 32–36.
4. Шестакова С.О. Навчальна дискусія як спосіб формування лінгвориторичної компетентності студентів [Електронний ресурс] / С. О. Шестакова // Формування мовного естетичного ідеалу засобами навчальних дисциплін: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Суми, 24 квітня 2020 р.). — Суми, 2020. http://repo.snau.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/7712

Курченко Л.М.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

КОНЦЕПЦІЯ КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: НОВІ ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Анотація. *У статті висвітлено ключові фактори, що зумовлюють необхідність гендерної комунікаційної політики у сфері вищої освіти та науки України. Проаналізовано її сучасну нормативну базу та основні напрямки формування.*

Ключові слова: *гендер, комунікаційна політика, політика гендерної рівності, рівні можливості, вища освіта, Україна.*

Abstract. *The article highlights the key factors that determine the need for gender communication policy in the field of higher education and research of Ukraine. The author analyses its current legislative base and main objectives.*

Key words: *gender, communication policy, gender equality policy, equal opportunity, higher education, Ukraine.*

У вересні 2020 року Україна отримала офіційний статус учасниці партнерства Біарріц, започаткованого 25 серпня 2019 року країнами Великої сімки (G7) з метою посилення відповідальності та консолідації зусиль міжнародної спільноти щодо досягнення гендерної рівності. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в усіх сферах суспільного життя, включно з наукою та освітою, є важливою передумовою становлення України як демократичної держави у загальноєвропейському контексті [2].

Рівність прав жінок та чоловіків закріплена Конституцією України, а принципи та інструменти її забезпечення визначені законом «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», прийнятому 2005 року. Важливим механізмом створення рівних можливостей є дотримання Україною міжнародних зобов'язань, закріплених у Глобальних цілях сталого розвитку, проголошених ООН (резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. №70/1) і підтриманих Україною відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. №722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. №273 затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, розпорядженням

Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 р. №634 затверджено Національний план дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року.

У зв'язку зі вступом до партнерства Біарріц Україна взяла на себе додаткові зобов'язання щодо забезпечення гендерної рівності, зокрема щодо надання відпустки для догляду за дитиною не тільки матері, але й батькові, а також щодо боротьби з гендерно зумовленим насильством. Ці законодавчі нововведення і пов'язані з ними позитивні соціальні зміни потребують широкої пояснювальної роботи у суспільстві, а також відповідної адаптації навчальних програм усіх спеціальностей гуманітарної, економічної та соціальної сфери.

Окрім того, гендерний аспект набуває ключового значення в розрізі інтернаціоналізації української науки та освіти. Зокрема, досягнення університетів у забезпеченні рівних можливостей для жінок і чоловіків є одним із критеріїв визначення позиції ЗВО у рейтингу *Times Higher Education Impact Ranking* (*THE Impact Ranking*), який бере до уваги дослідницьку діяльність щодо вивчення гендеру, впровадження інституційної політики гендерної рівності та добровільні зобов'язання університетів щодо працевлаштування жінок і підтримки їхнього професійного зростання [6].

Стосовно інтеграції України до спільного європейського дослідницького простору (*ERA*) слід звернути увагу на два ключові напрямки нової Стратегії гендерної рівності Європейської комісії на 2020–2027 роки, а саме:

- пріоритезацію гендеру у фінансуванні дослідницьких організацій через програму Horizon Europe і Рамкову програму досліджень та інновацій (2021–2027);
- забезпечення гендерної рівності в міжнародній науковій співпраці у спільному європейському дослідницькому просторі.

Зокрема, інтеграція гендерного виміру до змісту досліджень та інновацій віднині є обов'язковим критерієм оцінювання змісту заявок на дослідницькі гранти, а наявність плану досягнення гендерної рівності (*gender equality plan*) є критерієм відбору ЗВО та дослідницьких організацій для фінансування. Такий план має давати конкретні відповіді на запитання, яким чином організація-аплікант забезпечує:

- гендерну рівність у наукових кар'єрах;
- гендерний баланс у прийнятті рішень;
- інтеграцію гендерного виміру до змісту досліджень та інновацій [3].

Будь-який сучасний український університет, який прагне займати гідне місце у спільному європейському дослідницькому та освітньому просторі, має не лише включити гендерну рівність до своїх стратегічних пріоритетів, але й правильно комунікувати свій вибір та інтенції студентам, співробітникам та широкому загалу. Основним орієнтиром для формування гендерно збалансованої комунікаційної політики ЗВО є Концепція комунікації у сфері

гендерної рівності, ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. №1128-р (далі — Концепція) [1].

Серед важливих гендерних дисбалансів українського суспільства, які потребують висвітлення та публічної дискусії, Концепція відзначає поширеність гендерних стереотипів в «управлінській та організаційній практиці наукових установ і закладів освіти, освітній діяльності, наповнюваності науково-педагогічного складу. Галузь освіти є фемінізованою — жінок у ній більше 70%. Кількість чоловіків і жінок неоднакова на різних рівнях управління освітою. У закладах вищої освіти близько 50% науково-педагогічного складу становлять чоловіки, у закладах дошкільної освіти працюють майже виключно жінки» [1].

Наступну проблему у сфері освіти, яка потребує широкої дискусії, складають «...приховані та відкриті елементи дискримінації за ознакою статі. Йдеться про зміст навчальних предметів та навчально-методичної літератури, культуру взаємовідносин, стиль викладання та педагогічного спілкування, упередженість в оцінюванні навчальних та професійних результатів суб'єктів освітнього процесу та здобувачів освіти, мовленнєвий/мовний сексизм» [1].

Серед неприйнятних гендерних дисбалансів Концепція відзначає також недостатню участь українських жінок (які не поступаються чоловікам за рівнем освіти та компетентності) у прийнятті рішень та інших управлінських та політичних процесах. На жаль, як показує Світовий індекс гендерної рівності, ситуація з участю жінок в управлінських процесах дедалі погіршується: у загальному світовому рейтингу Україна зповзла з 59-го місця 2020 року на 74-е 2021 року, а за показником політичних повноважень жінок наразі посідає 103-є місце із 156 можливих і знаходиться між державами Есватіні (102 місце) та Лаос (104). І це при тому, що за освітнім охопленням жінок Україна має найвищий рейтинг у світі — 1 [4, с. 381].

В освітньо-науковій сфері, особливо чутливій до статусу експертної думки, слід звертати увагу на те, наскільки збалансовано представлені жінки у керівних органах, експертних радах, редакційних колегіях, відбіркових комісіях та президіях конференцій. Важливо також, щоб експертна думка жінок була справедливо представлена у пресі та на сторінках соціальних мереж. У Концепції зазначається, що жінки (27%) в Україні втричі рідше виступають героїнями матеріалів ЗМІ, ніж чоловіки. У ролі експерток журналісти залучають жінок ще менше — у 18–19% випадків (тобто лише в одному повідомленні з п'яти). Найчастіше жінки коментують соціальні теми або є об'єктом кримінальних і «жовтих» новин, у той час як чоловіки висвітлюють політичні та економічні теми. Найменше жінки представлені в Інтернет-виданнях (лише в 13% новин станом на 2017 р., але вже 28–29% на 2020 р.) [1].

Серед шляхів досягнення гендерної рівності Концепція виділяє такі:

- інформування освітянської та наукової спільноти про ключові концепції гендерної рівності, механізми захисту прав жінок, вивчення міжнародного досвіду;

- підвищення рівня гендерної обізнаності та включення до навчальних програм інформації про законодавство, програми та політики, що сприяють гендерній рівності;

- проведення інформаційних та навчальних заходів, розроблення роз'яснень та рекомендацій для посадових осіб, розроблення гендерно-орієнтованих комунікаційних політик ЗВО та наукових видань, забезпечення комунікаційної підтримки заходів, спрямованих на гендерні реформи;

- обговорення гендерної тематики на публічних та наукових заходах;

- проведення аудиту досліджень, визначення потреби у додаткових дослідженнях, висвітлення результатів досліджень у засобах масової інформації; врахування результатів досліджень у процесі реалізації Концепції, зокрема висновків про ефективність заходів, визначення тематик, не охоплених раніше дослідженнями; використання досліджень для моніторингу та оцінки досягнення поставлених завдань Концепції;

- спростування гендерних стереотипів щодо професій, соціальних ролей, типів поведінки тощо із залученням відомих жінок і чоловіків;

- сприяння збільшенню участі жінок у політичній діяльності та процесах прийняття рішень;

- сприяння збільшенню участі жінок в управлінні, а чоловіків — в освітній сфері, зокрема шляхом інформаційної підтримки самодостатності вибору кожної людини;

- врахування гендерного аспекту в освіті;

- засудження проявів сексизму, дискримінації або насильства за ознакою статі та формування нульової толерантності до цих явищ;

- сприяння підвищенню рівня громадської обізнаності про загрози використання гендерної тематики як інструменту гібридної агресії;

- поширення інформації про гендерні проблеми чоловіків та шляхи їх розв'язання;

- інформування про чоловіків, які підтримують гендерну рівність;

- проведення моніторингу контенту навчальних матеріалів та ЗМІ для виявлення сексистських та дискримінаційних практик щодо обох статей; реагування на такі випадки; поширення інформації про позитивні приклади усунення дискримінаційного та сексистського контенту;

- збільшення представництва жінок в експертних радах, президіях, керівних органах та на ключових посадах в освіті та науці [1].

Формуючи гендерно збалансовану комунікаційну політику університету на основі переліку рекомендацій, наданих у Коцепції, доцільно врахувати також практичний досвід гендерно чутливої комунікації ПРООН в Україні, з якого витікають такі 10 принципів [6]:

1. Не говорити про гендерну рівність як винятково жіночу проблему, адже ця проблематика стосується взаємодії між чоловіками й жінками.

2. Справедливе представлення краще, ніж рівне представлення (*gender equity ≠ gender equality*): важливо забезпечити не однакову кількість чоловіків і жінок, а рівні можливості для реалізації своїх інтересів, потреб і потенціалу.

3. Не применшувати роль жінок: потрібно ламати стереотипні уявлення про те, що типово жіночі спеціальності та ролі (викладання, організаційно-методична, виховна робота, соціальні та філологічні дослідження) менш цінні, ніж типово чоловічі (менеджмент, ІТ, природничо-технічні дослідження тощо).

4. Не посилювати гендерні стереотипи: наприклад, рожевий колір асоціюється з дитинством та емоціями, а синій — зі стабільністю та раціональністю, тобто рожевий колір, яким символічно позначають жінок, викликає асоціації, недоречні у діловому середовищі.

5. Показувати різноманіття та інтерсекційність: не всі жінки потерпають від дискримінації, і не всі чоловіки мають привілеї; кожна людина має безліч інших характеристик (стан здоров'я, матеріальне становище, міграція тощо), які можуть по-різному проявлятися у жінок і чоловіків.

6. Вживати гендерно чутливу лексику: фемінітиви для позначення жінок у професійній сфері або нейтралізація гендеру за рахунок множини і узагальнень (студентки та студенти, студентство; експертка, амбасадорка, фахівчиня тощо).

7. Не робити жінок жертвами: не знецінювати їхню здатність до опору та активних дій, наприклад, краще вживати термін «потерпілі від гендерно обумовеного насильства», ніж «жертви гендерно обумовеного насильства».

8. Поблажливість недоречна: розповідати про досягнення жінки, як про щось, що сталося попри систематичну гендерну нерівність, а не попри те, що вона жінка.

9. Дивитися на факти і конкретну людину, а не робити передчасних узагальнень на основі власних гендерних стереотипів.

10. Бути відкритими до змін, адже подолання гендерних стереотипів як підсвідомих соціальних інтроєктів у багатьох прихильників гендерної рівності викликає внутрішній спротив [6].

Підбиваючи підсумки, слід зазначити той факт, що у сфері досліджень та інновацій історично домінували чоловіки, тому специфіка жіночих інтересів та особливостей рідко бралася до уваги в наукових розробках. Жінки стереотипно виступали в ролі не виробників, а поширювачів знань, що призвело до фемінізації освітньої галузі і маскулінізації сфери інновацій. Такий гендерний дисбаланс шкодить сучасному суспільству і обмежує права та можливості жінок. Через це європейська стратегія гендерної рівності пріоретизує формування проєктних партнерств і формулювання дослідницьких завдань із дотриманням балансу представництва та інтересів жінок і чоловіків. Вища освіта України стоїть перед важливим інноваційним завданням: сформувати власну політику гендерної рівності з урахуванням як європейських стандартів, так і власних національних культурних традицій, та донести цю політику до учасниць та учасників освітнього процесу у гендерно збалансованій, науково обгрунтованій та зрозумілій формі комунікації.

Список використаних джерел

1. Концепція комунікації у сфері гендерної рівності [Електронний ресурс] / ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. №1128-р. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text
2. Україна стала повноправною учасницею «Партнерства Біарріц» [Електронний ресурс] // Президент України: офіційне інтернет-представництво. — 12.09.2020. — Режим доступу: https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stala-povnopravnoyu-uchasniceyu-partnerstva-biarric-63521
3. Gender equality in research and innovation: Achieving gender equality in research, how it relates to the European Research Area, networks and news. [Електронний ресурс] // European Commission — Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/gender-equality-research-and-innovation_en
4. Global Gender Gap Report 2021 [Електронний ресурс]. — Cologny/Geneva: World Economic Forum, 2021. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf
5. Impact Rankings 2020: gender equality [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/gender-equality#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined
6. Marin, Florin. Як ми говоримо про гендер: 10 комунікаційних принципів, аби показати, що гендерна рівність для вас важлива [Електронний ресурс]. UNDP, — 20.09.2018. — Режим доступу: https://undpukraine.medium.com/як-ми-говоримо-про-гендер-10-комунікаційних-принципів-аби-показати-що-гендерна-рівність-для-вас-a15e1678ae1

Маркова О.В.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Шматок Т.Г.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВИКОРИСТАННЯ «SANDWICH TECHNIQUE» У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У статті обґрунтовується доцільність використання білінгвального методу при вивченні іноземної мови студентами закладів вищої освіти. Увага приділяється використанню принципу опори на рідну мову студента. Вказується на ефективність та практичність методу (техніки) «сендвічу» при тлумаченні значення незнайомих слів та виразів.*

Ключові слова: *когнітивізм, принцип опори на рідну мову, білінгвальний (двомовний) метод, модель просвітницької одномовності, техніка «сендвіч», техніка «відображення», декодування, розшифровка синтаксичної структури, мовна картина світу, студент-білінгв.*

Abstract. *The article proves the feasibility of using bilingual method in learning foreign languages by students of higher education institutions. Attention is given to the principle of using*

students' native languages in the classroom. It shows the effectiveness and practicality of the "sandwich technique" method in interpreting the meaning of unfamiliar words and expressions.

Key words: *cognitivism, the principle of using students' native languages, bilingual method, the model of enlighted or informed monolingualism, "sandwich technique" method, "mirroring" method, decoding, codebreaking, world language map, a bilingual student.*

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасному світі володіння іноземною мовою стає невід'ємною частиною життя. Воно допомагає людям різних країн краще розуміти один одного, обмінюватися досвідом, знаннями, знаходити цікаву роботу, ділитися культурним надбанням, подорожувати світом і покращувати умови життя та праці людей. Саме тому постає питання: які методи навчання іноземних мов допоможуть зробити це швидше, простіше і якісніше.

Існує багато міфів щодо вивчення та викладання іноземних мов. Це пов'язано із різними підходами до їх вивчення.

Якщо брати до уваги *комунікативний підхід*, то існує точка зору, що лише створення одномовного середовища на заняттях, допоможе цій мові стати реальним засобом спілкування. Тобто, ніякого використання рідної мови! Враховуючи це, деякі викладачі і методисти вважають, що вивчати іноземну мову потрібно без врахування рідної.

Якщо ж брати до уваги *когнітивний* (навчально-пізнавальний) *підхід,* то його прихильники виступають за постійне зіставлення систем двох мов. *Когнітивізм* у навчанні іноземної мови означає, що вивчення того чи іншого лінгвістичного явища повинно спиратися на розумові процеси і дії, що лежать в основі розуміння і використання цього явища у мовленні [1, с. 94]. Прихильники цього підходу вважають, що використання рідної мови на заняттях сприяє ефективності вивчення іноземної.

Отже, одні викладачі досить часто послуговуються рідною мовою на занятті, а інші уникають її і користуються виключно іноземною мовою. І те, і інше — це крайнощі, які не сприяють процесу вивчення іноземної мови. Використання рідної мови на заняттях має бути цілеспрямованим і усвідомленим. Потрібно визначити такі ситуації, де рідна мова не буде заважати, а буде сприяти оптимізації навчального процесу.

На сучасному етапі розвитку науки в Україні продовжується реформування навчального процесу в закладах вищої освіти відповідно із загальноєвропейськими вимогами до якості освіти: інформатизація освітнього простору, інтеграційні процеси в сучасній вітчизняній освіті, налагодження українськими ЗВО співпраці з європейськими навчальними закладами в сфері наукової та навчальної діяльності, студентські міжнародні обміни, можливість здобуття другої вищої освіти та навчання за магістерськими програмами за кордоном, тощо [2]. В умовах реформування вищої освіти змінюються і освітні технології викладання іноземних мов. Але, на нашу думку, сучасні освітні технології та сучасні методики викладання не виключають повністю використання рідної мови при вивченні іноземної.

Отже, нас цікавить питання про те, в якій же мірі слід користуватися рідною мовою у процесі вивчення іноземних мов, чи як використовувати *принцип опори на рідну мову або принцип урахування рідної мови студентів.* Ці принципи загальновідомі, загальновизнані і не викликають якихось розбіжностей у методиці викладання іноземних мов. Ми говоримо про студентів немовних закладів вищої освіти, які вивчають іноземну мову *за професійним спрямуванням*. Щоб відповісти на питання, чи варто використовувати принцип опори на рідну мову, потрібно врахувати довузівський рівень підготовки наших студентів, їх рівень комунікативної компетенції та складність мовного матеріалу, який вивчається.

Наукові дослідження проблеми. Багато відомих вчених, лінгвістів, методистів займалися вивченням питання використання рідної мови студентів у процесі вивчення іноземних мов. У контексті даної проблеми вважаємо доцільним звернути увагу на теорії професора Вольфганга Буцкамма (W. Butzkamm), відомого своїм системним підходом до вивчення ролі рідної мови при навчанні іноземної [3, с. 29–39]. У 1973 році під впливом двомовного (білінгвального) методу Додсона (Dodson), Буцкамм розробив модель «просвітницької одномовності» (*the model of enlighted or informed monolingualism*). З однієї сторони, він стверджує, що мови можна вивчати лише у процесі їх використання, тобто іноземна мова має бути «робочою мовою» на занятті. З іншої сторони, він стверджує, що лише принцип опори на рідну мову студентів допоможе краще засвоїти іноземну.

В. Буцкамм був переконаний, що двомовна передача змісту надійна, ефективна і практична, якщо користуватися методом (технікою) «сендвічу» (*sandwich technique*). Цей метод є доречним при тлумаченні значення незнайомих слів та виразів. Метод «*sandwich technique*» складається з:

- презентації незнайомого слова чи сталого вислову англійською;
- пояснення слова чи фрази рідною мовою студентів;
- повторення цього слова чи виразу англійською.

Існує точка зору, що інколи більш ефективним може бути поєднання (комбінація) дослівного та літературного перекладу незнайомих слів чи сталих виразів, яке згідно з термінологією Буцкамма, називають технікою «відображення» (*mirroring*). Така техніка не лише пояснює значення (що говориться), а й те, як про це говориться. У даному випадку принцип *урахування рідної мови* дуже доречний. Наприклад, вираз *hang on somebody's words* при літературному перекладі українською мовою означає *уважно когось слухати*. Літературний переклад пояснює значення даного виразу. При дослівному ж перекладі цей вираз зберігає синтаксичну організацію оригіналу і звучить як *висіти на чиїхось словах.* І ще один приклад речення, де вживається така граматична конструкція як складний додаток (*complex object*) — *I believe her to be a hard-working student*. При літературному перекладі українською воно означає *Я сподіваюсь, що вона буде працьовитою студенткою.* При дослівному – *Я сподіваюсь вона бути працьовитою студенткою.* Таке дуалістичне

функціональне розуміння, або згідно з термінологією Буцкамма, декодування (*decoding*), у поєднанні з розшифровкою синтаксичної структури (*codebreaking*) є найважливішим фактором вивчення іноземної мови.

Своє бачення даної проблеми В. Буцкамм разом із Д. Колдвеллом (John A.W. Caldwell) виклав у своїй фундаментальній роботі «The Billingual Reform. A Paradigm Shift into Foreign Language Teaching».

Білінгвальний (двомовний) метод та використання методу «sandwich technique» продовжує вивчати відомий польський професор-лінгвіст Павел Шефлер (Pawel Sheffler) [4, с. 94–95]. Він вважає, що використання рідної мови у процесі вивчення іноземної, дозволяє локалізувати та індивідуалізувати приклади, якими користуються при вивченні матеріалу. Це також дає можливість викладачеві трохи «пожвавити» мовну практику, спираючись на знайомий гумористичний контент, що викликає позитивні емоції у студентів у процесі навчання.

Мета даної статті — обґрунтування доцільності використання принципу опори на рідну мову студентів у процесі вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу.

Прихильники даного методу називають такі випадки використання рідної мови студентів на заняттях з іноземної:

- при тлумаченні значення незнайомих слів та виразів;
- при поясненні складних понять;
- для пояснення граматичного матеріалу (особливо на 1 та 2 курсі вивчення іноземної мови;
- для інструкції до складних граматичних завдань;
- для контролю розуміння значень граматичних структур та лексичних одиниць;
- для формування мовної картини світу наших студентів.

Проаналізуємо деякі випадки використання рідної мови студентів. Якщо зупинитися на поясненні складних понять та тлумаченні значення незнайомих слів та виразів, то варто зазначити, що саме *переклад* на рідну мову може бути продуктивним засобом збагачення словникового запасу студента, який вивчає іноземну мову. На важливості перекладу наголошував В. Буцкамм, який вважає переклад п’ятим основним видом мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання, письмо, переклад [5, с. 196–198].

Якщо звернути увагу на пояснення граматичного матеріалу та інструкції для складних граматичних завдань, то можна передбачити часткове використання рідної мови, щоб переконатися в повному усвідомленні та розумінні матеріалу студентами.

Щодо формування мовної картини світу студентів.

Уявлення про мовну картину світу узагальнено можна викласти так: кожна природна мова відображає певний спосіб сприйняття і організації світу. Представлені у мові значення складаються в єдину систему поглядів, яка є обов’язковою для всіх носіїв мови і є мовною картиною спільноти; властивий

мові погляд на світ є частково універсальним, частково національно специфічним, так що носії різних мов можуть бачити світ дещо по-різному, крізь призму своїх мов [6]. Навчаючи іноземній мові, ми власне формуємо ще одну мовну особистість, яка здатна свідомо проявити себе в процесі міжкультурної комунікації. І зробити це можливо лише використовуючи когнітивний підхід до вивчення іноземних мов, постійно зіставляючи системи двох мов (рідної та іноземної).

На нашу думку, в контексті даної проблеми доцільно вказати на переваги та недоліки «білінгвального» (двомовного) методу, який був розроблений С.Д. Додсоном. У своїй роботі «Language Teaching and the Bilingual Method» вчений надає 7 переваг «білінгвального» методу [7].

1. *Студенти стають функціональними білінгвістами (functional bilinguals).*

Якщо студент хоче бути двомовним чи багатомовним, то цей метод саме для нього. А якщо і його викладач володіє двома чи більше мовами, якщо він гарний спеціаліст і впевнена в собі людина, то такий викладач стане чудовим прикладом для наслідування.

2. *Заняття без «темних плям».*

Рідна мова дозволяє викладачеві суттєво заощадити час, без потреби не створювати штучні ситуації для пояснень складних граматичних та лексичних понять.

3. *Прищеплювати любов до інших мов.*

Даний метод велику увагу приділяє рідній мові і її культурі. Відбувається постійне порівняння двох мов (рідної та іноземної). Це дозволяє не применшувати значимість однієї із них.

4. *Доступність.*

Принцип опори на рідну мову дозволяє здобувачу освіти відчувати себе більш впевнено при вивченні особливостей вживання іноземної мови. Можливість отримати пояснення «зрозумілою мовою» допомагає студенту перейти на наступний рівень вивчення, не почуваючи себе «не в своїй тарілці».

5. *Дисципліна.*

Багато молодих викладачів англійської мови, які мріють навчати іноземної мови мешканців екзотичних країн, стикаються з проблемою дисципліни на заняттях. При цьому, у місцевих викладачів таких проблем набагато менше. Саме принцип опори на рідну мову студентів допомагає ефективному процесу навчання. Цей принцип також дає можливість самому викладачеві зрозуміти тонкощі менталітету та поведінку своїх учнів, таким чином, покращуючи свої навички управління поведінкою (*behavior management skills*) в класі.

6. *Це інструмент викладача, а не «милиця для учня».*

Хоча білінгвальний метод використовує принцип урахування рідної мови, зловживати ним не варто. Це інструмент викладача, який лише допомагає своїм студентам у вивченні іноземної мови.

7. *Закладає основу для формування навичок читання з самого початку навчання.*

Використання друкованих текстів (письмова форма мови) дозволяє учням вивчати форми слів, коли вони повторюють слова усно і краще запам'ятовувати їх.

Як і інші підходи до вивчення іноземних мов, білінгвальний (двомовний) підхід має *свої недоліки*. Про них також згадує у своїй роботі С.Д. Додсон.

1. *Сам викладач має бути білінгвом і прикладом наслідування для своїх учнів.*

Потрібно вільно володіти двома мовами, щоб детально пояснювати концепції.

2. *Студенти можуть зловживати рідною мовою.*

У них може з'явитися погана звичка сприймати все через призму рідної мови.

Потрібно пояснювати студентам, що мова не просто набір умовних знаків, це — цілісна система. Не завжди можна знайти повну відповідність слів, ідіом і граматичних явищ у двох різних мовах. Слід навчати наших студентів мислити мовою, яку вивчаєш.

3. *Викладач має чітко розуміти суть цього методу.*

Викладач має чітко розуміти суть двомовного методу, щоб не звести все до простого перекладу з рідної мови на іноземну і навпаки. У білінгвальному підході основний акцент робиться на формування навичок усного мовлення.

Які ж існують *основні засоби* впровадження білінгвального підходу на заняттях іноземної мови?

1. *Використовувати те, що корисно.*

Даний підхід має багато переваг але існують і інші підходи та принципи, які також заслуговують на повагу. Знайте свою аудиторію! Ця фраза — не лише принцип комедіантів, але і перше правило викладача. Не будьте рабом одного підходу. Потрібно бути гнучким у виборі методів, можливо використовувати деякі елементи певних методик. Як говорив Брюс Лі, «Беріть те, що корисно, відмовтесь від непотрібного і додайте щось своє».

2. *Користуватися методом (технікою) «сендвічу» (sandwich technique).*

3. *Комбінувати письмові та усні вправи.*

І хоча, сучасні методи акцентують свою увагу на усному мовленні не слід забувати, що навчання не можна вважати повноцінним, якщо студент не володіє навичками письма.

Висновки.

Як бачимо, білінгвальний (двомовний) підхід до вивчення іноземних мов, який останнім часом трохи забутий, має право на існування і має що запропонувати як викладачам, так і студентам. Цей метод базується на принципі опори на рідну мову або принципі урахування рідної мови студентів.

Як викладачі із солідним стажем викладання англійської мови в економічному закладі вищої освіти, можемо зазначити, що досить часто

користуємося даним методом або його елементами (техніка *«сендвічу»*). Навіть при дистанційній формі організації навчального процесу, даний метод допомагає значно заощадити час на пояснення складних лексичних і граматичних понять та для контролю розуміння значень лексичних і граматичних структур. А так як досить часто ми всі стикаємося з технічними проблемами, користуючись різними платформами для проведення онлайн-занять (*Zoom, Google Meet, Microsoft Meet*), ця перевага важлива.

Даний метод не лише допомагає студенту стати білінгвістом, а й сприяє його кар'єрному росту. Люди зі знанням мови цінуються на ринку праці. Міжнародні компанії надають перевагу фахівцям, які володіють різними мовами. Студенти-білінгви мають більший потенціал вирішення складних завдань. Двомовні спеціалісти швидше розвиваються, оскільки вони звикли працювати у двох різних мовних системах.

Варто зазначити, що результати багатьох досліджень показують, що володіння декількома іноземними мовами сприяє розвитку пам'яті, кмітливості, розвитку аналітичного, критичного та креативного мислення, допомагає в обговоренні певних проблем та їх вирішенні [8, с. 55].

Отже, щоб урізноманітнити наші заняття і досягти оптимального результату, потрібно бути гнучким у виборі методів, а можливо і поєднувати певні елементи методик.

Список використаних джерел

1. Годованець Н.І., Леган В.П. Когнітивно-комунікативний підхід при вивченні іноземної мови. / Н. І. Годованець, В. П. Леган // Науковий вісник Ужгородського Університету. Педагогіка. Соціальна робота. — 2016. — Вип. 1. (38). — С. 94–96.
2. Скуратівська М.О. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов у вищій школі України. \ М. О. Скуратівська // XII Міжнар. наукова інтернет-конф. «Наука і життя: сучасні тенденції, інтеграція в світову наукову думку». — Режим доступу: URL:http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-tatehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiy-shkoli-ukrayini/
3. Butzkamm, W. We only learn language once: The role of mother tongue in FL classrooms – death of a dogma\ Burzkamm \\ Language Learning Journal. — 2003. — №28. — P. 29–39.
4. Pawel Sheffler, Wolfgang Butzkamm. Pattern practice revisited: From syntax to sense and positive emotions \ Sheffler P., Butzkamm W.\\ Neofilolog Journal. Affective factors in foreign language learning and teaching. — 2019. — №51(1). — P. 89–101.
5. Butzkamm, W., Caldwell, J. The Billingual Reform. A Paradigm Shift in Foreign Language Teaching \ W. Butzkamm, John A.W. Caldwell \\ Gunter Narr Verlag Tübingen, Germany. — 2009. — P.196–198.
6. Сутність мовної картини світу. Вільна енциклопедія Вікіпедія. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki\Мовна_карта_ світу

7. Shane Mac Donnchaidh. 7 Advantages of the Bilingual Method of Teaching English. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.fluentu.com/blog/educator-english/wp-content/uploads/sites/13/2021/02/bilingual-method-of-teaching- english.pdf
8. Маркова О.В., Шматок Т.Г. Формування мультилінгвальної компетенції особистості у вищому навчальному закладі. / О. В. Маркова, Т. Г. Шматок // [Електронний ресурс]: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. м.Київ. 11–12 квітня 2019 \ М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; редкол.: І. А. Колеснікова (голова) [та ін.]. Київ: КНЕУ, 2019. — С. 54–59. — Режим доступу: http://ir.kneu.edu.ua/2018/30641

Машкова І.М.
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Бєлякова О.В.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів
Іщенко Т.М.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДЛЯ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ СТУДЕНТАМИ-ЕКОНОМІСТАМИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. *У статті аналізуються сучасні виклики, що постають перед викладачами, метою яких є підвищення мотивації студентів в процесі навчання іноземної мови в немовних закладах вищої освіти в умовах змішаного навчання. Визначено роль внутрішньої, зовнішньої мотивації та мотивації учіння. Змішане навчання розглядається як один із шляхів оптимізації вивчення і використання іноземної мови майбутніми фахівцями нелінгвістичних спеціальностей в їх майбутній професійній діяльності.*

Ключові слова: *іноземна мова професійного спрямування, немовні заклади вищої освіти, внутрішня та зовнішня мотивація, мотивація учіння. змішане навчання.*

Abstract. *The article deals with today's challenges arising in the process of learning a foreign language in non-language universities, the teachers trying to grow student's motivation. The role of internal, external and learning motivation is indentified. Blended learning is considered to be one of the ways of optimizing a foreign language study and its use by future non-linguistic specialists in their professional activities.*

Key words: *foreign language for special purposes, non-language universities, internal and external motivation, learning motivation, blended learning.*

Постановка проблеми. Проблема підвищення мотивації для оволодіння іноземною мовою професійного спрямування в умовах змішаного навчання набуває все більшого значення. Сучасне суспільство висуває випускнику закладу вищої освіти (ЗВО) високі вимоги, серед яких важливе місце посідають професіоналізм, соціальна активність і творчий підхід до виконання робочих завдань. Процес удосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах

сучасної освіти досить складний та обумовлений декількома важливими факторами, серед яких — адекватність мотивації навчальної діяльності студентів цілям і завданням освітньої системи у ЗВО. Питання формування мотивів в умовах змішаного навчання, як невід'ємного елементу майбутнього професійного розвитку, є актуальним також через те, що сучасні студенти поступово втрачають стимул до навчальної діяльності.

Викладач створює мотивацію у студента значною мірою завдяки своєму власному прикладу, оскільки ставлення до викладача автоматично переходить у ставлення до предмету. Викладач повинен бути лідером у процесі пізнання, авторитетом в усіх сферах спілкування зі студентами. Метою викладача іноземних мов у немовному закладі вищої освіти є, в першу чергу, створення умов для зацікавлення студентів цією дисципліною, бажання вивчати її для оптимізації саме пізнавальної діяльності, підвищення загальнокультурного рівня і, як наслідок, розуміння її важливості для майбутньої професійної діяльності. Для підвищення або посилення мотивації студентів у сфері оволодіння іноземними мовами викладачі використовують розмаїття навчальних засобів, методів і технологій.

У даній статті **метою** є не тільки розглянути основні складові елементи мотивації в навчанні іноземної мови професійного спрямування, важливість її впливу на навчальний процес в економічному ЗВО, а також її особливості в умовах змішаного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й експериментальні дослідження проблеми мотивації засвідчують, що у навчанні іноземній мові мотивації належить визначальна роль. Впливу мотивації на навчальний процес, критеріям її формування та проблемам саме при вивченні студентами іноземної мови присвячена досить значна кількість як наукових, так і науково-методичних праць [3, 11]. Вплив оцінювання іншомовної компетентності на мотивацію студентів досліджують Н. Дмитренко та Ю. Будас [1]; особливості підвищення мотивації у немовному ЗВО О. Кузнєцова [8], Н. Козьміна, Л. Гурєєва [4], І. Кузнєцова [7], О. Пономарьова, А. Ковальова [9] та інші. Сучасним технологіям змішаного навчання в іншомовній підготовці студентів у закладах вищої освіти нефілологічного напряму також присвячені ґрунтовні наукові розвідки [2, 6, 12, 13, 14].

Незважаючи на розглянуті та досліджені аспекти проблеми мотивації студентів до вивчення іноземної мови, її актуальність не зменшується, і вона залишається перманентним предметом обговорення.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Якщо для дисципліни «Іноземна мова» в мовному ВНЗ мотивація є природною, то, як правило, в немовних вищих навчальних закладах в умовах відсутності реального мовного оточення вкрай необхідна штучна мотивація, — зауважує Л. Кандзюба [3]. Науковець, вивчаючи вплив мотивації на ефективність засвоєння іноземної мови студентами, називає мотивацію запорукою вивчення іноземної мови.

Розглядаючи мотивацію, як «процес спонукання до дії для досягнення певної мети або цілей», беремо до уваги, що «успіх у будь-якій діяльності залежить не тільки від знань і здібностей, але й від прагнення самоствердитися, досягти високих результатів, <...> тощо» [5, с. 237]. Не зважаючи на те, що мотивація традиційно «розподіляється на зовнішню (сила, слава, привабливість, фінансовий успіх і т.д.) та внутрішню (інтелектуальний розвиток, особистісне зростання, самодостатність)», «у новітній теорії мотивації використовується таке поняття, як «полімотивованість мети», або спонукання діяльності не одним мотивом, а кількома, навіть часом багатьма мотивами» [5, с. 237–238].

Якими різними не були б визначення поняття «мотивація», усі вони розглядають її як процес динамічний, який визначає людську поведінку і має багато складників, як то «упевненість, інтерес, самооцінка, ефективність» [1, с. 179] та мотиваційних стимулів, тобто «прагнення до найповнішого вираження й реалізації своїх можливостей, здібностей, потенцій, амбіцій» [5, с. 238]. Психологи, зокрема виділяють такі «види мотивації людини: зовнішня, внутрішня, позитивна, негативна, стійка, нестійка, індивідуальна, групова, пізнавальна, тощо» [4], а також «глобальну, ситуативну та інструментальну мотивацію» [11, с. 103]. Для ефективного вивчення іноземних мов необхідно застосовувати усі види мотивації, як показують дослідження науковців [11, с. 103].

Нас особливо цікавить не тільки мотивація досягнень, мотивація уникнення невдачі або мотивація успіху, але саме мотивація учіння. Вивчення і формування її вважаються «окремими важливими проблемами психологічної теорії та педагогічної практики», оскільки мотивація учіння «має загальні і специфічні закономірності і зміст залежно від вікових, індивідуально-психологічних особливостей (учнів) та соціальної ситуації розвитку» [10, с. 240]. Мотивація успіху, яка передбачає якусь винагороду, компенсацію або мотивація уникнення невдачі, небажаних наслідків є зовнішньою, а внутрішньою можна називати таку, що спонукає діяльність добровільну, націлену на задоволення від самого її виконання. «Внутрішня мотивація саме пов’язана зі змістом діяльності, а не із зовнішніми обставинами» [4].

Мотивація учіння або учбова мотивація — «це складна система спонукань особистості, що зумовлюють спрямування її активності на отримання, перетворення і збереження знань, умінь, способів дій, вражень, уподобань тощо» [10, с. 240]. Ця мотивація обов’язково має брати до уваги такі індивідуально-психологічні особливості як рівень інтелектуального розвитку та самооцінка, «мотив саморозвитку, тобто реалізації свого потенціалу», «афіліації (приєднання) тобто прагнення повноцінної соціалізації з іншими людьми» [4], мотив самоствердження в спільноті та інші.

Коли студенти отримують задоволення від самого процесу інтелектуальної праці, якою завжди є оволодіння іноземними мовами, дисципліна викликає бажання її вивчати, оскільки подобається, тоді вони знаходяться на етапі

«формування внутрішніх мотивів, які зроблять сам процес навчальної діяльності для студентів важливим, цілеспрямованим і повним сенсу» [4].

Специфіка навчання іноземної мови в немовних ЗВО має свої проблеми, викликані певними факторами, характерними саме для них. Оскільки фахові дисципліни вважаються найважливішими, то студенти починають відноситись до іноземної мови, як до другорядної дисципліни, що призводить до підвищення проценту зовнішньої мотивації (зокрема, гарної оцінки на іспиті). Обмежена кількість годин, що має тенденцію до ще більшого скорочення та різний рівень володіння студентами іноземною мовою, якщо немає можливості поділу на групи за цим показником, дуже ускладнюють роботу викладача, а саме планування кожного заняття та укладання робочих навчальних програм і планів. Цей чинник веде до необхідності диференційованого навчання.

Оскільки чинники, що впливають на мотивацію самих студентів, також дуже різноманітні, то досягти нашої мети можна лише «завдяки гармонійному співвідношенню зовнішньої та внутрішньої мотивації» [3]. Потрібно виявити практичну мету вивчення студентом тієї чи іншої іноземної мови. Це може бути як просто гарна оцінка, професійне зростання, так і бажання спілкуватися із зарубіжними друзями, знайомими, родичами, партнерами, співробітниками (зовнішня мотивація). До зовнішньої мотивації можна також віднести такий фактор як заохочення або, навпаки, відсутність заохочення з боку спільноти, в якій студент знаходиться. Успішне оволодіння мовою підкріплює впевненість у собі та стимулює продовжувати процес навчання (мотивація успіху). Студенти, які отримують насолоду від вивчення мов не дуже численні, проте їх процент вищий серед тих, хто вивчає другу або третю іноземні мови (внутрішня мотивація), хоча це дуже важливий чинник. Поєднання різних видів мотивації характерне для тих, хто захоплюється культурою народу, мову якого вони вивчають, оскільки тут може мати місце також і практична мета, як то робота, навчання чи життя за кордоном.

Усвідомлюючи загальноосвітню значущість предмету, студенти, націлені на досягнення кінцевого результату його вивчення, керуються зовнішньою мотивацією. Проте саме внутрішня мотивація спрямовує їх діяльність на «вивчення змісту навчального предмета і оволодіння цим змістом (пізнавальна мотивація), на використання мови у професійних цілях (предметно-функціональна мотивація), на використання мови з метою підвищення загального рівня освіченості (навчальна мотивація)» [3]. Таку внутрішню мотивацію називають процесуальною, оскільки вона стимулює навчальну діяльність, активізує процес навчання, не зважаючи на зовнішні фактори або стимули. Викладач, застосовуючи індивідуальний підхід, має зважати на мотиви та потреби студентів та стимулювати їх на кожному навчальному етапі.

Серед основних засобів підвищення внутрішньої мотивації на заняттях з іноземної мови О. Кузнєцова виділяє такі, як «пояснення студентам важливості оволодіння іноземною мовою на належному рівні для їх майбутньої кар’єри; постійне заохочення активної роботи студентів на заняттях; постійне

використання засобів активізації мовленнєвої діяльності студентів на заняттях» [8], до яких науковець відносить відеоматеріали та ігри. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземних мов на сучасному етапі розвиненого змішаного навчання (*blended learning*) передбачає використання інформаційно-комунікативних технологій на всіх етапах навчального процесу та закладене в робочі навчальні програми та робочі плани. Тому робота з аудіо- та відеоматеріалами на заняттях та підчас самостійної роботи студентів на різних платформах (зокрема на платформі *Moodle*) є важливою складовою навчального процесу. Необхідно дотримуватись певних вимог, особливо коли йдеться про іноземну мову професійного спрямування, оскільки відео- та аудіоматеріали мають за своєю складністю відповідати рівню володіння студентами цією мовою, а за змістом мають стосуватися їх спеціальності. Демонстративні (наочні) матеріали застосовуються для підвищення ефективності розвитку продуктивних видів мовленнєвої діяльності (особливо говоріння) [8]. Для цього, також як засіб активізації, використовуються різноманітні ігрові форми.

Сучасні комунікативні підручники та посібники з іноземних мов побудовані саме на мовних іграх для кращого засвоєння лексичних одиниць та лексичних і граматичних структур. Мовленнєві ігри з використанням аудіо та відео — це завдання, націлені на тренування правильної вимови, інтонації, навичок аудіювання та говоріння. Для розвитку професійного мовлення ефективними можна вважати «ігри на використання інформаційної прогалини; обмін інформацією; об’єднання складних елементів в одне ціле (речення, текст); ігри типу «лото», коли студенти повинні заповнити прогалини потрібними прийменниками, займенниками тощо» [8]. Для студентів-економістів застосовуються такі рольові ігри, які можна назвати діловими, на розігрування певних професійних ситуацій (проведення перемовин, робота з клієнтом у банку тощо), а для старших курсів дуже актуальним є використання так званих «кейсів».

Для кожного етапу заняття має бути створена система мотивів і стимулів, як підкреслює Ю. Холмакова. «На початку заняття задаються основний мотив, або мотиваційна композиція, з якими логічно пов’язані цілі заняття. Наприкінці мотиваційний міст до наступного заняття. Це оперативна й перспективна мотивація. Протягом усього заняття діє блок мотиваційної підтримки» [11, с. 104].

Високі вимоги ставляться до викладача, який для того, щоб успішно мотивувати студентів, має сам відповідати багатьом критеріям. Викладач, перш за все, має сам бути високо мотивованим, поводитись природно, проте обов’язково толерантно, і бути чутливим до змін у поведінці та настрої студентів. Він повинен створювати в аудиторії (не має значення, чи йдеться про онлайн або про офлайн заняття) спокійну доброзичливу атмосферу, доречно користуючись почуттям гумору своїм та студентів, орієнтуючись при цьому на індивідуальний підхід. До таких прийомів емоційного стимулювання можна також віднести позитивний відгук викладача на успішні відповіді студентів та

спокійне реагування на помилки, привчаючи студентів до уміння їх приймати як необхідний, але не демотивуючий етап навчання.

На кожному етапі навчання, на будь-якому занятті викладач має визначати та доводити до розуміння студента усі навчальні цілі заняття, кожного завдання та давати усно або письмово чіткі інструкції. Намагаючись підібрати завдання цікаві для усіх студентів групи, важливо привнести прагматичний елемент, підкреслюючи корисність завдання, його зв'язок із реальним життям. Педагогічна майстерність викладача у партнерській взаємодії зі студентами мотивує останніх до постановки власних цілей, цікавих запитань, спонукає їх ділитися як процесом, так і результатом їх досягнення, що сприяє подальшому розвитку креативності. Залучення студентів до організації навчального процесу має на увазі також деяку свободу вибору серед запропонованих завдань та тем, наявність ускладнених завдань за вибором для випробування власних інтелектуально-когнітивних можливостей. Оскільки ознайомлення з культурою країн, мова яких вивчається, передбачає використання інформаційно-комунікативних засобів (друкованих джерел та Інтернету), на нашу думку, дуже важливим стає спілкування з носіями мови, для чого треба залучати студентів до участі в «круглих столах» та спільних семінарах. Саме в системі змішаного навчання із використанням хмарних технологій це стало набагато легше організовувати.

І. Кузнєцова характеризує «систему прийомів інтелектуально-емоційного стимулювання навчального процесу», як сукупність дій викладача і студента, спрямованих на підтримку як інтелектуального інтересу до навчального процесу, професійної культури, так і розвиток емоційної сфери студентів» [7]. «Оцінювання вважається одним із найдієвіших засобів впливу на формування навчальних навичок студентів, їхньої зацікавленості щодо вивчення іноземної мови, старанності й відповідальності, — зауважують Н. Дмитренко та Ю. Будас [1, с. 179]. Науковці у цьому перспективному напрямі дослідження вивчають приховані виклики оцінювання, позитивний вплив формувального оцінювання на мотивацію студентів саме щодо оволодіння іноземною мовою. Науковці характеризують «формувальне оцінювання низького рівня» як більш формальне, при якому зворотній зв'язок має місце лише після здійсненого викладачем оцінювання, із обмеженою взаємодією студента з викладачем та зовнішньою мотивацією. «Формувальне оцінювання високого рівня» виявляє себе як більш неформальне «із залученням студентів та із використанням різноманітних оцінювальних засобів», із часто миттєвим зворотнім зв'язком [1, с. 181]. Для цього типу оцінювання характерними рисами є спільний вибір завдань, різнопланова взаємодія між викладачем і студентом, увага, яка приділяється само оцінюванню. Це сприяє виявленню внутрішньої мотивації студентів, оскільки вони більше усвідомлюють рівень своєї відповідальності, навчальний процес та його результати [1, с. 181].

Оскільки така сучасна, своєчасна освітня технологія як змішане / комбіноване навчання (*Blended Learning*), а саме поєднання формальних

(робота в аудиторіях) засобів навчання з неформальними (обговорення за допомогою Інтернету); поєднання різних видів навчальних заходів (очне навчання в аудиторії, електронне навчання в режимі реального часу та самонавчання в аудиторії) тощо, привнесла певні особливості щодо процесу підвищення мотивації студентів, зокрема при навчанні іноземних мов, вона поставила нові виклики перед викладачами та студентами. Перевагами змішаного навчання залишаються мобільність, інтерактивність, індивідуальний підхід. В. Краснопольський, характеризуючи платформу *Moodle* (*Modular Object Oriented Distance Learning Environment*), популярну в Україні та ще у 150 країнах світу, окреслює як недоліки, так і переваги цієї платформи саме для навчання іноземних мов у немовних ЗВО. До переваг можна віднести як комунікативний характер навчання, який підтримується, різні форми навчання (тести, завдання, опитування тощо), вибір викладачем різного поєднання елементів курсу. На основі різних досліджень, науковець робить висновок, що ця платформа «дозволяє реалізувати в іншомовній підготовці студентів основні дидактичні принципи: адаптивність, наочність, індивідуалізацію, зворотний зв'язок, інтерактивність, системність, поетапність» [6, с. 160]. До недоліків платформи *Moodle*, з якими стикаються вітчизняні викладачі, звичайно можна віднести «залежність роботи платформи від потужності сервера та сигналу каналу Інтернет» та «високі вимоги до рівня комп'ютерної грамотності викладачів». А в умовах різнорівневих груп студентів, які вивчають другу іноземну мову, «неможливість створення різнорівневих підгруп всередині академічної групи» [6, с. 160]. «Змішане навчання (*Blended Learning*) передбачає різні комбінації синхронного та асинхронного навчання. Це може бути як комбінація електронного навчання, так і комбінація електронних і традиційних форм навчання. Змішані можливості навчання безмежні», — підкреслює В. Краснопольський [6, с. 165]. Зокрема, «Web-конференції дозволяють проводити онлайн-презентації, спільно працювати в режимі реального часу» [6, с. 170].

Необхідність спілкування іноземною мовою не викликає заперечень, проте без володіння іноземною мовою професійного спрямування повноцінний обмін науково-технічною інформацією неможливий. Конкурентоспроможні кваліфіковані фахівці нині повинні вміти не тільки прочитати і перекласти літературу за фахом, але й володіти достатніми навичками та уміннями для ведення дискусій на професійні теми, для виступів на конференціях, для проведення презентацій, для сприйняття на слух навчальних лекцій і доповідей іноземними мовами в режимі онлайн, для знаходження потрібної інформації в Інтернеті або будь-яких інших іншомовних джерелах [2, с. 98]. Ми поділяємо слушну думку Т. Гарбузової про те, що чинна система традиційного навчання не дає змогу повною мірою реалізувати такі запити суспільства, проте технологія *Blended Learning* (змішане навчання), що поєднує сильні сторони традиційного навчання і переваги дистанційних технологій, є дієвим способом вирішення відповідної проблеми [9, с. 68]. До нових викликів, що постають

перед студентами, можна віднести також сучасні умови, коли молоді не гарантується зайнятість після закінчення ЗВО, а виникає проблема самостійного пошуку роботи, що є реальністю сьогодення. Прийом фахівців на роботу, зазвичай, здійснюється на базі конкурсного відбору, однією з важливих вимог якого є володіння іноземною мовою, що свідчить про зростаючу соціальну значущість іноземної мови в сучасних суспільно-економічних умовах, створює здорову конкуренцію і спонукає молодих людей прагнути отримати більш якісну освіту та постійно самовдосконалюватись.

Висновки. Викладач іноземних мов немовного закладу вищої освіти має сприяти розвитку у студентів відчуття впевненості в своїх силах та прагнення до самореалізації та самоактуалізації, ставлячи такі цілі, що оптимізують мотивацію до вивчення дисципліни, яка не є їх спеціальністю, проте викликає натхнення до її вивчення. Оскільки різні студенти, різні спеціальності і напрями професійної діяльності вимагають різних засобів і стимулів для підвищення мотивації, цю проблему можна вважати перманентно актуальною. Змішане навчання увійшло в навчальний процес як його невід'ємна важлива складова. У цих умовах від викладача ще більше вимагаються не тільки акторські та режисерські здібності, але й талант сценариста, який володіє всіма інноваційно-інформаційними технологіями на високому професійному рівні.

Фахівець, який володіє іноземною мовою, активно використовує її у професійній діяльності, має кращі перспективи та переваги у працевлаштуванні, стажуванні за кордоном, участі в міжнародних проектах і конференціях, ознайомленні із зарубіжним досвідом за фахом. У цьому контексті значні можливості відкриваються у вивченні структури мотивації і використанні мотиваційних резервів для успішного вирішення проблеми розвитку мовної компетенції у студентів в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Н.Є., Будас Ю.О. Вплив оцінювання іншомовної компетентності на мотивацію студентів / Н. Є. Дмитренко, Ю. О. Будас // Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 29, 2018. — С. 178-189. [Електронний ресурс] Vknlu_Ptp_2018_29_21.pdf — Режим доступу: http://library.vspu.net/jspui/handle/123456789/3972?locale=en

2. Гарбузова Т. Застосування моделі Blended Learning під час викладання курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Молодь і ринок. 2018. № 12. С. 68–71.

3. Кандзюба Л.І. Мотивація — запорука успіху вивчення іноземної мови / Л. І. Кандзюба // 2017. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/13feb2017/24.pdf

4. Козьміна Н.А., Гурєєва Л.В. Роль мотивації в процесі вивчення іноземної мови студентами технічних ВНЗ / Н. А. Козьміна, Л. В. Гурєєва // Педагогические науки / [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/gureyeva_rol'.pdf

5. Коновець С.В. Мотивація / С. В. Коновець // Освіта дорослих: енциклопедичний словник [за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка] — К.: Основа, 2014. — С. 237–238.
6. Краснопольський В.Е. Іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей на основі створення і використання web-технологій: дис. … доктора пед. наук: 13.00.01 / Краснопольський Володимир Едуардович. — К., 2019. — 438 с. [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Dyssertatsyya_Krasnopolskogo_19.05.19_obn_lyteratura.pd
7. Кузнєцова І.В. Мотивація щодо вивчення іноземної мови як чинник успішної соціальної адаптації першокурсників у медичному ВНЗ / І. В. Кузнєцова // [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/2628/1
8. Кузнєцова О.М. Мотивація студентів на заняттях з іноземної мови та особливості її підвищення у немовному ВНЗ / О. М. Кузнєцова // Филологические науки / 1 Методика преподавания языка и литературы. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Philologia/74539.doc.htm
9. Пономарьова О.І., Ковальова А.В. Модернізація процесу викладання іноземної мови спеціального вжитку. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. 2011. Вісник № 19. С. 97–105.
10. Синявський В.В. Мотивація учіння / В. В. Синявський // Освіта дорослих: енциклопедичний словник [за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка] К.: Основа, 2014. — С. 240.
11. Холмакова Ю.В. Мотивація до вивчення іноземних мов як феномен сучасної науки та практики / Ю. В. Холмакова // Young Scientist, № 4.1 (31.1), april, 2016. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/109.pdf
12. Щербакова О.Л., Ніколаєва Ж.В. Змішане навчання як форма організації навчального процесу з іноземної мови у ВНЗ. Молодий вчений. 2017. №4. — С. 69–73.
13. Bayram, Guzer, Hamit. A proposal for a blended learning methodology and how to apply it with university students. Procedia-Social and Behavioral Science. 2014. №116. P. 4596–4603.
14. Blended learning. Retrieved July 31, 2012. URL: http://edutechwiki.unige.ch/en/blended_learning

Мельник Г.М.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Бескоровайна Н.О.
старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ КУЛЬТУРИ НА ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Анотація. *У статті обґрунтовується необхідність знань культурних особливостей для мотивації студентів. Розкрито зв'язок культури та мотивації до навчання і досягнень. Детально описано культурні фактори, які впливають на мотиваційну складову в різних країнах. Названо умови та розглянуто можливість застосування ефективних стратегій для підвищення мотивацііі до навчання та досягнень. Зроблено відповідні висновки за результатами роботи.*

Ключові слова: *культурні особливості, полікультурне середовище, навчальна мотивація, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, мотивація досягнень, освітні стратегії.*

Abstract. *The article substantiates the necessity of knowing cultural peculiarities to motivate students. The link between culture and motivation to learn and achieve is revealed. The cultural factors influencing the motivational construct in different countries are described in detail. The conditions and the possibility to apply effective strategies to enhance motivation for learning and achievement are considered. Conclusions based on the research results are drawn.*

Key words: *cultural features and peculiarities, multicultural environment, learning motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, achievement motivation, educational strategies.*

Активна міжнародна співпраця країн у сфері освіти та науки сприяє росту академічної мобільності. Дедалі більше студентів їдуть навчатися в університети не тільки сусідніх країн, але й інших континентів. Навчання за кордоном дає не лише професійні знання, а й досвід проживання в іншому суспільстві, сприяє розвитку та формуванню особистості та стає конкурентною перевагою. Проте, адаптація до нового навчального середовища не завжди є простою. Студентам із різних країн притаманні певні моделі навчання, які включають підходи до навчання, концепції навчання та навчальну мотивацію. Знання про ці відмінності є надзвичайно важливими і можуть надати необхідну інформацію стосовно того, як викладачі можуть підтримати студентів у процесі навчальної діяльності та допомогти їм адаптуватися до нового навчального середовища, а також мати якісну академічну успішність. У досягненні цього важливе значення має навчальна мотивація студентів, оскільки протягом курсу навчання вона підвищує енергію та рівень активності індивіда, веде до конкретних навчальних цілей та активізує різні види навчальної діяльності. Однак не всі студенти мають однакові типи та рівні мотивації. Такі відмінності, як правило, пояснюються різними факторами, які включають психологічний, соціально-економічний, соціальний та **культурний аспекти**.

Мета статті — дослідити, як саме культура впливає на мотивацію студентів, оскільки мотивація це не окрема концепція, вона формується в тому культурному, соціальному та освітньому середовищі, в якому живе і навчається / працює студент. Вплив культури і контексту на навчання та мотивацію студентів вже давно досліджено емпірично та задокументовано. Однак, останнім часом цій темі приділяється особлива увага з боку дослідників у галузі освіти. Частково це пов'язано з публікацією інформації про вищі результати азійських студентів у виконанні стандартизованих тестів досягнень у порівнянні з їхніми західними колегами. Серед багатьох причин даного феномену були виділені відмінності у культурних цінностях (Г. Стівенсон), віруваннях (Р. Гесс, Ч. Чанґ, Т. Макдевіт, С. Голловей) та звичаях (Р. Гесс, Х. Азума, Ф. Салілі, Г. Стівенсон, Дж. Стіглер), що стало основою для подальших досліджень.

У педагогічному словнику С. Гончаренка мотивація визначається як система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки [1, с. 209]. З точки зору педагогічної психології мотивацію можна поділити на внутрішню та зовнішню. Внутрішня мотивація означає власну зацікавленість індивіда у будь-якій діяльності. Вона залежить від внутрішніх потреб індивіда, на які не впливають зовнішні фактори: отримання певних матеріальних та фінансових переваг, підвищення соціального статусу, повага з боку людей, реалізація інтелектуального та професійного потенціалу тощо. У результаті індивіди отримують задоволення від самого процесу. Зовнішня мотивація визначена умовами життєдіяльності студента та виникає під впливом і тиском зовнішніх імпульсів: необхідністю дотримання соціальних норм поведінки діяльності та спілкування, відношенням суспільства до навчання як прийнятої норми поведінки, вимог та очікувань щодо здатності долати труднощі, пов'язані з навчальною діяльністю, а також наказів, примусів, заохочень. У прагненні до самовдосконалення, самоствердження та самореалізації у навчальній та інших видах діяльності особливу роль відіграють особистісні мотиви студента (інтереси, ідеали, стереотипи тощо).

Зовнішня та внутрішня мотивація є фундаментальними положеннями в концептуалізації мотивації досягнень. У світовій психолого-педагогічній літературі мотивацію досягнень розглядають як внутрішній стан людини, що спонукає до дії (Г. Хекхаузен). Р. Стернберг, який вивчав можливості прогнозування успіху в різних видах діяльності (навчальній, професійній), за допомогою тестів інтелекту дійшов висновку, що рівень мотивації є кращим прогнозуванням успіху ніж інтелект. У свою чергу мотивація до навчання (навчальна мотивація) визначається як прагнення студента / учня вважати навчальну діяльність важливою та вартою зусиль і намагання в результаті отримати передбачувані академічні переваги.

Існує ряд факторів (психологічних, соціальних та **культурних**), пов'язаних з мотивацією. Серед них внутрішні та зовнішні аспекти; вплив та участь

батьків; сімейні обставини; тиск з боку однолітків; очікування щодо самоефективності; власні зусилля; значущість завдання; тривожність; саморегуляція та постановка цілей; усвідомлення здібностей; стратегії навчання; актуальність предмета; атмосфера в класі; стиль викладання та академічне середовище. Необхідність та важливість розгляду культурних факторів, які можуть впливати на мотивацію до навчання, викликана тим, що згідно Г. Хофстеде [3] існує п'ять основних вимірів культури, які пояснюють вплив культури суспільства на индивидуальні цінності своїх членів, і те, як ці цінності впливають на їхню поведінку, це: (1) відстань до влади; (2) уникнення невизначеності; (3) індивідуалізм / колективізм; (4) маскулінність/фемінінність; (5) короткострокова або довгострокова орієнтація на майбутнє. Серед таких культурних факторів слід назвати наступні: (1) як студенти сприймають себе (самооцінка) та групу, до якої вони належать; (2) як студентів сприймають інші члени групи; (3) сімейне походження та культурні цінності батьків, їхні очікування та моделі поведінки; (4) культурні стереотипи та дискримінація (гендерні стереотипи, стереотипи щодо кар'єри тощо); (5) соціальний імідж та престиж; (6) прагнення захистити ідентичність групи; та (7) уявлення про культуру, пов'язані з навчальними досягненнями та їхня відповідність особистим цілям та ідентичності групи (К. Мердок, Д. Ойзерман, М. Дестін). Важливість знання даних культурних особливостей полягає в тому, що вони призводять до формування спільного ставлення до цінностей, поведінки та очікувань, які спрямовують та контролюють мотивацію студентів до навчання та роботи, а також впливають на результати їхніх зусиль. Отже, існує міцний зв'язок між культурою та мотивацією, а мотивація, в свою чергу, має вирішальне значення для ефективного навчання студентів та отримання високих навчальних результатів.

Давайте розглянемо деякі результати досліджень впливу культурних особливостей на навчальну мотивацію. Попередньо необхідно пояснити, що може означати термін «азійський» в різних країнах. У Сполучених Штатах цей термін часто використовується для позначення людей з країн, що знаходяться вздовж узбережжя Тихого океану, включаючи острівні країни Тихого океану. У Сполученому Королівстві — людей з Індійського субконтиненту (Південна Азія). В Австралії — людей зі Східної та Південно-Східної Азії. У цій статті термін «азійський» буде просто використовуватися в географічному розумінні для позначення людей з азійського континенту. За результатами цих досліджень стало очевидним, що азійські студенти орієнтовані більше на те, щоб докладати зусиль та швидко і ефективно досягати навчальних цілей порівняно з американськими студентами, які націлені на послідовне і поступове оволодівання знаннями. Важливим виміром мотивації для австралійських студентів є необхідність «конкуренції», а для азійських — соціальне схвалення. У колективістських культурах, таких як Японія та Мексика, мотивація досягнень часто співвідноситься із соціальними та груповими цілями, які мають

бути досягнуті для загального блага. Водночас, індивідуалістична культура заохочує до мотивації особистими цілями.

Саме сприйняття цінності мотивації, причин і цілей досягнень також різниться в культурному плані. Наприклад, досягнення є важливими, насамперед, для отримання майбутнього успіху (в роботі, навчанні) у західних культурах, і для принесення слави своїй родині у східних культурах. Е. Фуліньї у своєму дослідженні виявив, що азійські і латиноамериканські підлітки мають вищу академічну мотивацію, ніж їхні європейські та американські однолітки. Він пояснював це їхнім «почуттям обов'язку перед сім'єю» [4, с. 61]. Крім того, існують культурні відмінності у сприйнятті того, що потрібно для досягнення — наприклад, зусилля чи здібності, вислуховування чи участь у діалозі, співпраця чи індивідуальна робота [5].

Беручи до уваги вищевикладене, слід зазначити, що знання особливостей культури та їхній вплив на мотивацію студентів вкрай необхідні для викладача, який працює в полікультурному класі. Проте, слід зауважити, що крім соціокультурного середовища на навчальну мотивацію також впливають цілі, які студенти ставлять перед собою, виходячи зі свого життєвого досвіду. Мотивація зростає, коли умови, структура та навчальна діяльність відповідають мотиваційним потребам різних груп студентів, та коли кожен студент (1) сприймає навчальне середовище як місце, до якого він належать, (2) відчуває підтримку, повагу та зв'язок з іншими, (3) розуміє відповідність свого навчального досвіду обраній академічній галузі, (4) стикається з проблемами, які він може вирішити і (5) здатний неупереджено оцінити своє академічне зростання. Також, викладачеві слід уникати негативних культурних стереотипів, що може призвести до неможливості справитись з когнітивними завданнями та демотивації. З метою підвищення мотивації до навчання та досягнень викладачеві необхідно використовувати відповідні ефективні стратегії: розробка / адаптація завдань та проєктів з урахуванням культурних моделей та досвіду студентів, що надасть їм більше можливості застосовувати отримані компетентності в їхньому власному культурному контексті; акцентування уваги на актуальності змісту навчання для використання в новому та знайомому культурних середовищах тощо. Ще однією стратегією, яка урізноманітнює мотивацію до навчання в міжкультурному середовищі, є онлайн та дистанційні форми навчання.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. — Київ: Либідь, 1997. — 376 с.
2. Brophy, J. (1998). Motivating students to learn. Madison, WI: McGraw Hill. [Google Scholar].
3. Hofstede, G. (2001). Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations. Thousand Oaks, CA: Sage (co-

published in the PRC as Vol. 10 in the Shanghai Foreign Language Education Press SFLEP Intercultural Communication Reference Series, 2008).
4. Fuligni, A.J. (2001). Family obligation and the academic motivation of adolescents from Asian, Latin American, and European backgrounds. New Directions for Child and Adolescent Development, 94, 61–76.
5. Salili, F. (2009). A model of culture and achievement behavior. In A. Kaplan, S. Karabenick, & E. De Groot (Eds.), Culture, self, and motivation: Essays in honor of Martin L. Maehr (pp. 183–212). Charlotte, NC: Information Age Publishing.

Овчіннікова О.І.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів
Бергер Л.С.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПИСЕМНЕ СПІЛКУВАННЯ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. *Стаття присвячена значенню навчання писемного спілкування в процесі викладання англійської мови за фаховим спрямуванням. Автори концентрують увагу на інноваційних методах викладання ділової комунікації як складову міжкультурної комунікативної компетенції студентів-економістів. Прикладом навчання писемному спілкуванню є надані у статті вправи.*

Ключові слова: *викладання англійської мови фахового спрямування, писемне спілкування, міжкультурні комунікативні компетенції студентів-економістів.*

Abstract. *The article looks at teaching written communication at higher learning establishments. Special emphasis is made on the need for the future economists to work with authentic texts for specific purposes to boost background knowledge. The authors highlight the significance of mastering the professional written skills as a vital component of intercultural communicative competence of future economists. As an example of written skills development, some exercises are given in the article.*

Key words: *teaching English for specific purposes; written communication; intercultural communicative competence of future economists.*

В умовах переходу вищої освіти до європейських стандартів, беручи до уваги ситуацію 2020 року, коли стрімко були запроваджені форми змішаного та дистанційного навчання, вся система вищої освіти вимушено ввійшла в онлайн-простір, перед викладачами постали нові виклики: по-новому організувати процес самостійного навчання і становлення майбутніх професійних кадрів.

Організація самостійної роботи студентів, ефективної взаємодії викладача зі студентами стали важливими задачами, що потребують інноваційних методів і технологій навчання. Сучасні підходи до викладання іноземної мови доводять, що процес навчання має включати не лише лінгвістичні компетенції, а також і міжкультурні компетенції. Лінгвістичний аспект у процесі вивчення іноземної мови не відкидає складової міжкультурної компетенції, коли студенти отримають навички, що дають їм змогу пізнавати культурну складність націй,

стримувати протиріччя і конфлікти на основі згоди, загальнокультурних норм і цінностей, впроваджувати міжкультурне взаєморозуміння і толерантність.

Особливу роль відіграє розвиток вмінь писемного спілкування іноземною мовою, які передбачають активну дослідницьку та самостійну роботу студентів.

У процесі вивчення дисциплін «Фахова іноземна мова», «Ділова іноземна мова» студенти третього курсу повинні оволодіти вміннями добувати значущу суттєву інформацію з професійних джерел, вміти аналізувати її. Таким чином, у майбутніх економістів має бути сформованим вміння обробляти довідкову професійну іноземну літературу, оформлювати письмово думки і враження.

«Clear, effective correspondence is an important part of running an efficient business, and can promote good relations. Unclear or confusing correspondence can cause many problems, and can lead to misunderstandings, delays, lost business, and poor relations between individuals, departments, and companies. Therefore, writing skills-what is written and how it is expressed-should be as much as a part of a business education as accountancy or economics» [5].

Студенти старших курсів можуть інтерпретувати текст з професійної точки зору, вміють аналізувати інформативну важливість тексту, а також оцінити оригінальність змісту та аргументації. Викладач рекомендує студентам самостійно знайти у тексті професійні терміни, сталі вирази, словосполучення, які впливають на інтерпретацію контексту. Майбутні економісти мають оволодіти знаннями, навичками і вміннями, щоб зробити якісний професійний орієнтовний переклад суттєвої для них інформації.

Необхідно підкреслити і важливість використання електронних джерел в процесі навчання професійному читанню і письму.

«Черпати інформацію через інтернет-пошук за завданнями викладача (або цілком самостійно) можуть і самі студенти, таким чином у багато разів підвищуючи контакти з мовою, що вивчається, сприймаючи цю мову в комунікації через сприйняття та опрацювання різноманітних іншомовних текстів в Інтернеті. Мабуть, непотрібно окремо обговорювати важливість цього факту, наприклад, для навчання мови для спеціальних / професійних цілей у ЗВО, оскільки студенти отримують вільний доступ на фахових інтернет-сайтах до величезної кількості автентичної професійної інформації, переданої засобами мови, що вивчається» [4, с. 184].

Головною перевагою використання професійно спрямованих текстів дають можливість викладачам розвивати вміння студентів коментувати письмово автентичні тексти, розкривати зміст, аналізувати ідеї авторів, використовуючи професійну лексику, мовні структури і стиль тексту, повно, логічно і послідовно висловлювати свої думки.

«Формування лінгвосоціокультурної компетенції інтегровано з компетентністю в письмі передбачає насамперед набуття загальнокультурних і національнокультурних знань з теми або проблеми, з якої пишеться певний текст, а також лінгвосоціокультурних знань, навичок та вмінь у письмі щодо: вибору мовних і мовленнєвих засобів, допустимих для певного писемного

жанру, урахування стилю мовлення, знання правильного оформлення і структури тексту (так званих позамовних стандартів): листа, електронного листа, резюме, есе тощо» [3, с. 440].

Задача викладача полягає в тому, щоб пропонувати студентам численні моделі писемних жанрів таких як листи-запити, пропозиції, скарги, звіти, контракти, імейли для різноманітних цілей, включаючи офіційне та неофіційне спілкування, написання висновків, запрошень тощо. Навички писемної комунікації потребують вміння оперувати певним словниковим запасом термінів, словосполучень, фраз ділового спілкування.

Наведемо приклади вправ, які сприяють створенню студентами особистого креативного письмового твору.

1. Write an email to a friend or colleague about a real or imaginary business trip you have planned for work. Write 100–120 words. Say when and where you are going and how you are travelling there. Talk about your intentions and arrangements for the visit.

2. Write the email about an induction day. Use the next structure of the letter: greetings, reason for writing, ordering information, concluding, closing part. Exchange the emails with your partner. Give the feedback.

3. Work in pairs or small groups and write a short PEST analysis of a company or an organization you know well. Include the following: Introduction-include a brief description of the company. Write two significant factors affecting the company under each category. Conclusion: Explain which of the factors listed are most relevant and any action the company needs to take and deal with any threats.

4. Write a report extract of about 180 words outlining problems in a mobile phone company and giving details of the reasons and results.

5. Listen to the recording. Read the audioscript. Write your own summary in around 250 words.

Варто зауважити, що використання інноваційних методів навчання писемному спілкуванню, дозволяє викладачам ефективно розвивати професійні вміння та навички майбутніх економістів для їх майбутнього успішного ділового спілкування із зарубіжними партнерами.

Список використаних джерел

1. Скляренко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. — 1999. — С. 3–7.

2. Кинг Ф.У., Кри Д. Энн. Коммерческая корреспонденция на английском языке / Ф. У. Кинг, Кри Д. Энн. — М.: Высшая школа, 1994. — 192 с.

3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2013. — 590 с.

4. Скуратівська Г.С. Характеристика змісту навчання писемного англійського професійно орієнтованого мовлення студентів економічних спеціальностей / Педагогічні науки. — Випуск 108. — 2012. — С. 179–184.
5. Тарнопольський О.Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник / О. Б. Тарнопольський, М. Р. Кабанова. — Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. — 256 с.
6. Тарнопольський О.Б. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою: [навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів] / О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко. — Вінниця: Нова книга, 2008. — 288 с.
7. Ashley A handbook of commercial correspondence. Oxford University Press. New Edition, 2010.
8. Coombe Ch. A Practical Guide to Assessing English Language Learners / Ch. Coombe, K. Folse, N. Hubley. — The University of Michigan Press, 2007. — 202 p.
9. Hayes J.R. A New Framework for Understanding Cognition and Affect in Writing / J. R. Hayes // The Science of Writing: theories, methods, individual differences and applications / [ed. By C. M. Levy, S. Ransdell]. — NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1996. — P. 1–27.
10. Hornby, A.S. The Advanced Learner's Dictionary of Current English [Text] / A. S. Hornby. — M., 2006. — 1566 p.

Остапенко Е.О.
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів
Мендрух Ю.М.
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Ходакевич О.Г.
кандидат психологічних наук
доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВИКЛАДАННЯ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

Швидко та безупинно змінюється світ. Цифрові екосистеми функціонують паралельно із світом оффлайн і охоплюють все більшу кількість учасників. Відбувається значна трансформація в усіх сферах життя людини, що обумовлює зміни в національній освіті та висуває нові вимоги до студентів та викладачів. Глибоке занурення в цифрове життя актуалізує значну кількість питань до всіх учасників процесу. Потребують уваги питання здатності особистості до адаптивності, її гнучкості, здатності до самодисципліни та

креативності, готовності до безперервної освіти та самоосвіти з метою підвищення свого професіоналізму.

В умовах пандемії інформаційні технології привернули до себе максимальну увагу, відкрили нові можливості навчання та праці. Абсолютно зрозуміло, що відбулися докорінні зміни, на які раніше ми не могли очікувати. У багатьох роботодавців зникла потреба утримувати офіс, у робітників — витрачати час на дорогу і т.д. Освітяни вийшли за межі звичної зони комфорту, відкрили нові переваги і можливості дистанційної роботи. Глобалізація продовжує набирати силу, стає все більш помітною і відчутною, світ в прямому сенсі перетворюється в безмежний простір можливостей. Так, наприклад онлайн-саміт для викладачів, які викладають англійську мову «*EP Summit 2021 ELT Training Rooms*», проведений видавництвом *Express Publishing* на платформі *Zoom* на три доби об'єднав 1200 учасників з усього світу. В одній сесійній залі зустрічалися викладачі з Японії, Перу, Англії, Молдови, України, Казахстану, Бразилії, Італії тощо. Сама ідея такої масштабної події значною мірою розширює освітні горизонти і віддзеркалює тенденції сьогодення.

Вагомою умовою ефективної реалізації професіонала в цьому процесі транскордонності є наявність високого рівня володіння фаховою іноземною мовою.

Розглядати мову в такому контексті дуже зручно, оскільки вона існує в певному соціумі і виконує прямі комунікативні задачі, об'єднує собою людей, пов'язує різні галузі наук, які необхідні особистості в професійній діяльності. У такий спосіб відкривається новий аспект розуміння міждисциплінарних зв'язків, а саме його особистісний рівень у викладанні та вивченні фахової іноземної мови. Як для викладання фахової іноземної мови, так і для її вивчення необхідні знання з суміжних дисциплін. Лексичне наповнення «фахової іноземної мови» забезпечується економічними профільними дисциплінами «бухгалтерія», «фінанси» і т.д., викладанню англійською мовою допомагають «лінгвістика», «філологія», процес викладання базується на педагогіці та потребує володіння методикою викладання іноземних мов, для успішної комунікації необхідні знання з психології. В умовах карантину інформаційні технології дозволяють освітньому процесу відбутися в *Zoom*, або на платформі *Moodle* і т.д., використати переваги мультимедіа тощо. На користь педагога працює все технічне обладнання та всі існуючі програми (Рис. 1.).

Рис. 1. Міждисциплінарні зв'язки

Якість засвоєння залежить від багатьох факторів, але особливе значення при дистанційній освіті набуває рівень мотивації студента, його здібності до самоконтролю, його вміння організувати свій час, його прагнення самовдосконалення і т.д. Важливо розуміти, що саме на особистісному рівні сприйняття відбувається остаточна інтеграція всього масиву інформації, його опрацювання та засвоєння у вигляді певних лексичних надбань.

Урахування в роботі вищезгаданих міждисциплінарних зв'язків сприяє створенню особливого англомовного квазі-професійного середовища. Так, у цифровому мікропросторі групи в *Telegram*, на заняттях, в індивідуальному спілкуванні створюється доброзичлива атмосфера підтримки, спрямування студентів на виконання робочого плану з дисципліни, розробку й реалізацію своїх проектів, та на визначення власної траєкторії подальшого професійного самовдосконалення.

Приходько Н.Г.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

DAS ONLINE-STUDIUM ALS ALTERNATIVE ZUM PRÄSENZSTUDIUM IN DER CORONA-ZEIT

Die Corona-Pandemie hat das gesellschaftliche Zusammenleben auf der ganzen Welt stark verändert und vor einzigartigen Herausforderungen gestellt. Sie sind mannigfaltig und betreffen alle Bereiche: das Gesundheitssystem und das Bildungswesen, das Wirtschaftssystem und die Arbeitswelt, die öffentliche Ordnung und den sozialen Zusammenhalt.

In der chaotischen *Corona-Zeit* haben das Bildungssystem und die Bildungsakteure ein wichtiges Anliegen, den vollwertigen Zugang zum Studium zu sichern. Dozierende haben mit großem Engagement dazu beigetragen, den Herausforderungen der Krise zu begegnen und mithilfe digitaler Werkzeuge den Bildungsauftrag der Hochschule zu erfüllen. Da die langfristigen Folgen von Corona noch schwer zu prognostizieren und einzuschätzen sind, bietet ein ortsunabhängiges Online-Studium eine krisensichere Alternative zum «klassischen» Präsenzstudium. Digitaler Unterricht geht von der Lebensrealität von Jugendlichen aus. Das Internet ist heutzutage nicht nur Teil unserer eigenen Lebensrealität. Jugendliche wachsen selbstverständlich damit auf. Anders als viele Menschen der älteren Generation unterscheiden sie nicht mehr zwischen online und offline. Vielmehr verschränken sich virtuelle und reale Erlebnisse zu einer Lebenswelt.

Betrachten wir einige Vorteile und Möglichkeiten, die das Online-Studium besitzt. Der offensichtlichste Vorteil ist räumlich-zeitliche Flexibilität. Solches Studium ermöglicht es dem Studierenden, die vermittelten Inhalte ortsunabhängig aufzunehmen. Es findet dort statt, wo der Studierende ist. Alles, was er dafür braucht, ist das Vorhandensein eines guten Internetzugangs und eines geeigneten Endgeräts (Smartphone, Tablett oder Notebook). Es ist wichtig, dass dank dem Online-Studium

eine wesentliche Zeitersparnis *entsteht*, denn den Studierenden entfällt die Zeit, die für die Anreise zum Studienort gebraucht wird.

Eine Vielzahl von digitalen Tools, die beim Online-Studium zur Verfügung stehen, können die wirksamen Lernprozesse unterstützen: kollaboratives Schreiben, Bewertungen von Antworten, Abfragen von Vorwissen und Interessen und vieles mehr. Damit können Dozierende und Studierende Lernprozesse gut strukturieren. Mithilfe dieser praktischen Werkzeuge, sind reibungslose Übergänge zwischen Stillarbeits- und Austauschphasen zu gestalten oder Helfersysteme zu organisieren. Zum Beispiel lassen sich (Zufalls-)Gruppen bilden und Gruppenarbeiten mit Kooperativen Lernformen durchführen. Es wird auch das kollaborative Erarbeiten von Inhalten oder Eröffnung schneller Zugänge zu Unterrichtsmaterialien, Websites oder Erklärvideos ermöglicht. Mit Videos und Podcasts wird das Lernprozess spannender und ansprechender, was die Motivation der Studierenden verstärkt, sich mit dem Thema intensiver auseinanderzusetzen.

*Es können v*erschiedene Lernplattformen eingesetzt werden, die **Bestenlisten**, **Punktesysteme und verschiedene Levels** als Anreiz für die User integriert haben. Die Studierenden erhalten damit ein Feedback, können ihre Leistungen besser einordnen und erkennen, an welchen Stellen sie noch weiter üben müssen und was sie selbst dafür tun können. Gleichzeitig sind sie in der Lage, ihre eigenen **Lernfortschritte unmittelbar nachzuvollziehen**.

Die benötigten Schlüsselkompetenzen für das 21. Jahrhundert lassen sich gut mit dem sogenannten 4K-Modell auf den Punkt bringen. 4K steht hier für Kritisches Denken, Kreativität, Kollaboration und Kooperation. Studenteninnen und Studenten müssen lernen, wie sie selbst denken, neu denken, mit anderen gemeinsam denken und Gedachtes mitteilen können. Die 4K gehören zur Internetkultur schon lange. Diese ist geprägt vom Ausprobieren, vom gemeinsamen Machen, von Feedbackgeben und dem Teilen von Erfahrungen. Diese Realitäten des virtuellen Raums können für zeitgemäße Bildung eine Art Katalysator-Wirkung entfalten und Bildung insgesamt verbessern.

Was sich aus zahlreichen Studien ergibt, finden es Studentinnen und Studenten generell toll, mit digitalen Medien zu studieren, die eine einzigartige Faszination auf sie ausüben. Es ist sehr bequem für sie, dass Lernunterlagen, Tutorials, Mitschriften im digitalen Raum gespeichert werden und mit einem sorgfältigen Back-up auch nicht verloren gehen können. Selbst bei Versäumen eines Online-Workshops können schriftliche Zusammenfassungen oder ein Video der Lehreinheit heruntergeladen werden.

In Anbetracht der zahlreichen Vorteile eines Online-Studiums, fragt man sich, ob es auch Nachteile gibt? Es lohnt sich immer, beide Seiten der Medaille zu betrachten.

Beim Online-Studium entfällt das typische Studentenleben und man verzichtet auf Studiengruppen sowie den wirklichen Kontakt zu Mitstudenten oder Dozierenden, mit denen man sich in persönlichen Gesprächen austauschen und

weiterbilden könnte. Deshalb ist einer der Nachteile eines Online-Studiums das fehlende Gemeinschaftsgefühl der Studierenden, insbesondere der Studienanfänger.

Als Nachteil können auch technische Probleme oder plötzliches Verbindungsproblem genannt werden.

Das Online-Studium erfordert vor allem *Eigeninitiative und Selbstdisziplin. Außerhalb der Uni gibt es viel Ablenkung und Versuchungen, die sehr verlockend sind. Es ist wichtig, diesen Alternativen zu widerstehen und am Ball zu bleiben. Es ist für ein Online-Studium wichtig, sich selbst motivieren zu können, von dem was man studiert überzeugt zu sein und zeitliche sowie geistige Ressourcen dafür freizuhalten.*

Daraus kann die Schlussfolgerung gezogen werden, dass ein Online-Studium weitaus über mehr Vorteile als Nachteile verfügt. Es gibt viele Möglichkeiten, um Studierende beim Studium zu begleiten, sie zu motivieren, individuell zu fördern und ihren Erfahrungshorizont zu erweitern. Es muss auch betont werden, dass Menschen mit mangelndem Organisationstalent es allerdings schwer haben werden, ihr Studium erfolgreich aufzubauen. Wer jedoch diese Fähigkeit mitbringt und über das nötige Maß an Selbstdisziplin verfügt, braucht sich über den Studienerfolg keine Gedanken zu machen. Die Digitalisierung der Lehre ist der beste Ausweg aus der Ausnahmesituation, die die Corona-Pandemie mit sich gebracht hat.

Literatur

1. Ясулайтіс В.А. Дистанційне навчання: методичні рекомендації. — Київ: МАУП, 2005. — 72 с. Стаття надійшла до редакції 20.02.2012 р.
2. Hirsch N. Unterricht digital. Methoden, Didaktik und Praxisbeispiele für das Lernen mit Online-Tools. — Mülcheim:Verlag an der Ruhr, 2020.
3. N. Jersy. 6 Erkenntnisse zum Online-Studium in Corona-Zeiten. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.capital.de/karriere/6-erkenntnisse-zum-online-studium-in-corona-zeiten
4. Lernen mit digitalen Medien: Kompetenzen fördern. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.iqesonline.net/bildung-digital/unterrichtsideen-lernmaterialien-und-tools/lernen-mit-digitalen-medien/
5. Nationaler Bildungsbericht. Bildung in Deutschland. Schwerpunkt: Digitalisierung — [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.bildungsbericht.de

Сапожникова О.М.
старший викладач кафедри німецької мови
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІННОВАЦІЙНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. *У статті представлено аналіз можливостей функціонування інноваційного навчального середовища іншомовної професійної підготовки. Визначено основні педагогічні умови для створення інноваційного освітнього середовища. Детально розкривається сутність понять «інноваційне навчальне середовище», «іншомовне навчання».*

Ключові слова: *інноваційне навчальне середовище, іншомовне навчання.*

Abstract. *The analysis of the possibilities of using the innovative educational environment in the foreign language training is presented in the article. There are examined the basic pedagogical terms for the creation of innovative educational environment. The essence of the concepts of «innovative educational environment», «foreign language training» is detailed.*

Key words: *innovative educational environment, foreign language training.*

Розуміння сучасних тенденцій розвитку освіти та особливостей процесів викладання іноземної мови вимагає від педагога-інноватора активного застосування передових педагогічних методик і потужних навчальних технологій з фокусом на розвиток професійних компетенцій та розбудову комфортного навчального середовища.

Важливим етапом інноваційних змін виступають діагностування загального стану освітнього процесу у вищому навчальному закладі, прогнозування та проєктування основних механізмів функціонування навчального середовища як системного утворення, що має можливості цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності [1].

Формування мовної компетенції студентів-економістів передбачає складання викладачем індивідуальних маршрутів вивчення іноземної мови для здобувачів вищої освіти. Застосування тренінгових і дослідницьких форм роботи, роботи в малих групах, кооперативного навчання заохочує студентів мислити самостійно, розв’язувати завдання творчо і розвивати здатність до навчання впродовж життя та використовувати широкий спектр новітніх інформаційно-цифрових технологій. Студенти набувають вмінь ефективно комунікувати іноземною мовою, співпрацювати в команді, логічно обґрунтовувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв’язувати проблеми, генерувати нові ідеї та ініціативи і втілювати їх у життя.

Практична реалізація парадигми мовної підготовки студентів вимагає врахування таких критеріїв інноваційного середовища, як концептуально-стратегічна спрямованість, інтенсивність (залученість до змін), інформаційно-комунікаційний складник, упорядкованість і професійність [2].

Модернізація освітнього простору пов’язана зі створенням арсеналу новітніх інструментів формування мовної компетенції студентів, серед яких можна виділити впровадження ефективних моделей дистанційного та онлайн-навчання, широке використання мультимедійних можливостей на заняттях з іноземної мови, застосування інноваційних методів навчання тощо.

До основних педагогічних умов створення інноваційного освітнього середовища відносять особистісно-орієнтований і гуманістичний підходи у навчально-виховному процесі; спрямування на розвиток і саморозвиток кожної особистості; роботу в творчому пошуковому режимі; ефективне використання

науково-методичних, матеріально-технічних та кадрових можливостей освітнього закладу; застосування інноваційних технологій тощо [4].

Одним із кроків на шляху розбудови навчального середовища є вдосконалення управлінської компетентності викладачів-агентів змін і розуміння ними основ стратегічного розвитку й елементів інституційного розвитку, зокрема, формування команди однодумців задля плідної співпраці та ефективного управління освітнім середовищем [5]. Критичне та системне мислення викладача, його ініціативність, творчість, відповідальність, оперативне реагування на швидкозмінні ситуації, відкритість до експериментів з новими ідеями дозволяють конструювати варіативний навчальний простір, відстежувати динаміку його розвитку та керувати проєктною діяльністю учасників освітнього процесу. Інтегративним показником якості освітнього середовища виступає здатність забезпечити всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей для ефективного особистісного саморозвитку [3, с. 7].

Створення інноваційного навчального середовища, де всі учасники освітнього процесу співпрацюють на засадах партнерства і мають рівні можливості для професійно-особистісного зростання, відкриває нові аспекти та горизонти в рамках мовної підготовки, спонукає студентів і викладачів до самовдосконалення, розвиває ключові компетенції та змінює світогляд.

Список використаних джерел

1. Братко М.В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. Педагогічний процес: теорія і практика. — №1–2 (46–47), 2015. — С. 11–17.
2. Ващенко Л. Інноваційне середовище післядипломної педагогічної освіти / Л. Ващенко // Післядипломна освіта. — №1, 2012. — С. 37–40.
3. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія / за ред. Р. О. Семенової. — К.: Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. — 228 с.
4. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пєхоти. — К.: А.С.К., 2001. — 256 с.
5. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навчальний посібник / З. Слєпкань. — К.: Вища школа, 2005. — 39 с.

Тинний В.І.
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЗАСОБАМИ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. *У статті досліджені особливості розвитку міжкультурної комунікації в процесі вивчення іноземної мови з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, ресурсів середовища Інтернет в умовах глобалізації.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, міжкультурна компетенція, іншомовна комунікація, інформаційно-комунікаційні технології.*

Abstract. *The article examines the features of intercultural communication development while learning foreign language using modern information and communication technologies, Internet resources in the context of globalization.*

Key words: *intercultural communication, intercultural competence, foreign language communication, information and communication technologies.*

Постановка проблеми. Швидкий розвиток сучасних інформаційних та комунікаційних засобів став основним чинником прискорення розвитку глобалізації в суспільстві протягом останніх кількох десятиліть. Завдяки своїй самобутній та унікальній природі нові інформаційні технології підняли взаємодію в межах суспільства на якісно новий, більш складний рівень. Нові технології комунікації функціонально дозволяють людям спілкуватися з кількома особами одночасно із можливістю персоналізації повідомлення в процесі взаємодії. Технології мають п’ять відмінних характеристик: цифровий характер, конвергентність, інтерактивність, використання гіпертексту і віртуальність [1, 2]. Потужний вплив глобалізації, посилений появою нових засобів інформаційної комунікації, розкривається в їх особливостях: динамічності, переконливості, взаємопов’язаності, гібридності та індивідуальній потужності [1].

Глобалізація — це динамічний процес, спричинений взаємодією між двома силами культурної самобутності та культурного розмаїття, або між індивідуалізацією та універсалізацією. Глобалізація поширюється на усі аспекти суспільства і життєдіяльності. Така культуро-трансформована держава створює можливості для культурного обміну за допомогою нових інформаційно-комунікаційних ресурсів завдяки подоланню перепон між людьми. Нарешті, глобалізація посилює роль особистостей в суспільстві з сучасними технологіями, які урізноманітнюють світ, визнаючи важливість та здібності окремих особистостей.

Особливий зв’язок між п’ятьма відмінними характеристики інформаційних засобів (цифровий характер, конвергенція, інтерактивність, наявність гіпертексту та віртуальність) та п’ятьма параметрами глобалізації

(динамічність, загально проникність, системний взаємозв'язок, культурна трансформація та індивідуалізація) залишаються перспективним напрямом подальших досліджень.

Аналіз досліджень та публікацій. Багато вітчизняних і зарубіжних науковців досліджували проблематику міжкультурної комунікації та пов'язані з нею окремі аспекти. Серед них М. Кушнарьова, Г. Архіпова, О. Павленко, Л. Биркун, Д. Трагер, М. Каган, І. Дзюба, Т. Комарницький, О. Мудрік, Р. Портер, О. Бодальов, Е. Голл, Ю. Федоренко, М. Ночевник, Л. Нагорна, С. Тер-Мінасова, А. Кребер, Л. Губерський, С. Тюкова, П. Донець, Н. Чернова, Е. Гірш, Г. Гофстеде, С. Гантінґтон, С. Даль, К. Бергер та ін. У працях М. Жинкіна, В. Скалкіна, В. Гумбольдта, І. Зимньої, Л. Виготського проведений аналіз проблем мовленнєвої діяльності та спілкування; Е. Уотерс, Б. Коффі, Г. Стоун, В. Бухбіндер, Д. Уільямс присвятили свої дослідження питанням навчання іноземним мовам з метою виконання визначених освітніх завдань; структура та зміст комунікативної компетентності висвітлена у працях А. Александренко, Ф. Епперта, Р. Джонсона, А. Сичевої, В. Штраусса та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові інформаційно-комунікаційні засоби впливають не тільки на форму і зміст інформації, але також на те, як люди сприймають один одного в процесі спілкування, особливо представники різних культурних чи етнічних груп. До появи нових інформаційних засобів, на думку *Bagdasaryn*, традиції та інновації в суспільстві динамічно та синхронізовано співіснували, але швидкість і вплив сучасних інформаційно-комунікаційних технологій призвели до нездатності традиційних цінностей встигати за трансформацією культурних цінностей під впливом нових засобів інформації [3]. Цей культурний розрив спричинив складнощі у порозумінні та спілкуванні серед людей і поколінь однієї культурної групи.

Зазначені вище процеси глобалізації та розвиток інформаційних технологій призвели до підвищення інтересу до проблем міжкультурної комунікації. **Завдяки великій увазі до міжкультурної комунікації** останнім часом її розглядають на міжнародному рівні як заклик до глобального діалогу, поваги та толерантності. У цьому процесі міжкультурне навчання охоплює цілий ряд окремих аспектів, починаючи від лінгвістичних, прагматичних, культурологічних, естетичних і закінчуючи етичними проблемами [4, с. 72]. Для реалізації успішної міжкультурної комунікації необхідно забезпечити налаштованість людини на розуміння і сприйняття етнічних стереотипів поведінки інших націй, їх інтересів, звичаїв, культурних цінностей тощо. Згідно досвіду спілкування з представниками інших культур значна частина проблем цього процесу виникає через непорозуміння причин поведінки партнерів по комунікації. Тому, принциповим є донесення до співрозмовників стереотипів поведінки, характерних для тієї або іншої культури [5, с. 117].

До засобів міжкультурної комунікації та ефективної взаємодії з представниками інших культур належить знання іноземних мов. Значна увага до міжкультурної освіти та вдосконалення здатності студентів до

міжкультурної комунікації протягом вивчення іноземної мови обумовлена необхідністю підтримувати навчальну діяльність студентів, які орієнтовані на зовнішній світ, з метою поглиблення розуміння іноземної культури. Ефективність, поряд із знанням іноземної мови, залежить від багатьох факторів: умов і культури спілкування, правил етикету, знання невербальних форм, виразів, фонових знань взагалі та багатьох інших [6]. Засвоєння іноземної мови та розвиток вмінь спілкування відбувається найбільш ефективно в природному мовному середовищі. Тому, суттєво важливим в цьому процесі є насичення середовища елементами матеріальної культури, іншомовного побуту. Це є необхідним компонентом розвитку комунікативної компетенції учасників спілкування.

На нашу думку, до критеріїв сформованості комунікативної компетенції з іноземної мови варто віднести здатність і готовність студентів використовувати її в комунікативних ситуаціях згідно мовних норм, під час опрацювання іншомовної інформації у поєднанні з соціолінгвістичними та соціокультурними знаннями; а також вміння побудувати комунікацію у контексті культури рідної та іноземної мов. Мовна компетенція, яка характеризується інтелектуальним, емоційно-особистісним і регулятивно-поведінковим аспектами, формує комунікативну компетентність і забезпечує в подальшому успішну професійну і кар'єрну діяльність [7, с. 112].

Ефективний діалог культур передбачає формування досвіду роботи вербальними та невербальними формами комунікації. Інформаційно-комунікаційні технології перетворюють навчання на якісно новий процес, який дозволяє: розширити аудиторію спілкування, наблизити та подолати кордони між ізольованими спільнотами завдяки вільному обміні думок, інформацією; всебічно вивчати культуру інших народів та їх досвід; сприяти оволодінню іноземною мовою протягом реалізації міжнародних проектів. Нові інформаційно-комунікаційні засоби (ІКЗ) виховують нову культуру в суспільстві, особливо в процесі міжкультурного спілкування. На нашу думку, проблема адаптації до такої нової ситуації та поступового досягнення взаєморозуміння між людьми з різних культурних груп на цьому етапі культурних змін стає значною перешкодою для взаємодії у повсякденному житті, яку варто потребує подальших наукових досліджень.

Сучасні інструменти соціальної комунікації, зокрема, *Facebook*, блоги, *MySpace, YouTube, Twitter* і *iPhone*, дозволяють людям з усіх куточків світу презентувати себе певним чином і залишатися на зв'язку в кіберпросторі. Очевидно, що гнучкість інформації, представленої та переданої сучасними засобами, впливатиме безпосередньо позитивно або негативно на розвиток міжкультурних відносин у віртуальному співтоваристві через створення мережі особистих контактів [8, 9, 10]. Науковці з'ясували, що використання нових інформаційних засобів комунікації допомагає іноземним студентам подолати бар'єри в процесі міжкультурної адаптації. Однак, аналізуючи особливості віртуального середовища, варто зазначити, що цифрові платформи

забезпечують «синхронну» онлайн комунікацію подібно особистому спілкуванню у фізичному середовищі. Обидва види спілкувань є потенційно ризикованими, оскільки можуть включати непорозуміння, протидію та конкуренцію між особами різних культур, релігій, освіт, статі, тощо.

Деякі дослідники онлайн комунікації стверджують, що хоча традиційне очне спілкування було успішно замінено комп'ютерною комунікацією, деякі специфічні культурні мотиви, визначені традиціями та соціальними передумовами, мають вагомий вплив на дії учасників онлайн спільноти. Через це, незалежно від мети спілкування — розваги онлайн, вивчення та практикування іноземної мови, встановлення та зміцнення різних зв'язків тощо, як зазначили *Lu* та ін., існує потреба у спільній прагматичній та комунікативній обізнаності, крім необхідності спільної мови, для забезпечення взаємної терпимості та поваги [11].

Аналіз онлайн-комунікації дозволяє стверджувати, що кількість та якість визначається особливостями користувачів та їх культур, які можна розділити на дві групи, а саме висококонтекстні культури (ВКК) та низькоконтекстні культури (НКК). Відповідно, веб-сайти ВКК та НКК груп відрізняються, як і комунікаційні стратегії та стилі таких груп. Слід зазначити, що у ВКК груп висловлювання та повідомлення зазвичай більш змістовні та складніші. Більше того, в той час коли деякі повідомлення можуть передавати багато для певної групи, вони можуть бути менш значущими для людей, які перебувають поза цією групою.

Thorne зауважив, що онлайн-комунікація призвела до збагачення практичного та лінгвістичного досвіду, проте, широко поширений інструмент, електронна пошта, не зміг опосередкувати стосунки між людьми [12]. Він дійшов висновку, що індивідуальні особливості та колективний досвід обумовлюють поведінку учасників онлайн-комунікації, що впливає на процеси, цілі та результати розвитку мовленнєвих здібностей. *Thorne* та *Payne* заявили, що онлайн-комунікація створює нові та широко поширені жанри використання мови [13]. Вони підкреслювали потенціал середовища Інтернет для перетворення програм вивчення або викладання іноземної мови та ролі студентів, а також необхідності їх реструктурування відповідно до нових умов віртуального середовища.

На нашу думку, з метою подолання перешкод побудови ефективного комунікативного процесу онлайн реалізація комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов потребує моделювання умов спілкування офлайн, які забезпечують не тільки передачу та повідомлення інформації пізнавального і афективно-оціночного характеру, обмін знаннями, навичками і вміннями, а, передусім, взаєморозуміння людей в процесі мовної взаємодії.

У своїх працях *Elola* та *Oskoz* виявили, що в контексті іноземної мови використання інтернет-блогів не лише виявило позитивний вплив на розвиток міжкультурних відносин, але також підвищило ступінь компетентності учасників міжкультурної комунікації [14]. Аналізуючи характеристики

середовища онлайн-комунікації *Allwood* та *Schroeder* зазначали, що англійська мова є домінуючою в багатомовному та культурному контекстах; у розмовах бракувало впорядкованості діалогу порівняно із спілкуванням у фізичному світі. Також, ті, хто не володіють англійською мовою або мають труднощі з її використанням, знаходяться в певному невигідному становищі [15]. Отже, комунікація онлайн — це двостороння дія, яка обумовлює необхідність вивчення іноземних мов, культури інших країн обома сторонами.

Висновки з проведеного дослідження. Віртуальне середовище Інтернет пропонує широкі можливості для автономного навчання протягом усього життя, оскільки воно надає вільний доступ до сучасних та легко модифікованих матеріалів, видів діяльності, ресурсів тощо. Аналіз можливостей сучасних віртуальних платформ дозволяє стверджувати, що вони надають численні можливості для вивчення та використання у практиці іноземних мов.

Студенти можуть знайти багато письмових, візуальних та аудіофайлів, а також людей, з якими вони можуть ділитися інформацією і, тому, навчати один одного або навчатись один у одного. Отже, сучасні освітні системи повинні запропонувати рішення для студентів, які створять умови для індивідуального навчання впродовж життя з відповідною зміною системи оцінювання власної навчальної діяльності. Для успішного використання можливостей, наданих цифровим середовищем, на нашу думку, важливо переглянути критерії успішного вивчення іноземної мови, зокрема, опрацювання та складання різноманітних тестів онлайн. Іншими словами, необхідно створити умови для ефективного самостійного вивчення іноземної мови людиною, яка зможе вільно спілкуватися з представниками інших культур.

У сучасній освіті слід заохочувати нетрадиційні програми для забезпечення діалогу між учнями та викладачами або іншими учасниками віртуального середовища, знань щодо комунікації онлайн, а також методології, матеріалів та техніки. Учасникам віртуального співтовариства слід визнати культурні та мовні відмінності різних спільнот, а належний рівень володіння іноземною мовою забезпечує значні переваги для навчальної та дослідницької дільності, спілкування у віртуальному середовищі.

Отже, аналіз особливостей цифрового простору Інтернет з точки зору міжкультурної комунікації онлайн дозволяє відзначити чотири суттєві елементи успішного та змістовного спілкування: лінгвістичні знання; знання культур інших спільнот; Інтернет та технологічне обладнання, а також освітні технології; постмодерністський погляд, який може сприяти глобальній толерантності та спілкуванню через розуміння та повагу до інших культур.

Список використаних джерел

1. G. Chen, K. Zhang. New media and cultural identity in the global society / Chen G., Zhang K. // Handbook of Research on Discourse Behavior and Digital Communication: Language Structures and Social Interaction. — Hershey, PA: Idea Group Inc., 2010. — pp. 801–815.

2. N. Lister, J. Dovery, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly. New media: A critical introduction / Lister N., Dovery J., Giddings S., Grant I., Kelly K. — New York: Oxford University Press, 2009.
3. N.G. Bagdasaryn. Intercultural communication in the context of new media / Bagdasaryn N.G. — 2011. Режим доступу: http://www.itas.fzk.de/eng/esociety/ preprints/mediaculture/Bagdasaryan.pdf
4. Гришкова Р.О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: [монографія] / Р. О. Гришкова. — Миколаїв: Вид-во Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2007. — 424 с.
5. Шавкун І.Г. Міжкультурна комунікація як складова сучасної менеджмент-освіти / І. Г. Шавкун // Культорологічний вісник Нижньої Наддніпрянщини. — 2009. — Вип. 23. — С. 115–118.
6. Ахьямова И.А. Культурная самопрезентация современной молодежи невербальными средствами / И. А. Ахьямова // Педагогическое образование в России. — М., 2011. — Вып. 4. — 290 с.
7. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2006. — №8. — С. 108–113.
8. D. Boyd, N. Ellison. Social network sites: Definition, history, and scholarship / Boyd D., Ellison N. // Journal of Computer-Mediated Communication. — 2007. Режим доступу: http:// academic.oup.com/jcmc/article/13/1/210/4583062
9. N. Ellison, C. Steinfield, C. Lampe. The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites / Ellison N., Steinfield C., Lampe C. // Journal of Computer-Mediated Communication. — vol. 12. — 2007. — pp.143–168.
10. J. Walther. Interpersonal effects in computermediated interaction: A relational perspective / Walther J. // Communication Research. — vol. 35. — 1992. — pp. 79–91.
11. Lu W-H., Yang C-C., Peng H., Chou C. The Impact of Computer-Mediated Intercultural Communication on Learner's Cultural Awareness and Sensitivity: A Case Study / W-H. Lu, C-C. Yang, H. Peng, C. Chou // Association for Educational Communications and Technology // October 19–23. Reports. Evaluative Speeches. Meeting Papers. — Chicago, IL, 2004.
12. S. Thorne. Artifacts and Cultures-of-Use in Intercultural Communication / Thorne S. // Language Learning and Technology. — vol. 7(2), 2003. — pp. 38–67.
13. S. Thorne, J. Payne. Evolutionary Trajectories, Internet-mediated Expression, and Language Education / Thorne S., Payne J. // CALICO Journal. — vol. 22(3), 2005. — pp. 371–397.
14. I. Elola, A. Oskoz. Blogging: fostering intercultural competence development in foreign language and study abroad contexts / Elola I., Oskoz A. // Foreign Language annals. — vol. 41(3), 2009. — pp. 454–477.

15. J. Allwood, R. Schroeder. Intercultural Communication in a Virtual Environment / Allwood J., Schroeder R. //Journal of Intercultural Communication. — vol. 4, 2000. Режим доступу: https://immi.se/intercultural/nr4/allwood.htm

Федорова Л.М.
викладач кафедри сучасних європейських мов
Київський національний торговельно-економічний університет

ДО ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ

Однією з актуальних проблем, яка потребує розв'язання у процесі здобуття вищої освіти фахівців сфери послуг є формування професійно-орієнтованого мовлення.

16 січня 2021 року набула чинності стаття 30 закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», згідно з якою всі надавачі послуг, тобто працівники магазинів, банків, готелів, ресторанів, кав'ярень, аптек, АЗС, пасажирського транспорту, перукарень, різних сервісних центрів тощо, незалежно від форми власності, зобов'язані обслуговувати споживачів і надавати інформацію про товари і послуги українською мовою. І всі ми були і є свідками того, що більшість із них виявилася зовсім не готовою до цього. Спілкуватися з відвідувачами і клієнтами українською мовою стало для багатьох надскладним завданням. Це змусило керівників деяких установ терміново організувати мовні курси для своїх працівників. Але більшість із них змушена була самотужки вивчати українську мову, інколи користуючись послугами приватних репетиторів.

Однією з причин такої ситуації стала відсутність мовної підготовки в закладах вищої освіти. Дуже прикро, але перевірки свідчать, що в багатьох вишах деякі фахові дисципліни і досі викладаються російською мовою.

Сьогодні ми спостерігаємо процес відновлення української мови, розширення її функціонування в усіх сферах суспільного життя. А тому, на нашу думку, заклади вищої освіти, які готують фахівців різних галузей знань повинні внести дисципліну «Українська мова (за професійним спрямуванням)» до переліку обов'язкових. Це дасть можливість студентам набути необхідних знань і сформувати мовну і мовленнєво-комунікативну компетенції, що дозволить їм у майбутньому комунікативно доцільно користуватися засобами фахової мови в різних ситуаціях професійного спілкування.

Формування мовленнєвої компетентності у фахівців педагогічних, економічних, медичних і юридичних галузей досліджували О. Біляєв, М. Вашуленко, Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Федорова, Г. Шелехова та ін. Питання мовної підготовки фахівців сфери послуг досі залишалося поза увагою науковців. Це й визначає актуальність нашої розвідки.

Насамперед розглянемо сутність понять «мовна і мовленнєва компетенція».

Під мовною компетенцією розуміємо засвоєння мовних норм, що історично склалися в фонетиці, орфоепії, лексиці, граматиці й стилістиці та правильне їх застосування у професійній діяльності. У структурі мовної компетенції виділяють окремі компоненти, що відповідають рівням системи мови: *фонетичний, лексичний, граматичний*.

Фонетична компетенція — правильна вимова звуків і звукосполучень відповідно до орфоепічних норм сучасної української мови, правильне наголошування слів, володіння інтонаційними засобами виразності мовлення (темп, тембр, сила голосу, логічний наголос тощо).

Лексична компетенція — наявність достатнього запасу слів у межах професійної діяльності, здатність до правильного використання лексем, доречне вживання образних висловів, приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів.

Граматична компетенція — правильне вживання граматичних форм рідної мови (рід, число, відмінок тощо), правильна побудова словосполучень і речень.

На основі мовної формується мовленнєва компетентність, яка полягає у здатності особистості правильно і доречно використовувати мову в конкретних ситуаціях професійного спілкування (висловлювати власні думки і наміри, переконувати, заперечувати, аргументувати свою позицію тощо), застосовуючи при цьому як мовні, так і позамовні (міміка і жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності [1].

Отже, викладачам вищої школи потрібно вибирати такі форми та методи роботи на лекційних і практичних заняттях з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», які допоможуть студентам цих спеціальностей оволодіти необхідними уміннями і навичками.

Пропонуємо низку завдань з української мови, які сприятимуть виробленню у студентів умінь, необхідних для удосконалення мовної і мовленнєвої компетенції:

• підготовка індивідуальних проєктів (презентацій);
• виступи з науковими повідомленнями та аналіз мовних помилок;
• участь у дискусіях під час обговорення професійних питань;
• складання і оформлення фахової документації та ділових листів;
• переклад і редагування деформованих фахових текстів;
• моделювання ситуацій професійного спілкування, побудова монологів, діалогів, полілогів з дотриманням правил мовленнєвого етикету (розмова керівника з підлеглим, який постійно запізнюється на роботу; адміністратора з клієнтом готелю; офіціанта ресторану чи менеджера з туризму з невдоволеним клієнтом; працівника магазину з покупцем, який хоче повернути товар тощо).

Отже, вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» в закладах вищої освіти дозволить удосконалити мовну і мовленнєву компетенції майбутніх працівників сфери послуг, підготувати фахівців, здатних спілкуватися з колегами й відвідувачами державною мовою.

Список використаних джерел

1. Лавренюк В. Українська мова і сучасність: розвиток мовленнєвих умінь і навичок студентів // Дивослово. — 2017. — №3. — С. 46–49.

Fu Lei
Lecturer, Postgraduate
Inner Mongolia University of Finance and Economics
Hohhot, Inner Mongolia, China

IMPLEMENTS OF TASK-BASED FORMATIVE ASSESSMENTS IN COLLEGE ENGLISH TEACHING AND LEARNING IN CHINA

Abstract. *As an important practice applied in college English, formative assessments can monitor and improve teaching and learning process. The article introduces the employment of formative assessments in different periods of task-based teaching and learning. The formative assessments can motivate students to acquire more knowledge autonomously, and help teachers improve their teaching abilities.*

Key words: *Formative assessment; Task-based; Autonomous learning.*

Introduction

In China, more and more teachers choose blended teaching as the teaching model, so the formative assessments are applied to record the whole process of teaching and learning. The thesis takes the implementation of formative assessments in task-based college English teaching of Inner Mongolia University of Finance and Economics as an example. The teaching objects are freshmen about 18 years old with a great amount of language knowledge, but the language application abilities should be improved greatly. Besides the score of absence in classroom, the traditional formative assessments include the scores of answering questions and assignments, which just occupy 20%-30% in final assessments; however, the present formative assessments, more than 50% of final assessments, may record all of assessments during 3 periods of task-based teaching and learning.

Research Background

1. Formative Assessment

The concept of «formative assessment» is proposed by Seriven (1967). Assessments become formative when the inference about a student's learning is 'elicited, interpreted, and used by teachers, learners, or their peers, to make decisions about the next steps in instruction that are likely to be better, or better founded, than the decisions they would have taken in the absence of the evidence that was elicited' (Black and Wiliam 2009, p. 9). Formative assessments are often employed by teachers in their teaching practice in order to monitor the students' learning so that they can adjust the teaching to meet students' needs.

As important teaching activities of college English, formative assessments oriented to the generative progress of learning attitudes and language knowledge, skills and abilities exert significant wash-back effects on the improvement of learning behaviors and processes. (Zhang Ye, et al., 2020). Formative assessment approaches

have expanded over the last decade in response to a traditional view of assessment (i.e. measurement tradition), in which assessment is solely about producing accurate estimations of students' learning to monitor and report on progress (Wiliam, 2011). However, despite increased interest, these approaches to assessment have only been minimally adopted by teachers (Boud et al. 2018). In their 'assessment as practice' view, assessment is seen as a «socially situated interpretive act» (Boud et al. 2018, p. 1109), rather than as an entity on its own: not the product of assessment, i.e. accurate estimations of students' learning, but the process of assessment is of interest when studying assessment as practice.

2. Task-Based Teaching

The concept of «task» is an important element during the process of teaching and learning. A pedagogical task is defined by Ellis (2003) as a work plan that requires learner to process language pragmatically in order to achieve an outcome that can be evaluated in terms of whether the correct or appropriate propositional content has been conveyed.

Task-based teaching is widely employed in China. Learners should complete the tasks of varying levels designed. For example, learners must acquire more vocabulary by reading and listening, analyze the writing skills used in the text, and then complete the writing exercises and group work. During the process of learning, learners could achieve the language outcome after the great amount of language input.

Formative Assessments in Task-Based English Teaching and Learning

Task-based English teaching and learning includes three periods: before class, during class, and after class. In different periods, learners should complete different tasks, including vocabulary, useful expressions, complex sentences, text structure, background information, writing skills and group project. The process of teaching and learning is also carried out on the E-learning platform. The design of teaching and learning lays the foundation of the systematic formative assessment.

1. The Structure of Formative Assessment

The college English teaching in the university lasts for 17 weeks, 3 periods per week, 2 periods offline, 1 period online. Learners should complete the automatic learning before class, interactive learning during class and group project after class.

Therefore, formative assessment is vital for monitoring the process of learning, including assessment online, assessment provided by teachers, self-assessment, peer-assessment, low-stakes testing. The formative assessment takes 50% of the final assessment.

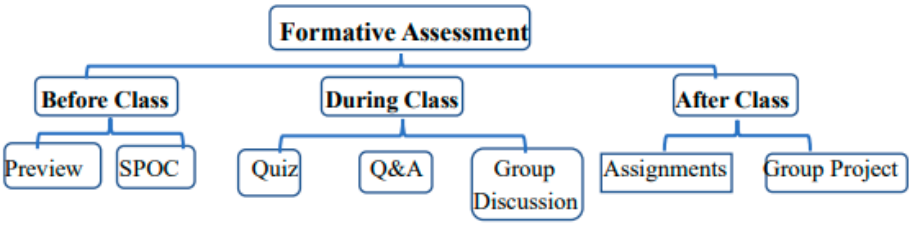

The Structure of Formative Assessment in College English

2. The Practice of Formative Assessments

This section takes one unit «Volunteer» as an example to introduce the formative assessments applied in college English teaching and learning.

3. Formative Assessments Learning before Class

Before the class, learners should watch the SPOC (Small Private Online Course) curriculum online of language teaching, matching with the textbook. There must be a record about the study process, including the length of online time and learning time, which will be scored according to the requirements of syllabus.

Another part of learning is to complete the tasks based on Bloom's Taxonomy of learning (Bloom, 1956), including vocabulary, sentences, structure, understanding. Then learners must take the photos of their assignments on paper and upload the photos to the teaching and learning management platform in order to be scored by teachers.

4. Formative Assessments Learning during Class

These are some ordinary formative assessments, such as attendance, monthly examination, and mid-term examination. According to task-based teaching design, there are different tasks in the classroom. First, learners must take a quiz first to have a self-assessment. Second, taking part in the activities in class is very important to the learners, such as answering the questions, discussing about some topics with their group members. Meanwhile, there must be peer assessment and assessment provided by teachers.

5. Formative Assessments Learning after Class

After the text learning, each group will do a group project. In this unit, learners should complete a report about volunteer, including introduction to the organization, the requirements of volunteer recruitment, the self-evaluation, and the work they can do as a volunteer. Learners can choose the best one through voting online. The assessments of group work are based on the content, the cooperation of group members, and the result of voting. To a certain degree, group work can promote the abilities of cooperation and help learners get a better result of assessment.

Conclusion

The teaching objective of Task-based teaching and learning is to help learners acquire more knowledge, improve the abilities of applied language, and cultivate the learners' abilities of autonomous learning through completing the tasks of different levels. Formative assessments are applied to monitor the whole process of task-based teaching and learning and record the achievement in each period. The assessment system consists of 50% formative assessment and 50% summative assessment, which can motivate learners to make great efforts to take part in the activities in class.

However, some problems are still not solved. When learners must give peer assessment to each other, they may take accounts of relationship, then could not assess more objectively and fairly. Some students could not contribute to the groupwork and never care about the score. There is not enough time for learners to present their work. How to form a more scientific and reasonable assessment system is an important research we need do.

References

1. Black, P., and D. Wiliam. Developing the Theory of Formative Assessment. Educational. Assessment, Evaluation and Accountability, 2009. 21 (1): 5–31.
2. Bloom, B.(Ed.), Englehart, M.D., Furst, E.J., Hill, W.H., & Krathwohl, D.R. (1956). Taxonomy of educational objectives: Handbook 1. Cognitive domain. White Plains, NY: Longman.
3. Boud, D., P. Dawson, M. Bearman, S. Bennett, G. Joughin, and E. Molloy. 2018. Reframing Assessment Research: Through a Practice Perspective. Studies in Higher Education 43 (7): 1107–1118.
4. Ellis, R. Task-Based Language Teaching and Learning. [M]. Oxford University Press, 2003.
5. Scriven M.S. The methodology of evaluation [A]. In Tyler R W, Gagne R W & Scriven M S(eds.). Perspectives of Curriculum Evaluation. AERA. Monograph Series on Curriculum Evaluation 1[C]. Chicago: Rand McNally, 1967. 39–83.
6. Wiliam, D. What is Assessment for Learning? Studies in Educational Evaluation, 2011, 37 (1): 3–14.
7. Zhang Ye, Gu Weixing &Ye Jianmin, The Practice of Formative Assessments in College English Based on The Solo Taxonomy Structure of the Observed Learning Outcome [J]. Foreign Language Testing and Teaching,2020, (1): 35–41.

Чеботарьова Л.І.
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

TO THE PROBLEM OF ASSESSING COMPETENCIES IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES ONLINE

Abstract. *The author has studied the problem of assessment of some competencies in the process of teaching foreign languages online. A lion's share of assistance under such force majeure circumstances came from Pearson Education Limited that has been for more than 15 years a very reliable, actual, innovative partner of the Foreign Languages and Cross-Cultural Communication Department. The author participated in a 12-hour Online English Language Teacher Training Course, that focuses on the problems of assessment of basic competencies of teaching foreign languages online. A very valuable theoretical document donated by DinternalPearson is the table of international standards on the assessment of basic competencies in the process of teaching foreign languages online.*

Key words: *assessment, competence, innovative, basic, international standards.*

Анотація. *Авторка вивчала тему оцінки деяких компетенцій у процесі викладання іноземних мов онлайн. Левова доля допомоги викладачам під час таких надзвичайних ситуацій, як пандемія, прийшла від компанії Dinternal Pearson, яка протягом більш ніж 15 років є надійним, сучасним, інноваційним партнером викладачів кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації. Авторка брала участь у 12-годинному вебінарі для викладачів англійської мови, присвяченому темі оцінки основних компетенцій при викладанні іноземних мов онлайн. Дуже цінним теоретичним документом, який надає компанія Dinternal Pearson, є таблиця міжнародних стандартів з оцінювання головних мовних компетенцій.*

Ключові слова: *оцінка, компетенція, інноваційний, головний, міжнародні стандарти.*

Beginning with the 12th of March 2020 universities, colleges, primary, secondary schools started their performance on-line not only in Ukraine but worldwide. It was, is, and will be a very crucial challenge for teachers, institutions and schools, university administrations. Teachers are the front line facing this challenge. Due to pandemic reality, Google and the other three most world spread search engines have presented a lot of educational platforms for teaching online. But as Google is the world's most popular search engine we are working now mostly with Zoom, and Google meet. Google began as a search project in 1996 by Larry Page and Sergey Brin, who were two Ph. D. students at Stanford University. They developed a search engine algorithm that ranked Web pages not just by content and keywords, but by how many other Web pages linked to each page.

Pearson, Dinternal Education company and its online service is most helpful in giving methodical, pedagogical advice and educational literature. The author participated in more than a hundred webinars offered by the company on a free basis. In June 2020 the author took part in a 12-hour webinar dedicated to a very burning topic: assessment, which is becoming very important during online lessons. The webinar was presented by one of the most innovative and interesting presenters Olena Mikhodui. If to use a formal explanation, assessment «…is an integral part of instruction, as it determines whether or not the goals of education are being met. Assessment affects our decisions about grades, placement, advancement, instructional needs, and curriculum». [1]

Thinking about assessment we may divide the process into 4 steps.

Step 1: Clearly define and identify the learning outcomes.

Step 2: Select appropriate assessment measures and assess the learning outcomes.

Step 3: Analyze the results of the outcomes assessed.

Step 4: Adjust or improve programs following the results of the learning outcomes assessed.

And we again come to the understanding that any type of assessment is a very complex process of gathering and discussing information from diverse sources in order to develop a deep understanding of what our students know, understand, and can use their knowledge as a very important result of their educational experience.

According to the experts of American Website Pedagogue «Assessment is a key part of today's educational system. Assessment serves as an individual evaluation system».

So, what's really at the heart of all these assessments?

The purpose of assessment is to gather relevant information about student performance or progress. After receiving this information, teachers can reflect on each student's level of achievement, as well as on specific inclinations of the group, to customize their teaching plans. To be honest, we, teachers, are tightly connected with the continuous assessment that provides day-to-day feedback about the learning

and teaching process. Assessment can reinforce the efficacy of teaching and learning. It also encourages the understanding of teaching as a formative process that evolves over time with feedback and input from students. This creates good classroom rapport. Student assessments are necessary because:

Continuous assessment provides day-to-day feedback about the learning and teaching process. This creates good classroom rapport. Student assessments are necessary because:

Throughout a lesson, the teacher might want to check for understanding by using a formative assessment.

Students who are experiencing difficulties in learning may benefit from the administration of a diagnostic test, which will be able to detect learning issues such as reading comprehension problems, an inability to remember written or spoken words, hearing or speech difficulties, and problems with hand-eye coordination.

Teachers may also want to use informal assessment techniques. Using self-assessment, students express what they think about their learning process and what they should work on. Using peer assessment, students get information from their classmates about what areas they should revise and what areas they're good at.

As we teach B1and B2 students of the 1st and 2nd year of studies, and C1 and C2 students of senior 3d and 4th year of studies, we should follow the useful tips on assessment based on international standards. Let me share with you the tips suggested by presenters from Pearson, Dinternal Education.

ASSESSMENT

• Raise students' awareness of the assessment criteria.

• Narrow the focus — apply 1 assessment criteria at a time.

• Tell students what you will be assessing.

• Interaction: teach students to clarify, take turns, buy time, start/close a conversation appropriately.

• See where your students are at the moment before applying for an exam (e.g *B1 – start, middle, or end of the course*).

1. MONOLOGUE

WHAT'S TESTED:

Ability to speak continuously about matters of personal information and interest.

PROCEDURE:

1. The examiner asks 1 main question.

2. The test taker makes at least 1 long turn (40–50 sec — B1, 50–60 sec — B2).

3. The examiner will ask one or some follow-up questions to encourage a test taker to continue talking.

COMMON MISTAKES:

• deviation from the topic;

• speaking for less time than expected.

Assessing students' speaking performance we should take into account the following:

• We should raise students' awareness of the assessment criteria.

• Narrow the goal; apply 1 assessment at a time.

• Necessarily tell the students what you are planning to assess.

• If to speak about interaction, we should teach students to clarify the idea, take turns, buy time, start or close the conversation appropriately.

If monologue is tested, then we assess the ability to speak continuously about matters of personal information and interest and about the material already studied and revised. If we are to mention common mistakes, we should pay attention to the ability of our students not to deviate from the topic and to present the idea for not less time than expected.

In assessing discussion, we assess the ability to discuss a concrete idea and teach our students not to change their opinion during the discussion and agree with whatever we, teachers, propose. It's very wrongful if our students have limited ability or no use at all of any turn-taking phrases.

Level 2 B1	*Can understand the main points of clear standard input on familiar matters regularly encountered in work, university, leisure, etc.* *Can deal with most situations likely to arise whilst traveling in an area where the language is spoken.* *Can produce a simple connected text on topics that are familiar or of personal interest.* *Can describe experiences and events, dreams, hopes, and ambitions and briefly give reasons and explanations for opinions and plans.*
Level 3 B2	*Can understand the main ideas of complex text on both concrete and abstract topics, including technical discussions in his/her field of specialization.* *Can interact with a degree of fluency and spontaneity that makes regular interaction with native speakers quite possible without strain for either party.* *Can produce clear, detailed text on a wide range of subjects and explain a viewpoint on a topical issue giving the advantages and disadvantages of various options.*
Level 4 C1	*Can understand a wide range of demanding, longer texts, and recognize implicit meaning.* *Can express him/herself fluently and spontaneously without much obvious searching for expressions.* *Can use language flexibly and effectively for social, academic, and professional purposes.* *Can produce clear, well-structured, detailed text on complex subjects, showing controlled use of organizational patterns, connectors, and cohesive devices.*
Level 5 C2	*Can understand with ease virtually everything heard or read.* *Can summarise information from different spoken or written sources, reconstructing arguments and accounts in a coherent presentation.* *Can express him/herself spontaneously, very fluently, and precisely, differentiating finer shades of meaning even in more complex situations.*

Pearson, Dinternal Education company helps the teachers to assess speaking competencies using international standards for PTE General speaking tests.

Marking Criteria Grid for PTE General SPEAKING TEST

Marking Scale for PTE G Levels A1 — L4:	**Marking Scale for PTE G Level L5:**
1. = the performance is below the level	1. = the performance is below the level
2. = the performance is just at the level	2. = the performance is just at the level
3. = the performance clearly matches the level	**3. = the performance clearly matches the level**
1. = the performance is almost at the next level	*0.= SILENCE/IRRELEVANT/ NON-ENGLISH*
2. = the performance is above the level	
0. = SILENCE/IRRELEVANT/NON-ENGLISH	

PTE General (CEFR level)	**General criteria**				
	FLUENCY	**INTERACTION**	**RANGE**	**ACCURACY**	**PHONOLOGICAL CONTROL**
SCORE POINTS	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5
Level 2 (B1)	Can keep going comprehensively, even though pausing for grammatical and lexical planning and repair is very evident, especially in longer stretches of free production.	Can initiate, maintain and close the simple face-to-face conversation on topics that are familiar or of personal interest. Can repeat back part of what someone has said to confirm mutual understanding.	Has enough language to get by, with sufficient vocabulary to express him/herself with some hesitation on topics such as family, hobbies and interests, work, travel, and current events.	Uses reasonably accurately a repertoire of frequently used 'routines' and patterns associated with more predictable situations.	Pronunciation is clearly intelligible even if occasional mispronunciations occur.
Level 3 (B2)	Can produce stretches of language with a fairly even tempo; although s/he can be hesitant as s/he searches for patterns and expressions. There are few noticeably long pauses.	Can initiate discourse, take his/her turn when appropriate, and end conversation when s/he needs to, though s/he may not always do this elegantly. Can help the discussion along on familiar ground confirming comprehension, inviting others in, etc.	Has sufficient range of language to be able to give clear descriptions, express viewpoints on most general topics, without much conspicuous searching for words, using some complex sentence forms to do so.	Shows a relatively high degree of grammatical and lexical control. Do not make errors that cause misunderstanding, and can correct most of his/her mistakes.	Has acquired a clear, natural pronunciation and intonation.
Level 4 (C1)	Can express him/herself fluently and spontaneously, almost effortlessly Only a conceptually difficult subject may hinder a natural smooth flow of language.	Can select a suitable phrase from a readily available range of discourse functions to preface his/her remarks in order to get or to keep the floor and to relate his/her own contributions skilfully to those of other speakers.	Has a good command of a broad range of language allowing him/her to select a formulation to express him/herself clearly in an appropriate style on a wide range of general, academic, professional, or leisure topics without having to restrict what s/he wants to say.	Consistently maintains a high degree of grammatical and lexical accuracy; errors are rare and difficult to spot and generally corrected when they occur.	Can vary intonation and place sentence stress correctly in order to express finer shades of meaning.

Level 5 (C2)	Can express him/herself spontaneously at length with a natural colloquial flow, avoiding or backtracking around any difficulty so smoothly that the interlocutor is hardly aware of it.	Can interact with ease and skill, picking up and using non-verbal and into national cues apparently effortlessly. Can interweave his/her contribution into the joint discourse with fully natural turn taking, referencing, allusion making, etc.	Shows great flexibility reformulating ideas in differing linguistic forms to convey finer shades of meaning precisely, to give emphasis, to differentiate and to eliminate ambiguity. Also has a good command of idiomatic expressions and colloquialisms.	Maintains consistent grammatical and lexical control of complex language, even while attention is otherwise engaged (e.g. in forward planning, in monitoring others' reactions).	Speech is immediately and certainly understood. Speaker uses assimilation, and deletions comparable to the continuous speech from a L1 speaker.
SCORE POINTS (Level 5)	1, 2, 3	1, 2, 3	1, 2, 3	1, 2, 3	1, 2, 3
SCORE POINTS (levels A1 – L4)	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4, 5

So, summarizing the above-mentioned tips, we, teachers feel equipped with the most advanced Criteria Grid for PTE General SPEAKING TEST.

The author would like to express her gratitude for most useful tips on assessment criteria as working online demands more flexibility, more innovative approaches, more advanced ideas on how to be up to the most interesting methodical performance.

References

1. Pedagogue, Oxford Languages, p.100
2. PTE Speaking Assessment Materials, Dinternal Education.

Червінська Л.М.
старший викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Анотація. *Перелічено освітні проблеми сучасності, пов'язані з формуванням людського капіталу. Виділено основні принципи та складові навчального процесу. Висвітлено переваги викладання іноземних мов із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Розкрита роль освіти XXI століття у розвитку інтелектуального капіталу.*

Ключові слова: *інтелектуальний капітал, людський капітал, інформаційні технології, інформація, матеріальні активи.*

Abstract. *The educational problems of our time related to the formation of human capital are listed. The basic principles and components of the educational process are defined. The advantages of teaching foreign languages using information and communication technologies are highlighted. The role of education in the 21st century in the development of intellectual capital is proved.*

Key words: *intellectual capital, human capital, IT technologies, information, capital assets.*

Проблема розвитку людського капіталу та інтелектуального капіталу як його невід'ємної складової цікавить чимало вчених та дослідників сучасності. Лейф Едвінсон у своїй роботі «*Managing Intellectual Capital*» [1] зауважує, що інтелектуальний капітал є продуктом ери знань і все ще знаходиться в процесі формування. Томас Стюарт у статті «*Intellectual Capital*» [2] визначає інтелектуальний капітал як матеріальний актив, який складається з інтелектуального матеріалу.

Для того, щоб розглядати знання як інтелектуальний капітал, треба визначити знання як актив, який створює багатство. Таким чином інтелектуальний капітал включає в себе таланти та вміння як окремих людей, так і груп, технологічні та соціальні мережі, програмне забезпечення та культуру, яка з'єднує їх, інтелектуальну власність, таку як патенти, авторські права, методи, процедури, архіви тощо. Інтелектуальний капітал — це знання, які перетворюють сировину (інформацію) в інтелектуальний актив, наприклад, знання законів. Юрист, наприклад, перетворює знання фактів в опінію, або правовий висновок, що робить його більш ціннісним, ніж знання фактів.

Доля українського народу через бурхливі події сьогодення визначається новим світовідчуттям та світосприйманням. У цьому сенсі першочерговими постають питання самосвідомості і самовизначення нації, питання патріотизму і моралі, питання збереження національних традицій і трансляції нових культурних цінностей. Саме освіта сучасності, нова освіта, заснована на нових соціокультурних принципах, орієнтована на інші моделі навчання, в порівнянні з традиційною освітою, веде до формування нової культури мислення і діяльності, характерної для людини XXI століття. Найважливішими складовими та освітніми досягненнями у навчально-виховному процесі вважається поєднання таких принципів: принципу організації особистісного спілкування, принципу поетапно-концентричної організації, принципу використання рольової гри, принципу колективного спілкування [3]. Освіта XXI століття має бути направленою на створення та розвиток інтелектуального капіталу. Моделі кар'єрного зростання в XXI столітті будуть суттєво відрізнятися від сучасних моделей. Наприклад, вже очевидно, що фундаментальний вибір кар'єри не буде визначатися вибором тієї чи іншої компанії, а вибором між *specializing* та *generalizing*. Ієрархії не визначатимуть розвиток людського капіталу. Як інсайдери, так і аутсайдери будуть виконувати більшість функцій. Експертні знання визначатимуть вплив людини та її владу в організації. Кар'єра вже перестає будуватися, як низка певних поступових кроків нагору, а, навпаки, представляється як певна крива з різкими поворотами та стрибками [4].

Однією з основних складових освіти в нашій країні на сьогоднішній день, безумовно, є навчання іноземним мовам, за якої реалізуються згадані вище принципи. Сьогодні створення нових програм, удосконалених методик вимагає знання і осмислення раніше існуючих методів, способів і шляхів викладання. Навчання іноземним мовам завжди було частиною навчального процесу. Рівень, методи, підхід до викладання іноземних мов були, так чи інакше, відображенням системи освіти в цілому, як найважливішого соціокультурного компонента розвитку суспільства. Крім цього, освіта є інститутом оновлення культури, оскільки зміна процесу навчання впливає на розвиток свідомості людей, на зміну їх поглядів, цінностей, на їх світовідчуття.

У системі вивчення іноземних мов привертають увагу спроби методистів, психологів, лінгвістів вироблення концепції формування комунікативної компетентності засобами ІТ-технологій. Адже застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі має низку безсумнівних переваг. Серед них можна виділити індивідуалізацію навчання, інтенсифікацію самостійної роботи і підвищення пізнавальної активності.

Комп'ютер — це засіб, що підсилює і розширює можливості навчальної діяльності студента. Застосовуючи комп'ютер на заняттях з іноземної мови, можна домогтися засвоєння більшої кількості матеріалу, організувати самостійну роботу і ефективний контроль. ІТ-технології пропонують вигідні варіанти представлення творчих ідей і, звичайно ж, додають нові. Тексти та діалоги можна набрати і обробити в електронному вигляді, додати до них вправи, заощадивши час на їх створення, аудіокасети зручно замінити електронними відеофільмами, а барвисті ілюстрації нескладно перетворити на презентації в авторській обробці. Це дозволяє тренувати різні види мовної діяльності, поєднувати їх у різних комбінаціях, формувати лінгвістичні здібності, створювати комунікативні ситуації та автоматизувати мовні і мовленнєві акти.

Доречно використовувати ІКТ для виконання проектних завдань та письмових робіт, використовуючи прийоми роботи в *Power Point, Adobe PhotoShop* і *Coral Draw*. Виконуючи письмові проекти з різних тем, студенти мають можливість представити їх на електронному носії, а також відправити електронною поштою чи залишити повідомлення на персональній сторінці викладача в Інтернеті. Необхідно відзначити, що будь-яке готове завдання вимагає переробки або доопрацювання в залежності від рівня знань і вмінь тих, хто вивчає іноземну мову. Використання засобів ІКТ може багаторазово урізноманітнити види завдань і варіантів. Для складання тестових завдань зручно, наприклад, використовувати програму *Microsoft Excel*. У процесі інформатизації освітнього закладу створюється якісно новий інформаційно-освітній простір, який змушує всіх учасників процесу переходити від моделі накопичення знань до системи оволодіння навичками самоосвіти.

Сучасний досвід роботи онлайн безсумнівно розширив горизонти освіти. Студенти із задоволенням користуються такими сервісами, як *Zoom*, *Skype*,

Google meets тощо. Ці сервіси значно посилюють мотивацію як викладача, так і студента готувати цікаві онлайн-презентації, проводити дискусії із залученням більшої аудиторії.

Таким чином, використання нових інформаційних технологій розширює рамки освітнього процесу, підвищує його практичну спрямованість. Усе це сприяє розвитку людського капіталу. Людський капітал — це знання, які знаходяться в головах у людей і які працюють на досягнення цілей як маленьких бізнес-організацій, так і суспільства в цілому. Людський капітал формується та розвивається, коли все більше таланту та часу спрямовуються на створення інновацій як у бізнесі, так і в суспільно-політичному будівництві. Однак, інтелектуальний капітал створює реальні цінності тільки тоді, коли бізнес або суспільство шукають, а потім ефективно залучають його до створення нових цінностей. Існує декілька принципів управління інтелектуальним капіталом:

– жодна організація не має юридичних прав на володіння інтелектуальним капіталом, їм можливо лише ділитися, і тільки за такої умови він створює цінності;

– для створення дієвого інтелектуального капіталу організація повинна сприяти командній роботі практикуючих середовищ та інших форм суспільного навчання;

– організації та держава мають визначити людей, які володіють інтелектуальним капіталом, та інвестувати в їх освіту та розвиток;

– відійти від ідеї накопичення знань у цілому, а інвестувати, навпаки, в освіту і розвиток людей, які будуть працювати для виконання сьогоденних цілей;

– освіта, знання та інформація можуть і мають замінити дорогі фізичні та фінансові активи;

– робота зі знаннями та освіта мають стати традицією в стратегії бізнес-організацій та державних установ;

– держава, як і будь-яка організація, має визначати, які саме знання, інформація та освіта в цілому є головними на певному етапі здійснення своїх стратегій;

– інформація, а не матеріальні активи має стати фокусом в роботі будь-якої організації і держави в цілому.

Зазначене вище дозволяє зробити **висновок**: знання як актив мають бути визнаними і мають культивуватися в контексті певних стратегій. Іншими словами, неможливо керувати інтелектуальними активами, не усвідомлюючи, як вони будуть використані.

Список використаних джерел

1. Лейф Єдвинсон. Managing Intellectual Capital. London. 1998.
2. Томас Стюарт. Інтелектуальний капітал. Лондон. 1998.

3. Секрет І.В. Формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти: монографія / І. В. Секрет. — Дніпропетровськ: [б.в.], 2011. — 384 с.
4. Robert Heller. Making Cultures Behave. Business. The Ultimate Resource. London. 2001.

Шум О.В.
кандидат філологічних наук
доцент кафедри іноземної філології
Київський національний університет культури та мистецтв

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КОРОТКИХ НАВЧАЛЬНИХ ВІДЕО ПІД ЧАС ОНЛАЙН-ЗАНЯТЬ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. *Дана розвідка присвячена аналізу особливостей використання коротких відео під час занять з іноземних мов, зокрема німецької. Поєднання відеоматеріалів із класичними завданнями з метою наочного ілюстрування сприяють розвитку мовленнєвих навичок студентів, утриманню їхньої уваги та мотивації.*

Ключові слова: *відеоматеріали, відео, мотивація, іншомовна освіта, професійна освіта, іноземні мови.*

Abstract. *This research is devoted to the analysis of the peculiarities of use of short videos during lessons in foreign languages, in particular German. Combination of video materials with classical tasks for the purpose of visual illustration contributes to the development of students' speech skills, keeping their attention and motivation.*

Key words: *video materials, video, motivation, foreign language education, professional education, foreign languages.*

Використання відеоматеріалів під час занять з іноземних мов, зокрема німецької, давно вже використовується викладачами з метою навчання студентів сприймати живу мову носіїв, як допоміжний матеріал під час розмовних клубів, як ілюстративний матеріал під час вивчення широкого кола тем тощо.

Із переходом на дистанційну форму навчання із використанням онлайн-платформ (*Moodle, Google Classroom, Microsoft 365* та ін.) перед викладачами постало нове ускладнене завдання утримати увагу студентів та постійно підтримувати їхню мотивацію у вивченні іноземних мов. Одним із ефективних засобів поряд із використанням ігрових методик (так званої геймифікації навчального процесу) залишається використання коротких навчальних відео. Проблему використання відеоматеріалів під час занять з іноземних мов загального та фахового спрямування досліджували Н. Башук, Ю. Носуль, Д. Приходько, Н. Пшеняннікова, О. Богданова та інші.

Так, на думку Н. Башук, використання відео під час іншомовних занять підвищує мотивацію навчання та активність студентів та створює певні умови для самостійної роботи студентів. Якщо викладач хоче, щоб студенти оволоділи навичками міжкультурної комунікації, то демонструвати фільми слід систематично, при цьому потрібно все правильно методично організовувати [1].

Сьогодні у мережі Інтернет можна знайти відеоматеріали різної тематики та різної тривалості, які можна використовувати як супутні навчальні матеріали для студентів будь-якого рівня володіння іноземною мовою. Найпопулярнішими із таких аудіо-візуальних джерел є *Ted talks* (*англ.* Technology Entertainment Design), короткі інтерв'ю *DW*, відео з *YouTube*, тематичні відео до навчальних підручників, наприклад:

Приклад 1.

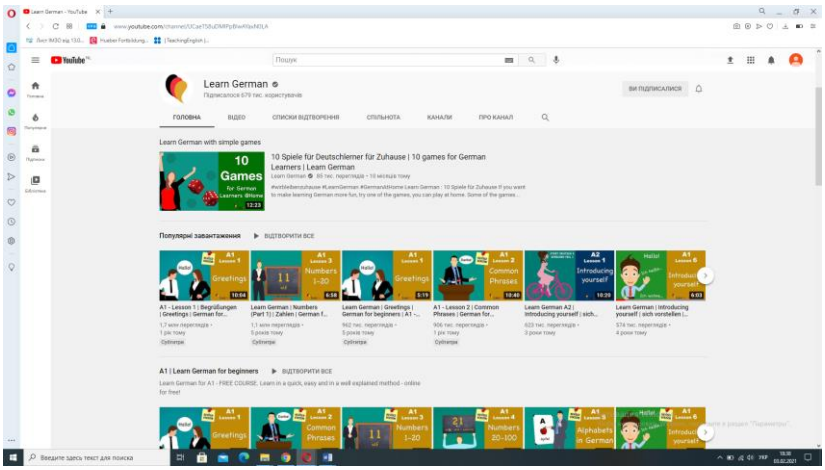

Перевагою використання таких коротких відео під час занять, скажімо, за допомогою *Zoom* або *Google Meet* є те, що їх дуже легко та швидко знайти у вільному доступі в мережі Інтернет, а також поширити на екрани студентів за потреби з використанням субтитрів мовою оригіналу. Відео, наведені у першому прикладі, підходять для студентів із початковим рівнем іноземної мови A1 та A2. Вони поділені на граматичні та лексичні підгрупи та містять необхідні приклади. Тривалість таких матеріалів у середньому 5–10 хвилин, тому їх, на нашу думку, ефективно використовувати як ілюстративний матеріал у поєднанні з презентаціями та таблицями або окремо.

Для студентів із рівнем володіння німецькою мовою від B1, вважаємо доцільним використовувати відео вужчої тематики, наприклад:

Приклад 2.

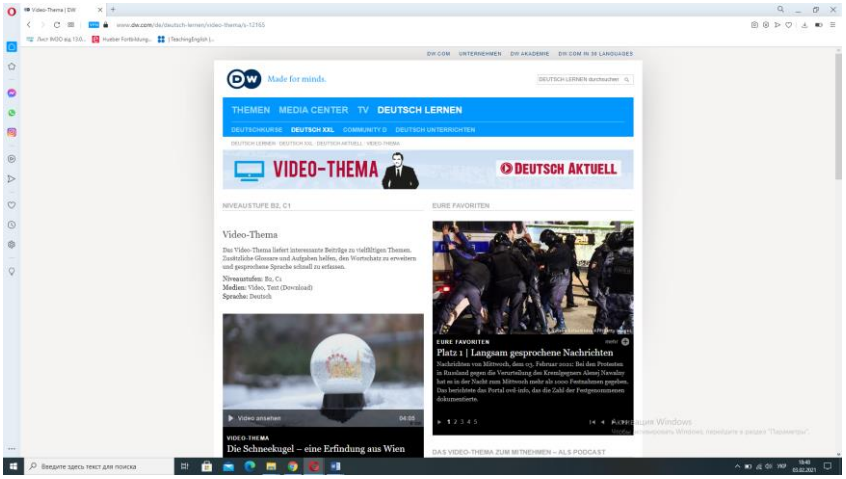

Так, на сайті *DW* можна знайти відео суспільно-політичної тематики за рівнями B1, B2 та C1, які можна також демонструвати з субтитрами і завантажити до них за потреби тексти-транскрипції. Окрім демонстрації живої мови оригіналу та тренування мовленнєвих навичок у студентів такі завдання дозволяють переключити їхню увагу, розбавити виконання звичних лексичних та граматичних вправ, а також спонукати до активного обговорення розглянутої тематики. Навчальні матеріали, які містять актуальну інформацію, отримують перевагу у порівнянні із класичними джерелами навчання із дещо застарілими даними та темами.

Таким чином, вважаємо, що використання коротких відео тривалістю до 10 хвилин під час онлайн-занять з німецької мови є ефективним засобом утримання уваги та мотивації студентів у навчальному процесі. Перевагою є те, що їх легко демонструвати, а за умов стабільного з'єднання з мережею та окремого навчального місця для студента засвоєння та сприйняття візуального матеріалу у рази краще, ніж під час аудиторних занять, коли є змога у кращому разі спільного перегляду з одного ноутбука. Також необмеженою є тематика відеоматеріалів — від загальних граматичних для початківців до вузьких суспільно-політичних для вищих рівнів. Поєднання таких інтерактивних завдань із консервативними методиками вивчення іноземних мов у рази збільшують ефективність засвоєння матеріалу.

Список використаних джерел

1. Башук Н. Відео на заняттях з іноземної мови як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/ru/node/904 (звернення: 01.02.2021).
2. Носуль Ю. Використання відео матеріалів на уроках англійської мови URL: https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-video-materialiv-na-urokah-anglijskoi-movi-209396.html (звернення: 01.02.2021).
3. Приходько Д. Особливості застосування відеоматеріалів у процесі викладання іноземної мови. URL: http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1143 (звернення: 01.02.2021).
4. Шум О. Платформа Moodle для вивчення іноземних мов: переваги та недоліки, проблема авторського права. Філологічні й педагогічні студії: Матеріали міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Філологічні й педагогічні студії у вітчизняній та зарубіжній науці XXI сторіччя». — К.: ПП АВІАЗ, 2020. — С. 152–154.
5. Шум О. Особливості іншомовної підготовки у дистанційній формі (Moodle vs. Google Classroom). Методика та специфіка викладання іноземних мов у закладах вищої освіти: Тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції (07 грудня 2020 р.). — Х.: Національна академія Національної гвардії України, 2020. — С. 169–172.

Ходакевич О.Г.
кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Мендрух Ю.М.
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. *У статті досліджуються основні етапи та найбільш ефективні прийоми формування позитивної мотивації майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю до міжкультурної комунікації на заняттях з фахової іноземної мови. Головна увага приділяється розвитку позитивних внутрішніх мотивів майбутніх фахівців до спілкування з представниками інших культур.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, мотивація, майбутні фахівці.*

Abstract. *The article deals with the main stages and the most efficient teaching techniques of motivation development in the process of intercultural communication training of prospective financial-economic specialists. Main attention is focused on the development of internal motives of prospective specialists to communicate with representatives of other cultures.*

Key words: *intercultural communication, motivation, prospective* specialists, *foreign language.*

Постановка проблеми. Розширення міжнародного співробітництва, соціально-економічні перетворення у суспільстві вимагають підготовки компетентних фахівців фінансово-економічного профілю. Формування позитивної мотиваціїї майбутніх фахівців до професійної міжкультурної комунікації є запорукою побудови конструктивних ділових відносин та толерантного ставлення до культурних особливостей партнера з комунікації.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Здійснений науковий пошук виявив, що проблеми формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців з економіки розглядалися такими вченими як М. Бахтін, Ю. Лабунець, Н. Хомський, Р. Фішер, Д. Томас та іншими [4, с. 334].

У сучасних наукових джерелах міжкультурну комунікацію визначають як взаємодію представників різних культур з метою досягнення взаєморозуміння [2, с. 215].

Серед основних напрямів досліджень у галузі підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації особливої уваги заслуговує питання формування позитивної мотивації майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації. Становлення професійної компетентності студентів фінансово-економічних спеціальностей відбувається тоді, коли викладач стимулює різними методами студентів до самостійності, виявляє їхні сильні сторони, заохочує активний підхід до здобуття знань [1, с. 101].

Виклад основного матеріалу дослідження. В основу комунікативної методики викладання фахової іноземної мови покладено ситуативну

комунікативну мотивацію, розвиток якої залежить від організації навчального процесу [3, с. 19–20]. Формування позитивного ставлення студентів до міжкультурної комунікації може відбуватися в 2 етапи. До оптимальних умов для розвитку позитивної мотивації до міжкультурної комунікації на заняттях із фахової мови, на першому етапі, належить наступне: ознайомлення здобувачів вищої освіти з поняттям міжкультурної комунікації та особливостями комунікативної поведінки в різних лінгвокультурних соціумах [2, с. 218]; використання автентичних навчальних матеріалів; наближення навчального середовища до умов реального спілкування; актуалізація особистого досвіду учасниками навчального процесу від спілкування з представниками інших культур у різних ділових та фахових ситуаціях; усвідомлення необхідності володіння іноземною мовою для кар'єрних перспектив; використання міждисциплінарного підходу до вивчення фахової іноземної мови (підбір навчальних матеріалів з іноземної мови для студентів конкретної спеціальності окремо).

На другому етапі передбачено створення умов для практики міжкультурної комунікації (відкриті лекції з провідними фахівцями з інших країн, вебінари у форматі *Questions and Answers* з викладачами-носіями мови, *case studies*, навчання за програмами міжнародного обміну, літні мовні школи, програми *Work and Travel* та ін.).

Висновки з проведеного дослідження. Формування позитивної мотивації до міжкультурної комунікації у майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю на заняттях з фахової мови має ситуативний, внутрішній характер, а також відбувається поетапно. Міжкультурна комунікація в економічній сфері актуалізує вивчення студентами особливостей професійного дискурсу, формування у них здатності до безпосереднього усного мовлення з діловими партнерами, написання спеціальних текстів іноземною мовою (контрактів, ділових листів), проведення переговорів та презентацій, а також розвитку толерантного сприйняття культурних особливостей іншомовного співрозмовника.

Список використаних джерел

1. Зеліковська О.О. Мотивація студентів економічних спеціальностей до формування міжкультурної компетенції. Педагогічний дискурс, 2012. — Випуск 11. — С. 98–101.
2. Ніколаєнко Ю. Формування мотивації майбутніх фахівців агарного профілю до міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови. Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика : колективна монографія / за наук. редакцією Н. Сизоненко. — Київ: видавництво Ліра-к, 2020. — С. 214–221.
3. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. — М.: Русский язык, 1989. — 276 с.
4. Хачатрян Є.Л. Формування міжкультурної дискурсивної компетентності майбутніх фахівців з економіки засобами іноземної мови/ Є. Л. Хачатрян //

Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18–19 березня 2019 р.). — Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. — С. 334–335.

СТУДЕНТСЬКИЙ ВЕБІНАР

Hladchenko V.
Third Year Student
International Economics and Management Department
Kyiv National Economic University Named after Vadym Hetman
*Supervisor — **Sluchaina L.**, Assoc. Prof., PhD*
Kyiv National Economic University Named after Vadym Hetman

SOCIOCULTURAL NORMS AND VALUES UNDER THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract. *The COVID-19 pandemic presents unique challenges to the world. The emergence of the coronavirus (Covid-19) pandemic has disrupted social norms, values, and cultural ways of social engagements and interactions among the people in a society. The pandemic has become a significant global crisis that requires individuals, organizations and nations to take necessary steps to cope. It is crucial to understand how internalized cultural orientations (e.g., values, thinking styles, regulatory focus) may shape individual responses and coping strategies to COVID-19 pandemic. Practical implications are also discussed.*

Key words: *COVID-19, cultural response, social culture, tactile culture, cultural norms, behavioral patterns.*

The rapid spread of COVID-19 in the world has created a sense of urgency, and inspired calls for a coordinated global response to stop the pandemic, mitigate its devastating effects, and thus lay the foundation for long-term recovery.

The COVID-19 pandemic has generated threats and stressors that are shared by a very large number of people living in different cultural contexts across different scales of analysis (e.g., both between societies and within-society). Although this threat unites humankind, it also highlights inequalities and foregrounds some culturally-shaped ways to respond while deemphasizing and devaluing others. While it highlights our common identity as vulnerable humans, it also fans the flame of negative cultural representations of minority groups and generates cultural conflict [1].

Worldwide, the COVID-19 response has been largely premised on physical distancing. However, for physical distancing not to also engender social distancing and inter-personal disconnectedness, certain societal conditions need to be met and made available indiscriminately. These include, primarily, access to basic infrastructure such as shelter, internet and basic everyday living needs. Sadly, across the world, and even within some developed societies, this has not always been the case. Entrenched social inequalities and economic marginalization have resulted in large proportions of the world's populations being deprived of the most basic of human needs, let alone the capacity to be physically distant while at the same time socially connected and adequately supported to meet living needs.

The COVID-19 prevention and control strategies were formulated from an individualistic point view underpinned by individual freedom and right, with a long-

term view of maintaining well-functioning health, social and economic systems. However, the stringent lock-down measures have forced individualistic cultures to be interdependent — the core value of collectivism. Collectivism has played an indispensable role in the prevention and control of the COVID-19 in Singapore, Japan, and China [2].

The problem of social and economic inequalities is amplifying the challenge of managing the rapid spread of COVID-19 globally, but what has also emerged is the systematic racism, particularly against people of Asian background, in Western émigré societies. Indeed, there is plenty of anecdotal evidence of racist attacks in many countries. This is not altogether a new phenomenon; a significant existing body of evidence shows that at times of crises — be they economic, environmental, security or health-related — minority groups are often made scapegoats and are subjected to racist, exclusionary, often-violent discourses and practices.

COVID-19 is already showing us a variety of patterns of racism aimed at Asian people ranging from cyber bullying to physical attacks, racist trolling, and a variety of xenophobic conspiracy theories that have been articulated not only by ordinary citizens but also some politicians and world leaders. None of this serves the intercultural dialogue agenda, with its emphasis on cross-cultural contact, mutual understanding, respectful engagement and inter-communal solidarity.

The rise in discrimination has not been limited to people of Asian descent. Indeed, as reported by Human Rights Watch, there has been a significant rise in discriminatory behaviours against different groups and minorities around the world. Many countries have witnessed a spike in anti-immigrant and anti-foreigner sentiments, whilst anti-Muslim attacks were recorded, as well as numerous reports of anti- African racism and discrimination [3].

Yet, perhaps one of the main paradoxes of this pandemic is that the challenges of physical distancing and disruption to the normal service provision systems has meant that solidarity, both local and transnational, has also come to the fore of our collective responses [4].

The COVID-19 pandemic has both exposed and exacerbated social inequalities. Whilst there have been society-wide impacts from the disease, its ramifications have not been equally felt by all. According to Human Rights Watch, the most impacted «tend to be marginalized and excluded; depend heavily on the informal economy for earnings; occupy areas prone to shocks; have inadequate access to social services; lack social protection; are denied access to such services on the basis of age, gender, race, ethnicity, religion, migrant status or other forms of discrimination; have low levels of political influence and lack voice and representation; have low incomes and limited opportunities to cope or adapt; and have limited or no access to technologies. In addition, these vulnerabilities intersect. People living in war-torn societies, where often health systems have collapsed, are particularly vulnerable» [5].

During the pandemic, as communities are in lockdown, the rates of gender-based violence have sky-rocketed around the world as the disease exacerbated pre-existing gender inequities and vulnerabilities.

The rising level of «sexual and gender-based violence has emerged as one of the main hidden consequences of the COVID-19 pandemic». Women and girls have found themselves at even higher risk of sexual and domestic violence, child abuse, and other forms of gender-based violence. COVID-19 lockdowns and quarantines measures have also made it more difficult for victims to report such violence and to safely seek help.

Whilst COVID-19 has impacted all aspects of modern life and touched almost everyone, what has become clear is that those with precarious citizenship status, particularly migrant workers, refugees and international students, have experienced additional levels of discrimination during the pandemic. Strict COVID-19 related sanctions have affected foreign workers disproportionately and specifically. There have been reports worldwide of raids on, and detentions of, migrant workers and refugees, and in a number of countries incidences of racist discourses have emerged, blaming migrant workers for spreading the disease. International students have also found that they are excluded from targeted welfare support programmes leveraged in response to COVID-19. Despite the many examples of local governments and educational institutions attempting to support international students, their precarious immigration status (often on temporary visas) has meant that they have faced unique hardships in relation to accessing healthcare, housing, and other support, often compounded by their inability to return to their home countries due to travel restrictions [3].

Moreover, the communication, information and media landscape has also been impacted in significant ways by COVID-19, and the corresponding measures imposed, to fight the pandemic. Three main challenges facing the media in particular and the sector at large, in the wake of COVID-19, are worth noting. First, the proliferation of media spaces and other outlets of communication, including social media, by professional and non-professional sources, have led to both misinformation and disinformation with adverse consequences on the fight against the pandemic. Second, there are, by now, emerging signs to suggest that freedom of expression and safety of journalists, are under threat in some countries, as a consequence of the imposition of the state of emergency by the respective governments. Third and by no means least, the pandemic is also taking a significant toll on the economy. Since the majority of media houses in the continent rely heavily on revenues derived from advertisements mostly from government institutions, the radical shift in governments' priorities towards the fight against the pandemic has had an immediate effect on the economic viability of the sector, in both the short and the long runs [6].

One thing to note is that changes in societal values and human behaviors that were already underway often accelerate during a crisis. With a rise in technology and a change in company attitudes, many office workers were already becoming accustomed to working remotely. Now, because of a spike in people working from home during this pandemic, working from home will become normalized at a much quicker rate. As a result, we might see several knock-on effects [4].

The COVID-19 pandemic has exposed and exacerbated entrenched inequalities within and across societies. This has reignited a new global consciousness seeking to redress social injustices and racial discrimination. Frustrations and dissatisfactions arising from the social reality created by Covid-19 lockdown and social distancing have led to increased deviant and anti-social behaviors in society. As COVID-19 spreads across the world, cross-cultural comparisons are at the forefront of people's minds. The spread of the virus and coping with its impact is affected not only by the population demographics, health status, healthcare characteristics and the like, but also by cultural factors, such as models of physical privacy, optimism, altruism, or the structure of social networks. The lockdown and social distancing rules aimed at preventing the spread of the virus through person-to-person transmission has confined people to their homes. These restrictions and have altered the social life and livelihood of people and are likely to change the following norms of public behavior in future. (Fig.1)

Fig. 1

In 2020, Remo Siza, member of Social Policy Scientific Committee of Italian Association of Sociology put forward the assumption that the system of Italian cultural values would undergo changes due to the impact of global pandemic in the near future. He said: «In Italy, the whole population is involved in the COVID-19 health crisis. The sociability of people has changed. Journalists and sociologists are proposing reflections on: how to live with weak social ties; working time that turns in time of care; isolation as a lifestyle that we know is uncertain and risky; the forms of collaboration that can be built» [7].

Conclusion. From our point of view, the mentioned above changes can be projected to any culture as we live in the period when millions of people will need help to adapt to new circumstances. They are people with technological non-acquaintance, elderly people, those who lose their jobs or facing financial difficulties. At the same time, numbers of scientists and scholars are involved in the process of finding solution to these burning issues. One of the solutions is raising cultural awareness through the exploration of the likely changes in the system of national values, behaviors, attitudes, perceptions, and traditions. We expect them to be of the fundamental and sensitive character.

References

1. The Cultural Psychology of the COVID-19 Pandemic [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://www.frontiersin.org/research-topics/14544/the-cultural-psychology-of-the-covid-19-pandemic
2. Covid-19 Fueling Anti-Asian Racism and Xenophobia Worldwide [Електронний ресурс]. — 2020. — Режим доступу до ресурсу: https://www.hrw.org/news/2020/05/12/covid-19-fueling-anti-asian-racism-and-xenophobia-worldwide
3. Fethi Mansouri. The socio-cultural implications of COVID-19 [Електронний ресурс] / Fethi Mansouri — Режим доступу до ресурсу: https://en.unesco.org/news/socio-cultural-implications-covid-19
4. Mansouri F. The socio-cultural impact of COVID-19: exploring the role of intercultural dialogue in emerging responses [Електронний ресурс] / Fethi Mansouri. — 2020. — Режим доступу до ресурсу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374186
5. Marcie Merriman. Beyond COVID-19: How a crisis shifts cultural and societal behaviors [Електронний ресурс] / Marcie Merriman – Режим доступу до ресурсу: https://www.ey.com/en_us/consulting/beyond-covid-19-how-a-crisis-shifts-cultural-and-societal-behaviors
6. UNESCO. Socio-economic and cultural impacts of COVID-19 on Africa: what responses from UNESCO? [Електронний ресурс] / UNESCO — Режим доступу до ресурсу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373903
7. R. Siza. In the midst of the COVID-19 pandemic: economic insecurity and coping strategies of Italian households International Journal of Sociology and Social Policy. DOI:10.1108/IJSSP-07-2020-0326 Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/348034414_In_the_midst_of_the_COVID-19_pandemic_economic_insecurity_and_coping_strategies_of_Italian_households

Hlukhovska Y.
Économie internationale, 4e année
Université économique nationale de Kyiv Vadym Hetman
Directeur scientifique — professeur agrégé de la chaire des langues étrangères
et de la communication interculturelle ***Turchaninova V.E.***

LA COMPÉTENCE INTERCULTURELLE COMMUNICATIVE EN TANT QU'UN PILIER DES PROCESSUS DE LA DIGITALISATION

Résumé. *Cet article présente le rôle de la compétence interculturelle communicative dans le contexte des processus modernes de la digitalisation et la nécessité de maîtriser cette compétence afin d'obtenir les résultats les plus positifs de l'utilisation des nouvelles technologies dans les activités commerciales. En particulier, la notion et les tendances actuelles de la digitalisation ont été étudiées, le concept de la compétence interculturelle communicative a été défini et son importance dans la transformation numérique des entreprises a été présentée.*

Mots-clés: *compétence interculturelle communicative, digitalisation, technologie de l'information, affaires commerciales.*

Анотація. *У статті представлена роль міжкультурної комунікативної компетенції у розрізі сучасних процесів діджиталізації та доведена необхідність володіння даною компетенцією задля досягнення максимально позитивного результату від використання нових технологій у комерційній діяльності, зокрема досліджено поняття та сучасні тенденції діджиталізації, розкрито сутність міжкультурної комунікативної компетенції та доведено її значущість у діджитал-трансформації компаній.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікативна компетенція; діджиталізація; інформаційні технології; бізнес.*

Les technologies digitales sont devenues une partie intégrante de la vie moderne. L'application d'électronique numérique n'est plus un choix, mais une nécessité de notre époque qui élargit les possibilités tant pour les individus que pour les économies et détermine largement leur capacité compétitive.

Le concept de digitalisation implique en premier lieu la démarche de transformation constante. D'une façon générale, la digitalisation est la manière dont de nombreux domaines de la vie sociale sont restructurés autour des infrastructures numériques de communication et de médias [1]. Les interactions entre les personnes se déplacent vers les technologies numériques, par exemple le courrier électronique, le chat, les médias sociaux, ainsi les deux sphères, professionnelle et personnelle, se digitalisent.

Les aspects de la transformation digitale peuvent être classés en trois catégories. Un aspect technologique suppose l'utilisation de nouvelles technologies digitales telles que les réseaux sociaux, la technologie mobile, les outils analytiques ou intégrés. Un aspect organisationnel exige un changement des processus opérationnels ou la création de nouveaux modèles d'affaires. Un aspect social représente un phénomène qui influence tous les aspects de la vie humaine [2].

Il est donc important de clarifier la différence entre les termes de digitalisation et numérisation. La numérisation désigne la conversion de données et de documents existants d'analogique à numérique, par exemple scanner un rapport ou enregistrer

une présentation pour créer un fichier au format numérique. Ainsi, la numérisation est une composante de la digitalisation et par ailleurs, cette dernière inclut la capacité des technologies à collecter des données, à identifier des tendances et à prendre de meilleures décisions [3].

Pour les entreprises, la digitalisation signifie l'implémentation des technologies numériques pour changer un modèle commercial et trouver de nouvelles opportunités pour augmenter les revenus. Une entreprise peut lancer une série de projets de digitalisation, à partir de l'automatisation des processus jusqu'au ré-apprentissage de l'utilisation des ordinateurs par les travailleurs.

Généralement, l'objectif principal de la digitalisation est de répondre aux besoins du consommateur, qui évoluent rapidement, et créer une interaction plus confortable et rapide entre le client et l'entreprise. Actuellement, le minimum nécessaire pour chaque compagnie est de disposer de son propre site web et de ses propres pages dans les médias sociaux. Ceux qui veulent se rapprocher encore plus de leurs clients peuvent développer une application mobile ou un chatbot, ainsi qu'utiliser d'autres canaux de promotion qui ont un réel potentiel pour les amener au niveau supérieur en termes d'expérience client.

Il est presque impossible pour le business moderne de progresser sans la digitalisation. Les nouvelles technologies qui augmentent la rapidité de traitement des besoins des consommateurs aident à répondre aux exigences croissantes du marché. Grâce à la digitalisation, les entreprises reçoivent la possibilité d'être multicanaux, autrement dit d'être disponible pour les clients sur les plateformes différentes. Mais il convient de mentionner que la transformation devrait concerner non seulement le service à la clientèle, mais aussi les processus opérationnels fondamentaux, comme la production, la gestion des ressources humaines et les communications internes.

L'analyse des Big Data, l'intelligence artificielle et l'Internet des objets peuvent être décrits comme trois grands moteurs de la digitalisation. L'analyse du Big Data consiste à utiliser des techniques d'analyse avancées sur des jeux de données volumineux et diversifiés, provenant de sources différentes. Ces méthodes permettent aux analystes, aux chercheurs et aux utilisateurs de prendre de meilleures décisions plus rapidement grâce à des données qui étaient auparavant inaccessibles ou inutilisables [4].

Par ailleurs, l'intelligence artificielle (IA) permet aux entreprises d'utiliser toutes ces informations pour faire progresser l'entreprise, soit par l'amélioration des produits et services actuels, soit par la création de nouvelles stratégies innovantes. Actuellement, les plateformes de médias sociaux, les chaînes logistiques, les vendeurs en ligne, les centres d'appels et d'autres dépendent fortement de l'IA.

L'Internet des objets est un ensemble des technologies qui rassemblent les mondes virtuel, numérique et physique en réunissant les personnes, les processus, les données et les choses. Ces applications créent des environnements intelligents basés sur l'hyperconnectivité. Elles mettent au point la prochaine génération de maisons, de véhicules et d'applications de fabrication intelligentes par le moyen de l'automatisation et l'analyse prédictive [5].

En outre, il convient de noter les systèmes de gestion de la relation client (ou CRM), qui contribuent à la stratégie de transformation digitale. Pour rester compétitif, il est nécessaire de répondre aux attentes et aux exigences avancées des clients, qui peuvent changer d'un jour à l'autre. Un CRM aide les entreprises à comprendre et à satisfaire les besoins des clients, à automatiser les tâches, à raccourcir les cycles de vente, etc.

Bien entendu, toutes les innovations exigent que les employés acquièrent de nouvelles compétences. À présent, les qualifications requises sont l'agilité, l'affinité avec la technologie, la littératie des données, la communication digitale, la culture de l'erreur et l'orientation vers le client [6]. Pourtant, les solutions technologiques mettent la plupart des entreprises au même niveau de qualité, de rapidité, de diversité des produits et de prix. Par conséquent, dans le contexte de l'automatisation et de la digitalisation globales des activités commerciales, le rôle de l'homme devient plus important.

La compréhension de la psychologie des clients et des valeurs de l'entreprise ne peut pas encore être confiée à la technologie. Une approche personnalisée, une attitude humaine, les investissements émotionnels, ainsi qu'une empathie envers le client permettront à une entreprise d'obtenir un avantage concurrentiel, car ces éléments donnent l'opportunité de se différencier des autres acteurs du marché.

Dans le domaine de l'éducation, la digitalisation joue également un rôle essentiel. Actuellement, il existe un grand nombre de canaux et d'outils pour l'apprentissage en ligne. Des plateformes telles que Youtube, Udemy, Coursera et d'autres sont très populaires. Cependant, un apprentissage efficace est avant tout un dialogue. Dans ce processus, les éléments essentiels sont les possibilités de questionnement et de discussion. Ainsi, sans la présence du professeur et des étudiants, il est impossible de parler de l'acquisition de connaissances complète.

Alors, les aspects mentionnés ci-dessus conditionnent l'importance de la compétence interculturelle dans des processus de la digitalisation. Les compétences interculturelles désignent la possession des connaissances pertinentes adéquates sur des cultures différentes, ainsi que des connaissances générales sur les problématiques qui se posent lorsque des membres de différentes cultures interagissent [7].

Au cœur des compétences interculturelles multiples se trouve donc la compétence interculturelle communicative. Les acteurs sociaux doivent être capables de tenir des discours et d'adopter des comportements constructifs de telle manière que les autres participants de l'interaction les comprennent, ce qui peut être difficile dans le contexte multinational.

La compétence communicative inclut les mécanismes, les techniques et les stratégies qui sont indispensables pour assurer un processus de communication efficace. Il s'agit de tenir compte des nombreuses différences culturelles, de la sensibilité aux moindres changements de la situation communicative et du comportement de l'interlocuteur. Le communicant doit envisager la possibilité de commettre des erreurs et être prêt à les corriger.

Une communication interculturelle efficace exige de ses participants des qualités et des aptitudes diverses, dont les principales sont:

- le respect: l'appréciation et la reconnaissance des différentes façons de penser et de communiquer;
- la tolérance: la capacité et la volonté d'accepter et de reconnaître différents comportements et modes de pensée, l'existence d'opinions ou de comportements avec lesquels on n'est pas nécessairement d'accord;
- l'empathie: la capacité de comprendre émotionnellement ce que les autres ressentent et de percevoir les situations de leur point de vue;
- la flexibilité: identifier et s'adapter aux styles de communication des autres.

Compte tenu des processus de mondialisation dans l'espace économique actuel, les compétences interculturelles jouent un rôle important pour le développement et la réussite des entreprises. La nécessité d'une communication interculturelle efficace se retrouve dans tous les aspects du business, allant de la communication interne au marketing et aux services à la clientèle.

La compétence interculturelle est importante pour les entreprises pour plusieurs raisons. Non seulement elles permettent aux employés de mieux comprendre leur lieu de travail et leurs collègues, mais elles les aident également à s'adapter aux nouveaux environnements de travail. Étant donné que la communication interne détermine largement la culture d'entreprise, qui affecte également ses activités externes, seules les solutions technologiques ne peuvent pas assurer pleinement la compréhension mutuelle entre collègues, si le facteur de compétence interculturelle est absent.

En ce qui concerne les relations avec des partenaires, la compétence interculturelle est aussi déterminante. Les négociations sont souvent un processus complexe et également émotionnel et dépendent fortement de la préparation et des qualités du négociateur. Par conséquent, si les discussions se déroulent dans la dimension numérique, comme un appel vidéo ou une correspondance par courrier électronique, c'est l'attitude personnelle du représentant de l'entreprise qui sera décisive.

En termes d'interactions avec les clients, la compétence interculturelle des employés est une aptitude qui peut aider à renforcer la fiabilité de l'entreprise aux yeux des consommateurs. Compte tenu de la multitude de produits et de services sur le marché, la décision d'achat à l'heure actuelle est plutôt influencée par des facteurs personnels (par exemple une approche personnalisée, les services de conseil etc.) où l'assurance de la communication fluide est de l'importance.

Ainsi, seule la transformation digitale ne peut pas permettre aux entreprises d'aujourd'hui d'obtenir un avantage concurrentiel, car ces processus peuvent égaliser les chances, mais pas différencier une entreprise de ses compétiteurs. La transmission rapide des données, qui peut être considérablement facilitée par les technologies numériques, joue en effet un rôle essentiel, mais le facteur de distinction sera une dimension émotionnelle de l'information. En ce qui concerne l'éducation, les technologies numériques font également partie intégrante de l'enseignement

moderne, mais elles ne peuvent pas remplacer la communication directe et le soutien de l'enseignant.

Par conséquent, la compétence interculturelle est une composante nécessaire de la digitalisation. Les solutions technologiques sont actuellement un outil qui accélère le traitement et le transfert des informations, cependant les relations humaines ne peuvent pas encore être remplacées par la technique. En conséquence, l'acquisition et le développement de telles qualités que l'empathie, le respect, la tolérance envers les représentants d'autres cultures pourraient permettre l'expansion réussie de l'activité professionnelle dans le monde globalisé.

Références

1. Digitalization / J. Scott Brennen Daniel Kreiss [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/9781118766804.wbiect111
2. Transformation Digitale: les nouvelles compétences à l'épreuve des Big data / Ghanouane Karim, Benkaraache Taoufik [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://revues.imist.ma/index.php/JOSSOM/article/view/22158/12283
3. Digitization, Digitalization, And Digital Transformation: Confuse Them At Your Peril / Jason Bloomberg [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/?sh=3388cb8d2f2c
4. Analyse du Big Data (IBM) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.ibm.com/fr-fr/analytics/hadoop/big-data-analytics
5. Internet of Things Cognitive Transformation Technology Research Trends and Applications / Ovidiu Vermesan, Markus Eisenhauer, Harald Sundmaeker, Patrick Guillemin, Martin Serrano, Elias Z. Tragos, Javier Valino, Arthur van der Wees, Alex Gluhak and Roy Bahr [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/bitstream/handle/11250/2489025/RP_9788793609105C3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Digitale Kompetenzen — Welche Anforderungen stellt die Digitalisierung an Wissensarbeiter und Unternehmen? / Tristan Thordsen, Matthias Murawski, Malte Martensen, Christina Rademacher und Markus Bick [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://dl.gi.de/bitstream/handle/20.500.12116/34385/WM2019-30-49.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. Intercultural competences: conceptual and operational framework (UNESCO) / Wendy Leeds-Hurwitz [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000219768

Закаблуківська В.
студентка 4 курсу
факультету міжнародної економіки і менеджменту
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник — старший викладач ***Воробйова Ж.Ю.***

PRINCIPLES AND FUNCTIONS OF POLYCULTURAL EDUCATION

Анотація. *У статті проаналізовано вплив полікультурної освіти як важливого інструменту інтеграції знань та досвіду учасників освітнього процесу. Визначено сутність поняття полікультурної освіти, розглянуто стратегії полікультурної освіти у світовій педагогіці, а також досліджено вплив полікультурної підготовки на виховання сучасної молоді.*

Abstract. *The article analyzes the impact of polycultural education as an important tool for integrating knowledge and experience of participants in the educational process. The essence of the concept of polycultural education is defined, strategies of polycultural education in World pedagogy are considered, and the influence of polycultural training of Modern teachers on the formation and upbringing of modern youth is studied.*

Key words: *multicultural education, pedagogy, integration, global consciousness, communication, tolerance, cultural diversity.*

Ключові слова: *полікультурна освіта, педагогіка, інтеграція, глобальна свідомість, комунікація, толерантність, культурна різноманітність.*

Global integration has become one of the main reasons for being aware of multiculturalism as the significant feature of contemporary social reality. The processes of globalization lead to renewal and revival of different cultures and languages of culture by multiplying the number of integral connections favoring mutual understanding between the members of the cultural dialogue. Education becomes one of the major integrating factors and conditions for the personal development, while integration processes in education systems act as the means to master the world culture, to transmit social and individual experience, to provide for designing common world-view based on the principles of humanism, to organize humanity into one interrelated system [1].

In the world of pedagogy is being developed the overall strategy of multicultural education. The report of the International Commission on Education of UNESCO in 1997 stressed that education and training should contribute on the one hand that the individual himself would be aware of his/her roots and origins, thus could determine his/her place in the modern world, on the other hand need to cultivate his/her respect for other cultures [2].

Polycultural education — is a process of studying by the younger generation of ethnic, national and world culture aiming the spiritual enrichment, the development of globalization and global consciousness, the formation of readiness and ability to live in a multicultural polyethnic medium presented by the system of cultural values, differing from the own ones. The perspectives of upbringing of personal qualities of a culture man, a citizen of the world, are connected with the polycultural education. From this definition comes the conclusion that nothing but the tolerant attitude or

tolerance, should be considered as the basis of polycultural education, as it acts as the mechanism of readiness and ability to live in polycultural and polyethnic medium [3].

One of the conditions of multiculturalism in higher education is the consideration of racial and ethnic diversity and differences in student composition. Multicultural education in higher education should be aimed at creating conditions for overcoming barriers in communication and normal development of students from different ethnic and cultural groups, and establishing humanitarian relations between them as an important condition for human progress.

Multicultural aspect of education is a communication aspect, that involves the formation of communicative ability; language level that contributes to the definition of national cultural specificity of the native speaker verbal behavior in the process of intercultural communication, communication is based on the social, historical and social factors in the language and language world change; informational process of accumulation and processing of linguistic information associated with the means of preserving knowledge, information availability, mental representation, system ordering. This aspect is used to simulate the transmission of language and other substantial material through information channels, including a computer [4].

Exceptionally valuable in the context of the study is the model of polycultural educational environment of an educational institution as a developmental integrity, the structural components of which are used by the subjects of the educational process to assimilate humanistic universal values, tolerance and ability to have a polylogue with representatives of different ethnicities, cultures and denominations.

This model integrates:

- a spatial-semantic component (architectural and aesthetic organization of the living space of subjects of educational space, the symbolic space of an educational institution);
- a content-methodical component (concepts of training, education, curricula, training and work programs, forms and methods of organization of professional education, research space);
- a communication-organizational component (distribution of roles, values and attitudes of the subjects of education, communication sphere — style of communication and teaching, organizational conditions — presence of creative groups of teachers, pedagogical seminars, workshops, etc.) [5].

Since the polycultural education is focused on the comprehension of cultural diversity, the positive attitude towards the cultural differences, the polycultural training of foreign language teachers is placed high emphasis on. The teacher of foreign language is a translator and representer of foreign cultures. Speaking foreign languages is a powerful way of comprehension the history, traditions and culture of different countries. The polycultural component in philological disciplines allows students to stimulate their interest in new knowledge and at the same time to present the different viewpoints on the modern surroundings. The foreign language teachers are responsible for the formation an interest in learning the foreign culture, the demonstration models of tolerance towards the other nationalities. Therefore, the

polycultural training of the foreign language teachers can influence the polycultural education of modern youth [6].

References

1. Prof. Dr. Nadejda Bulankina, Sophia Polyankina. Philosophy of contemporary polycultural education: International Journal of academic research. 2011. — p. 283-285
2. Learning together throughout our lives. Discussion kit on the Report to UNESCO of the International Commission on Education for the 21st Century. 1997, Canadian Commission for UNESCO
3. Tektibayeva, D. D., & Absatova, M. A. (2015). Tolerance as the Basis of the Polycultural Education Development. European Journal of Sustainable Development, 4(2), 213. Retrieved from https://doi.org/10.14207/ejsd.2015.v4n2p213
4. Тарроу Н. Мова, міжкультуралізм і права людини // Перспективи. — 2003. — No.4. — С. 107–135.
5. O. M. Zelenska, O. H. Marchenko. Polyciltural aspects of formation of educational environment at higher military educational establishment. Pedagogy of formation of creative personality in higher and general academic schools. Zaporizhzhia. Classical Private University, 2010. Issue. 7. p. 115–120.
6. Marina Simonenko. Polycultural Education as a component of the modern Teacher's Pedagogical Work // «HUMANITIES & SOCIAL SCIENCES 2011» — 278 p.

Сакович А.
студентка 4 курсу
Шенгерей А.
студентка 4 курсу
факультету міжнародної економіки і менеджменту
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник — старший викладач ***Воробйова Ж.Ю.***

THE IMPORTANCE OF COMMUNICATIVE COMPETENCE

Анотація. *Ця стаття досліджує особливості формування лінгвокультурної компетентності студентів, а також присвячена проблемі формування мовно-культурної компетентності при вивченні англійської мови. Також у статті розглядається зміст поняття «міжкультурна комунікація», питання формування міжкультурної комунікації в процесі вивчення іноземної мови. Міжкультурна комунікація розглядається як процес взаємозв'язку та взаємодії представників різних спільнот, під час якого відбувається обмін інформацією, досвідом, духовними цінностями різних типів культур. Він стосується розуміння та розуміння «розуміти когось іншого» і одночасно «бути зрозумілим під час спілкування іноземною мовою». Формування міжкультурної комунікації є нагальним завданням, спричиненим глобальними процесами, і мовна освіта повинна бути призначена для виконання цієї важливої місії.*

Ключові слова: *глобалізація, міжкультурне спілкування, полікультурний діалог, міжкультурна універсальна освіта.*

Abstract. *This article investigates the peculiarities of forming the linguistic and cultural competence of students in the process of English language teaching and dedicated to the problem of shaping lingua-cultural competence in learning English. In addition, the article deals with the content of the concept «intercultural communication», the issues of formation of intercultural communication in the process of studying a foreign language. Intercultural communication is viewed as the process of interconnection and interaction of representatives of different communities, during which there is an exchange of information, experience, spiritual values of different types of cultures. It deals with understanding and comprehension «to understand someone else» and at the same time «to be understandable when communicating a foreign language». Formation of intercultural competence is an urgent task caused by global processes, and language education should be intended to fulfill this important mission.*

Key words: *globalization, intercultural, communication, multicultural dialogue, intercultural universal education, intercultural competence.*

The pragmatic aspect of the purpose of foreign language learning is related to the formation of knowledge, skills and abilities of students, the mastery of which allows them to be acquainted with the ethno values of the country of the studied language and practically use a foreign language in situations of intercultural understanding and knowledge. The totality of such knowledge, skills and abilities constitutes the communicative competence of students. The concept of communicative competence is the result of an attempt to draw a line between academic and basic interpersonal communication skills of a person. Based on the communicative approach, in the process of teaching foreign languages it is necessary to form the ability to communicate in a foreign language, or in other words, to acquire a communicative competence.

There is a close connection and interdependence between foreign languages studying and intercultural communication. Language is not only a source of communicative activity, but also a means of knowledge, formation, transmission of thoughts, expression of feelings, emotional states of people and a means for the implementation of human needs. Language is an effective factor of the development of personality in a multicultural environment. As a phenomenon of the spiritual life of humankind, it plays a leading role — determines and contributes to the process of communication, socialization, professionalization and social adaptation. According to I. Miazova, socialization, as a process of social formation of the individual, adoption of the individual values, norms, attitudes, patterns of behavior that are inherent in this society, social group, cannot be imagined outside the context of the language [1, p. 18].

The pace of modern globalization has led to a consensus of goals for the world community, and among them, the accomplishment of effective development of intercultural communicative competence remains paramount. Foreign language learning is a major paradigm and a key to the effective, high-quality formation of skills in intercultural dialogue [2].

Education in a multicultural environment is one of the priority problems of modern Ukrainian society since integration processes have become an important part of the globalized world. Hence, the Ukrainian scholars believe that education in a

multicultural environment should be based on the doctrine of spiritual and moral intercultural dialogue.

However, the most important function of a language is understanding others. The term «intercultural communication» means an adequate understanding of the representatives of different cultures. An adequate understanding is respect for ethnic, cultural, and religious values of all nations. Interracial, intercontinental, geopolitical issues shall become historical archaisms when it comes to intercultural communication.

Multiculturalism has become so important that it forms a foreign policy vector of modern states. It consists of the assertion of normative principles that affirm the value of such cultural diversity in terms of equality between groups, and the realisation of these values in institutions and policies argues that all multicultural societies, however, ought to embrace multicultural values and policies.

The historical circumstances have led to the need for multiculturalism in all countries, especially the United States, Canada, Australia, and the United Kingdom [3].

Migration processes predetermined the importance of this phenomenon in all spheres of the society, including education, as an integral part of forming a healthy society.

The national component affects not only the formation of world perception, but also the process of thought development. A person, who speaks two languages and makes the transition from one to another, changes the nature and direction of his thought development. Studying foreign language and foreign culture, students get the opportunity to expand their socio-cultural environment, as well as to culturally identify themselves, that is, to come to the awareness of themselves as cultural and historical subjects in the spectrum of cultures of the country both as native and foreign. The so-called dynamic understanding of culture as a way of life and a system of behavior, norms, and values dominates. The dynamic concept of culture is associated with the strict stability of the cultural system, and it can be varied and modified depending on the situation.

According to O. Krychkivska, the high level of intercultural communication involves mastering your emotions, revealing your attention to other people. Relationships in the process of intercultural communication involve the high development of ethnopolitical thinking, feelings, needs, and tolerant attitude to another culture, national customs and traditions [4, p. 93].

The process of communication in a foreign language is studied not only as a process of transmitting and receiving information, but also as a regulation of relations between partners, establishment of various types of interaction, as an ability to access, analyze the situation of communication, subjectively assess their communicative potential and make the necessary decisions.

The importance of socio-cultural competence implies:

- knowledge of the national mentality, pictures of the world;
- removal of culturological difficulties;

•awareness of the expansion of one's own worldview and notions of a different socio-cultural community.

Sociocultural competence is divided into the following types:

1. Sociolinguistic competence implies the ability to choose a linguistic form and method of language expression adequate to the conditions of the communication instrument, i.e. the situation of communication, goals and intentions, social roles of communication partners.

2. Cultural competence consists in the acquisition by pupils of the national and cultural specificity of the country of the language studied and the ability to structure their speech and non-speech behavior in accordance with this specificity. It assumes mastering information about the country, the language being studied, its geographical location, natural conditions, places of interest, the State structure, the ethnic characteristics of the country's everyday life and culture and the characteristics of the speech and non-speech behavior of speakers of a foreign language [5, p. 615].

Based on the above, communicative competence can be defined as «the means necessary to control and form a speech situation in a social context». The purpose of forming communicative competence is the communicative act that has taken place. Intercultural communication involves overcoming not only the language barrier, but also cultural one, which is very important. Formation of intercultural communication is an urgent task caused by global processes, and language education should be intended to fulfill this important mission.

References

1. Myazova I. Intercultural communication: content, essence and features of manifestation (socio-philosophical analysis): author's ref. dis. Cand. philos. Sciences: 09.00.03 «Social philosophy and the philosophy of history» Kyiv, 2008. p. 18.
2. Pieterse, J. (2019).Globalization and culture: Global mélange. Rowman & Littlefield Publishers: New York.
3. Spring, J. (2017).The intersection of cultures: Multicultural education in the United States and the global economy. Routledge: London.
4. Krychkivska O. Intercultural communication in the system of modern approaches. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University. Series «Pedagogy». 2007. № 5. p. 88–96.
5. Spencer-Rodgers, J., & McGovern, T. (2002). Attitudes toward the culturally different: The role of intercultural communication barriers, affective responses, consensual stereotypes, and perceived threat. International Journal of Intercultural Relations.

INTERNATIONAL MASTER'S PROJECT
Cultural Implication of Political and Civic Processes in Individual Countries
*Coordinator — **Sluchaina L.**, Assoc. Prof., PhD*
Kyiv National Economic University Named after Vadym Hetman

Bazyliuk R.
Klymkiv A.
Musiienko O.
Students of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

POLITICAL ENVIRONMENT OF INTERCULTURAL RELATIONS IN CANADA

Abstract. *The present article deals with the political environment of intercultural relations, including social and economic ones. It contains the review of the key peculiarities of Canada's political culture and the analysis of Canada's indicators according to the 6-D cultural model. Its prior objective is to investigate the correlation of the Canadian political culture with Hofstede's cultural dimensions. The results of this study serve to create and substantiate a pattern between the political culture of Canada, Hofstede's dimensions and attitudes towards corruption, as these categories have a mutual influence on each other.*

Key words: *political culture, Canadian political system, cultural dimensions.*

Statement of the problem. Political culture plays an important role in the shaping and development of social and political institutions and relationships. It largely determines the direction of the political process, promotes the integration of the society, ensures the coordination of the activities of political and social institutions, and creates a specific environment of intercultural relations. In this context, culture can be determined as a special set of means and methods for solving the problems faced by its carriers. At the same time, from the point of view of the value aspect of culture, it is important not only to achieve the goal by finding a solution to the problem, but also to understand how it was achieved. Given its political and economic potential, as well as its historical and cultural closeness, a study of Canadian political culture can help further deepen Ukrainian-Canadian relations and improve their cross-cultural understanding.

Analysis of recent research and publications. The methodological basis of the study was the work of scholars on the political culture of Canada, its characteristics and features in terms of attitudes to corruption and cultural dimensions. The peculiarities of the political culture of Canada were recalled by the works of scientists in particular, Lecours A, Rocher F., McGrane D., Deem J., Zussman D., Henderson A., Wiseman N. and others. The analysis of political culture of Canada is based on G. Hofstede's dimensions.

Purpose of the research. The aim of this article is to study the main aspects of Canadian political culture in order to gain a better understanding of the connection

between the political system and cultural studies, as well as to find practical applications of the results in intercultural communication.

The key findings. The culture of Canada including political culture can be looked through the six dimensions of Hofstede. They are: power distance, individualism, masculinity, uncertainty avoidance, long term orientation and indulgence.

One of the most influential dimensions on political culture is power distance. Power distance is defined as the extent to which the less powerful members of institutions and organizations within a country expect and accept that power is distributed unequally. With a score of 39 on this dimension, Canadian culture is marked by interdependence among its inhabitants and there is value placed on egalitarianism. This is also reflected by the lack of overt status and/or class distinctions in society [1].

Another dimension, which has great influence on political culture is, long term orientation, which describes how every society has to maintain some links with its own past while dealing with the challenges of the present and future. Canada scores 36 in this dimension, marking it as a normative society. People in such societies have a strong concern with establishing the absolute truth; they are normative in their thinking [2].

Analyzing these dimensions, we can see that Canada is very democracy. Where people have a final say in who will be elected officials. Also, we can say that there is political equality and freedom as they have low level of power distance, so they can freely discuss political regime, they have freedom of the press. As it was mentioned before, Canada has elitism — a pattern of decision making in which «small groups of people exercise considerable power». Elitist view argues that Canadians are respectful to authority.

Canada values its traditions in both ordinary and political life. That is why there is regionalism — the diversity of geographic factors and economic concerns that are politically important and perceived by members of the political system. Moreover there is an impact and relationship of the major cultural groups of French and English but both cultures and languages are protected, no matter the cost.

According to the definition given in the Dictionary of the Social Sciences, political culture refers to the attitudes, beliefs, and values that underlie a society's political system [3]. Influenced by the history of the country, Canadian political culture has a lot in common with the one in Great Britain and the USA. Obviously, Canada's political culture has a lot of layers, although they are not easily demarcated.

In the base of Canada's political culture lies the fundamental principle of parliamentary and democratic system of government, which includes a belief that the majority rules in the political decision-making process. The recognized legitimate role for competing interests in Canadian society is qualified by the view that the majority will prevail when a compromise solution cannot be found. Moreover, any political decision can be changed once the majority has altered its own position, which also suggests support for political equality and popular sovereignty. Regular

elections and a high degree of citizen involvement in political processes are a clear confirmation of the above principles [4].

On the other hand, there are quite strong provincial boundaries, a unique feature of the Canadian political culture. This can be explained by the fact that Canadians strongly support political authority and widely accept the role of elites in leadership, especially the representatives of the provinces to which they belong. At the same time, they can be quite ignorant and unsupportive to leaders from other territories [5].

Another layer of political culture contains attitudes, which are uniquely Canadian but which, at the same time, distinguish one Canadian from another. There may be several different belief systems in this category, including one involving French-English differences and another, more difficult to define, based on notions of economic development and geographical diversity. This is often defined as regionalism, due to the fact that Canadian citizens are representatives of various communities, English- and French-speaking and many others with different patterns of development and different educational systems, religion and language. For example, it has been observed that French-speaking Québeckers tend to look toward Québec City for direction whereas English-speaking Canadians within Québec are more likely to expect leaders from Ottawa to solve their problems [6, 11].

From a sociological perspective, Canada can also be characterised as both strong and weak federal political culture. That can be observed through the different values held by Canadian citizens. Autonomy, dual identification, cooperation, asymmetry all correspond to federalism whereas subordination, single loyalty, unilateralism, and symmetry do not. Hence, a citizenry embracing the first four values would be deemed to possess a strong federal political culture whereas one preferring the last four would be assessed as having a weak political culture [7, 12].

Political culture is also a critical tool in the task of nation building. As countries become more economically integrated, nations need strong domestic cultures and cultural expression to maintain their sovereignty and sense of identity. Over time, Canada's cultural policies have evolved, constantly adapting to changes in both the domestic and the global markets [8]. The Canadian government, like governments in other countries, recognizes that cultural diversity must be preserved and nurtured.

There are five pillars of the success of the political culture in Canada: freedom of expression, freedom of choice, access, cultural diversity and partnership [9, 10]. Canadians live in a free and democratic society where freedom of cultural and political expression is both necessary and desirable.

Transparency International's Corruption Perceptions Index, which is compiled to measure the perception of corruption by analysts and entrepreneurs in different countries, ranks Canada as the 11th least corrupt nation out of 180 countries in 2020, a drop from 9th in 2016 [13].

Corruption is believed to be widespread in Canada in recent years and is becoming a major problem in government, industry and non-profit organizations. In addition, according to the Ernst&Young Global Fraud Survey 2014, 20% of Canadian executives believe that bribery and corruption are widespread in the country [14].

However, this is not a problem for the transparent business conduct in the country, since the government has effective mechanisms and tools to investigate, suppress and punish corruption, as well as abuse of office.

Thus, for many years Canada has had its own anti-corruption practice and its own system of legal norms and moral principles that govern corruption in the state apparatus and the private sector. All corruption offenses, such as gift giving, facilitation payments, bribery, government deception, trading in influence, are criminalized and rare in practice since both those who give bribes and those who accept them are prosecuted [15]. There are very serious penalties for corruption violations in the country — up to 14 years in prison, deprivation of parliamentary immunity and multimillion-dollar fines [16]. Often, corruption offenses are equated with high treason and are considered one of the most serious crimes.

In Canada, two main legal acts govern the main directions and content of anti-corruption policy: the Corruption of Foreign Public Officials Act 1998 (Corruption of Foreign Public Officials Act — CFPOA, 1988) and the Criminal Code of Canada 1985 (Criminal Code of Canada, 1985).

The CFPOA allows the courts of Canada to prosecute corruption committed by individuals, legal entities, non-governmental and non-profit organizations abroad. Anti-corruption laws are strictly enforced, and those who violate them are prosecuted and severely punished.

In the fight against corruption and with the aim of realizing values, ethics and politics among the representatives of the civil service, the Office of Public Service Values and Ethics was established [15]. The general auditor or ombudsman conducts special audits of government activities and reports to Parliament. The offices of the ombudsman and their commissioners also respond to citizens' appeals about cases of corruption offenses. In addition, the Security Intelligence Review Committee (SIRC) of Canada has some of the mandate to monitor compliance with anti-corruption laws. It is an independent government body that reports to Parliament.

The province of Quebec also has a permanent Anti-Corruption Unit, which operates within the provincial government to combat corruption. Specialized provincial commissions carry out investigation of offenses in the sectors of corruption (construction, public procurement).

Conclusion. Canada is a true democracy, with popular sovereignty where people have a final say in who will be elected officials. In addition, political equality and freedom are the key features of Canada's political culture. Moreover, though majority rule, minority rights are well protected and respected. As a conclusion, Canada can be proud of its balanced federal political culture, with specific values and complex beliefs.

According to G. Hofstede, Canada has low power distance and is long term oriented. These dimensions prove that Canada is democracy country with great respect to different nationalities. Moreover, the positive attitude towards the political system and politicians makes them satisfied with the political life of the country. Thus, Canada is a country with one of the lowest rates of corruption and, despite

multiple scandals related to corruption offenses in the country; Canada has effective mechanisms to combat them, which it uses successfully and effectively. Canada simultaneously uses several forms of anti-corruption and administrative control. Herewith, subjects carry out this activity both collegially by government bodies and solely by civil servants.

References

1. Hofstede G. Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context / Geert Hofstede., 2011. — 26 p.
2. What about Canada? [Electronic Resource] // Hofstede Insights. — 2021. — https://www.hofstede-insights.com/country/canada/
3. Calhoun C. Dictionary of the Social Sciences / Craig Calhoun., 2002. — (Oxford University Press)
4. Zussman D. Political Culture / David Zussman. — Toronto: the Canadian Encyclopedia, 2013.
5. Deem J. Subsidiarity's Quest for Meaning: Understanding the Political Culture of Subsidiarity in Australia, Canada, Germany and the United Kingdom / Deem Jacob Charles – Griffith University, 2018. — 280 c.
6. McGrane D. 'Small Worlds' No More: Reconsidering Provincial Political Cultures in Canada / D. McGrane, L. Berdahl. // Regional & Federal Studies. — 2013. — P. 479–493.
7. ROCHER, François; FAFARD, Patrick: «Is There a Federal Political Culture in Canada?» Chartering an Unexplored Territory, in Grace Skogstad, David Cameron, Martin Papillon and Keith Banting (eds), The Global Promise of Federalism // Toronto: University of Toronto Press. — 2013.
8. Canadian Culture in a Global World. // The Cultural Industries Sectoral Advisory Group on International Trade. — 2015. — C. 12–23.
9. Wiseman N. In Search of Canadian Political Culture / Nelson Wiseman. // UBC Press The University of British Columbia. — 2007. — C. 34.
10. Lecours A. Federal political culture in Canada / André Lecours. // Cuadernos Manuel Giménez Abad. — 2018. — №16. — P. 38–43.
11. The Political Culture of Canada. // An introduction to Canadian politics / 2014. — (Pearson Canada). — P. 13–31.
12. Henderson A. Rethinking Political Culture / Ailsa Henderson. — Vancouver, 2007. — 254 p. — (British Columbia: University of British Columbia Press).
13. Corruption Perceptions Index [Electronic Resource] // Transparency International Canada. — 2020. — https://www.transparency.org/en/countries/canada.
14. Canada not immune from corruption, E&Y study finds [Electronic Resource] // The Globe and Mail. — 2014. — https://www.theglobeandmail.com/report-on-business/canada-not-immune-from-corruption-ey-study-finds/article19130773/
15. Canada Corruption Report [Electronic Resource] // The Risk & Compliance Portal. — 2020. — https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/canada/

16. Corruption of Foreign Public Officials Act [Electronic Resource]. — 1998. — Режим доступу: https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-45.2.pdf

Bilyk A.
Konovalchenko A.
Hrabar D.
Students of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

EVOLUTION OF POLITICAL TRUST IN FRANCE

Abstract. *The present article deals with the main concepts of political/civic culture in France. It contains the review of the political culture in France and the approach of the institutions of governance of France. Its prior objective is to investigate the causality between political culture and the functioning of the institutions. The results of this investigation serve for understanding the development of the political culture in France.*

Key words: *political culture, political trust, democratic institutions, political parties.*

Statement of the problem. Nowadays we can witness a rapid development of political situations throughout the world. Since the number of the countries embraced by globalization annually is increasing, their political/civic culture remains a subject of scientific investigation, which is aimed at helping the countries to cooperate.

It is very important to understand the attitudes to different political institutions and be ready to discuss them and find possibilities for Ukraine to borrow the experience the most successful practices. Therefore, understanding of the political culture helps build community and facilitate communication because people share an understanding of how and why political events, actions, and experiences occur in other countries. These factors include not only philosophical thoughts and cultural convictions, but also the work of the political institutions.

Analysis of recent research and publications. Sofia Kalvin, Gabriel Almond, Lynn Hunt, Andrew Knapp and Vincent Wright and others investigate the Evolution of Political Culture in France and its basic concepts. These researchers consider French political culture, together with other political cultures (of England, Germany, and the USA etc.) as one of the basic building blocks of Political cultures worldview. John Gaffney, Eva Kolinsky, Sidney Verba and others, who provide a detailed analysis of the political, socio-cultural, and economic background and trends, have analyzed the main ideas of French political culture itself. The works of all these researchers contain profuse theoretical information and practical knowledge, which can be the basis for identifying the causality between the political culture in France and the approach of the institutions of governance of France.

Purpose of the research. The purpose of the present work is to reveal the connection between political/civic culture and the attitudes to the institutions in France and to overview for the stakeholders who are interested in French political culture.

The key findings. In accordance with Oxford dictionary of English, the term «political culture» of a country is the attitudes, beliefs, and values which underpin the operation of a particular political system. These were seen as including knowledge and skills about the operation of the political system, positive and negative emotions and feelings towards it, and evaluative judgements about the system. At the same time, the term «civic culture» means an allegiant political culture in which political participation is mixed with passivity, trust, and deference to authority. Traditionality and commitment to parochial values are seen as balancing involvement and rationality (Oxford Dictionary of English, 2018).

When outlining the «cultural portrait» of France, G. Hofstede states that France has a unique combination of a high score on Power Distance and a high score on Individualism. This combination manifests itself in the following ways:

- the reflection of high Power Distance contrary to formal obedience is the total rejection of those in power;
- the French prefer to be dependent on the central government, an impersonal power centre which cannot so easily invade their private life;
- the need for strong leadership in times of crisis is changed for much weaker leadership when the crisis is resolved [1].

Montesquieu argued that there is such a thing as «the general spirit of a nation» (what we now would call its culture), and that «the legislator should follow the spirit of the nation for we do nothing better than what we do freely and by following our natural genius». Thus, institutions follow mental programs, and in the way they function, they adapt to national history and culture [2, p. 23].

France has had a democratic political development, which positioned individual rights and liberalism as its main ideological and cultural guidelines. This form of democratic participatory model, positioning the citizen at the heart of political structures, requires a political culture capable of sustaining democratic governance in the long end [3].

However, what are the main determinants of building the current level of political trust? France has had a history of strong democratic institutions and corresponding values dating back to key events such as the French Revolution and the signing of the American Declaration of Independence. These historical events were central in building a strong degree of trust between citizens and Government Institutions as they emphasized the role of the Government in translating the will of the people into law. Due to this history, the 2008 financial crisis hit hard in this country because it highlighted the inability of Government to prioritize their citizens when pressured by the International Community to implement austerity measures to reduce national debts. This was the main factor pointing to a democratic deficit, where compliance with the International Community or big interest groups was increasingly interpreted as an infringement on political autonomy [4].

France is a sovereign unitary democratic republic The institutions of governance of France are defined by the Constitution, more specifically by the current constitution, being that of the Fifth Republic. The Constitution has been modified

several times since the start of the Fifth Republic, most recently in July 2008, when the French Congress (A joint convention of the two chambers of Parliament) approved — by 1 vote over the 60% majority required — constitutional changes proposed by Ex-President Sarkozy [5].

Enacted on 4th October 1958, the Constitution of the Fifth Republic is largely based on the principles set out by General de Gaulle. During his famous speech in Bayeux on 16th June 1946 he suggested that the accountability of the Government to the Parliament should be made up of two chambers, with a stronger parliamentary system, and the accountability of the president of the Republic to the people.

Appointed by the President of the Republic (Head of State), the Prime Minister is the Head of Government. He «directs the actions of the Government» (article 21 of the Constitution) and in principle sets out the essential political guidelines which, except in the case of cohabitation, are those of the President of the Republic. The Prime Minister ensures the implementation of laws and exercises regulatory power, subject to the signature by the Head of State of ordinances and decrees, which have been deliberated upon in the Council of Ministers [6].

The French parliament represents legislative branch and is made up of two assemblies, the National Assembly and the Senate, which examine and pass laws, monitor Government and assess public policies. Members of the two Houses are chosen by two different electoral systems. This ensures that all the diverse components of French society are represented as fairly as possible.

While the Minister of Justice, has powers over the running of the justice system and public prosecutors, the judiciary is strongly independent of the executive and legislative branches. The official handbook of French civil law is the Code Civil [8].

Political parties play a great role in political transformations. New structural potentials related to the processes of globalisation and European integration have produced far-reaching changes in the structure of opposition in the French party system. Whereas the newly designed institutions of the Fifth Republic progressively brought about a «bipolar multipartism» in the first two decades of their existence, the rising prominence of new cultural conflicts and of the issue of European integration have led to an increasing disunity of the parties within the left and right. It brought about the emergence of the Front National as a powerful new actor, as well as to a general process of party system fragmentation [9].

The decentralisation law of 2 March 1982 and the legislation completing it marked the Paris government's desire to alter the balance of power between the state and local authorities (regions, departments and communes). It gave far greater autonomy in decision-making by sharing administrative and budgetary tasks between central and local authorities. In France, there are three main tiers of local administration: the commune, department and region. These are both districts in which administrative decisions made at national level are carried out and local authorities with powers of their own. Legally speaking, a local authority is a public-law corporation with its own name, territory, budget, employees, etc. and has specific powers and a certain degree of autonomy vis-à-vis central government [10].

In order to widely research the political trust in France, it is important to determine level of confidence in political parties, administrative units and overall feeling towards government. According to EVS research, the decision of an important segment of the population to abstain reflects more than contested political dialogue, it indicates that the population does not trust the party system to accurately express their discontent through the democratic system in place. France has had a stable relationship with the representative system, keeping abstention and disapproval at 14% over the course of 15 years (1999–2014). This means that in what concerns France's overall level of confidence towards political parties, the public sentiment still corresponds to an engaged participant political culture [11].

The next core determinant of political trust in France is the civic evaluation of this political object. In this case, it is important to take into account the public sentiment towards the parliamentary faction of government. This approach is effective in order to analyze public opinion towards the role of parliament in the creation and enforcement of law. In accordance with European Values Study, France has experienced an improving confidence in administration; the public holds an increasingly positive evaluative relation towards parliament shifting from a 35.9% approval rate in 1999 to 43.4% approval rate in the most recent survey. Thus, despite a conflicted relationship with the European Union in general, France displays a steady level of confidence towards its national administrative capacities [12].

While investigating civic confidence in France the European Values Study pays vast attention to determine the current level of approval towards government. From 1999 to 2014, the country experienced a significant decrease in the level of confidence towards government. It can be explained as the process of global integration and market openings limits the ability of government to prioritize the will of citizens over its pre-existing treaties with the International community. Kriesi argues that «international pressure in the form of imposition of required measures (austerity) to act responsibly towards the market reduces their responsiveness to the national public», this creates a perceived gap between responsibility and responsiveness [13].

Conclusion. Institutions that have grown within a culture perpetuate the mental programming on which they were founded. Institutions and attitudes to them cannot be understood without considering culture, and understanding culture presumes insight into institutions.

Since the explicit correlation between the political/civic culture and the attitudes to political institutions is unveiled in the present research, it is advisable to consider the main ideas of political/civic culture in general and in France in particular before taking part in political discussions. This experience could be helpful for comparison of the political cultures in Ukraine and France.

References

1. Hofstede Insights. [Electronic Resource]. Retrieved from https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/france/

2. Geert Hofstede, G. Jan Hofstede, Michael Minkov «Culture and Organizations. Software of the Mind» The McGraw-Hill, 2010.
3. Political, Social and Economic Background and Trends [Electronic Resource] / The European commission — Eurydice. — 2018. Retrieved from https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/france/political-social-and-economic-background-and-trends_en
4. Sofia Kalvin. Understanding the Evolution of Political Cultures in France, England and U.S.A / Sofia Kalvin // Review of International Affairs. — 2017. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/323295320_Understanding_the_Evolution_of_Political_Cultures_in_France_England_and_USA
5. G.A. Almond. The Civic Culture / G.A. Almond, Sidney Verba // International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences / G.A. Almond, Sidney Verba., 2003. — C.173–189. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/297316859_The_Civic_Culture
6. The Guardian. French political culture [Electronic Resource] / The Guardian // The Guardian. — 2003. — Retrieved from https://www.theguardian.com/education/2003/oct/01/languageresourcesfrench.languageresources1
7. John Gaffney. Political Culture in France and Germany / John Gaffney, Eva Kolinsky., 2016. — 274 p. Retrived from https://www.routledge.com/Political-Culture-in-France-and-Germany-RLE-German-Politics-A-Contemporary/Gaffney-Kolinsky/p/book/9781138838437
8. Lynn Hunt. The Language of Politics and Political Culture in France, England, the USA, and the Dutch Republic / LYNN HUNT. — 2018. — P. 15.
9. Andrew Knapp and Vincent Wright. The Government and Politics of France Fifth edition/by Routledge, New York, 2006 — P. 557. Retrieved from https://www.routledge.com/The-Government-and-Politics-of-France/Knapp-Knapp-Wright-Wright/p/book/9780415357326
10. From French Nationalism to European Cosmopolitanism/Yves Schemeil, Institute for Political Studies, Grenoble (CIDSP-CNRS), and Institut Universitaire de France, January — 2003. — [Electronic Resource] — Retrieved from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiikrS0kanvAhWHEBQKHZUJC8YQFjAPegQIKhAD&url=http://yves-schemeil.sciencespo-grenoble.fr/wp-content/uploads/2013/03/JPSA_ECPR-European-Cosmopolitanism.doc&usg=AOvVaw30WqnjCKIeu9BlToiTTv6I
11. French Political Culture and Republicanism — 1987. — [Electronic Resource] Retrieved from https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9256.1987.tb00258.x
12. Civil Cultural and Military Models in France: Common Models? — 2006. — Retrieved from https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1016/S1572-8323(07)04012-X/full/html
13. The Oxford Handbook of French Politics. — 2016. Retrieved from https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199669691.001.0001/oxfordhb-9780199669691

14. Hanspeter Kriesi. The Political Consequences of the Financial and Economic Crisis in Europe: Electoral Punishment and Popular Protest // Swiss Political Science Review. 2012. Retrieved from https://doi.org/10.1111/spsr.12006

Bublyk M.
Student of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN POLITICAL CULTURE LIFE OF CHINA

Abstract. *The present article deals with the role of social media in Chinese political culture and social life. It contains a short review of political culture and social media impact in China. Its prior objective is to investigate the connection between social media and political culture of China.*

Key words: *political culture, social life, Chinese culture, social media, Confucian values.*

Statement of the problem. Over the last decade, social media have changed everything they could change including social life, political culture and the level of democracy. Social media are enhancing the speed and the power of the globalization process making information easily available for everyone in almost every part of our world. Social media guarantee more freedom of speech and enable society speak their minds without any fear.

China has a specific political culture, which is difficult for foreigners to explore, but social media make this task easier. Social media in China are not similar to the ones in Europe and the USA. However, they influence the Chinese political culture a lot.

Analysis of recent research and publications. Gil de Zúñiga, Molyneux, Zheng, V.V. Anokhina, Bingyang Liu, Dr Mir Mohammad Azad, Dr Changshou Deng, Dr Hu Peng, Dr. Xiwei Dong, Peiren Shao, Yun Wang, A.P. Melnikov, Dr. Engr. Abu Sayed Sikder investigated the social media of China and its impact on the social life of China. The works of all these researchers contain profuse theoretical information and practical knowledge, which can be the basis for exploring the role of social media in political culture of China.

Purpose of the research. The aim of the article is to analyse the impact of the social media on political culture and social life of China and to provide practical recommendations for the businesspersons who need to communicate with the Chinese customers through social media.

The key findings. In accordance with D. Kavanagh, the term «political culture» can be perceived as the composition of the attitudes, beliefs, emotions and values of society that relate to the political system and to political issues. Political culture can be thought of as a nation's political personality. It encompasses the deep-rooted, well-established political traits that are characteristic of a society. Political culture takes into account the attitudes, values, and beliefs that people in a society have about

the political system, including standard assumptions about the way that government works [1].

As political scientist W.L. Bennett notes, the components of political culture can be difficult to analyze. «They are rather like the lenses in a pair of glasses: they are not the things we see when we look at the world; they are the things we see with». Political culture helps build community and facilitate communication because people share an understanding of how and why political events, actions, and experiences occur in their country [2].

Political culture includes formal rules as well as customs and traditions, sometimes referred to as «habits of the heart», that are passed on generationally. People agree to abide by certain formal rules, such as the country's constitution and codified laws. They also live by unstated rules: for example, the willingness in the United States to accept the outcomes of elections without resorting to violence. Political culture sets the boundaries of acceptable political behavior in a society.

Social life is the part of a person's time spent doing enjoyable things with others. A person's social life consists of the various bonds they form with others, such as family, friends, members of their community, and strangers. It can be measured by the duration and quality of the social interactions they have on a regular basis, both in person and online [3].

Human beings are social animals, and the tenor of someone's social life is one of the most important influences on their mental and physical health. Without positive, durable relationships, both minds and bodies can fall apart. Individuals begin life dependent for survival on the quality of their relationship with their primary caregiver, usually their mother. Humanity's survival as a species similarly hinges on the capacity for social living. Most of human history was spent in small groups in which each individual was dependent on others for survival; evidence suggests this is the condition to which humans are best adapted. Technology has changed the ways people interact with others in their daily lives, but it has not affected the basic need to form supportive bonds with other people.

As for the political culture of modern China, according to the studies of sociologists, the majority of Chinese people still share traditional Confucian values and build their social behavior in accordance with them. Moreover, globalization has even strengthened the national feelings of the Chinese, exacerbated their socio-cultural identity. Hence, some researchers conclude that Confucian traditions contradict the modernization of China. Treating the political culture of the Confucian-Buddhist civilization as etatist, they emphasize that liberal-democratic values are by definition alien to Chinese culture, that they contradict the principle of individualism, that the Confucian demand for social justice as a principle of morality is incompatible with the principle of competition, that moral values in Confucianism are placed above material interest, etc. [4].

In this regard, B. Meng writes: «If we turn to the cultural and worldview origins of such priorities, it will become obvious that the absence of individualistic orientations in traditional Chinese culture, the absolute primacy of the whole over the

part, the state over the individual, as well as other value attitudes of the Chinese tradition, do not contribute to the formation of the principle of respect for the individual in the national mentality, her rights and freedoms».

Moreover, the ancient Taoist tradition, closely intertwined in the history of Chinese culture with Buddhism, generally considers the personal principle in a person to be the source of all troubles and delusions that impede the natural rhythm of the cosmic Tao. Therefore, in the Chinese mentality there is no orientation towards recognizing the good of a person, the inalienability of his right to life, freedom and social well-being as the decisive criterion for assessing society and all its social institutions. Such a system of values, which is an unconditional property of European civilization, cannot serve as an adequate measure for assessing the Chinese understanding of the quality of life [5].

In the era of Information science and technology the social media likes WeChat, Sina Weibo, Tencent QQ, Toudou Youku, Baidu Tieba, Douban, Zhihu, Meituan — Dianping, Momo, Meitu have become a widely accessed social network in all over China. As the internet becomes easily accessible, people can get almost every kind of information using it. According to a Chinese government study, 802 million people in China are now active internet users. This amounts to 57.7% of the country's population. Compare the US's estimated 300 million internet users, or 78.2% of its population. While China might not yet have the same market penetration, it has a greater potential for growth [6].

Even more interesting is the incredible level of mobile uptake in China: 98% of Chinese people using the internet do so via mobile devices. Compare that with just 73% in the US. This makes Chinese social media more immediate and dynamic, with mobile users looking to platforms like WeChat and Weibo for the latest recommendations, testimonials, and tips. The people all over China are using those above social media. The people share their thoughts, activities and acquire knowledge from it. Besides the benefits, it has some negative effects for the users, especially the teenagers. They are getting addicted to those social media and wasting their valuable time by doing some non-fruitful activities. We also obtained from the data that there is some meaningful relationship between addiction level and gender with age [7].

In 2018, there were around 674 million social media users in China. Despite Facebook, YouTube, and Twitter being blocked in the country, local social networking sites such as Tencent WeChat and Weibo have been attracting millions of users, making China the world's biggest social media market. Around 60 percent of the Chinese population use the internet. Social networking plays a huge role among citizens, especially the younger generation.

With the development of social media in China, political participation has new implications. According to Gil de Zúñiga, Molyneux, and Zheng, using social media news frequently has an obvious influence on political expression and offline political participation. Although in the Chinese context there is the same amount of free space with western countries, social media also brings more opportunities to Chinese citizens to express and participate in politics [8].

The research shows that political activities on social networking sites are positively associated with political participation [9]. Weibo is one of the important platforms that engage citizens commonly and discuss politics in China. The intensity of use of Weibo will increase users' intentions to express opinions about politics and government [10]. Weibo provides a stage that can allow access to information about politics to users, which gives them confidence in understanding current political affairs and participating in political discussions [10].

According to Chen (2017), the frequency of WeChat usage is the predictor of political participation [11]. For example, people can repost reports of news or political information; they can also share the information with individuals or groups. Elaborate on the relationship between social media use and political behavior — social media have become a dominant communication channel for acquiring, dissemination, responding to information about politics.

Reichert (2016) examined the mediating role of internal political efficacy between political knowledge and political participation. His research showed that political knowledge can increase voting behaviors, but other researchers found that political knowledge had less influence on other types of political participations. In the research, political knowledge did not have a significant influence on political participation. Therefore, it is necessary to investigate political efficacy as a mediating variable influencing political behaviors [14].

It is undeniable that political knowledge is positively related to media use, especially social media use. Consequently, internal political efficacy also can be a mediator between social media use and political participation. Additionally, Reichert also examined the intentions of political participation. Intentions are prerequisites of actual behaviors [7]. In their turn, intentions can be combined with personal interests, political attitudes, and faiths [8; 9].

Conclusion. Social media promote a broad discussion about the contemporary public sphere in China. The study supports the idea that the online public sphere more often than not transforms into a fragmentized formation of the multiple tensions between participatory democracy, journalism transformation and governmental authoritarianism. It may be difficult, under a single theoretical framework of civil society, to map out the complexities in Chinese social media. The key point is how a fragmentized structure of the public sphere has been integrated in the power game process of achieving consensus. Based on the special Internet policies and political environment in China, the implication of public sphere theory in Chinese social media is being reconsidered.

References

1. D. Kavanagh, Political Culture (London, 1972) pp. 9–19.
2. W.L. Bennett, A. Segerberg. The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. Information, Communication &Society. Vol.15, Issue 5, pp. 739–768.

3. Mir Mohammad Azad. Impact of Social Media in Social Life in China. — International Journal of New Technology and Research (IJNTR) ISSN: 2454–4116, Vol. 6, Issue1, January 2020. Pages 61–66.
4. B. Meng. The Politics of Chinese Media. Palgrave McMillan US, 2018.
5. Zhang, X., & Lin, W. Y. (2014). Political participation in an unlikely place: How individuals engage in politics through social networking sites in China. International Journal of Communication, Vol. 8, Pages 21–42.
6. Kenski, K., & Jomini, N. (2004, May). The reciprocal effects of external and internal political efficacy: Results from the 2000 US presidential election. In World Association for Public Opinion Research Conference.
7. Ajzen, I. (2012). Martin Fishbein's legacy: The reasoned action approach. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 640(1), 11–27.
8. Gil de Zúñiga, H., Molyneux, L., & Zheng, P. (2014). Social media, political expression, and political participation: Panel analysis of lagged and concurrent relationships. Journal of Communication, 64(4), 612–634.
9. Galston, W. A. (2001). Political knowledge, political engagement, and civic education. Annual Review of Political Science, Vol. 4(1), Pages 217–234.
10. Polonsky, M. J., Renzaho, A. M. N., Ferdous, A. S., & McQuilten, Z. (2013). African culturally and linguistically diverse communities' blood donation intentions in Australia: Integrating knowledge into the theory of planned behavior. Transfusion, 53(7), 1475–1486.
11. Michael Chan, Ph.D., Xuan Wu, M.Sc., Yinqi Hao, M.Sc., Rui Xi, M.Sc., and Tian Jin, M.Sc. Microblogging. Online Expression, and Political Efficacy among Young Chinese Citizens: The Moderating Role of Information and Entertainment Needs in the Use of Weibo. — Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking. – Volume 15, Number 7, 2012. — p. 345–349.
12. Siming Chen, Lijing Lin, Xiaoru Yuan (2017). Social Media Visual Analytics.
13. Bingyang Liu. Social Media Use and Political Participation in China: The Mediating Role of Political Efficacy by, 2017, 104 p.
14. Theoretical sociology and philosophy / K.V. Raikhert // Actual problems of philosophy and sociology. — 2016. — VIP. 9. — S. 97–100.

Fischer C.
Masters' student
University of Caen Normandy
France

THE CONNECTION BETWEEN POLITICS, CONGLOMERATES AND CORRUPTION IN SOUTH KOREA

The Korean peninsula went through several crises before the Korean republic was founded in 1948 interspersed with a military regime. During the 60s, GDP per capita was comparable to that of the poorest countries in Africa and Asia. After that difficult and unstable period, South Korea has experienced a dramatic phase of

growth and integration into the modern global economy and its drifts to become in the top 15 of the world economic powers.

In the 50's, some wealthy Korean families began to develop their businesses called «chaebols». The word «chaebol» is a mix of two words «chae» (which means «rich») and «bol» (which is referred to the word «clan»). These companies were exclusively lead by the same families. Hence, the families' empires came to existence.

They started business only in one area but quickly developed their business portfolio with the help of the government. Such practices were implemented by the government ran by Rhee Syng-Man (1948–1960) who granted advantages and favors to the conglomerates in exchange of backhanders to officials.

The rise of the conglomerates' power was encouraged by a number of successive governments. In 1961–1979, president Park Chung-Hee granted them significant tax discounts in exchange for their participation in the development of Korean economy. The government supported the chaebols through de facto preferential access to credit, explicit and implicit bailout guarantees, and by limiting competition from independent domestic and foreign direct investors (Chang 2003), among other ways.

In 2016, the share of the family-controlled conglomerates occupied 77% of the South Korean economy. At present, the share of «chaebol» equals to the half of the Korean GDP. Due to their strong position on the market place, they have monopolized the economic power in the country and, in fact, are obstructing the growth of small and middle companies. They use such illegal actions as abuse of dominant position, intimidation, late payment, pressure on employees and subcontractors, which oftentimes lead to the bankruptcy of small companies. Conglomerates have a huge influence on the power within the political establishment of the country. They usually allocate funds to politicians to help them in conducting their political campaigns.

South Korea is known for its corruption scandals connected with the highest authorities of the state and the CEOs of the leading companies. For instance, the former president Park Geun-Hye (2013–2017) was implicated in corruption and abuse of power together with the former Samsung CEO Lee Jae-Youn and others CEOs of big companies. An impeachment procedure was launched against Park Geun-Hye after numerous national protests. She is currently serving her prison sentence.

Several factors encourage corruption of conglomerates. In fact, it happens when the regulations regarding the holding and merger management are not clear, when there is lack of transparency in accounting system and the Korean penal code does not hold companies criminally responsible for national corruption.

The importance of conglomerates in South Korean economy is holding back the attempts to change. The owners of «chaebols» consider themselves above the law and legally untouchable.

Another case, which demonstrated the arrogance of business elites happened *Korean air,* the leading national carrier, when the daughter of the vice-president of the company, Cho Hyun-ah, ordered the aircraft personnel to return to the gate to remove

two crewmembers because of bad in-flight service. Kim Do-hee a cabin crewmember, witnessed during the trial that Cho Hyun-ah also insulted her and forced her and Park Chang-jin, a steward, to kneel and ask for pardon.

The Korean Air officials were also accused of attempting to force employees, including Park, to provide false accounts of the incident by threatening them. Nonetheless, the heiress was sentenced to one year in prison for violating South Korea's air security and privacy laws. Additionally, her father Cho Yang-ho was also tried for corruption, tax evasion and abuse of social property.

Nowadays, the Korean population has divided as to the impunity of conglomerate leaders: the old generation finds it normal whilst the representatives young generation are frustrated and worried about the impunity of leaders.

According to Risk and compliance portal's South Korea Corruption Report, the the judicial system and the public procurement are the spheres where there is a high risk of corruption in exchange of advantages. During the electoral campaign, Moon Jae-In, the current president, promised to eradicate corruption in the highest political spheres. Unfortunately, his promises appeared to be empty in view of the various scandals involving personalities close to the president (governors, ministers, s party members).

Recently, the current president has set up an anti-corruption agency and allowed more independent prosecution uncovering more corruption cases linked with the leadership of the party and the presidential Blue House. This decision was preceded by the protests in social media, demanding that the rule of law and separation of big business from politics.

M. Rock, the investigator of Korean «chaebol», arrives at a paradoxic conclusion. He says that in many places of the world, corruption tends to be growth-reducing, but this is much less true in East and South-East Asia where it tends to be growth-enhancing. He presumes that corruption in South Korea built its economy.

G. Hofstede considers South Korea a hierarchical society. This means that people accept a hierarchical order in which everybody has a place and which needs no further justification. Hierarchy in an organization is seen as reflecting inherent inequalities, centralization is popular, subordinates expect to be told what to do and the ideal boss is a benevolent autocrat.

The mentality of Korean society has not been evolving alongside with its economic development. Korean mores, traditions, and norms are still associated with a feudal patriarchy: respect for the elders, the most powerful people and people with the most experience. They have a kind of toxic relationship «master — servant» and today the minds of Koreans are, to certain extent, controlled by the companies, which are considered to be the national pride on the one hand, and whose leaders believe that the powerful should not hide their power and are entitled to many privileges. There are strong and complicated bonds between conglomerates and politicians in South-Korea which, at present, makes corruption inevitable in many spheres.

References

1. Youna Kim. *Soft Power* et nationalisme culturel: la vague coréenne. [Ressource électronique] https://www.cairn.info/revue-outre-terre2-2014-2-page-331.htm
2. Marie-Orange Rivé Lesan. La democratie sud coréenne: absence de logiques dynastiques [Ressource électronique] https://www.cairn.info/load_pdf.php?ID_ARTICLE=CRII_033_0165&download=1
3. Samra Grahic. Corée du Sud: destitution de la présidente sur fond de corruption. [Ressource électronique] https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMAnalyse?codeAnalyse=2320
4. L'express. L'action de Korean Air flambe depuis la mort de son patron controversé. [Ressource électronique] https://www.lexpress.fr/actualite/monde/asie/l-action-de-korean-air-flambe-depuis-la-mort-de-son-patron-controverse_2071755.html
5. L'express. Corée du Sud: mauvaise passe pour les grands conglomérats. [Ressource électronique] https://lexpansion.lexpress.fr/actualite-economique/coree-du-sud-mauvaise-passe-pour-les-grands-conglomerats_1934106.html
6. Antoine d'Abbundo. En Corée du Sud, le scandale de corruption éclabousse les conglomérats. [Ressource électronique] https://www.la-croix.com/Economie/Monde/En-Coree-Sud-scandale-corruption-eclabousse-conglomerats-2016-11-13-1200802781
7. Gabriel A. Giménez Roche. Corée du sud: les conglomérats sont aussi victimes du manque de transparence. [Ressource électronique] https://www.latribune.fr/opinions/tribunes/coree-du-sud-les-conglomerats-sont-aussi-victimes-du-manque-de-transparence-764676.html
8. Iliana Pradelle. Les Chaebols sud-coréens en 10 points. [Ressource électronique] https://asialyst.com/fr/2017/09/13/memo-chaebols-sud-coreens-10-points/
9. Bertrand Chung, Éric Seizelet. La démocratisation à l'épreuve en Corée du Sud [Ressource électronique] https://www.persee.fr/doc/receo_0338-0599_1997_num_28_3_2865
10. Julian Ryall. South Korean government tainted with corruption allegation s. Available at https://www.dw.com/en/south-korean-government-tainted-with-corruption-allegations/a-55896840
11. Risk and compliance portal. South Korea Corruption Report [Ressource électronique] https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/south-korea/
12. Islamuddin Sajid. South Korea set-up anti-corruption investigation agency Available at https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/south-korea-set-up-anti-corruption-investigation-agency/2117882
13. Aghion Ph., Guriev S., Kangchul Jo. Chaebols and firm dynamics in the Republic of Korea. Available at https://voxeu.org/article/chaebols-and-firm-dynamics-republic-korea
14. Transparency International. South Korea Corruption Rank. Retrieved from https://tradingeconomics.com/south-korea/corruption-rank

15. Michael Rock. South Korea: the corruption that built its economy. Retrieved from https://www.iias.asia/the-newsletter/article/south-korea-corruption-built-its-economy
16. Norton Rose Fulbright. Business ethics and anti-corruption laws: South Korea. Retrieved from https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/23ccb8e5/business-ethics-and-anti-corruption-laws-south-korea
17. Hofstede Insights. [Electronic Resource]. Retrieved from https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/south korea/
18. Les Echos. Cerné par les scandales, le patron de Korean Air mis sur la touche. [Ressource électronique] https://www.lesechos.fr/industrie-services/air-defense/cerne-par-les-scandales-le-patron-de-korean-air-mis-sur-la-touche-1004269

Harkusha A.
Student of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

TO THE ISSUES OF POLITICAL CONSCIOUSNESS OF UKRAINIAN SOCIETY AFTER THE REVOLUTION OF DIGNITY

Abstract. *The article describes the functions performed by the political culture in the society; its structural elements: political experience, political consciousness, political behavior. The main types of political culture and the peculiarities of their manifestations in the Ukraine. Analyzed these signs of political culture of modern Ukrainian society as a regionalism, fragmentation, inorganically and ambivalence. Factors that stipulate the presence of problems of forming of democratic political culture in Ukraine are indicated.*

Key words: *political culture, regionalism, fragmentation, ambivalence, indifference.*

Statement of the problem. Political culture directly or indirectly affects the behavior of people and the activities of their organizations, the perception of the population of domestic and international politics, the recognition of a person's place in the political sphere of public life. Therefore, it is very important to consider the phenomenon of political culture and the peculiarities of its manifestation in the life of Ukrainian society.

Analysis of recent research and publications. The phenomenon of political culture has been studied and analyzed to one degree or another in the works of Plato, Aristotle and other thinkers of antiquity. German philosopher and educator I. Herder introduced the very term «political culture» into scientific usage in the eighteenth century. However, as a political category, this term acquired popularity only in the middle of the twentieth century thanks to the works of G. Almond, S. Verba, D. Powell, T. Parsons, D. Easton and others. Ukrainian scholars began an active study of political culture in the early 1990s. Among modern Ukrainian researchers who deal with both general theoretical issues of political culture and analysis of the state of political culture of Ukraine are V. Bebyk, M. Golovaty, E. Golovakha, M. Dmitrenko, L. Nagorna, O. Proskurin, V. Rebkalo, O. Rudakevich, O. Stegny and others.

The purpose of the article is to outline the way the political culture of Ukraine manifests itself through the lense of its cultural model.

The key findings. It should be noted that there are significant differences in the interpretation of the essence of political culture by domestic and foreign social scientists. Summarizing the approaches of domestic and foreign researchers to the definition of political culture, we will consider it as a set of political values, norms and behaviors, as a set of orientations of members of society in relation to politics in general, the political system and its role in this system.

The political culture of modern Ukrainian society is at the stage of its formation and development. This process is significantly influenced by historical, cultural and geopolitical factors, as well as radical changes taking place in society today. The content and level of development of modern political culture of Ukrainian society is significantly influenced by the following processes: radical changes in the foundations of economic, social, political and spiritual life of society; change and complication of the social structure of society, the emergence of new social groups, the growth of property inequality, increasing vertical and horizontal mobility; reassessment based on the expansion of information lessons of the past, present and future prospects [2].

Political experience is the basis for the development of political culture. It accumulates during the historical development of society and is reflected in moral and religious norms, in existing political customs, traditions, in historical, scientific and literary monuments. Stereotypes, myths and symbols are also the carriers of political experience. This experience is more or less assimilated by people in the process of their political socialization. Based on the historical experience of many generations, the political consciousness of the people is formed.

Ukrainian thinker in the diaspora B. Tsymbalisty wrote: «political culture is a product of historical development and experience of the people. In the case of Ukraine, this experience was bitter... In order to understand the political culture of Ukrainians, it is necessary to pay attention to the sources of influence that have historically stimulated or stopped the development of Ukrainian political culture».

B. Tsymbalisty singles out the following features of the history of Ukraine that had an important impact on the development of Ukrainian political culture:

1. Centuries of statelessness, i.e. the lack of opportunity to gain experience of power, to be equal in relations with other peoples and to feel free to own their land.

2. The dismemberment of Ukrainian territory and the inclusion of its parts in different states with different cultures, political systems, which led to psychological, domestic and political alienation between different parts of the Ukrainian people [7].

Political consciousness consists of various ideas of people about politics and political relations. According to the definition given in the political science dictionary, political consciousness is an indirect reflection of the political life of society, the essence of which is the problem of power, development and satisfaction of interests and needs of political actors, a set of views, assessments, attitudes, which, reflecting political relations relative independence.

The current political consciousness of Ukrainian society is greatly influenced by the difficulties in the economic and social spheres, public disappointment, rising crime, the inability of the ruling circles of Ukraine to offer the people a real program to overcome the crisis. Political consciousness and the level of political development of society as a whole determine the political behavior of the individual. Political behavior is a set of reactions of social actors (social communities, groups, individuals, etc.) to the activities of the political system [3].

Among the social and political factors influencing the political behavior of the individual should be called the political regime of society, its legal system, level of culture, socio-class, national, socio-demographic, professional affiliation of the individual, his place of residence (city or village). American political scientists G. Almond and S. Verba generated their classification of the types of political culture and specified three main types of it:

- patriarchal political culture is focused on local values (values of clan, tribe, community) and can be manifested in the form of local patriotism, respect for family, this includes corruption and the emergence of political «clan», which is also relevant for Ukraine;
- citizens' type of political culture (or culture of subjugation) is characterized by a passive attitude of citizens to the political system. The individual, having certain political knowledge and certain political orientations, is not involved in the political life of society. Unlike the patriarchal type, a person with a citizen type of culture is focused on the political system, has certain expectations, but is not yet ready to interact with the government, obeys it due to tradition or fear of sanctions;
- activist type of political culture (political culture participation) is characterized by the orientation of citizens to politics, the active involvement of individuals in political life. Citizens through elections, interest groups, parties formulate their interests and influence the political process [1].

Such ideal types of political culture in their pure form do not occur in any country in the world, and in real political life, there is a combination of these types.

Based on the above classification, Ukrainian political culture can most likely be attributed to the subject or to the subject-patriarchal type of political culture. At the same time, it is necessary to point out a certain cyclical activity of the Ukrainian population in terms of participation in political events. Thus, the «Orange Revolution» (2004) and the «Revolution of Dignity» (2013–2014) significantly influenced the education of the activist type of political culture among Ukrainian citizens. However, the non-fulfillment by the political elite of the promises of the revolution had a negative effect on the development of the political culture of the citizens, on the consolidation of its activist type. Recent events have proved that political culture is a reflection of economic, political, and civic processes in Ukrainian society. Although Ukraine has announced a course focused on «civic activism» culture, but based on the attitude of citizens to the government, and vice versa, the real results and progress are not yet visible. As a result of many factors,

both historical and modern, the political culture of modern Ukrainian society is internally contradictory [5].

Such features as regionalism, fragmentation, inorganicity and ambivalence characterize the political culture of modern Ukraine. Ukraine is a country with very pronounced regional peculiarities. Traditional regions (West, East, Center, and South) differ significantly in many indicators such as: historical and political experience, geopolitical features, socio-territorial structure and ethnic composition of the population, its religious affiliation and more. These indicators significantly affect the political consciousness of the population, determining the priority of certain social values and guidelines [6].

Regional differences in the political culture of Ukraine are one of the most important factors in its fragmentation. Fragmentary political culture is characterized by a lack of public consent to the political system of society, differences in understanding of power, social disunity, lack of trust between groups and loyalty to government agencies. This type of political culture is characterized by such features as high degree of conflict, use of violence, lack of generally accepted effective procedures for resolving conflicts, and instability of governments.

Characterizing the political culture of modern Ukraine, the scholars specify such features as political indifference of citizens, erosion of moral values and ideals, the destructive activities of ultra-radical forces. Political indifference is reflected in the indifference to politics, alienation from it. For people of this type, it does not matter who is currently in power, what political regime prevails in the country. They believe that in politics «nothing depends on them», «everything will be decided for them», and therefore their participation in politics has no prospects, and therefore is not needed [6].

The erosion of moral values is due to a number of negative facts that have acted or are operating in Ukrainian society. First, the reforms of the 1990s in Ukraine (vouchers, privatization of state property, etc.) were deprived of a moral basis, and contributed to the destruction of public morals and people's faith in justice. Secondly, it is corruption that has permeated all spheres of Ukrainian society. Corruption has become a mass phenomenon and has become an element of everyday life, customs, traditions, and therefore for many people has become a cultural norm. Peculiarities of the political culture of modern Ukrainian society are: 1) the lack of a stable tradition of participation of the majority of the population in political life; 2) political infantilism of a large part of the population, credulity; 3) lawlessness and arbitrariness of the authorities in the center and on the ground during political rallies; 4) weakness of political parties and movements.

Conclusion. The above problems and negative characteristics of modern Ukrainian political culture are largely due to historical factors, underdeveloped democratic political institutions, low pace of reforms, lack of fundamental common political values, and hence a holistic system of political socialization, which reproduces and transmits them to the general population. The political culture of modern Ukrainian society is in a state of formation, experiencing serious action from

the geopolitical and historical factors and radical changes taking place in society today. Considering the processes of formation of Ukrainian political culture, we must not forget about the achievements of world civilization. The political experience gained both inside and outside the country needs to be used more widely and intensively.

References

1. Almond G., Verba S. Grazhdanskaya kultura i stabilnost demokratii /G. Almond, S. Verba // Politicheskie issledovaniya. — 1992. — № 4. — P. 122–134.
2. Bebyk V.M. Politichna kultura suchasnoyi molodi / V. M. Bebik, M. F. Golovatiy, V. M. Rebkalo. — Kyiv, 1996. — 112 p.
3. Dmitrenko M.A. Formuvannya politichnoyi kulturi suspilstva v transformatsiyniy period: monografiya / M. A. Dmitrenko. — Kyiv: Vid-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2006. — 192 p.
4. Lipinskiy V: Listi do brativ-hliborobiv. Pro ideyu i organizatsiyi ukrayinskogo monarhizmu / Redaktor Ya. Pelenskiy. — Kyiv: KiyivFiladelfiya, 1995. — 470 p.
5. Nagorna L.P. Politichna kultura ukrayinskogo narodu: Istorychna retrospektiva i suchasni realiyi / L. P. Nagorna. — Kyiv: Stil, 1998. — 278 p.
6. Stegniy O. Typi politichnoyi kulturi regionalnyh spilnot Ukrayini / O. Stegniy // Visnik Lvivskogo universitetu. Seriya Sotsiologiya. — 2008. — Vip. 2. — P. 32–56.
7. Tsimbalistiy B. Politichna kultura ukrayintsiv // Suchasnist. — 1994. — №4.

Hrytsyshyna E.
Student of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

TRUST AS AN IMPORTANT REQUIREMENT FOR DEMOCRACY IN SWITZERLAND

Abstract. *In this article goes about the political system in Switzerland. It shows how democracy works and the structure of the political system. It contains the overview of the democracy features and how it influence on citizens. Its prior objective are existing problems and the ways how to solve them. The results of this investigation is to find several ideas how to make relationship between people and politics stronger and more powerful.*

Key words: *democracy, transparency, globalization, political leadership, legislative process.*

Statement of the problem. There is evidence to suggest that trust in institutions — both private and public — has declined over the years. Switzerland is no exception due to a number of factors: the political context, globalization, the state of the economy, the political culture, attitudes to authority in society, changing values and the media.

Mutual trust between the political institutions — government and parliament — and the citizens is an essential element of the democratic contract and a necessary condition for effective public policy. A decline in trust can mean a lower level of

compliance with rules and regulations. Lack of public trust and interest can make it difficult, if not impossible, to implement reforms and policies that will only produce benefits in the long term and that may have perceived negative effects for some groups of citizens in the short term. A loss of public trust can, in the long run, compromise the democratic system itself.

Purpose of the research. The purpose of the present work is to outline the the role of trust as the main value of Switzerland's political system.

The key findings. The political form in which people live is not arbitrary, but is determined by a country's history and culture. Switzerland is a multi-cultural country with four national languages (German is spoken by 60%, French around 20%, Italian 8% and Romansh 1%). Switzerland has always been a multi-confessional society and this is even truer today [1].

Consequently, Switzerland's political system is a distinct form of federalism with the extensive system of direct democracy. The founders of the modern Swiss state recognized over 150 years ago, that stability and prosperity could only be guaranteed through solidarity and a far-reaching involvement of the linguistic, regional and cultural minorities in the political decision-making processess of the State.

They created a finely tuned political system with a complicated network of checks and balances between:

- the people and the political authorities
- the government and parliament
- the Confederation and the 26 constituent states (cantons).

No-one person should hold too much power. There is no permanent head of the state, no permanent president of the political authorities. No one should always belong to the majority, just as no one should always be in the minority. Every Swiss citizen is at times part of the majority and others part of a minority [2].

Since 1848, the cantons have enjoyed autonomy in all matters in which responsibility, with their consent and that of the people has not been ceded to the federal government. This is one of the reasons why the Swiss Constitution has been amended a lot of times as every new task assumed by the federal government has acquired constitutional legitimization.

Article 60 of the Constitution of 1848 stated that «The supreme power of the Confederation shall be exercised by the Federal Assembly». With the introduction of the legislative referendum in 1874, the Federal Assembly found itself in a situation that was unique in Europe. Other parliaments have, as a rule, preserved their political sovereignty. If, for instance, the House of Commons in London enacts a law, there is no one else who can challenge it. If the German Bundestag adopts a law, a constitutional court has the power to abrogate that law if it deems to be contrary to the Constitution. The people, however, have no say in the matter. The same applies to the French National Assembly [3].

It is no exaggeration to say that the situation in Switzerland is reversed. Federal laws are not subject to any judicial control as to their constitutionality, but they are all

subject to the scrutiny exercised by the people. It is widely known that all Swiss citizens over the age of 18 are entitled to vote in federal matters.

G. Hofstede indicates Switzerland as a Masculine society [4]. Hence, we can presume that the masculinity of its culture can explain why it took Switzerland such a long time to give women their voting rights — they had to wait until 1971, when Swiss men voted in favor in a popular vote. Once that step had been taken, no one quite understood why such a natural right had taken so much effort to introduce.

Trust as an important requirement for democracy.This is particularly true for Switzerland. The Swiss agree with the government and parliament to a far greater degree than in other countries. It manifests itself in the following areas:

1. Ensuring transparency of communication and fostering dialogue with the citizens. The concept of transparency a norm of national legislation, which is surervised by the Federal council on communication. The Federal ouncil not only has the task of informing the public in full and on its activities but also of cultivating relations with the public and keeping abreast of the opinions and concerns expressed in public debate. Effective government communication means cultivating relations. It affects both citizens and the government. For this information to have a persuasive effect, the content as well as the form and the language must be right [5].

2. Comprehensibility and accessibility of information and legislation.

Form and language are crucial. Albert Einstein once said: «Things have to be as simple as possible — but not simpler». People let themselves be guided by this principle when drafting the Federal council's explanatory statements to voters, and in particular in the efforts to find a citizen-friendly language for our legislation. Citizens need to be able to understand their rights and duties without too much effort on their part. Only if government information and legislation is clear and comprehensible, can the response of the authorities be predictable to citizens; only then arbitrary actions can be exposed; only then it is possible for individuals to fight for their rights; only then there can be any legal certainty.

Comprehensibility goes hand in hand with accessibility and this is where the internet comes in. Government portals and the provision by government offices of online services are important projects for the future [5].

3. Promoting values.

Politics is part and parcel of a society and changes along with it. With this change, politics and, in particular, governments have a distict responsibility. Government means taking the lead and being a role model. If a government wants to do this with credibility it must meet specific requirements [6].

First and foremost, it must be honest and humble. *Honesty and humility* mean presenting the decision processes openly and truthfully, saying what people know and what they do not know, admitting that not everything is under control and that mistakes can happen. An honest government can admit that not everything can be planned in advance and that there is no such thing as the one and only solution, but that there are always alternatives [7].

Tolerance and the ability to listen are another requirement. By tolerance it is meant taking note of other points of view and incorporating them into one's own thought processes. That implies listening to and taking one's political opponent seriously. The debate must be on the issues at stake, and must not degenerate into a personal attack. Citizens often react to the way a solution has been presented rather than to the solution itself.

Finally, *unity* is part of political leadership. A government is only credible if it has a certain amount of internal consistency or if it is at least willing and able to achieve unity under difficult circumstances. The unity of government and parliament, and this is at least borne out in studies on Switzerland, is a key factor in its success in referendum campaigns. Against the backdrop of a media landscape that is more interested in confrontation than consensus, and in a confrontation between people rather than a confrontation about the issues at stake, the need for unity is particularly high [8].

Conclusion. The involvement of citizens in public policy, the legislative process and public sector reforms depend on the characteristics of a country's political system, on its traditions and values. The direct democracy in Switzerland is a collective learning process, for citizens as well as for political parties, the government and the parliament.

References

1. Almond, G., & Verba, S. (1963). The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton University Press.
2. Dalton, R. (2008). Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies. Washington, DC: CQ Press.
3. Leite Viegas, J.M. (2007). Political and Social Tolerance. In J. W. van Deth, J. R. Montero, & A. Westholm (Eds.), Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis. London: Routledge.
4. Hofstede Insights. [Electronic Resource]. Retrieved from https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/switzerland/
5. Civic and Political Solidarity Practices in Switzerland [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-73335-7_8
6. Cultural heritage protection in Switzerland [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_heritage_protection_in_Switzerland
7. Justice of Switzerland [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://www.britannica.com/place/Switzerland/Justice
8. Civil Society Organisations in Switzerland [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://drukjournal.bt/civil-society-organisations-in-switzerland/
9. Switzerland and its Democracy — a view from inside [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-5829.html

Kamsiuk A.
Kaminska L.
Students of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

AMERICAN CREED AS THE STATEMENT OF THE NATION'S IDENTITY

Abstract. *The present article deals with the American creed and public trust in the government. It contains the highlights of the main elements of US political culture and the analysis of the population's perception of corruption and their trust in the government. Its prior objective is to investigate the variety of elements of American political culture. The results of this investigation serve for the creation and substantiation of the pattern of political culture in the US.*

Key words: *political culture, American creed, corruption, trust in government, artifacts, Power Distance Index.*

Statement of the problem. Public trust in the government today can be unbreakable, and tomorrow might come to naught. Political culture is a reflection of a government, but it also incorporates elements of history and tradition that may predate the current regime. Political cultures matter because they shape a population's political perceptions and actions. Governments can help shape political culture and public opinion through education, public events, and commemoration of the past. That is why it is important to realize what shapes the country's political culture and the trust of its citizens in government.

Analysis of recent research and publications. The interplay between culture and politics has received significant scholarly attention in the last few decades. Of particular interest has been the apparent causal link between political culture and trust in government. Gabriel A. Almond and Sidney Verba were among the first individuals to investigate this relationship, concluding that successful democracy depends on political culture. Corruption in America has been widely analyzed by Matthew M. Singer, Ryan E. Carlin, and Gregory J. Love. Hofstede's work on the analysis of values also played an important role in understanding the specifics of the American community. Since then, the role of political culture and trust in government has been examined in dozens of countries.

Purpose of the research. The aim of the work is to highlight the main elements of US political culture, analysis of the population's perception of corruption and their trust in the government.

The key findings. Political culture can be thought of as a nation's political personality. It encompasses the deep-rooted, well-established political traits that are characteristic of a society. Political culture takes into account the attitudes, values, and beliefs that people in a society have about the political system, including standard assumptions about the way that government works. Political culture helps build community and facilitate communication because people share an understanding of how and why political events, actions, and experiences occur in their country.

Political culture consists of a variety of different elements. Some aspects of culture are abstract, such as political beliefs and values. Other elements are visible and readily identifiable, such as rituals, traditions, symbols, folklore, and heroes. These aspects of political culture can generate feelings of national pride that form a bond between people and their country [1].

Beliefs are ideas that are considered to be true by a society. Founders of the American republic endorsed both equality, most notably in the Declaration of Independence, and liberty, most prominently in the Constitution. These political theories have become incorporated into the political culture of the United States in the central beliefs of egalitarianism and individualism. Egalitarianism is the doctrine emphasizing the natural equality of humans, or at least the absence of a preexisting superiority of one set of humans above another. The principle of individualism stresses the centrality and dignity of individual people.

Beliefs form the foundation for values, which represent a society's shared convictions about what is just and good. Core American political values are vested in what is often called the American creed. The creed refers to the belief that the United States is a government «by the people, for the people, whose just powers are derived from the consent of the governed». American exceptionalism is the view that America's exceptional development as a nation has contributed to its special place in the world. It is the conviction that the country's vast frontier offered boundless and equal opportunities for individuals to achieve their goals. Consequently, the American creed also includes patriotism: the love of one's country and respect for its symbols and principles. Another core American value is political tolerance, the willingness to allow groups with whom one disagrees to exercise their constitutionally guaranteed freedoms, such as free speech. Americans believe in the rule of law: the idea that government is based on a body of law, agreed on by the governed, that is applied equally and justly. Capitalist economic values are embraced by the American creed. Capitalist economic systems emphasize the need for a free-enterprise system that allows for open business competition, private ownership of property, and limited government intervention in business affairs [2].

Rituals, traditions, and symbols are highly visible aspects of political culture, and they are important characteristics of a nation's identity. Rituals, such as singing the national anthem at sporting events and saluting the flag before the start of a school day, are ceremonial acts that are performed by the people of a nation. Political traditions are customs and festivities that are passed on from generation to generation, such as celebrating America's founding on the Fourth of July with parades, picnics, and fireworks. Symbols are objects or emblems that stand for a nation. The flag is perhaps the most significant national symbol, especially as it can take on enhanced meaning when a country experiences difficult times. The bald eagle was officially adopted as the country's emblem in 1787, as it is considered a symbol of America's «supreme power and authority» [3].

Political folklore, the legends and stories that are shared by a nation, constitutes another element of culture. Individualism and egalitarianism are central themes in

American folklore that are used to reinforce the country's values. Much American folklore has grown up around the early presidents, such as George Washington, and figures from the American Revolution. This folklore creates an image of men, and occasionally women, of character and strength.

Heroes embody the human characteristics most prized by a country. Traditionally, heroes are people who are admired for their strength of character, beneficence, courage, and leadership. Prior to the twentieth century, political figures were preeminent among American heroes. These included patriotic leaders, such as American-flag designer Betsy Ross; prominent presidents, such as Abraham Lincoln; and military leaders, such as Civil War General Stonewall Jackson, a leader of the Confederate army. In the 1990s, business leaders, such as Microsoft's Bill Gates and General Electric's Jack Welch, were considered to be heroes by some Americans who sought to achieve material success. NBA basketball player Michael Jordan epitomizes the modern-day American hero. Jordan's hero status is vested in his ability to bridge the world of sports and business with unmatched success [4].

Corruption was a serious problem in the United States in the late nineteenth and twentieth century. Despite the fact that corruption was pervasive, the United States was never a kleptocracy — we do not see presidents during this period pillaging the national treasury or personally taking bribes. Plenty of presidents looked the other way, or tolerated and to some degree protected a corrupt system, but we don't see the kind of kleptocratic leadership that some modern developing countries are struggling to dislodge. For another thing, at least at the federal level, the institutions of justice — courts and prosecutors — seemed relatively clean and basically functional [5].

Corruption in the United States is apparently at its worst in almost a decade, according to a new global report released by Transparency International. Advocates attribute the drop to declining trust in democratic institutions and poor oversight of pandemic-related financial aid.

In the annual Corruption Perceptions Index (CPI) 2020, the United States fell to a low of 67 out of a maximum possible score of 100, down from a high of 76 in 2015. The US took 25th place, two places lower than the previous year. By its nature, corruption is difficult to document, so the index relies on a variety of different sources to measure the level of perceived public sector corruption. The lower the score, the worse the corruption. Two-thirds of the 180 countries and territories included in the 2020 index scored below 50, with an average of 43 [6].

Scott Greytak, the advocacy director for the U.S. office of Transparency International, cited a broader «decay» in U.S. political institutions as a major contributor to the country's declining rating. Gretyak noted that public confidence in U.S. elections has been undercut by disinformation and record-setting amounts of untraceable money in elections — especially in 2020, when twice as much was spent compared with 2016 [6].

Correlating Hofstede's Power Distance Index and previously mentioned Corruption Perception Index, there were some researches that proved the existence of a connection between these two indices. It has been revealed that the increase in

power distance significantly increases corruption. As we can see, the United States has a lower power distance according to Hofstede with a score of 40, compared to the world average of 55 (15 th place total of 70 countries). According to Transparency International, the US takes 25th place in the 2020 Corruption Perceptions Index among almost 180 countries included, which is a subject to assume that it is a high score in comparison to the total number of countries [7].

Sooner or later any discussion of the role of law in the United States turns to the question of the litigiousness of Americans. Litigiousness is a form of corruption that is particularly prevalent in the United States. It is the process of taking a case to a court of law so that a judgment can be made. Litigiousness is widely held to be an American trait, not only by allegedly fewer litigious foreigners but also among Americans themselves. There are some concerns about Americans' litigiousness, which is treated as a cultural self-representation of American society. Litigation is an important activity in its own right, but it is the concern of Americans about it. There are some observations that many Americans are ready to believe in their own allegedly litigious national character, even when evidence for this characterization is absent, ambiguous, or contradictory. The corruption point, in this case, is that public officials and different lawyers can be given huge briberies during lawsuits [8].

Corruption is always a context-specific story, but the United States has slipped in some specific areas. And we would like to point out the most important reason for such a slide. We believe that today fewer Americans trust either the politicians that rule them or indeed the institutions that help shape public life. Successful anti-corruption is built around integrity management, which requires public servants to act in appropriate ways. The highest ethical and moral standards — would let U.S. citizens begin to believe that a «cleanup» of the American government was underway [9].

Many Americans think declining trust in the government and in each other makes it harder to solve key problems. Trust is an essential elixir for public life and neighborly relations, and when Americans think about trust these days, they worry. Two-thirds of adults think other Americans have little or no confidence in the federal government. Majorities believe the public's confidence in the U.S. government and in each other is shrinking, and most believe a shortage of trust in government and in other citizens makes it harder to solve some of the nation's key problems.

As a result, many think it is necessary to clean up the trust environment: 68% say it is very important to repair the public's level of confidence in the federal government, and 58% say the same about improving confidence in fellow Americans [10].

Moreover, some see fading trust as a sign of cultural sickness and national decline. Some also tie it to what they perceive to be increased loneliness and excessive individualism. About half of Americans (49%) link the decline in interpersonal trust to a belief that people are not as reliable as they used to be. Many ascribe shrinking trust to a political culture they believe is broken and spawns

suspicion, even cynicism, about the ability of others to distinguish fact from fiction [11].

Some 84% of Americans believe it is possible to improve the level of confidence people have in the government. Their written responses urge various political reforms, starting with more disclosure of what the government is doing, as well as term limits and restrictions on the role of money in politics. Some 15% of Americans point to a need for better political leadership, including greater honesty and cooperation among those in the political class. Some other offers to improve trust in government are:

1. Members of each party should be less concerned about their power and the next election and more concerned with how they can serve their people.
2. Importance of ethics laws and follow through for violators.
3. Promoting fact-based legislation.
4. Better relations among both parties and leaders [12].

Conclusion. Political culture is defined by the ideologies, values, beliefs, norms, customs, traditions, and heroes characteristic of a nation. People living in a particular political culture share views about the nature and operation of government. Political culture changes over time in response to dramatic events, such as war, economic collapse, or radical technological developments. The core American values of democracy and capitalism are vested in the American creed.

Corruption undermines U.S. interests in a variety of ways: starting with impeding global development and ending with damaging the quality of governance and public confidence in institutions. But the US government takes all the measures to combat corruption and maintain people's trust in the government.

A major problem in America's political culture is citizens' lack of trust in government. Some see fading trust as a sign of cultural sickness and national decline. Americans connect such a distrust with government performance problems and corruption. To improve the situation, the American government should introduce political reforms, starting with more disclosure of what the government is doing, as well as term limits and restrictions on the role of money in politics.

References

1. Aaltola M., Sinkkonen V. (2017). Political culture and the domestic aspects of American leadership: towards a new version of the clash of civilizations. Available at: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/11/wp95_political_culture_and_the_domestic_aspects_of_american_leadership-1.pdf
2. Zechmeister E. J., Lupu N. (2019). The Political Culture of Democracy in the Americas: First Glance at Topline Results. *USAID*. Available at: https://www.vanderbilt.edu/lapop/ab2018/2018_19_Regional_Mid-Fieldwork_Preliminary_Report_053019.pdf
3. Library of Congress (2021). Symbols of the United States. Available at: https://www.loc.gov/classroom-materials/symbols-of-the-united-states/

4. U.S. Department of the Interior (2021). American Heroes. Available at: https://www.doi.gov/american-heroes/heroes
5. A history of corruption in the United States. Harvard Law Today. Available at: https://today.law.harvard.edu/a-history-of-corruption-in-the-united-states/
6. CAILEY GRIFFIN, AMY MACKINNON. Report: Corruption in U.S. at Worst Levels in Almost a Decade. Available at: https://foreignpolicy.com/2021/01/28/report-transparency-international-corruption-worst-decade-united-states/
7. G. Hofstede. Hofstede Insights. Available at: https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/the-usa/
8. Corruption in The USA: The Difference a Year Makes. Transparency International. Available at: https://www.transparency.org/en/news/corruption-in-the-usa-the-difference-a-year-makes
9. Dan Hough (2020). In 2019, the U.S. ranked as more corrupt on this international index. That happened last year, too. The Washington Post. Available at: https://www.washingtonpost.com/politics/2020/01/24/2019-us-ranked-more-corrupt-this-international-index-that-happened-last-year-too/
10. Lee Rainie, Scott Keeter and Andrew Perrin. Trust and Distrust in America. U.S. Politics & Policy. Available at: https://www.pewresearch.org/politics/2019/07/22/trust-and-distrust-in-america/
11. Hinton N., Montalvo D., Maldonado A, Moseley M., Zizumbo-Colunga D. (2014). The Political Culture of Democracy in the Americas, 2014: Democratic Governance across 10 Years of the AmericasBarometer. *USAID*. Available at: https://www.vanderbilt.edu/lapop/ab2014/AB2014_Comparative_Report_English_V3_Updated_040517_W.pdf
12. Levin Y. (2018). The American Context of Civil Society. Available at: https://ssir.org/articles/entry/the_american_context_of_civil_society#
13. Kessler M. (2018). Free Speech Doctrine in American Political Culture: A Critical Legal Geography of Cultural Politics. Available at: https://cpilj.law.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/2515/2018/10/6.2-Free-Speech-Doctrine-in-American-Political-Culture-A-Critical-Legal-Geography-of-Cultural-Politics-by-Mark-Kessler.pdf
14. Lowie, Robert H. (1940). American Culture History. Available at: https://escholarship.org/content/qt9s51z8wg/qt9s51z8wg.pdf?t=lnr9f4

Korablova Y.
Malichevska L.
Students of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

SHAME AS A CULTURAL CONTROL MECHANISM IN JAPAN

Abstract. *In international comparisons, Japan is not a particularly corrupt country. According to TI's Corruption Perceptions Index Japan was behind Germany, ahead of France and Belgium, and ahead of the EU's four southern Member States. There is virtually no petty corruption; and apart from among segments of the political and managerial class, moral condemnation of corruption is near universal. At the same time, corruption is a structural component of Japan's power structure. Political contributions — mostly of the illicit sort — are an essential lubricant of cooperative interactions in Japan's fractious power triangle. Political corruption is endemic in a system of gift culture ruled by Japan's oligarchy.*

Key words: *corruption, political culture, sense of shame, "losing face", cultural identity.*

Statement of the problem. Political culture is a set of characteristics inherent in a particular community of people, including common historical memory, cultural identity, norms and values, beliefs and preferences, social practices and customs. According to this statement, political culture forms an approach to thinking about politics, proceeding from a certain algorithm. Likewise, politics can be defined as the answer to the questions «When?», «Who?», «What?» and «How?» or as an overbearing distribution of values. Thus, political culture is formed and shared by a specific group of people with a common memory and historical experience [1].

There is an impressive body of research literature on Japanese political culture. For example, Ruth Benedict, anticipating the occupation of Japan by the Allied powers after World War II, wrote a book with the clear goal of helping to better understand Japanese culture. The author emphasized the authoritarianism and collectivism of the Japanese, based on the culture of «shame», by comparing it with the democratic and individualistic nature of Western man, which is based on the culture of «sin». Initially, shame is a typical feature of a collectivist society. Understanding its nature helps to explain the power of this phenomenon in such cultures as the Japanese [2].

Shame is a social process, which «depends on whether the infringement has become known by others». (Hofstede 2010) In so far as, in collectivist society family or other group is a primary unit of society, not an individual itself. Moreover, a person is only a part of a complex group system, who has no chance to express himself without group approval. All these things become a departing point and a source of shame. In Japanese culture, individuals historically face the problem of being shamed or stayed faithful to themselves. Such inner conflict motivates people either to do something in the right way or force them to make irretrievable mistakes, such as suicide. Feel of shared liability is often an albatross for group members. Moreover, the physician Takeo Doi argued that the Japanese, at an early age

surrounded by the extraordinary attention and care of their mothers, in adulthood, making mistakes, also expect from others for condescension and understanding. An opposite peculiarity inherent in Japanese culture is a sense of «losing face». «Face describes the proper relationship with one's social environment, which is as essential to a person (and that person's family) as the front part of his or her head [3].

All these facts prove and explain the position of Japan in scores of a country by Hofstede dimensions.

Analysis of recent research and publications. An initial survey of the literature indicates that there are many reasons that take priority of corruption at the societal level. There is an agreement among the scholars in different fields of research that distinctive societal cultures influence a wide variety of social phenomena (House et al., 2002; Hofstede, 1983). Organizational behaviour studies indicate that values and culture strongly influence personal behaviours (House et al., 2002; Hofstede, 1983). Cultural dimensions may influence the individual's perception of ethical situations (Scott et al., 1993); therefore, national cultural differences are expected to influence corruption. Understanding cultural dimensions that may influence the level of corruption is critical for a firm's and a country's competitiveness (Davis and Ruhe, 2003) and for conducting international business overseas (Park, 2003). Previous studies have shown that national culture is an important factor that may explain corruption, but this has not been investigated across different countries (Davis and Ruhe, 2003; Park, 2003).

The aim of the article is to highlight the influence of cultural values on the Japanese political culture; to specify how the sense of shame influences behavioural patterns in the sphere of politics and fighting corruption.

The key findings. Japan is a highly developed country with mature civil society institutions, a system of separation of powers, independent media and fair competition in the political sphere. That is why it is one of the least corrupt countries in the world.

In pre-capitalist Japan, gifts, tributes, and bribes did not differ from one another. From the middle of the XIX century, in the country begins the transformation, restructuring of the Japanese socio-political system according to the Western model, but with the preservation of many traditions (the Meiji era) [4].

In modern Japan, however, corruption is largely generated by the guiding role of the state in the economy and the system of civil service.

The peculiarities of the political struggle in the country are the election campaign and monopoly in power from 1955 to 1993. A special relationship with business and officials origins in that time.

The dominant role in the economy after the defeat in World War II belonged to the state, which operated through informal intervention and leadership. A specific feature is that the Japanese state issues a huge number of certificates for various economic activities, and business is highly dependent on the issuance and renewal of licenses.

Until the 1990s, officials in the country, influenced business not through written orders, but verbal directives. A special relationship developed between the bureaucracy and businesspersons, who tried to avoid various punishments. As a result, in the second half of the 20th century, a union of bureaucracy and business began to form [5].

The Japanese civil service is characterized by slow career advancement and early retirement from public service (at about 50 years old), which is considered as one of the factors of corruption. Even the successful officials leave their seats early, and they need to get a job somewhere. Before leaving, they are forced to establish special relations with the companies supervised by their department, which then, after they leave the civil service, attach former officials to good positions as advisers, sometimes deputy leaders. This transition from public service to private companies means amakudari (translated as «descent from heaven»). A public service, accordingly, is on the top of this system. The official prepares all the conditions for himself, forging relationships and maintaining close personal ties with all colleagues. Companies are interested in this, because they are afraid of sanctions and insure themselves for the future, hiring a departed official. The interests of officials and private companies are intertwined. Some say that this is good; others believe that it is a breeding ground for corruption. For a long time, this was not seen as something negative in Japanese society. The level of salaries in civil sector in the second half of the 20th century was 30–50% lower than in the private sector. Getting a job with a private company was seen as a fair reward [6].

As for political campaigns, in Japan, campaigning is a costly undertaking and, at the same time, a basis for creating special relationships between candidates for a parliamentary mandate, private business and even the yakuza. The winning candidate rewards sponsorship campaigns, pressures officials to create all conditions for sponsors to receive profitable government orders, etc. [7].

The high level of government interference is one of the prerequisites for the persistence of corruption in Japan. Huge funds are allocated for public works, the construction of roads and structures. Private construction companies, usually, are closely associated with officials of a particular department, which naturally leads to collusion between applicants for a state order and officials. Such contests are fictitious. Iron triangles emerge linking bureaucracy, politicians and private entrepreneurs. Particularly fertile ground for the formation of triangles was created during the political dominance of the Liberal Democratic Party in 1955–1993. In 1993, the era of unconditional domination of this party ends, but the connections of its opponents, the same Democratic Party of Japan, with certain circles of private business and bureaucrats are also very significant [8].

Talking about the fight against corruption, recently there was adopted an act on information, according to which any citizen, even a foreigner, can demand from the Japanese state disclosure of information of interest to him related to the activities of the authorities. Private companies actually «bribe» officials with a variety of services:

they buy memberships in prestigious golf clubs, take them to special restaurants and bars, pay for trips abroad, etc.

Corruption scandals seriously affect the political struggle in Japan, and they do not remain only the property of the press. The rise to power of the Liberal Democratic Party and its defeat in 1993 was largely due to the corruption scandals that constantly occur in the country [9].

The frequent appearance in the press of information about corruption scandals means a real fight against corruption. Officials pay for their short-sighted actions with careers, reputations and imprisonment, which, in turn, is one of the signs of the effectiveness of the fight against corruption.

In addition, it is necessary to mention more important facts:

• lack of control over the expenditures of officials;

• sanctions for corruption affect the participants of a corrupt transaction, as well as its intermediaries;

• prohibition for officials to get a job in private companies after leaving the civil service.

Summing up, it can be argued with good reason that the fight against corruption in Japan is being conducted successfully and effectively, although several unresolved problems still exist [10].

Nowadays, Japan is consumed by a variety of debates concerning the potential future direction of the country. Many of them regard economics, security and defense. Resolution of these debates will be critical to Japan's future, but the battles over various choices are deeply political, involving potentially winners and losers [11].

The possibility and effects of «independent agencies» within the Japanese socio-economic framework is an extremely interesting and crosscutting issue. It can be a problem for deeper research, which may shed further light on various policy issues of today's Japan (Pascha, 1999).

In the Japanese politics, bribery and corruption occur sporadically. In a recent case, Tsukasa Akimoto, an up-from-the ranks member of the Liberal Democratic Party (LDP) and former state minister in the Cabinet Office in charge of integrated resorts businesses, including the introduction of casinos to Japan, was arrested on December 25, 2019 for suspected receipt of a 3.7 million yen (about $33,610) bribe from a Chinese gambling company, 500.com (Akimoto, 2020).

In March 2019, the OECD Working Group reiterated its recommendations that Japan should:

1) increase the level of sanctions and the limitation period for foreign bribery;

2) broaden its framework for establishing nationality jurisdiction over legal persons;

3) encourage its agencies to become more proactive in detecting foreign bribery;

4) ensure that the Ministry of Justice transmits and clarifies allegations of foreign bribery without creating delays in opening investigations;

5) ensure that the prosecution exercises its role independent from the Ministry of Justice and the Ministry of Economy, Trade and Industry («METI»);

6) ensure that both the police and the prosecution are more proactive and coordinated when investigating foreign bribery, including by reducing the reliance on voluntary measures and confession [12].

Conclusion. The development of the Japanese character is based on a sense of shame. Within the system of the Japanese cultural values, shame can be interpreted as a mechanism of personal control. It so happened historically that it is a shame for a Japanese to break the rules, deceive another person, and behave impolitely with the public. This feature is supported by a collectivist society, as well. Despite the fact, that the Japanese society is less collectivistic, than other Asian neighbors, the sense of shame or losing face is an essential feature of its paternalistic culture. The Japanese devotes a lot of energy to not being a potential source of shame for the social group with which he/she contacts: families, schools, companies. Loyalty to the group is as strong as the obligation to maintain and enhance its prestige. That is one of the reason of absence petty corruption in Japan.

By and large, in the fight against corruption in Japan, such specific points have become as main priorities: 1) moral and ethical education of young people; 2) civil service reform (decent wages, incentive system, principle of meritocracy); 3) ensuring civil liberties (a system of social and legal control and moral influence on politicians by civil society). There is no doubt that Japan is a unique country, which from an underdeveloped feudal state became a modern, democratic state. As a result, today's Japan is a highly developed power in which European legal norms are effectively combined with national traditions and characteristics.

References

1. Akimoto, D. (2020). Power and money in Japanese politics. Retrieved March 29, 2021, from https://thediplomat.com/2020/02/power-and-money-in-japanese-politics/

2. Benedict, R. 1989. The chrysanthemum and the sword: patterns of Japanese culture. With a foreword by Ezra F. Vogel. Houghton Mifflin.

3. Hofstede, G. (1983). National culture in four dimensions. International Studies of Managementand Organization, Vol. 13, pp. 46–74 from https://www.jstor.org/stable/pdf/40396953.pdf?refreqid=excelsior%3Aa98a07a64e96d35b8ec3395986d81fab

4. Davis, J.H. and Ruhe, J. (2003). Perceptions of country corruption: antecedents and outcomes, Journal of Business Ethics, Vol. 43 No. 4, pp. 275–88.

5. Finlay, M. (2020). 7 things to know about Japanese politics. Retrieved March 29, 2021, from https://blog.gaijinpot.com/7-things-know-japanese-politics/

6. House, R., Javidan, M., Hanges, P. and Dorfman, P. (2002). Understanding cultures and implicitleadership theories across the globe: an introduction to Project GLOBE. Journal of WorldBusiness, Vol. 37, pp. 3-10, from https://www.researchgate.net/publication/222837925_Understanding_Cultures_and_I

mplicit_Leadership_Theories_Across_the_Globe_An_Introduction_to_Project_GLOBE
7. Neely, C. (2016). The Japanese political system. Retrieved March 29, 2021, from https://www.japanindustrynews.com/2016/06/japanese-political-system/
8. Park, H. (2003). Determinants of corruption: a cross-national analysis. The MultinationalBusiness Review, Vol. 11, Fall, pp. 29–48. Retrieved from https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/1525383X200300010/full/htm
9. Carlson, M., & Reed, S. (2018). Political Corruption and Scandals in Japan. Ithaca; London: Cornell University Press. Retrieved March 29, 2021, from http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1w0dcqp
10. Pascha, W. (1999). Corruption in Japan: An economist's perspective. East Asian Studies, 23. P. 1–19. Retrieved from https://www.econstor.eu/bitstream/10419/41028/1/309399068.pdf
11. Pempel, T. J. (n.d.). Politics of contemporary Japan. Retrieved March 28, 2021, from https://polisci.berkeley.edu/sites/default/files/people/u3855/PS243C-F03.pdf
12. Pickworth, J., & Dimmock, J. (Eds.). (2020). Global legal Insights — Bribery & Corruption (Seventh ed.). London, United Kingdom: Global Legal Group, from https://www.lw.com/thoughtLeadership/gli-bribery-corruption-7th-ed-japan
13. Scott, V., Saviour, N. and James, B. (1993). The effects of culture on ethical decision-making: an application of Hofstede's typology. Journal of Business Ethics, Vol. 12, pp. 753–760. Retrieved from https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.465.339&rep=rep1&type=pdf
14. Hofstede, G., Hofstede, J. and Minkov, M. (2010), «Cultures and organizations software of the mind. Intercultural cooperation and its importance for survival», McGrawHill companies, p. 110.

Leshchyshyn M.
Stadnyk S.
Statkevych A.
Students of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

CULTURAL AND SOCIAL ATTITUDES TO CORRUPTION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Abstract. *The present article deals with the main concepts of cultural dimensions in the People's Republic of China (PRC) and the way they can explain Chinese businesspersons and civil servants behavioural patterns. Based on the range of cultural theories, the main objective of this article is to highlight the issues of intercultural relations, which may be applied to different spheres of international relations with China. The results of this research can be found useful when dealing with business and having business relationships with the PRC.*

Key words: *corruption, Confucianism, collectivism, government of the people, business.*

Statement of the problem. China's rapid economic growth and huge economic potential over the past decades has caused shock waves in a number of global markets. Cooperation with China is of high interest to many international companies and countries; therefore, it is important to understand the main facets of the national social, cultural, and business environment in order not to make a leap in the darkness. To pursue mutual understanding, knowing cultural attitudes would be a great guide for West representatives in China. Besides, it is quite necessary to keep abreast with the Chinese political and economic decisions in order to gain the best performance possible.

Analysis of recent research and publications. Meihong Zhu Aihua Li analysed the attitudes to corruption from the perspective of the Chinese culture, while Timothy and Tara Francis Chan did it from the perspective of the Western business. Jon S.T. Quah provided a wide overview of the Chinese corruption scandals. The point of view of a Ukrainian researcher — Ganna Gerasymenko has also been considered.

Additionally, the paper contains the information of the Corruption Perceptions Index by Berlin-based Transparency International. The authors try to correlate the economic data with modern the cultural theories.

Purpose of the research. The article focuses on the problems China is currently facing, draws attention to the level of corruption and outlines the corruption perception in the country through the lense of the the Chinese unique culture.

The key findings. At a score of 20 China is a highly collectivist culture where people act in the interests of the group and not necessarily of themselves [1].

One of the features of Collectivism is that it encourages cooperation, whereas individualism is more focused on competition. For a Western businessperson, what seems most important to remember is that the collectivist substrate of the Chinese cultural system (with its associated concepts such as conforming, submission, coercion, hierarchy, face) exists initially in the context of the complex network of the Chinese collective groups, and as such may not be applied equally to out-of-group parties (whether those parties be Chinese or foreign) [2].

Despite the existence of culture-sensitive and subjective assessments of corruption, such as the assertion that «Corruption is not a clear-cut issue, it is not the deeds themselves that are solely important, but also the perceptions of those deeds based on values held by the perceiving group», the legal context facing businesspeople today is more normative. For businesses, this can present «tension between operating in markets in which corruption is considered a problem and accepting a clear obligation to respect the treaty's restrictions on bribery in foreign markets» [3].

Beyond the business context, corruption and attitudes towards it are also relevant to a broader consideration of politics, political economics and governance. From the Chinese point of view, although there is a «wide range of unethical behaviours which the Chinese categorize as «corruption», definitions seem largely to parallel those defined given. In the late 1970s, official corruption generally still

meant three things: tanwu, shouhui, and tequan. Tanwu was the misappropriation of public property by state officials through embezzlement, theft, or swindling. Shouhui referred to the use of official positions to take in bribes. Tequan encompassed a range of privilege-seeking activities by officials [4].

Prevalent corruption can hinder economic competitiveness and disincentivize foreign investment. Thus, fighting corruption became a new agenda for the new China`s leaders. The second half of the 20th century began with criminalizing of corruption and further law's introduction. However, there were no results until 1979 with the adoption of the Criminal Law of the People's Republic of China that anti-corruption laws were officially codified. In 2007, National Bureau of Corruption Prevention (NBCP) was established. It was in charge of corruption preventing, government transparency improving, and building an online forum through which citizens could issue complaints [5].

From a legal perspective, China has enacted several laws and regulations to provide a legal foundation for anti-corruption campaigns. As the deadline approaches, related legal actions have also been accelerated. Sooner in 2012, newly elected President Xi Jinping launched a comprehensive anti-corruption campaign.

By the end of 2018, 2.7 million officials have been investigated, among which seven national-level leaders and two dozen high-ranking generals have been spotted. Around 58,000 officials have been brought to trial, with two ultimately being sentenced to death [6].

It was the most effective over the all-time — it has recovered a significant amount of assets lost because of the corruption, totalling more than $2 billion.

According to the survey, the most corrupted sectors in China areReal Estate & Construction and Manufacturing. There are some notorious events, which clearly show how corruption can affect even the innocent.

On 12 August 2015, a series of explosions killed 173 people, according to official reports, and injured hundreds of others at a container storage station at the Port of Tianjin. It became a turning point in China's corruption crackdown. Tianjin is a well-developed city, famous for having the highest GDP per person in China. It is an important industrial center — there are located large commercial and strategic oil storage facilities as well as a floating unit for liquified natural gas imports. Though the city had laws stating a minimum distance of 1km, the local companies have impertinently broken the law and stored hundreds of tons of sodium cyanide, far more than legally allowed, within 500m of homes. There were a number of investigations and evidence against companies' executives, who admitted to using political connections to circumvent basic safety regulations. In general, 23 people were prosecuted in this case [8].

The second case represents a big corruption case, this time valued in money, not people's lives. Zhao Zhengyong is the former politician of the Communist Party, who placed under investigation for corruption after his retirement. In 2020, he was sentenced to death penalty for being guilty of a large bribery case. He was found to have accepted more than $102.4 million in bribes [9; 16].

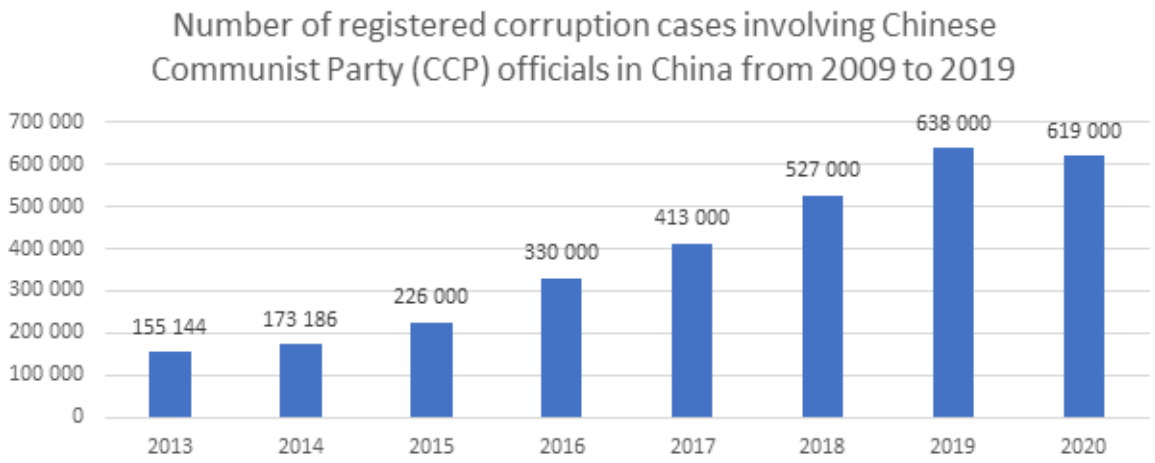

Based on [10]

When reviewing recent stories it is quite clear that corruption scandals involving foreign companies in China are also not uncommon. The example includes allegations made by the Chinese government that Britain's biggest drugmaker, GlaxoSmithKline used bribing in the amount of 3 billion yuan or US$482 million to promote their products via Chinese health organizations by posting fake receipts [11].

This scandal was widely explored within the country and outside by the state's-controlled press, chief executives were arrested and there was a large fine as well. The company lost its market share in China as a result. In fact, for the highly corrupted country that should not be a big case, but it is because bribery is so common, and because everyone does it, the Chinese collectivistic government has the power to pick winners and losers. However, is this just a behaviour of the power elite or the way all the citizens live with? The answer to this question requires a culture analysis as the following.

Belonging to a long-term oriented culture, the Chinese highly appreciate their life pattern — Confucianism. For instance, office managers are influenced by Confucian values both in organizational and in personal life, that is any position is seen as a way to achieve power and, hence, financial reward [12].

However, China, following economic prosperity, prefers methods of cooperation to competitive ones as it is in collectivistic societies. Moreover, representing a monochronic culture, the Chinese feel comfortable following decisions made by more powerful people. Therefore, it is not surprising that once officials in high-power distance society are engaged in corruption, the whole system will suffer from it. In fact, the Chinese companies are easily influenced by coercive pressures [13].

Compared to autonomy and independence in Western societies, research has shown mutual dependency is a fundamental element in Chinese traditions.

Trying to understand the avoidance of confrontation or why the collectivist Chinese are often thought to be conforming and submissive, there is another describing facet of Chinese culture — the place of harmony in day-to-day life.

The reality of this collectivism in a business context may be seen in an example when a firm is making a decision on an action, it may conform to institutional

pressure from the business environment to maintain its status instead of only pursuing economic efficiency. It should be noted that traditional Chinese sociologists do not apply the «collectivist» label to China, but refer to China as a relationship-based society [14].

Furthermore, to understand the functioning of «rules» in the Chinese context, it is necessary to return to the Confucian foundation of the culture: «Under Confucianism, governance by ethics is preferred over governance by law» [14].

In order to conceive how a system of mutually supportive relationships can operate without a legal framework, it is helpful to have an understanding of trust in a Chinese context. The core idea of it is that relation-based societies usually lack public trust, instead, they put great emphasis on personal loyalty.

Fortunately, young representatives of the Chinese society get tired of the lifestyle full of cynicism, political apathy, cognitive confusion, and lack of trust in society and government according to the empirical study of Capital University of Economics and Business in 2019. This study provided us with the statistics based on the questionnaire among the PRC's youth due to which people at the highest education level, concern about anti-corruption very much, and tend to diversification sources of the press, and have the highest perceptions of anti-corruption [15].

Conclusion. Collectivistic Chinese live in the monochronic, long-oriented, competitive culture, where reciprocation is a common thing. Confucianism is the philosophy, which envisages trust and respect to more powerful people. In fact, avoidance of confrontation can be explained by the privileged place of harmony in the minds of the Chinese. However, a young generation, perhaps due to the effect of globalization, are desperate to build a country with more equalities, absence of cynicism, political apathy, and cognitive confusion. Fighting corruption in China became efficient only after Xi Jinping's campaign in 2012, which revealed millions of cases of power abuse. However, there are still lots of cases that arise every day, emphasizing that more comprehensive efforts and reforms are needed to root out corruption.

References

1. Geert Hofstede, G. Jan Hofstede, Michael Minkov «Culture and Organizations. Software of the Mind» The McGraw-Hill, 2010.
2. Winters T. Cultural attitudes to corruption: a perspective on the interplay between cultural and legal norms for Western businesses operating in China. [Electronic resource]. Available at https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/80673
3. Former Shaanxi CPC chief given suspended death sentence for bribery [Electronic resource]. Available at http://en.people.cn/n3/2020/0801/c90000-9717205.html
4. R. Wike, B. Parker. Corruption, Pollution, Inequality Are Top Concerns in China. [Electronic resource]. Available at https://www.pewresearch.org/global/2015/09/24/corruption-pollution-inequality-are-top-concerns-in-china/

5. Meihong Zhu Aihua Li. Media guiding effects on public perceptions of the Chinese government anticorruption: evidence from a survey experiment. Retrieved from https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050917326376
6. How Does Corruption Hinder China's Development? [Electronic esource]. Available at https://chinapower.csis.org/china-corruption-development/
7. China investigates Tianjin vice mayor for corruption. [Electronic resource]. Available at https://www.reuters.com/article/us-china-corruption-idUSKCN10X0RQ
8. Jon S.T. Quah. Corruption scandals in six Asian countries: a comparative analysis. Retrieved from: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/PAP-01-2020-0002/full/html
9. Mushtaq H. Khan. Corruption and Governance in South Asia. [Electronic resource]. Available at https://core.ac.uk/download/pdf/2792146.pdf
10. Number of registered corruption cases in China. [Electronic resource]. Available at https://www.statista.com/statistics/250147/number-of-curruption-cases-of-chinese-communist-party-ccp-officials-in-china/
11. How does corruption shape Asia? 2020: What people told us about corruption and bribery in Asia. [Electronic resource]. Available at https://www.transparency.org/en/news/how-does-corruption-shape-asia#
12. G. Gerasymenko. Gender analysis of anticorruption policy: case study of Ukraine. Kyiv, UFNPA, UCSR, 2012: 212.
13. T.F. Chan. China expanded its controversial anti-corruption probe to focus on every official in the country. [Electronic resource]. Available at https://www.businessinsider.com/how-china-deals-with-corruption-national-supervision-commission-2018-3
14. Transparency International (Report on China). [Electronic resource]. Available at https://www.transparency.org/en/countries/china#
15. Meihong Zhu Aihua Li. Political Attitudes of the Chinese Young People: An Empirical Study Based on Anti-Corruption Issue. [Electronic resource]. Available at https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050919320204

Mokhfi Smahi
Masters' student
University of Caen Normandy
France

CULTURAL ROOTS OF VENEZUELA'S CORRUPT PRACTICES

For several years, Venezuela has been suffering from the curse of corruption. The country, already considered the most corrupt in Latin America, entered the list of the five most corrupt countries in the world, according to the 2019 Report of Transparency International. The organisation, which records corruption cases around the world, says Venezuela's corrupt practices rose to fifth place in 2019, being surpassed only by Somalia, South Sudan, Syria and Yemen.

The ongoing crisis in Venezuela has deep economic, political and cultural roots. Among the most common causes of corruption in Venezuela are the political and economic environment, ethics and morality, habits, customs, traditions, which effect the economy. A deeper analysis of the causes of corruption in Venezuela requires a broader context, introducing the countrie's sociocultural variables.

From our point of view, one of them is the country's Power distance index. According to G. Hofstede, at 81 Venezuela sits in the higher rankings of PDI — i.e. a society that believes that inequalities amongst people are simply a fact of life. This inequality is accepted in all layers of society, regardless of political orientation (right-wing or left-wing) and holds true for parties which are in power or playing an opposition role in Congress. The President typically holds a considerable amount of concentrated power and this has been true for decades and even centuries.

Indeed, there are large inequalities of wealth across Venezuela today. Social stratifications often permeate social interaction and define opportunities afforded to people. This has often been seen as an inevitable fact of daily life, and has translated into a broad social acceptance of power hierarchies, which, in its turn, leads to the formation of the «culture of impunity».

In nearly two decades, some $450 billion (€393 billion) in corrupt assets have flowed out of Venezuela, according to a calculation by opposition MP Freddy Superlano, who heads the Venezuelan parliament's finance committee.

Corruption in Venezuela is the result of numerous challenges in the country, including today's President Nicolas Maduro. His opponent, Juan Guaido, believes that the 2018 presidential election, which allowed Nicolas Maduro to remain in power, was marred by fraud.

However, some of resources state that the population of the country is split, every person has a different explanation as to why things have happened. Some Venezuelans would consider themselves to be living in a dictatorship, while others would describe it as a socialist country. Regardless of their position, most people generally feel disenfranchised and let down by the political leadership of both sides. For example, many Venezuelans now blame Nicolás Maduro for the mismanagement of the crisis, including some of those who originally supported Chavéz.

Transparency International provides us with their accurate data as to the dynamics of corruption in the country within a period of time.

Retrieved from Transparency International 9 May, 2019

By force and coercion, Maduro has spent the last few years reorganising the Caracas government to suit himself — replacing Supreme Court judges, declaring a state of emergency and sidelining the parliament that the opposition won in a free and fair election in 2015. Maduro also created the electoral apparatus from scratch that allows him to stay in power without facing an opponent — a violation of the country's 1999 constitution.

However, Juan Guaido is also accused of corruption. According to the French newspaper Libération, nine deputies close to Juan Guaidó, the leader of President Nicolás Maduro's opponents, are suspected of having tried to avoid international sanctions against a businessman linked to the socialist regime.

A study by Transparencia Venezuela reveals that high-level decisions were made and public policies were implemented in a systematic way. This has led to the embezzlement of state coffers and the establishment of a criminal state, reaching dozens of countries that have been affected by this transnational corruption network.

The main cause of the systematic violation of the human rights of millions of Venezuelans is the wasteful and irregular management of huge amounts of public resources from high levels of power.

The organisation's Venezuela Chapter reveals through a survey that 65% of respondents believe that corruption in Venezuela is increasing.

In addition, with the Covid-19 pandemic, Venezuela is undergoing an intense crisis. Limited access to clean water in homes and health centres has contributed to the spread of the virus. The government of Nicolás Maduro and his security agents are alledged to be responsible for extrajudicial executions and enforced disappearances in the short term and have imprisoned opponents, prosecuted civilians in military courts, tortured detainees and repressed protesters. They have used the state of emergency implemented in response to Covid-19 as an excuse to punish dissent and intensify their control over the population.

We may conclude by saying that it would be normal for the people in Venezuela to hope for an improvement of the way the country is run. While many political opinions may circulate, most Venezuelans are primarily concerned with restoring social normalcy, security and economic stability. According to Cultural Atlas, Venezuelans, especially those who live overseas, often express sadness over the fact that many aspects of their culture that they miss and remember have been changed by the crisis.

References

1. Altasocio. [Electronic resource]. Available at https://atlasocio.com/classements/economie/corruption/classement-etats-par-indice-de-corruption-monde.php
2. Le Monde: [Electronic resource]. Available at https://www.lemonde.fr/international/article/2019/12/02/venezuela-des-proches-de-juan-guaido-soupconnes-de-corruption_6021283_3210.html
3. Transparencia: https://transparencia.org.ve/project/the-pattern-of-great-corruption-in-venezuela/

4. The Economist: https://www.economist.com/the-americas/2013/08/10/the-billion-dollar-fraud
5. Time: https://time.com/longform/venezuela-guaido-maduro-crossroads/
6. Miami Herald: https://www.miamiherald.com/news/nation-world/world/americas/venezuela/article239579358.html
7. Courrier International: https://www.courrierinternational.com/article/le-chiffre-du-jour-le-venezuela-champion-de-la-corruption
8. Libération: https://www.liberation.fr/planete/2019/12/06/au-venezuela-l-opposition-affaiblie-par-un-scandale-de-corruption_1767740/
9. Human Right Watch: https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/venezuela
10. InfoBae: [Electronic resource]. Available at https://www.infobae.com/america/venezuela/2019/09/23/venezuela-se-consolida-como-el-pais-con-mas-corrupcion-de-america-latina/
11. Marti: https://www.radiotelevisionmarti.com/a/transparencia-internacional-corrupci%C3%B3n-en-venezuela-es-sist%C3%A9mica/227007.html
12. Cultural Atlas. https://culturalatlas.sbs.com.au/venezuelan-culture/venezuelan-culture-core-concepts
13. Geert Hofstede, G. Jan Hofstede, Michael Minkov «Culture and Organizations. Software of the Mind» The McGraw-Hill, 2010.

Nikolaus M.
Master's Student
Göttingen University
Germany

CULTURAL ASPECTS OF CORRUPTION IN GERMANY

Abstract. *It is found that two of Hofstede's four cultural dimensions have a significant effect on corruption levels and its perception: "masculinity vs. femininity" and "power distance". Although Germany as a masculine culture should experience higher levels of corruption, its low tolerance for unequally distributed power might have tipped the scales toward its high ranking in the CPI. There are also political and economic factors, that need to be taken into account.*

Key words: *corruption, culture, crime, economy, economical culture, cultures of corruption, economic policy, cultural science, Hofstede's cultural dimensions.*

Statement of the Problem. Corruption in its many forms is, from any point of view, a global issue. Yet, there are many national aspects that affect its effects' severity in different countries. Germany has consistently ranked high (or alternatively — low) in comparison to other countries when it comes to corruption. In its annually published Corruption Perception Index, the responsible organization, Transparency International, points out strong compliance systems within Germany's business world as well as its political society that support the strength and its relative consistency in its fight against corruption. However, much like crime, no country is completely free

of corruption. With a multitude of policy suggestions to combat corruption systemically, there is one big aspect that is often neglected when discussing such actions: A nation's culture and the inherent effect it has on it's corruptibility.

Analysis of Recent Research and Publications. There have been many authors that looked at corruption from a cultural perspective. Independent of national differences and cultures, the general consensus has been that there is indeed a relevant connection between a countries culture and its susceptibility, or alternatively its aversion, to systemic and widespread corruption. Researchers like Hoon Park, Dirk Tänzler and Dennis Huber have published profound research, proving the connection of culture and corruption based on statistical modelling. Furthermore, a widespread basis for their analysis has been Geert Hofstede's research on the cultural differences between nations, who provided the scientific community with a ranking systemic that provided researchers a numerically based approach to cultural differences and allows for such statistical modelling.

Purpose of Research. The aim of this article is to (1) show the relevance of cultural factors on national corruption perception, (2) to comparatively, based on different research models and their findings, show the severity of different cultural factors and (3) to outline such a relationship in the, more practical, context of Germany's culture and corruption perception.

Key Findings. Theoretically, culture and corruption have always been linked rather popularly, as the phrase «*culture of corruption*» is often used to describe the situation in certain nations and/or regions around the globe and politicians have also been taking into account cultural aspects when talking about the issue of corruption. (Tänzler, 2007). While in less «corrupt» countries, corruption might still take place, it is driven more and more out of the spotlight, being forced to undertake their (often illegal) rent-seeking behavior much mire secretively (Tänzler, 2007).

To show the relevance of cultural factors on corruption perception, there is one author that should be noted first: With Geert Hofstede's publications of «*Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*» in 1980 as well as «*National Cultures in Four Dimensions: A Research-Based Theory of Cultural Differences among Nations*» three years later in 1983, Hofstede laid the groundwork on which much of the current research focused on these factors is based on. He showed that many social problems are systematically influenced by social tendencies, which he labelled antithetically *«collectivism vs. individualism»*, «*power distance*», «*uncertainty avoidance*», «*masculinity vs. femininity*» as well «*indulgence vs restraint*», which he identified later in 1988 (Huber, 2001). These concepts are highly important to the research in the connection of culture and corruption, as they lay the basis for an operationalized form of a definition of culture that then can be used for empirical research (Huber, 2001).

Huber (2001) then uses just this basis for his empirical approach. In his paper, Huber (2001) establishes the measurements made in the CPI as a function of Hofstedes dimensions of national culture and then tests against: H_0: Perceptions of

corruptions as measured by the CPI cannot be explained by any of Hofstede's dimensions of culture.

This methodology then yields the rather unequivocal result, that this null hypothesis can be firmly rejected, as about 65 percent of the CPI measurement index may be explained through one or more of Hofstede's cultural dimensions.

Park (2003) offers a more detailed look at the Hofstede's cultural dimensions. More importantly, his paper offers a directional approach on how to interpret Hofstede's cultural dimensions in their effect on corruption. Park (2003) analyzes the influences on corruption by testing against ten different hypotheses, which include economical, political as well as cultural aspects. H_7 to H_{10} represent the cultural dimensions, which are of interest in this paper. In his approach, he discards «*Uncertainty Avoidance*» and «*Individualism vs. Collectivism*» as not having a significant effect on the level of corruption, while concluding that «*Power distance*» as well as «*Masculinity vs. Femininity*» do have a significant effect. It should also be noted, that Park (2003) describes the (remaining) cultural aspects as the «major factor influencing the level of corruption».

To circle back to the original idea of this paper, analyzing how culture affects corruption and corruption perception in Germany, are therefore left with two major cultural aspects, which have been shown to have a statistically significant impact on the level of corruption:

1. Masculine cultures tend to higher corruption levels than feminine countries.
2. A higher power distance level in turn leads to higher levels of corruption.

With a score of 80 out of 100 points, Germany ranks 9th, tied with Luxembourg, out of 180 measured countries and therefore is, from the outside perceived as one least corrupt countries in the world. In regards to the remaining (significant) dimensions of culture, the company *Hofstede Insights* (see the references for the ranking) ranks Germany as a more masculine than feminine country, asserting it a score of 66 out of 100 towards masculinity. Germany, by Hofstede's definition, is therefore more likely to culturally cherish competition, achievement and success (in a winner/best and field-like sense) over caring for others and quality of life.

On the other hand, it does have a really low level of power distance, with a score of only 35 points. The acceptance of unequally distributed power by the less powerful is therefore very low.

Conclusion. The aim of this paper was to show the relevance of cultural aspects on national corruption levels and perception. Then the four cultural dimensions, as defined by Hofstede were examined separately to find if and how their respective effects on corruption are to be viewed. Finally, they were applied to the concrete example of German culture as a mode of comparison. Unsurprisingly, it can be concluded that cultural aspect do indeed have a significant, even major, impact on corruption overall. In contrast rather surprisingly, two of the four dimensions, namely «*Uncertainty Avoidance*» as well as «*Individualism vs. Collectivism*» had to be

excluded based on the research conducted by Park (2003). On the basis on this exclusion, only «M*asculinity vs. Femininity»* and *«Power distance»* were applied to understanding the high corruption perception index in Germany. Under the rather significant restrictions that this paper has a very limited approach to understanding a whole national culture's view on corruption as well as it not delivering any data on its own, it could be said that Germanys tendentially masculine societal direction, which should theoretically strengthen corrupt cultures, is outweighed by its significantly low power distance index.

However, it has also been established, that many other non-cultural aspects, for example economic or political ones, do also have a significantly large effect on a nation's perception and level of corruption. In view of Germany's strong political and economic system of anti-corruption measures, which are also highlighted by Transparency International's Corruption Perception Index, it might be possible for these factors to have tipped the scale in favor of a less corrupt society. That there is an inherent need for systemic institutions combatting racism has recently been shown by a scandal, in which German lawmakers abused their legislative power and political contacts to profit off the mask trade that came with the COVID pandemic, as reported by Reuters (2020).

References

1. Park, H. (2003). Determinants of Corruption: A Cross-National Analysis. Multinational Business Review, Vol. 11 No. 2, pp. 29–49. Available at: https://doi.org/10.1108/1525383X200300010
2. Corruption Perception Index (2020) by Transparency International. Licensed under CC BY 4.0. Available at: https://images.transparencycdn.org/images/CPI2020_Report_EN_0802-WEB-1.pdf
3. Reuters (2020). Another German conservative snared in masks scandal ahead of election, Reuters, 21 March. Available at: https://www.reuters.com/article/us-germany-politics/german-politician-resigns-party-posts-in-face-mask- kickbacks-scandal-report-idUSKBN2BD0ES?il=0
4. Tänzler, D. (2007). Cultures of Corruption — An Empirical Approach to the Understanding of Crime. Available at: http://kops.uni-konstanz.de/handle/123456789/11454
5. Huber, D. (2001). Culture and Corruption: Using Hofstede's Cultural Dimensions to Explain Perceptions of Corruption. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2383486
6. Hofstede, G. (1983). National Cultures in Four Dimensions: A Research-Based Theory of Cultural Differences among Nations. International Studies of Management & Organization, Vol. 13 No. 1/2, pp. 46–74.
7. Hofstede, G. (1980). Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1496209
8. Hofstede Insights: Germany. Available at: https://www.hofstede-insights.com/country/germany/

Petrus I.
Vielikova O.
Kuznetsova A.
Students of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

SOCIAL, POLITICAL, AND CULTURAL SIDES OF THE «SINGAPORE MIRACLE»

Abstract. *The article deals with the cultural вшьутішщті determined by Hofstede and the anticorruption framework of Singapore, the state of which depends directly on the political culture in the country, people's relations and their attitudes to state authorities.*

Key words: *political culture, Singapore, corruption, collectivism, cultural dimension, legislation.*

Анотація. *У цій статті розглядаються основні поняття культурних особливостей, визначені Хофстедом, та антикорупційні рамки Сінгапуру, стан яких безпосередньо залежить від політичної культури в країні, стосунків людей як між собою, так і з державною владою.*

Ключові слова: *політична культура, Сінгапур, корупція, колективізм, культурний вимір, законодавство.*

Statement of the problem. There is hardly any government today that is not threatened by corruption, especially if it becomes a systemic phenomenon and thus directly affects the foundations of the state. Anti-corruption legislation has been adopted everywhere, appropriate state law enforcement structures have been created and responsibility for corruption offences is steadily increasing.

Nevertheless, there are very few countries in the world that can be classified as having an effective anti-corruption legislative framework, which has actually in a short historical time constructively influenced the processes of anti-corruption recovery of their society. One of such states is Singapore. It was Singapore that was the first among modern industrialised nations to actively combat corruption and strengthen the moral fibre of government and professionalism of the government apparatus. Together with the People's Action Party, in a strategically short time (since 1959), the Singapore government has achieved impressive results. Today, Singapore is one of the healthiest countries in terms of treating corruption not just in the Asia-Pacific region. For nearly two decades, the country has been firmly in the top seven least corrupt countries in the world.

Analysis of recent research and publications. Andrew J. Nathan, Ruanni Tupas, Chua Beng Huat and others investigate Singapore's political and social culture and compare them with other countries. The anticorruption framework has been studied by Tammy Ho, Koh Teck Hin, Jon S.T. Quah. G. Hofstede developed the main descriptors, which may be used while investigating a particular culture. The works of all these researchers contain profuse theoretical information and practical knowledge, which can be the basis for identifying the causality between Singapore philosophy and business demeanor [1, 2, 4, 5, 8, 11, 12].

Purpose of the research. Corruption in cross-cultural perspective is a complex area of study, which challenges the basic values, i.e. the notions of what is right and wrong, good or evil, acceptable or unacceptable etc. The aim of the article is to show how Singapore's political culture contributes to the maintenance and development of the country's anti-corruption program.

The key findings. Corruption can be defined simply as behavior that corrupts. It tends to subvert the cultural system, in which it occurs. This means that one cannot recognize corruption in a particular society without knowing something about how that society works.

G. Hofstede, developed the theory of cultural dimensions, which displays the way the prevailing values reveal themselves in different spheres of a particular society. The theory seeks to capture significant aspects of culture, rate them on a spectrum so that we are able to make meaningful comparisons between cultures.

Understanding the different dimensions of culture is important for both intercultural communication and international business. If we fail to appreciate the cultural nuances of those who grew up in different backgrounds, at best, we lose the opportunity to understand the finer depths of what they mean and at worst, we would offend them. For instance, if a person does not know that the Japanese bow as a form of greeting, he/she may perceive it as a form of undue adulation rather than courtesy [1, 2].

The dimension of power distance expresses the attitude of a culture towards inequalities. It is defined as the extent to which the less powerful members of institutions and organisations within a country expect and accept that power is distributed unequally.

Singapore scores high on this dimension (score of 74). With a Confucian background, they normally have a syncretic approach to religion. One of the key principles of Confucian teaching is the stability of a society, which is based on unequal relationships between people. Confucius distinguished five basic relationships: ruler – subject; father – son; older brother – younger brother; husband – wife; senior friend – junior friend. These relationships are based on mutual and complementary obligations [3].

Among other cultural values in Singapore are long-term investment such as perseverance, sustained efforts, slow results, thrift; being sparse with resources, ordering relationship by status and having a sense of shame.

We find it quite relevant to consider the assumptions of cultural theories while analysing political culture of Singapore and the way Singaporean society perceives corruption, for instance.

As the members of a hierarchical collectivistic society, Singaporeans abide many rules. They call their society a «fine country. You'll get a fine for everything».

Ipsos survey assesses Singapore's rating on 17 aspects, the 5 most notable characteristics are: safety (83%), infrastructure (80%), cleanliness standard (75%), standard of education (72%), and standard of healthcare (71%) [6].

From our point of view, a low incidence of corruption is also a notable characteristic, which adds to the rating of the country. Singapore remains well regarded internationally for its anti-corruption efforts. In the Transparency International Corruption Perceptions Index (TI-CPI) 2018, Singapore was ranked the third least corrupt country out of 180 countries and territories [7].

The political will to eradicate corruption was established by Singapore's founding Prime Minister, Mr Lee Kuan Yew, when the People's Action Party (PAP) was elected into government in 1959. Before that time, Singapore used to be one of the most corrupt territories in South Asia.

The PAP was determined to build an incorruptible and meritocratic government, and took decisive and comprehensive action to stamp out corruption from all levels of Singapore's society. The main complex of measures that were taken included:

- regulation of the actions of officials and their rotation in order to avoid the formation of stable corruption ties;
- ensuring confidentiality regime to prevent leakage of important information that can be used for corruption purposes;
- simplification of bureaucratic procedures;
- assertion of the rule of law and tightening of legislation;
- increasing the independence of the judiciary (with high salaries and a privileged status of judges);
- introduction of the economic sanctions for giving a bribe or refusing to participate in anti-corruption investigations;
- taking tough actions up to the total dismissal of customs officers and other state services;
- establishing strict supervision of compliance with high ethical standards;
- introducing procedures to review the complex of anti-corruption measures every 3–5 years;
- providing protection for whistleblowers reporting incidents of corruption [8].

As a result of the government's unwavering political commitment and leadership, a culture of zero tolerance against corruption has become ingrained into the minds of Singaporeans and their lifestyles. In fact, it has become, as G. Hofstede puts it, «software of their minds».

Professor K. Mahbubani, rector of the Lee Kuan Yew Singapore School of Public Policy, identified three principles that Singaporeans professed when building their own, new, way of being free from corruption.

The first principle is the principle of *meritocracy* (literally — the rule of the worthy). Its implementation is based on the search for talent in any social stratum; let a person be poor or rich, if he/she is talented, if he/she is creative and perspicacious, he/she will be attracted to public service and endowed with the benefits derived from personal ability to think strategically, decide and act using innovative management methods. The system for selecting the best people, identifying and developing talents is the dominant constant in the formation of the country's public administration paradigm.

The merit system is formed by the following principles:

1) admission to the civil service is carried out on a competitive basis;

2) the assessment of applicants is carried out according to the criteria of personal abilities, knowledge and skills.

The second principle, which he singled out as fundamental in the formation of a successful public service, is *pragmatism*, which he interprets in his own way. In the understanding of Singaporean statespersons, pragmatism is not adherence to any ideology, it is most likely the choice of the most effective path for the country, its prosperity, out of all the available ones.

The third principle behind Singapore's success is *honesty*. The effect of surprise is experienced by our reason, not constrained by moral restrictions, when faced with this principle, its nomination. However, honesty as a category of high morality is the primary condition for successful work in the power structures of Singapore. The fact that honesty is not a declared background, but a measure of the morality of a civil servant, his image, is evidenced by the arrest of one of the ministers of Singapore, who accepted a completely disinterested offer of a businessman to relax with his family in one of the beautiful corners of the country. Upon his return, the minister was arrested.

It should be emphasized that from the first steps of the anti-corruption struggle, especially in the sphere of state power, great importance was attached to culture, to ethics and the status of ethics. In Singaporean interpretation, «power cannot be viewed as an opportunity for personal enrichment. If there is evidence of the trust shown by the people, it becomes an ethical problem». «All societies claiming to have a long existence should support the principle of honesty, otherwise society will not survive», Prime Minister Lee Kuan Yew was convinced [8].

Singapore relies on two key legislations to fight corruption; the *Prevention of Corruption Act* (PCA), and the *Corruption, Drug Trafficking and Other Serious Crimes (Confiscation of Benefits) Act* (CDSA). The PCA has a wide scope, which applies to persons who give or receive bribes in both the public and private sector. The CDSA, when invoked, confiscates ill-gotten gains from corrupt offenders. Together, the two laws ensure that corruption remains a high-risk low-rewards activity. Upon the conclusion of investigations by the CPIB, all alleged corruption cases will be handed over to the Attorney-General's Chambers (AGC), the prosecutorial arm of the Singapore Criminal Justice System, to obtain the Public Prosecutor's consent to proceed with Court proceedings [9, 10].

In Singapore, an independent judiciary provides insulation from political interference. The President on advice from the Prime Minister and the Council of Presidential Advisers appoints the Chief Justice. The President with advice from the Chief Justice appoints district judges and magistrates. Various provisions of the Constitution also guarantee the independence of the Supreme Court judiciary. Transparent and objective in its administration of the rule of law, the judiciary recognises the seriousness of corruption and adopts a stance of deterrence by meting out stiff fines and imprisonment towards corrupt offenders.

The Corrupt Practices Investigation Bureau (CPIB) is the sole agency responsible for combating corruption in Singapore. The CPIB is under the Prime Minister's Office (PMO) and reports directly to the Prime Minister, enabling the CPIB to operate independently. Through more than 60 years of corruption fighting, a deterrent stance has always been adopted, ensuring that there are no cover-ups and corruption is fought without fear or favour. With a fearsome and trusted reputation, the CPIB acts swiftly and vigorously to enforce the tough anti-corruption laws impartially for both public and private sector corruption. During the investigation process, the CPIB will work with various government agencies and private organisations to gather evidence and obtain information.

The Singapore Public Service is guided by a Code of Conduct, which sets out the high standards of behaviour expected of public officers based on principles of integrity, incorruptibility and transparency. The practice of meritocracy in the Public Service, together with regular reviews of administrative rules and processes to improve efficiency also reduce the opportunities for corruption. In addition, the CPIB is mandated to conduct procedural reviews for government agencies, which may have work procedures that can be exploited for corrupt practices [10, 11].

What can other countries (Ukraine is among them) learn from Singapore's experience? Before identifying six lessons, two caveats must be noted. First, it might not be possible for other countries to emulate in to Singapore's comprehensive anti-corruption strategy because of the city-state's unique historical, geographical, economic, demographic and political context. Second, it is also difficult to replicate and transplant Singapore's experience in curbing corruption because of the high economic and political costs as it is indeed expensive to pay political leaders and senior civil servants high salaries.

Lesson 1: The political leadership must be sincerely committed to the eradication of corruption. They must demonstrate exemplary conduct, adopt a modest life-style, and avoid indulging in corruption themselves. Anyone found guilty of corruption must be punished, regardless of his/her position or status in society. If the «big fish» (rich and famous) are protected from being prosecuted for corruption, and only the «small fish» (ordinary people) are caught or executed (as is the case in China and Vietnam), the anti-corruption strategy will lack credibility and is unlikely to succeed.

Lesson 2: To combat corruption effectively, comprehensive anti-corruption measures must be employed as incremental measures will not suffice. An effective comprehensive anticorruption strategy consists of comprehensive anti-corruption laws and a non-corrupt and autonomous anti-corruption agency. The anticorruption legislation must be comprehensive to prevent loopholes and must be periodically reviewed to introduce relevant amendments whenever required.

Lesson 3: The anti-corruption agency (ACA) must itself be incorruptible. To ensure this, it must be controlled or supervised by a political leader who is incorruptible. The ACA must be staffed by honest and competent personnel.

Overstaffing should be avoided and any staff member found guilty of corruption must be punished and dismissed from the civil service.

Lesson 4: The ACA must be removed from police jurisdiction as soon as possible as its location within the police prevents it from functioning effectively, especially when there is widespread police corruption.

Lesson 5: To reduce the opportunities for corruption in those government departments which are vulnerable to corrupt activities (namely, customs, immigration, internal revenue, and traffic police), such departments should review their procedures periodically in order to reduce the opportunities for corruption.

Lesson 6: The incentive for corruption among civil servants and political leaders can be reduced by ensuring that their salaries and fringe benefits are competitive with the private sector. However, governments might not be able to increase salaries unless there is economic growth and adequate financial resources. The long term consequences of low civil service salaries are unfavourable as talented civil servants will leave to join private companies for higher pay, while the less capable will remain and succumb to corruption to supplement their low salaries [12].

Conclusion. Corruption is a problem that needs to be dealt with in all spheres of life of the society. The reality, however, is that different cultures use radically different systems to get things done. As we may conclude, oftentimes Singapore organizes its anti-corruption practices around personal relationships that are cemented by the system of values, such as honesty, personal honor, commitment, morality, long-term mutual obligation etc. Then the new ethical norms are generated and implemented in social and business spheres. The mentioned above practices can be of immense interest to Ukraine. The mentioned above lessons are also worth being learned.

References

1. What about Singapore? [Electronic resource] // Hofstede Insights – URL: https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/singapore/.
2. Liu Qiang. Core Culture Values and Beliefs of Singapore [Electronic resource] / Liu Qiang — URL: https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.505.5665&rep=rep1&type=pdf.
3. A new political culture is emerging [Electronic resource] // The Straits Times. — 2020. — URL: https://www.straitstimes.com/opinion/a-new-political-culture-is-emerging.
4. Chua Beng Huat. Political Culturalism, Representation and the People's Action Party of Singapore [Electronic resource] / Chua Beng Huat — Режим доступу до ресурсу: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13510340701635720?scroll=top&needAccess=true&journalCode=fdem20.
5. Andrew J. Nathan. Political Culture and Diffuse Regime Support in Asia / Andrew J. Nathan. — (Asian Barometer Project Office National Taiwan University and Academia Sinica).

6. Singaporeans on National Values and Identity [Electronic resource] // Ipsos. — 2020. — URL: https://www.ipsos.com/en-sg/singaporeans-national-values-and-identity.
7. Singapore's Corruption Control Framework [Electronic resource]. // cpib. — 2020. – URL: https://www.cpib.gov.sg/about-corruption/corruption-control-framework.
8. Jon S.T. Quah. Governance and Corruption: Exploring the Connection / Jon S.T. Quah. // American Journal of Chinese Studies Vol. 16, No. 2 (OCTOBER 2009), pp. 119-135 (17 pages) Published By: American Association of Chinese Studies Singapore Remains One Of The Least Corrupt Countries In The World [Electronic resource] // cpib. — 2020. — URL: https://www.cpib.gov.sg/press-room/singapore-remains-one-least-corrupt-countries-world#:~:text=Corruption%20Situation%20in%20Singapore%20Firmly%20under%20Control&text=In%202018%2C%20the%20CPIB%20received,compared%20to%20the%20year%20before..
9. Corruption situation in Singapore «firmly under control»: CPIB [Electronic resource] // cna. — 2020. — URL: https://www.channelnewsasia.com/news/singapore/singapore-corruption-2019-statistics-cpib-12687994.
10. Koh Teck Hin. CORRUPTION CONTROL IN SINGAPORE / Koh Teck Hin. — p. 122–131.
11. Jon S.T. Quah. Combating Corruption in Singapore: What Can Be Learned? / Jon S.T. Quah. // JOURNAL OF CONTINGENCIES AND CRISIS MANAGEMENT. — C. 29–35.

Simione C.
Masters' student
University of Caen Normandy
France

FRANCE: THE OSTRICH APPROACH TO FIGHTING CORRUPTION

Abstract. *Political culture is a system of values, attitudes and beliefs linked to the behavioral patterns and norms in the sphere of politics. It is all ways of thinking, feeling and acting which are the basis to collective actions and forms of power. Institutions and national traditions reinforce them. In France, political culture is closely linked to the history. The trends in the French political culture can explain the behaviour towards corruption and the perception of it. That is why we are going to focus on several studies about opinions on politics and corruption within various levels of politics. In the first part, we will analyse the French political culture and its trends; in the second part we will elaborate on tolerance towards corruption.*

Key words: *uncertainty avoidance, corruption tolerance, probity and integrity, political imbalance*

Statement of the problem. When we analyse the French political culture, we are able to specify its main problems. From our point of view, the most serious among them are representative crisis and distrust towards politicians. We can also presume that corruption is the main cause of recent social unrest; that the French

citizens are very aware of this phenomenon and fight against it. However, when we look deeper into the issue, we realize that the regular reaction to corruption is either to apply so called «ostrich approach» or just avoid it. That is why we can wonder *why do the French tolerate corruption this much?*

Analysis of recent publications. The first publication we will focus on is an article written by Bréchon, Laurent&Perrineau in 2000. The authors distinguish the following trends: distancing from traditional political groups, distrust to traditional political culture; removal of the differences between opposed political parties (left/right); globalization; emergence of new models of political culture.

The authors of this paper believe that the roots of this distrust are of historic character and go back to French Revolution.

Lascoumes (2010) conducted research and analysed the electoral campaigns and perception of corruption in the rural districts of France. He found out that the perception of corruption in France exceeds the European medium level and is higher than the scores in northern Europe (E.g. 22% of Swedish and 37% of Danish consider that corruption is a matter in their country). Indeed, 70 % of the French put honesty as the first value that an elected dirigeant should have. However, even if 96.5% of the interviewed said that they would not give their vote to a candidate who had been involved in a corruption affair, most of politicians who had those troubles, were able to come back to politics and build trust with their electors again. Thus, even if corruption seems to be a crucial evil and unacceptable practice, in fact, it has no impact, or very low impact, and in some cities such as Plaise et Oroncour, for instance, people consider it as not so important.

Purpose of the research. Firstly, the research is aimed at understanding the reasons for the big distrust to politics and politicians in France. Secondly, the objective is to emphasize the link between the French political culture and the attitudes towards corruption. Finally, our purpose is to highlight the paradoxical imbalance between the criticism of a lack of probity and integrity in political elites and the the citizen's corruption tolerance.

Key findings. The mentioned above resources specify the numerous causes of total distrust: lack of transparency; inequalities in working conditions and salaries; lobbyism; opacity in financing political projects etc.

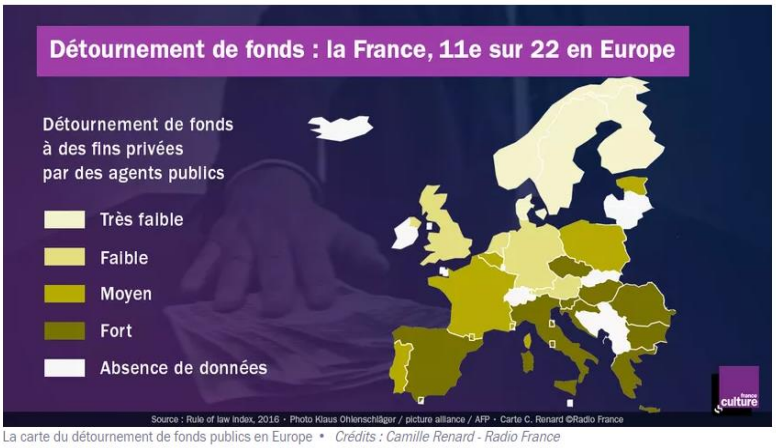

La carte du détournement de fonds publics en Europe • *Crédits : Camille Renard - Radio France*

Fig. 1

For 77% of the questioned, France does not employ all means to fight corruption. 67% of them consider that the election of Macron did not change anything in this field and 50% of them has zero trust in political parties. Only 31% of the French trust their deputees, and only 9% trust political parties. Honesty remains the major value that candidate should have for 62% of electors. 39% of corruption affairs is associated with local mayors and counsellors and 26% is about embezzlement of public funds. We can have an illustration of this with the testimony of OS, a local counsellor:

«… the last mandate ended really dramatically with demission the former mayor and suicide from the townhall general secretary because of some corruption affairs…»

«Me: Did you personally, as a counsellor, ever experienced pressure or tentative of corruption from anyone?

OS: Yeah I had such an experience. I am part of the urbanism commission. I know personally some citizesn, and in December, I was invited with my husband by the neighbours to dine together. On arriving there, our friends said that it would be better to go to her cousin's house because he had more space. Well, ok, so we went to her cousin who I did not know at all, had never seen in my life. They opened a lot of wine bottles, champagne and all. At the end of the dinner, our friends just left and the cousins showed me a pile of documents concerning a project, they wanted to enlarge their house and built a swimming pool so, they asked me, as an urban counsellor, to have a look. I said that I would look at it when we received it in the commission. Nevertheless, they insisted a lot so I just had a look but did not say anything about it. A few days later, we received the dossier and analysed it dossier with the rest of the team and, found out the case not acceptable because the plot was in agricultural fields so they were not able to build anything there.

Some weeks later, we received several phone calls from them, and they took an appointment with me and another member of the team. It was the most traumatizing episode in my life. It was very violent. I was hoping a cordial and friendly discussion, thinking that they invited me so they should be friendly and kind, but not at all! They were extremely aggressive, saying that at the end they would do whatever they want, and that we had no power at all, that they would attempt a process against us etc. They took me for testimony saying, «I am really disappointed with you». So they took me to the front on a topic that I did not really care about, I was very offended. It was the most painful experience in my life! They even threatened us! I think that they did not bother much about what we said and that they built their pool all the same».

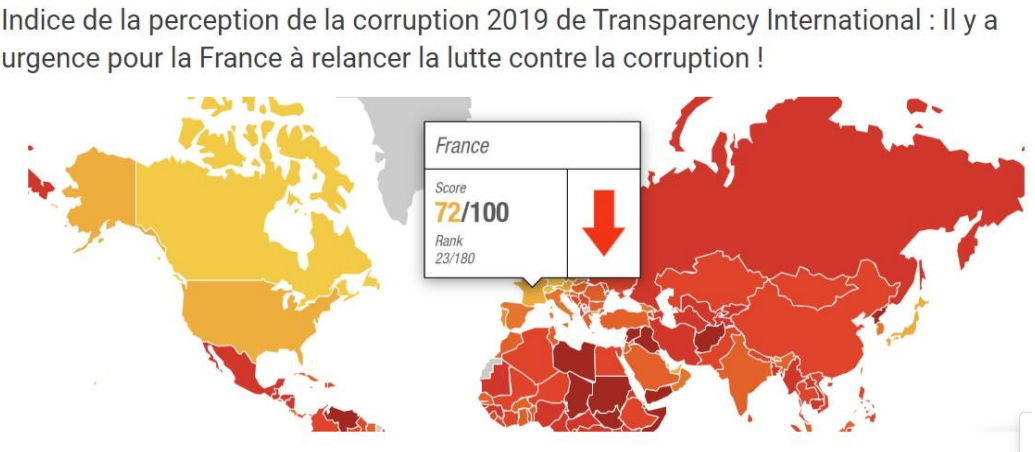

Fig. 2

Due to such facts, France regularly loses positions in the international Transparency scale. Corruption scandals exposed several public figures like Nicolas Sarkozy, François Fillon and Penelope Gate, etc. François Mitterand, former president of France, was acuced of misusing the public funds. Paradoxically, but when such scemes become public, France responses with more laughter than anger. The same reaction occured when mayor of Bordeaux Alain Juppé have been judged and punished by the Court for the misuse of public funds in 2004 but was re-elected two years later.

As a result, in 2013 and 2016, France adopted several laws against corruption (Loi Sapin 1 and 2) but apparently for the last 4 years the dynamics has slowed down and a new political impulse seems to be necessary to implement the legislative norms in order to continue the fight against corruption in politics.

Once again, we can use the testimony of OS to strengthen this thesis:

«Me: What is the perception of other people in your neighbourhood towards this phenomenon in your opinion? And you, how did you react when you learnt about the suicide and all the stuff?

OS: Well, I was really shocked! However, most of them just do not care. There is this «do not pry into other people's affairs» you know. I think yes, some of them are aware, and other just do not even think about it, they just completely don't care, and even when they know they just skip it like all bad news, just like it's not my business you know. I think that we consider this phenomenon more when we own some lands, otherwise other just do not care. But I don't really know…

Me: You would not take any actions or protest against it?

OS: No, no because having good relationship with neighbours and everyone in your village is important so… I think there is this ostricht principle, like if you get to know that your neighbour is building his house violating the law or thanks to some arrangements, you will just focus on your business as far as it does not bother you. You can discretely denounce him but nothing more».

Conclusion. According to G. Hofstede, at 86, French culture scores high on Uncertainty Avoidance. This is clearly evident in the following: there is a strong need for laws, rules and regulations to structure life. This, however, does not mean that most Frenchmen will try to follow all these rules. Given the high score on Power Distance, which means that power holders have privileges, they do not necessarily feel obliged to follow all those rules which are meant to control the people. At the same time, commonners try to relate to power holders so that they can also claim the exception to the rule. Establishing laws is one thing; applying them is another. citizens from strong uncertainty avoidance countries are less optimistic about their possibilities to influence decisions made by authorities. They are less interested in politics and less inclined to trust their country's politicians and civil servants. Thus, the French would rather hide from the problems than solve them.

However, French society does not believe in the «all is rotten» theory and tries to improve the situation. The citizens are becoming more and more aware of the phenomenon and are more likely to protest against it. We stay optimistic. We realize that there is still a lot of work to do but we are on the right path.

References

1. Bréchon, P., Laurent, A. & Perrineau, P. (2000). *Les cultures politiques des Français*. Paris: Presses de Sciences Po. https://doi.org/10.3917/scpo.brech.2000.01
2. https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/france/
3. https://fr.statista.com/infographie/23726/repartition-affaires-de-corruption-en-france-secteurs-professions-et-types-infraction/
4. https://fr.statista.com/statistiques/1124999/regions-corruption-france/
5. https://transparency-france.org/actu/indice-de-la-perception-de-la-corruption-2019-de-transparency-international-il-y-a-urgence-pour-la-france-a-relancer-la-lutte-contre-la-corruption/#.YGVy_K8zaM8
6. Lascoumes, P. (2010). Favoritisme et corruption à la française: Petits arrangements avec la probité. Paris: Presses de Sciences Po. https://doi.org/10.3917/scpo.lasco.2010.01
7. https://www.franceculture.fr/politique/corruption-la-france-sans-honte-et-sans-gloire-en-europe
8. https://www.ifop.com/publication/les-francais-et-la-corruption-des-elus-2/
9. https://projetarcadie.com/content/corruption-deputes-hatvp
10. https://www.challenges.fr/france/corruption-lobbying-l-inquietante-etude-de-transparency-international-france_434032
11. https://www.riskscreen.com/kyc360/article/rupture-french-attitudes-corruption/
12. Personal resource: interview made by me towards a city councellor https://www.theguardian.com/education/2003/oct/01/languageresourcesfrench.languageresources1
13. https://www.academia.edu/18502418/The_perception_the_tolerance_and_the_practice_of_corruption
14. Hofstede Insights – URL: https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/france/
15. Geert Hofstede, G. Jan Hofstede, Michael Minkov «Culture and Organizations. Software of the Mind» The McGraw-Hill, 2010.

Zahladko V.
Student of Master's Degree Course
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Ukraine

NORDIC VALUES AS A FOUNDATION OF POLITICAL AND SOCIAL STABILITY IN THE REGION

Abstract. *The present paper discusses the relationship between the political and civil societies in Nordic countries. The characteristics of the development of Scandinavian society are examined. The modern state of Nordics' civil culture is analysed. The assessment of potential difficulties and changes has been made. The article specifies that the concept of civil society as an analytical tool is clearly applicable to the Nordic countries, with their tradition of strong popular movements and voluntary organisations. The author states that any understanding of civil society that claims an*

antagonist relationship with the sphere of government and state will be inadequate due to Nordic corporatist culture.

Key words: *Scandinavian cultures, Nordic countries, welfare states, civil society.*

Statement of the problem. The Scandinavian countries — Sweden, Norway, Denmark, and Finland are characterised by high levels of trust, unity, engagement in voluntary organizations, and a political culture that combines such values as equality, national solidarity, and individual autonomy. The background of these countries is marked by an upward spiral of development resulting from a close interconnection between a strong civil society and a powerful state. This could be justified by many comparative studies, which rank Scandinavian cultures on top when it comes to social capital, organisational participation, and civil society's vitality. However, despite the seemingly ideal conditions for trust, cohesiveness, transparency, and openness in the Nordic region, not all is rosy. As with anywhere else, these values are under constant threat in Nordic nations from political, economic, and social forces.

Analysis of recent research and publications. The relationship issues and the social development model of the Nordic region are two extremely popular subjects of study for a wide range of modern specialist institutions and researchers. Scholars in Scandinavian and other European countries are engaged in research on the above-mentioned issues. For example, S.C. Robisnon, D. Jacobson, N. Götz and others, research Nordic inclusiveness. Extensive and in-depth analysis on civic engagement and cooperation was conducted by L.S. Henriksen, K. Strømsnes, L. Svedberg, H. Haggrén, M. Hilson. The scholars R. Alapuro and H. Stenius have examined the Nordic associations in a European perspective, highlighting and describing the main features of these civil societies. This article also used information from my undergraduate diploma, in which I studied the Nordic model of sustainable economic development and its implementation mechanisms.

Purpose of the research. The purpose of the present work is to research the correlation between the political and civil in cultures, present the key characteristics of this correlation and reach conclusions on the basis of the data obtained.

The key findings. The Nordic countries have drawn global awareness in recent years. Some parts of the Nordic model are rationally documented. The Nordic countries are known to be welfare states characterised by open government sectors, strong labour unions, income redistribution, and vibrant civil society measured in terms of a membership association, and active civic engagement. All of these have set the Scandinavian countries apart from other regions in the world that in the past were far less successful in managing the transition from an agrarian to an industrial society peacefully and without major disruptions. With very few exceptions, processes of modernization and specifically the pathway to democracy in Continental Europe and other parts of the world have been extremely conflict-ridden until most recently. Italy, Germany, Austria, and selected East European countries such as Hungary or Poland to provide textbook examples for the magnitude of conflicts and problems that came along with those societal and political changes constituting the core of what sociologists' call «modernization» [1].

The term ‘civil society’ only became common in Nordic political vocabulary in the 1990s. In the Nordic context, it was introduced to challenge social democratic state interventionism and has therefore been used as a concept directed against the welfare state. International discourse with its esteemed understanding of civil society was hard to resist though, and a profound change in the Nordic understanding of the concept has taken place in the twenty-first century.

The concept of civil society as an analytical tool is also clearly applicable to the Nordic countries, with their tradition of strong popular movements and voluntary organisations, as well as their good performance in comparative studies on social capital. For the Nordic countries, any understanding of civil society that claims an antagonist relationship with the sphere of government and state will be inadequate due to their corporatist culture and structures [2].

As it was mentioned before, the Nordic nations share a unique bond through cultural identity, creating an environment where these societies can exist with high levels of trust, transparency, and openness [3].

Trust is a broad concept that has been explored across many disciplines, and the high levels of trust seen in the Nordic region are globally unique. In a 2020 study, when participants were asked to respond to the statement, «Most people can be trusted», more Nordic citizens responded in the affirmative (as a higher proportion of the population) than elsewhere in Europe. Contrary to most countries, trust levels in the Nordic nations have increased, rather than decreased, over the past 30 years [4].

Transparency has been observed to be crucial value for creating trust-worthy governments, but it is an element often overlooked when exploring differences between cultures. The value of transparency can be defined as citizens’ ability and right to access information about and produced by their government. Nordic nations practice high levels of transparency, and they are highly regarded within the EU for their innovations in guaranteeing the transparent operation of government. More specifically, transparency involves the extent to which an organization or individual discloses relevant information about their performance, functioning, decision-making processes, and procedures [5].

In addition to transparency, the Nordic nations have raised levels of *openness*. A society that lacks regard for openness would encourage anomie and misuse of power, while societies that value openness would enhance civic cohesion and overall system performance. An open government is responsive to innovative ways of thinking and is accessible at all times, to all individuals. A more holistic definition of openness would include «accessibility of knowledge, technology, and other resources; the transparency of action; the permeability of organizational structures; and the inclusiveness of participation».

Nordic civil nations are also marked by extraordinary levels of engagement. For example, the level of membership and activity in various associations, as well as the circulation of newspapers, have become leading indicators of the power of civil society and social capital. In both of these aspects, the Nordic states refer to the group of countries with the most advanced structures in the world. Due in part to their

uniquely high (although now somewhat declining) engagement in trade unions, Nordic citizens also rank very highly in terms of per capita memberships in associations.

On average, Danes, Finns, Norwegians, and Swedes hold memberships to two or three associations. Studies show that the level of Nordic citizens' activity within these organisations and their voluntary commitment, in general, are also high. According to a 2015 Eurostat survey, about half of Norwegians and roughly two-fifth of Danes, Finns, Icelanders, and Swedes were involved in formal voluntary activities — considerably more than in most other European countries. A prominent form of civil society engagement is activities related to sports, which tend to be included in the formal education sector in some other parts of the world. A minority, 10 to 20% of Nordic citizens, do not participate in any organisation — a figure significantly lower than in most other countries [6].

The five Nordic countries have been in the top group concerning newspaper circulation per capita. This is a traditional measure of civil society cohesion that may be losing significance, although it seems unlikely that social media offers a similarly broad integration function.

Mass mobilisation, acceptance of self-responsibility and intense efforts in education characterised early civil society movements, which can be traced back to the nineteenth century. This portfolio played a decisive role in the creation of modern, democratic values in the Nordic countries. The nineteenth century was also known as the 'age of associations. The so-called popular movements included the Protestant Revivalist Movement, the Temperance Movement, the Agricultural Movement and the Labour Movement. They were all of major importance in the development of the Nordic countries and their political cultures. Co-operatives are also significant, in particular in the countryside [7].

Owing to their committed and well-educated members, the popular movements gradually achieved representation in public administration and parliament, slowly turning their presence into over-representation. To some degree, in a setting of pluralist competition, they used the state for the advancement of special interests, but characteristically they strived for societal consensus. While the other movements had their peak around World War I, the Labour Movement was strongest in the two decades after World War II.

In the decades following World War II, civil society organisations became more professional, centralised, and bureaucratic. This tendency enhanced their political influence, but arguably reduced their ability to fulfil some functions on a more grassroots level, for example, contribute to societal cohesion, and serve as organisations to identify with and recognise for members and the public at large [8].

Even thought there are ideal conditions for trust, cohesiveness, transparency, and openness in the Nordic region, there still are a few bottlenecks. For instance, even though levels of trust in government are high in the Nordic region, widespread use of surveillance technologies can erode citizens' levels of trust in government institutions like the national police. There are therefore real challenges in the five

Nordic nations, some linked to increased cultural heterogeneity, perhaps arising through political polarization or increased immigration [9].

What are the specific forces currently threatening, or perhaps reshaping, the Nordic values of trust, transparency, and openness? Political stalemates, as seen in the Swedish national elections of 2018, where a governing agreement required four months of political compromise and discussion, could erode trust. Inequality can impact social cohesion and trust levels between citizens, and there have been findings of increasing income inequality in the Nordic region, which, as research has indicated, leads to a decline in trust [10].

Decreasing levels of citizens' perceived well-being also impact the level of trust in a society. The most «trust damage» potentially occurs when people who have lost their trust in others experience difficulties reconstituting that trust, even if they are aware that all would benefit from increased partnerships [11].

In addition, there is the problem of societal homogeneity being disrupted. The homogeneity of the Nordic peoples is recognised by most scholars as one of the main points of development of the countries' economic potential. During the last two decades, migration rates in the Nordic countries, particularly in Sweden (thanks to the most liberal migration policies among other countries), have skyrocketed.

The diversity of society is rapidly increasing and its homogeneity is disappearing. Due to the significant increase of refugees, the question of security of life for the native population of the countries arises. The basis of social trust inherent in the Nordic model will collapse if the composition of the population continues to change at the same rate. A high migrant stock increases the pressure on employment in the economy and puts extra pressure on an already strained social security system. A separate problem is the adequate assessment of their competences and qualifications.

Scholars believe that the above-mentioned difficulties can be addressed by increasing the selection criteria for the admission of refugees and their integration into society. Priority should be given to those refugees who are prepared to integrate rapidly into the workforce and into the cultural and social spheres of host States. This entails high requirements in terms of migrants' professionalism, age, education, health and language skills. Control over the provision of social services to migrants should also be strengthened to ensure that they do not exceed those of the original inhabitants [12].

On the other hand, migration is a natural part of globalisation and labour flows can contribute to economic growth. Immigration also brings a temporary setback to demographic challenges (ageing of the nation etc.).

Conclusion. The Nordic experience is characterised by an upward spiral of development resulting from a close interconnection between a strong civil society and a strong state. The concept of civil society as an analytical tool is also clearly applicable to the Nordic countries, with their tradition of strong popular movements and voluntary organisations, as well as their good performance in comparative studies on social capital. For the Nordic countries, any understanding of civil society that

claims an antagonist relationship with the sphere of government and state will be inadequate due to their corporatist culture and structures.

In the twenty-first century, complaints have been voiced in the Nordic countries with regard to the increased fragmentation of civil society. According to another criticism, a paternalistic state leaves little room for self-determined local, regional, and national movements. A similar claim concerns a neoliberal state that is preoccupied with outsourcing its services and marketising the non-profit sector.

At the same time, current developments have also been interpreted as the establishment of a spontaneous and active network culture that exists side-by-side with the traditional, representatively organised culture of the popular movements. For example, when the arrivals of refugees peaked in the Nordic countries in 2015, individuals and existing organisations engaged broadly in managing the exceptional influx of people. There is, thus, reason to assume civil society's continued vitality in the Nordic countries, despite the concern caused by some of its current transformations.

References

1. Wijkström, F. (2011). Introduction: Nordic Civil Societies beyond Membership and Movements. In A. Zimmer (Ed.), *Civil Society Transformed* (Vol. 12, pp. 7–24). https://doi.org/10.5771/9783845231624-9
2. Götz, N. (2019). Civil society in the Nordics. Retrieved May 1, 2021, from https://nordics.info/show/artikel/civil-society/
3. Vesa, J. (2015). Nordic openness in practice: Loose coupling of government communication and Policy-making in Finland. *Nordicom Review*, 2(36), 129–142. https://doi.org/10.1515/nor-2015-0021
4. Trägårdh L. (2013). The Historical Incubators of Trust in Sweden: From the Rule of Blood to the Rule of Law. In: Reuter M., Wijkström F., Uggla B.K. (eds) Trust and Organizations. Palgrave Macmillan, New York. https://doi.org/10.1057/9781137368812_10
5. Robinson, S. C. (2020). Trust, transparency, and openness: How inclusion of cultural values shapes Nordic national public policy strategies for artificial intelligence (AI). *Technology in Society*, 63, 101421. https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101421
6. Götz, N., Haggrén, H.J., & Hilson, M. (2015). Nordic cooperation in the voluntary sector. In J. Strang (Ed.), *Nordic Cooperation: A European region in transition* (pp. 49-68). (Routledge series on global order studies; Vol. 8). Routledge.
7. Henriksen, L.S., Strømsnes, K., & Svedberg, L. (2019). *Civic Engagement in Scandinavia: Volunteering, Informal Help and Giving in Denmark, Norway and Sweden (Nonprofit and Civil Society Studies)* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2019 ed.). Stockholm, Sverige: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98717-0
8. Alapuro, R., & Stenius, H. (Eds.) (2010). *Nordic Associations in a European Perspective: European Civil Society (8)*. (European Civil Society; No. 8). Nomos.

9. Andreasson, U. (2017). *Trust — The Nordic Gold*. Nordic Council of Ministers. https://doi.org/10.6027/ANP2017-737
10. Andreasson, U. (2018). *In the Shadow of Happiness*. Nordic Council of Ministers. Retrieved from http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1236906/FULLTEXT02.pdf
11. Rothstein, B. (2013). Corruption and Social Trust: Why the Fish Rots from the Head Down. *Social Research: An International Quarterly* 80(4), 1009–1032. https://www.muse.jhu.edu/article/541985.
12. Rauhut, D., Rasmussen, R., Roto, J., Francke, P., & Östberg, S. (2008). The Demographic Challenge to the Nordic Countries. *Nordregio*, 10. Retrieved from https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:700391/FULLTEXT01.pdf